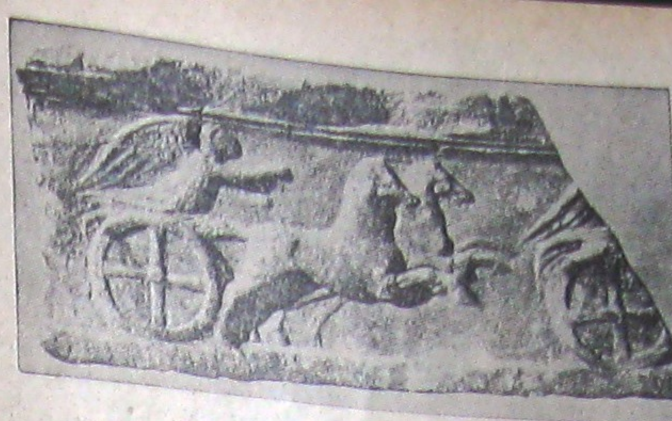
CRĂCIUN, 1938

VREMEA

ROMÂNIA EROICĂ

VICTORIA
Relief de marmură descoperit la Histria (Dobrogea) secolul III-I înainte de christos.

România eroică

După douăzeci de ani dela Unirea cea mare a neamului, duşmanii hotarelor noastre stau din nou cu ochii aţintiţi spre pământul sfânt al naţiei româneşti.

Din fruntariile noastre cred că pot face o nouă tocmeală a tratatelor încheiate.

Se înşeală.

Fruntariile României de azi, nu sunt rezultanta vreunor hotăriri arbitrare ale conferinţelor de pace. Ele sunt hotarele fireşti ale unei naţiuni cu drepturi isvorite din vieaţa ei însăşi, dealungul secolelor, şi pentru care românii toţi au avut de luptat şi pătimit sângeros.

Dacă aceste fruntarii au fost fixate abia acum douăzeci de ani de conferinţele de pace, ele sunt însă de mult fixate de jertfele de tot felul pe care neamul nostru le-a dăruit întru menţinerea trează a conştiinţei noastre naţionale.

România de azi nu este fructul tratatelor de pace de la învingător la învins.

Ea înseamnă biruinţa naţionalismului majoritar românesc asupra unei minorităţi asupritoare.

Tratatele din 1919 nu au creiat nimic, ele au consfinţit o stare de fapt, eliberând o naţiune oprimată.

Tratatele de pace din 1919, au pus stavilă sbuciumului, dealungul veacurilor, unui popor, şi au repus în drepturile ei etnice vieaţa românească.

Jertfele româneşti, pentru cauza românească, nu le-au putut şterge nimeni, iar forţa românească a fruntariilor apare evidentă la fiecare cercetare a istoriei sau a fiecărui colţ de ţară.

România de azi este o realitate istorică, şi încercările de restălmăcire a acestei realităţi se vor termina, de sigur, în ridicolul care învălueşte totdeauna acţiunile de acest fel.

In mijlocul acestor noui uneltiri ale duşmanilor noştri de totdeauna, Vremea evoacă în paginile ei festive, în frescă vie, jertfe româneşti.

Sunt fragmente din vieaţa noastră românească de totdeauna, cu chinurile ei, cu sbuciumul ei, cu credinţa ei.

Aşa am trăit dealungul veacurilor...

Cu sufletul curat de buni şi adevăraţi creştini, căutând să ne apărăm sufletul nostru, oţeliţi în luptele pentru păstrarea gliei strămoşeşti, apărându-ne de invaziile păgâne sau jertfindu-ne vieaţa pentru scuturarea jugului străin.

Aşa am fost întotdeauna.

Mândri de numele nostru de român, dornici de-o vieaţă paşnică şi demnă, dar cu rară putere de sacrificiu, pentru păstrarea credinţei strămoşeşti.

In douăzeci de ani de la unire, am căutat să găsim forma cea mai potrivită a strălucirii vieţii româneşti. In gravele lipsuri pricinuite de un răsboiu crud, ne-am străduit să acoperim rănile lăsate după această bătălie a naţiunilor.

Şi în cursul acestor două decade, elementul românesc, victorios, dar cu forţele istovite de această prea lungă luptă, a reuşit totuşi să trezească din nou conştiinţele pentru afirmarea fiinţei româneşti: România a românilor.

La douăzeci de ani de la unitatea naţională, permanenţii noştri duşmani se gândesc din nou la cotropirea pământului românesc. La douăzeci de ani de la victorie o viaţă nouă românească să afirme cu îndărătnicie lozinca victoriei noastre: România a românilor.

In acest spirit închinăm paginile ce urmează înaintaşilor noştri, cari prin eroismul lor ne-au lăsat moştenire patrimoniul de azi.

VLADIMIR DONESCU

Cei cari au supraviețuit Unirii

de CONSTANTIN NOICA

In cripta lui Take Ionescu, un fragment de cuvântare săpat în piatră cuprinde gândul acesta, atât de cald rostit: „Pe noi ne-a ursit soarta să îndeplinim fapta cea mare. Noi vom fi sau gropașii muncii de veacuri, sau zămisiitorii unei vremi așa de frumoase încât vedenia ei mă smerește".

A nădăjduit cu adevărat generația lui Take Ionescu în înfăptuirea unirii ? Fără îndoială că da. Insă viziunea ei nu putea fi un lucru la îndemâna orișicui. Iar câte un mare spirit proietic, cum este acesta pe care îl amintim, chiar și el va fi simțit, o mărturisea singur, — că i se împânzesc ochii la spectacolul unei Românii așa cum o visa lumea sa. Nu poți pune la îndoială sinceritatea unei astfel de emoții, după cum nu poți pune la îndoială bucuria multora dintre cei cari s'au jertfit sau ar fi fost gata să se jertfească pentru visul altei Românii.

Dar nu toți au căzut. Le-a fost dat numai unora să-și împlinească existența odată cu împlinirea de sine a neamului, în timp ce altora, mulți, și răi și buni, le-a fost dat să vadă în ființă aceea ce abia nădăjduiseră să contemple în închipuire. Cugete cari „se smeriseră" dinainte la viziunea unei Românii întregite, suflete ce se întrebau dacă vor putea supraviețui emoției unei fericiri atât de mult râvnite, au fost sortite să contemple cu ochii deschiși lumea ce o visaseră și să supraviețuiască prozaic în sânul unei realități pe care n'o crezuseră cu putință. Insuși sfârșitul lor, pe care-l visaseră eroic, venea ca o nemeritată întâmplare așa cum nemeritată, și pentrucă timpurie și pentrucă accidentală, venea moartea, undeva într'o stațiune climaterică din Italia, a lui Take Ionescu.

In fapt, nu le-a fost de sigur greu să supraviețuiască. Dar dacă, înainte de întregire, lumea în care trăiau ei nu era pe măsura visului lor, acum puterea lor de a vroi și visa nu mai era pe măsura lumii celei noui în care trăiau. Obosiseră. Ajunseseră la un capăt de drum care nu era numai al generației lor ci, după cum le plăcea să spună singuri : capătul de drum al neamului românesc, „visul său milenar". Ce adâncă nevoie de odihnă trebue să resimtă un ins care se închipue la capăt de mileniu !

Așa trebue să fi fost nevoia de odihnă pe care o resimțeau supraviețuitorii marei noastre întregiri. E adevărat că unele spirite larg profetice, cum era Take Ionescu, simțiseră, și o proclamaseră uneori, că „nu ne trebue numai o altă Românie geografică ci și o altă Românie sufletească". Dar cine, din generația lor, mai avea puterea de închipuire și puterea de înfăptuire și pentru o Românie a sufletelor ? Viziunea lor „milenară" ancorase în geografie. Era supraomenesc să li se ceară mai mult.

Ce au adus după războiu oamenii aceștia împăcați, dintr'odată cumințiți, dintr'odată văduvi de ideal, — se știe. Au adus prestigiul lor, nici vorbă; au adus ceva de ființe legendare supraviețuind într'o lume de rând; au adus cu ei istoria, decorațiile, poezia patriotică, solemnitatea. Dar au adus și oboseala lor, oboseala aceea neașteptată și totală a învingătorului.

Există o trăsătură prin care, mai bine decât prin orice, se caracterizează oboseala lor : e juridicismul mentalității lor de foști luptători. Oamenii aceștia cari știuseră să se bată și avuseseră meritul dar și norocul să învingă, începură, dintr'odată, obosiți cum erau, să vorbească despre drepturi și să încerce, împreună cu ceilalți eroi obosiți ai Occidentului învingător, instituirea unei Europe justițiare. Nu ne interesează, acum, câtă justiție exista la temelia organizațiilor acelora de „pace echitabilă", organizații despre care mulți spuneau și spun că nu se țineau prin justiție ci tot prin forță. Ne interesează — și numai pentru noi, aci — devitalizarea pe care o aducea, dintr'odată, ideea aceasta de juridic înlocuind simțământul de istoric.

Ei nu s'au mulțumit să spună că România s'a întregit printr'o îndreptățire istorică .Ne-au îndoctrinat peste măsură cu speculațiile lor asupra dreptului, decurgând dintr'o justiție internațională, al neamului nostru să se întregească. Nu s'au gândit că o îndreptățire istorică se trăiește și cel mult se proclamă, în timp ce un drept e sortit să se discute. De aceea, din profeți, înfăptuitori și păstrători, au devenit avocați. Au pledat o cauză, care nu mai era nicăieri de pledat, și — ceea ce e mai rău — au încercat să însămânțeze și în cugetele tinerimii aceeași mentalitate juridică .

Dar de astă dată nu au reușit. Ei pot crede orice despre tineretul acesta pe care au încercat să-l „civilizeze" și osifice; pot suferi că nu se regăsesc, ca părinți ,în urmașii lor; pot regreta că lecțiile pe cari le-au dat sunt cele dintâi de care tineretul a știut să se lepede. In fond, însă, ei ar trebui să simtă că li se face mai multă dreptate atunci când nu se crede în legitimitatea juridicismului lor ,decât dacă s'ar adopta aceeași mentalitate. Intre tineret și ei nu este o prăpastie: sunt numai cei douăzeci de ani de oboseală și anemiere juridică, ani peste cari tineretul trece, pentru a-și regăsi părinții cei adevărați.

Tineretul le face actul acesta de dreptate să nu-i caute în 1919, cu atât mai puțin în 1938. Ci în 1916.

Unire juridică și Unire sufletească

de ION BOTAȘ

Credem că în cele din urmă secolul nostru va purta și numele de secol de revizuiri. Poate chiar acesta să fie și unicul farmec al timpului nostru, oricât revizuirea va reclama mereu multe eforturi.

Numai că în secolul nostru nu este vorba de o revizuire de suprafață, adecă juridică. E vorba aici de o prefacere totală a celor mai adânci dedesupturi, de unde nota vădită de frământare, de azi.

Şi e firesc. După un secol de istorism și de pozitivism, adecă de o desrădăcinare totală a omului din condiția sa firească și după o exagerată superficializare a omului, consecința firească a dezertării dela metafizic, de unde și ancorarea în efemer, o altă cale de rebestializare a omului (animalul n'are decât sensația prezentului); nu ne mai rămâne, ca o condiție preliminară, decât să supunem unei revizuiri totale falsa tabelă de valori a sec. XIX, secol de relativism.

Nu cred să existe o mai mare deficiență sufletească nicăeri altundeva decât în relativism și pozitivism. Așa se explică și capitularea lor în fața faptului exterior, material, de suprafață.

Credem, fără a fi bănuiți de o totală simplificare a lucrurilor că, între altele, aceste tabere se deosebesc în întregime între ele și în ce privește formele de legătură interumane.

In teza relativistă, pozitivistă și ateistă, unde sufletul e discreditat până la eliminare, confundat fiind cu tot ce e eroare, legătura nu se mai poate face decât pe cale juridică, adecă de suprafață, și deci relativă. Este modul de legătură existent în tabăra celor de stânga.

Şi pentru că legătura juridică e una nefirească, antropologicește vorbind, a trebuit să-i găsească la bază tot un lucru nefiresc. Și l-au găsit: este individul cu corelatul său, umanitatea, două ficțiuni decât cari mai mari altele nu există.

Şi când ne gândim câte victime au făcut aceste două ficțiuni și mai ales cum profită Iuda de această confuzie !

Individul, prin el, neavând o existență de proporții cosmice ci numai una efemeră, legăturile inter-individuale nu puteau fi și ele decât tot ca atare. De unde legătura contractuală, juridică.

E cunoscut cum contractul, prin definiție, e ceva temporar. Și el dirigueste viața multora ! Câtă superficializare ! Să-ți fundezi viața pe baze juridice. Mă gândesc la fami[...] de tip juridic existentă azi. Nu [...] o aberație mai mare decât a[...] juridicul a luat locul sufle[...] Dovada cea mai mare o avem [...] faptul că azi familia, în marea [...] juridică, nu mai prezintă [...] garanție. Se confecționează [...] orice contract și se desființează [...] între altele, prin moartea [...] din părți.

Ce departe suntem de cazul An[...] Dar pozitiviștii nu pot [...] decât ceeace văd. Condiția [...] e una biologică, nu spirituală [...] aceeași efemeritate și deci inefica[...], aceasta se alimentează din [...] caracterul de efemeritate al lucru[...], o prezintă și cealaltă ficțiune, [...] umanitatea, întruchipată în Geneva, [...] marelui ficționist Rous[...]

Mulți rămân nedumeriți de inefica[...] atâtor idei, zise generoase. [...] fond ar trebui să fim nedumeriți [...] dacă ar fi fost contrariul. Ceeace, desigur, era exclus, artificialitatea [...] ficționismul neputând lua locul [...] a organicului.

Dacă teza relativistă, o teză net [...], duce la unirea de tip juridic, adecă temporară, teza orga[...] a dreptei, duce la unirea sufletească. Aci elementul ultim al societății, celula socială, nu mai este individul, ci familia, iar corelatul acesteia este o altă realitate, decât care alta mai mare nu se poate, [...]

De unde și trăsătura ei mai accentuată în Ardeal, țara jertfei.

Nu există niciun ținut mai românesc decât Ardealul ! Câtă ironie când te gândești că poate să existe oameni cari nutresc gânduri necu[...] față de el. Și ironic persistă [...] dacă aceștia ar fi niște ero[...] sau descreerați. Sunt greșeli atât de elementare, încât nu se pot ierta [...], nici sminitiților și cu atât mai mult celor de rea credință.

Dar nepregătiții sunt obișnuiți să [...] superficial, să convertească [...] la o întâmplare. Mă gândesc [...] țara vecină nouă, o țară de tip juridic. Că e așa, se știe, ea a fost [...] opera diplomaților și mai ales a [...] om și deci a durat cât și aces[...] In 1918 țara aceasta a fost creia[...] de oameni.

România a fost creiată de forțe transnaturale, de unde și misiunea [...] cerească, de a reabilita omul, iar [...] 1918 nu s'a făcut decât o confir[...] a unei stări de fapt.

Juridicul la noi deține o poziție subsidiară. Comoara noastră e ca[...] de neînvins, sufletul, puterea [...], iar legătura am făcut-o prin aceasta, adecă pe veci.

La valea di Ianina

La valea di Ianina
Ună moașe maș plânzea,
Perli din cap ș'arupea,
Daule palme ș'li bătea
Valea maș'o plăcărsea :
„Fă-mi te vale, cama 'ncoa,
„Ta să'mi trec di Ianina,
„Ianina, hoară di furi
„Sum blestemați-li di muri
„Imi vătămară ficiolu ameu :
„Ma s'o-află de Dumnezeu !
„Căpidan, ca un aslan,
„Nu'mi jilescu arma lui,
„Ma'mi jilescu niata lui.

Cine a cucerit Ardealul ?

de C. Delaturtucaia

Situația politică dunăreană a Cehoslovaciei reamintește evenimentele care ne-au frământat destinul în 1918—919.

După pacea dela București tot așa se aruncase asupra noastră vecinii doritori de mărire. La Nord Munții cu isvoarele, cum spune poetul popular, apoi la West ca și la Sud-Est, hotarul ne fusese rotunjit — o pace care echivala cu o robie nouă, ne hărăzise dușmanii.

Atunci față de noi, ca și acum față de Cehoslovacia, Marii aliați păreau că și-au uitat angajamentele. Generalul Franchet d'Espérey, comandantul trupelor franceze dela Dunăre oprise aici înaintarea românească peste schingiuitul hotar. Serbia ocupase întreg Banatul, iar Bulgaria stăpânea Dobrogea. Ungaria încurajată de armistițiul favorabil acordat de comandantul francez își îndreptă toate rezervele în contra noastră.

La mijloc în acest angrenaj politic atât de periculos, puterile noastre se simțeau pe nedrept zăgăzuite și condamnate înfrângerii prin neîntemeiate petice de hârtie.

Penița voia să frângă tăișul sabiei noastre.

Dar atacați puternic pe frontul de West, Germanii sunt siliți să-și retragă în grabă forțele din Răsărit, unde operațiunile fusese oprite încă din primăvară.

Faptul acesta ne-a dat curaj și îndată ce francezii au trecut Dunărea ne-am hotărît și noi să reluăm armele, deși situația noastră militară nu era tocmai din cele mai îmbucurătoare.

Sub imperiul hotărîrilor dela București demobilizasem în Martie 1918 toată armata și trimisesem în teritoriul ocupat rezerviștii și milițienii contingentelor vechi.

Mai păstrasem sub arme cele din urmă 4 contingente tinere care erau grupate o parte în 4 Divizii aflate în Basarabia, dealtfel singurile unități mai bine reorganizate și dotate, iar restul în diferite regiuni ale Moldovei, resturi de unități dezorganizate ca scăpați dela dezastru.

Artileria și Cavaleria eșise din iarnă fără cai, iar lipsa de echipament completa cercul suferințelor și umilirilor unei armate victorioase.

Cu aceste steaguri sdrențuite, destinul Româniel cerea să cucerim noui lauri.

Rămăsese însă ceva neatins nici de puterea dușmanilor și nici de vitregia soartei. **Era entuziasmul.** Sub acele steaguri sdrențuite trăia încă elanul tineresc al contingentelor 1916—1917—1918 și 1919, al ofițerilor din Promoția războiului și al comandanților greu încercați în luptele glorioase ale anului 1917.

De aceea resturile răspândite, ca și rândurile risipite se vor aduna în grabă în trecătorile Carpaților, și mai mult sau mai puțin echipate, dar bine înarmați cu armamentul modern rămas din războiu și mai ales însuflețiți de acel entuziasm creator, pornit din conștința unor mari înfăptuiri, tinerii luptători români vor reîncepe sub cele mai bune auspicii atacul pentru desrobirea unui pământ scump pe care înaintașii lor îl pierduse în trista epocă a retragerii.

Eram puțini la număr , deabea să închegăm în grabă 2 Divizii pentru Ardeal și 1 Divizie pentru Bucovina.

In Ardeal ne așteptau câteva unități de Ardeleni în care dragostea de țară și entuziasmul pentru unirea frățească compensa lipsa de organizare și înarmare.

Mai târziu vor mai fi chemate din vechiul Regat încă 4 contingente și se vor mai organiza și alte unități ardelene, nu prea multe însă, căci armata de Transilvania nu a putut depăși numărul de 7 Divizii infanterie-cavalerie între care 2 Divizii de Ardeleni.

Cu aceste forțe lupta va fi biruitoare, sângele nu va fi precupețit viețele vor fi cheltuite, moartea va fi idealizată — entuziasmul tineretei și dorința răsbunării veacurilor de umiliri vor depăși vitregia evenimentelor și va înfrânge nedreptatea destinului.

●

Douăzeci de ani mai târziu evenimentele se vor repeta la un pas depărtare de noi. N'a murit încă generația acelor mari înfăptuiri, dar deși făuritoare de destin, ea n'a ajuns încă stăpânitoare de hotar.

De aceea evenimentele au trecut peste noi fără sgomot, fără frământare.

Entuziasmul de altă dată a fost înlocuit cu o noțiune nouă — **obligatorie.** Că se va chema muncă obligatorie, instrucție obligatorie, manifestare sau zâmbet obligatoriu n'are nicio importanță, fapt cert este că în astfel de condiții gesturile pot fi lipsite de viață și acțiunile infructuoase.

In cadența silită a copilului de școală ca și în mișcarea generală a masselor s'ar putea constata prezența sau lipsa entuziasmului.

Poate că deaceea Cehoslovacia a capitulat cu atât de grabnică hotărîre. Lipsea generației dela cârmă entuziasmul marilor înfăptuiri și conștiința strălucitului destin, singurele elemente importante cu care noi am biruit la 1919.

Astăzi privesc cu îngrijorare împrejur. Frumoase sunt faptele ce se proectează, colorate sunt evenimentele ce se desfășoară, numeroase sunt mulțimile ce se adună, tot mai cadențate sunt mișcările lor și tot mai copleșite atitudinile, dar în devotamentul acesta atât de sgomotos se mai păstrează oare flacăra acelui entuziasm creator și conștiința vie a destinului istoric ?

In mijlocul atâtor dușmănii întrebarea apare chinuitoare, căci dacă el ne era util atunci acelor mari înfăptuiri, va fi cel puțin tot atât de util păstrărei neatinse a patrimoniului recucerit.

De aceea în cadența executată la comandă, în gestul „obligator", ca și în zâmbetul fotografiat, priviți adânc și căutați fără odihnă flacăra **entuziasmului spontan.** Fără el orice acțiune nu este realizare și orice realizare nu este trainică.

ȚARANI ARDELENI — de N. Brana

INTRE
ROMANISM ŞI ORTODOXIE

de **N. DAVIDESCU**

Problema creştinismului românesc este, dacă ţinem seamă de rostul intrinsec al religiei în constituirea unui popor, de un interes covârşitor pentru măsurarea destinelor noastre de neam în cuprinsul pământului nostru naţional. Nu este vorba, fireşte, la aceste inceputuri de o biserică de stat constituită, ci de o credinţă efectivă care, împreună cu alte tradiţii mai vechi, sau întemeiată pe ele, să fi prezidat cei dintâi zori ai alcătuirei acelei conştiinţe colective pe temeiul căreia, apoi, din deosebite centre mai importante de desvoltări parţiale, să fi putut porni unitatea aceia întemeiată pe prezent, dar încordată spre viitorul comun tuturora din care să ia treptat naştere instituţiile permanente de legătură cu trecutul ale unei obştii hotărâte, în deplină cunoaştere de sine, să se organizeze pentru a dăinui.

Dimitrie Cantemir, bunăoară, în „Descrierea Moldovei", vorbind despre religia Moldovenilor, spune că: *„nu se poate preciza prin mărturii hotărâte ale istoricilor data când a contenit în Moldova superstiţia originară, şi când poporul a trecut la creştinism, dar este cu putinţă ca cultul obştesc al religiei creştine să nu fi fost adus în Dacia de cât sub imperiul lui Constantin cel Mare, căci actele Sinodului din Sardica (de la 343) dovedesc că sub Constantin, fiul lui Constantin cel Mare, amândouă Daciile şi-au avut episcopul lor"*.

Nu putem şti, de sigur, ce aşezări de stat, politice, economice, sociale, vor fi putut exista pe atunci, în pământul locuit azi de români, dar bântuit de tot felul de hoarde barbare venite din spre răsărit, din spre miază noapte, sau chiar de peste Dunăre, dar cert este că se poate vorbi de o epocă, aceasta, când poporul românesc, ca popor, va fi pus, temeinic, bazele constituirei lui.

Limba, cu alte cuvinte, a autohtonilor, va fi primit caracterul roman pe care avea să se desvolte. *„Daoii, Tracii şi barbarii din Dacia Scitică şi din Sciţia Mică se vor fi făcut întâi romani şi apoi creştini"* (V. Pârvan: Inceputurile vieţei romane la gurile Dunării), sărbătorile se vor fi modificat şi contopit, deosebitele culturi, se vor fi adaptat celui creştin şi aşa mai departe pentru a pune temelia întreită de limbă, de credinţă religioasă, şi de patriotism teritorial comun, a oricărui popor statornic.

Pârvan de altfel, în „Contribuţii epigrafice la istoria creştinismului Daco-Roman" e de părere că încă înainte de 270 era logic şi necesar, în cadrul împrejurărilor locale, să fi existat creştini în Dacia Traiană. O ştire însă interesantă este, în această privinţă, invitaţia Apostolului Pavel către Tit, din scrisoarea lui Pavel către Tit, de „a se grăbi să vină să îl găsească la Nicopoles, căci acolo e hotărât să îşi petreacă iarna" (III, 12). Aceasta însemnează că acest cel mai zelos apostol se apropiase suficient de noi pentru a conchide că propulsiunile date de el creştinismului au putut foarte curând ajunge până aici.

Mai mult chiar, în „Scrisoarea către Colaseni" că în cadrul „imaginei aceluia care l'a creat nu este nici Grec, nici Jidan, nici circumcis, nici necircumcis, nici barbar, nici Schit, nici sclav, nici liber" etc. (III, 11). Evident că este vorba de o simplă imagină literară, dar dacă ţinem seamă de faptul că apostolul Pavel predicase prin părţile acestea îndelung, *„de la Ierusalim şi ţările vecine până în Iliria"* (Către Romani XV, 19) şi că putuse avea ştiri aproape directe din Dacia Traiană, apoi imagina aceasta capătă şi o semnificaţie de adevăr istoric.

Aceste începuturi astfel schiţate de apostolul Pavel capătă o cu totul altă confirmare în spusele istoricului începuturilor creştinismului, Tertulian, care în lucrarea intitulată „Adversus Iudaeos" scrisă pe la 200 după Cristos, schiţează răspândirea acestei credinţe, nu numai la Gali, Hispani, Asiaţi de tot felul, Britani, etc., dar şi prin locurile *„Sarmatorum, et Dacorum, et Germanorum, et Schitarum"* ele adică *„la Sarmaţi şi la Daci, şi la Germani şi la Sciţi"*, etc.

Această mărturie poate exagerată a unui scriitor roman din Africa, din Cartagena, însă este confirmată de o alta care are aerul că o contrazice, a lui Origen, cam tot din vremea aceia, mai de aproape, din Alexandria, care, în comentariile asupra lui Matei, vorbeşte despre *„Dacos, et Sarmatos et Scythas, quorum plurimi nondum audierunt evangelii verbum"*, adică de „Daci, Somaţi şi Sciţi dintre care, cei mai mulţi, nu au auzit de verbul evangheliei".

Or, aceasta însemnează că măcar o parte, cei puţini auziseră de el.

De altă parte Eusebiu din Cesarea, preot şi istoric pe vremea lui Constantin cel Mare, pomeneşte în „Istoria Eclesiastică" de până la 328 de misiunea Sfinţilor Apostoli care se răspândiseră pretutindeni şi dintre care *„lui Toma i-a căzut la sorţi Parthia iar lui Andrei Scytia"*.

Trebue, cu acest prilej, să menţionăm şi faptul că colonizarea romană se făcuse, în bună parte, cu ajutorul legiunilor care, odată demobilizate, rămâneau pe loc, şi că unele din ele erau deadreptul din Asia, unde creştinismul era îndestul de răspândit.

Avem astfel legiunile, şi cohorte din Comagena, din Iturea, sau din Palmira. Pliniu cel tânăr scrie, în această privinţă lui Traian că în Bithinia, unde era proconsul, şi în împrejurimi superstiţia creştină este foarte răspândită, şi cere sfaturi de ce măsuri trebue să ia.

Creştinismul, dar, avusese toate căile să pătrundă până în Dacia Traiană şi, potrivit indicaţiilor de mai sus, a şi pătruns îndeajuns pentru a îndreptăţi afirmaţia lui Cantemir.

Pătrunderea creştinismului trebue să fi fost determinată şi de unele afinităţi dintre credinţele pământului şi acelea ale religiei celei noui. Vasile Pârvan vorbind, în „Getica" de credinţele Geto-Dacilor, scrie că: *„Relativ bogate sunt ştirile literare cu privire la organizaţia religioasă Getică. In această privinţă, de la Herodot şi până la Iulian Apostatul, antichitatea e unanimă în a recunoaşte Geţilor o adâncă şi severă religiozitate, care le pătrunde şi determină viaţa lor naţională în toate împrejurările, fie de zilnică închinare puterilor supra-naturale, fie de catastrofală unire cu divinitatea nemuritoare, prin renunţarea de bună voe la viaţa chinuită în pace ori biruită în război. Sufletul e nemuritor. Trupul e o împiedicare pentru suflet de a se bucura de nemurire: de aceea el nu are nici un preţ; poftele lui nu trebue ascultate: la război el trebue jertfit fără părere de rău. Omul nu poate ajunge la nemurire de cât curăţit de ori-ce fel de patimă: carnea, vinul, femeile, sunt o murdărie a sufletului. Mai ales vinul aduce ticăloşirea omului: în numele divinităţii marele preot al naţiunii cere distrugerea viţei în întregul regat. Nimic deci din nebunia dionysiacă thraco-phrygică nu este admis ori tolerat la Geţi. Oamenii sfinţi vor fi la ei asceţii, care nu vor să mai ştie nici de lume, nici de femei, ci, în renunţare la orice bucurie a trupului, se devotează gândului bun despre nemurirea de dincolo de viaţă a trupului. Căci abia prin moarte omul inviază la viaţa veşnică. Zeul e în cer iar nu pe pământ"* etc. (pag. 151).

De altfel, în această privinţă trebue considerat şi faptul că termenii de bază ai creştinismului la noi, sunt de origină latină, ca de pildă, *„Dumnezeu, Biserică, Cruce, Preot, Creştin, Altar, Inger, Lege, Rugăciune, Ajun, Cuminecătură, Priveghiu, Cununie, Sărbătoare, Paşti, Răposat"*, etc. şi că unele sărbători creştine nu sunt de cât botezarea în semnul cel nou al altora păgâne similare sau apropiate, ca de pildă sărbătoarea romană a *Rosaliilor*, sau a trandafirilor transformată în aceia a *Rusaliilor* sau *Floriile* de la *Florilia*. Insuşi termenul de *„păgân"* dat necredincioşilor, vine de la romanul *„paganus"* care înseamnează sătean, locuitor de la ţară, de la *„pagus"* colibă, ceea-ce, ţinând seamă de faptul că în general romanii fiind orăşeni, industriaşi, negustori, lucrători manuali, desemnau pe localnici cu un termen care era nu numai o designaţie teritorială dar şi una religioasă.

D. profesor N. Iorga, în legătură cu atmosfera religioasă a „Orânduirei Daciei" e de părere că *„ajungem chiar la înălţări, la „sublimări" ale culturilor iscodite de minţi care n'aveau seninătatea grecească şi logica romană. Ca o prevestire a unui creştinism a cărei inspiraţie de asiatic patriarcalism trecuse prin această filieră, se întâlneşte la Sarmisegetuza, ca o prevestire, închinarea către „Dumnezeul etern". O Juno, care ar putea fi Maria, şi „îngerii" eresiilor din primele secole creştine. „Deo alterno et Junoni et Angelis". Aiurea iarăşi toată genealogia zeilor se pierde înaintea unui „numen caeleste" cu frică indicat. Mişcarea spre zeul unic va crea tipul mixt al lui Jupiter care e şi Apollon şi Mithra şi Serapis şi Baal, unii creştini chiar închinându-se totdeodată şi Soarelui care ar fi Iisus. Găsim câte un blestem către un „Dumnezeu cel prea înalt şi domnul scuturilor şi a toată carnea", către „îngerii lui Dumnezeu căruia tot sufletul în ziua de azi i se smereşte pentru cei ce au ucis o copilă". O inscripţie din Sarmisegetusa se îndreaptă către o „caelestis virgo augusta", către „Dea aecheta", „căreia trebue să te închini" care şi ea, ca şi „Dea rex" (zeiţa regina) din acelaşi oraş, arată această desfacere din paianjenişul, ţesut din fire aşa de osebite, al confusiilor divine"* (Istoria românilor, vol. I, partea II, pag. 213—214).

Iată dar un întreg material care justifică printr'o serie importantă de similitudini pătrunderea la noi a creştinismului încă din primele secole de după Cristos şi care dovedeşte lucrul acesta suficient pentru a conchide că în elementele de bază ale plămădirei poporului român intră şi creştinismul.

Vasile Pârvan, de altfel, crede în „Contribuţii epigrafice la istoria creştinismului daco-roman" că Apostolul adevărat al creştinismului Românilor ar fi Nicetas episcopul din Remesiana, care a predicat creştinismul aici pe la sfârşitul veacului IV, deci tocmai în epoca de plămădire a romănismului, arătată şi de Cantemir.

De aceiaşi părere este şi d. Constantin C. Giurescu care spune că *„creştinismul a fost cunoscut în Dacia încă din timpul dominaţiei romane; convertirea în massă însă a populaţiei Daco-Romane din stânga Dunării s'a făcut între 350 şi 450, cu ajutorul misionarilor dintre care cel mai însemnat este Nicetas din Remesiana. Creştinismul a trebuit să primească o seamă de termeni păgâni la care lumea ţinea fiindcă se obişnuise cu ei. Suntem, în această parte a Europei cei mai vechi creştini"*. (Istoria Românilor, vol. I, pag. 201).

Vechimea aceasta a creştinismului la noi, în cadrul similitudinilor de spiritualitate dintre credinţele aborigiene şi cea nouă, a făcut cu putinţă unele semnificative transmutaţii de datini din păgâne în creştine. Aşa, de pildă, d. Gh. Sbiera, cernăuţean, membru al Academiei Române, arată, într'o lucrare apărută în Martie 1865, în „Foaea Societăţei" că „O Ierum Doamne" din colindele noastre, întâlnit în colindele de pretutindeni ale Românilor, vine din cultul strămoşesc al zeilor „Lari", ai casei, cu sensul de „domn" pentru „lar", şi care se serba la Romani în ziua de 23 Decembrie, prin ofrande de plăcinte, ceea ce ne duce la covrigii ce care noi cinstim pe colindători. Această sărbătoare a fost transmutată în aceea a „moş anului". Intâlnim aşa dar elemente de identitate spirituală atât la Daci cât şi la Romani, şi aceste elemente le putem urmări în contopirea legendelor particulare ale fie cărora în cele noi născute pe urma pasiunei lor în poporul în acelaş timp român şi creştin.

De altfel semnificativ e şi faptul că nici odată istoria nu pomeneşte de o creştinare a poporului românesc, ci numai de predicarea creştinismului printre popoarele Daco-Romane, cum am arătat mai sus. Ştim în această privinţă, că Francii s'au creştinat sub Clovis, la 496, că Germanii au fost convertiţi de apostolul Bonifaciu prin 730, că Cehii au primit botezul între 850 şi 950, cam în acelaş timp cu Polonezii, că Ruşii s'au creştinat cam în jurul anului 988, că Ungurii au început creştinarea pe la 950 pentru a o desăvârşi pe la anul 1000 sub regele lor Ştefan cel Sfânt. Cât priveşte pe Bulgari vom cita din Dimitrie Onciul, „Tradiţia Istorică în chestiunea originelor române" următoarele rânduri întemeiate pe cele mai de seamă isvoare contemporane: *„Transportarea de numeroşi captivi din imperiul roman de către barbarii ce stăpâneau Dacia, este un fapt bine constatat prin mărturii contemporane. Intru cât însă ei au contribuit aici la formarea naţionalităţei române, este o întrebare la care nu se poate răspunde cu uşurinţă fără alte probe. Mărturiile istorice arată că mai mulţi dintre acei captivi s'au întors iarăşi în patrie şi le dau importanţă la nordul Dunării numai ca propagatori ai creştinismului printre indigeni"*.

Or aceasta însemnează că şi dincolo de Dunăre aveam un creştinism românesc, constituit deplin la o epocă în care Bulgarii, creştinaţi abia în secolul IX, nu cunoşteau cuvântul Cristos, ceeace îndreptăţeşte pe d. dr. Simion Reli, profesor la Facultatea de Teologie din Cernăuţi, în lucrarea sa asupra „Originei şi Vechimei Creştinismului la Români" să afirme că *„prin influenţa poporului român şi creştin din vechea Moesie, sau Bulgaria de mai târziu, s'a început creştinarea Bulgarilor, până ce au fost constrânşi de căpetenia lor, Boris, să se încreştineze în masse, la anul 864. Aceasta ar dovedi-o şi faptul că în terminologia bisericească a Bulgarilor vom găsi cuvinte de origină română"*.

Faptul acesta este însă de o mare importanţă şi poate contribui la luminarea unor hotărâtoare zile din trecutul nostru istoric. Un popor se întemeiază, în hotarele lui pământeşti, pe limbă şi credinţă. Nici hotarele pământeşti, nici limba şi nici credinţa însă nu sunt neapărat concomitente plămădirei lui, dar lipsa de sincronism în fuzionarea acestor elemente, prin îndepărtări succesive ale trecutului, prin zguduiri de sine, prin toate acele frământări sufleteşti mai ales, şi tulburări pe care le produce ruperea violentă a lanţului tradiţiilor, nu rămâne nici odată fără urmări în psicologia şi în istoria unui popor şi a unui stat. Toate zguduirile din Rusia actuală, de pildă, nu sunt de cât rezultatul înoirilor succesive ale societăţei ruseşti fie prin încreştinarea ei, fie prin reformele de europenizare ale lui Petru-cel-Mare, fie prin infuziile forţate de cultură şi de gândire europeană şi apuseană, introduse în ultimul secol, în spiritul extra-european, eurasiatic, al acestui popor puţin făcut să primească formele unei civilizaţii greco-latino-germane.

Ideia de bună aşezare şi de temeinică dezvoltare a unui popor se întemeiază pe condiţia într'un minimum de civilizaţie şi de cultură proprie, de încredere în formele alcătuirei sale spirituale şi instituţionale, şi în convingerea că nimic sau mai nimic nu are de schimbat, în folosul lui, din ele cu altele venite din afară.

Unul din aceste elemente însă este şi acela al credinţei religioase care, în cazul de faţă, la Români, este, odată cu limba românească, izvorâtă din cea latină, în cadrul unui teritoriu strămoşesc rămas acelaşi de totdeauna, creştinismul nostru specific, factor de echilibru intern şi mijloc de conservare naţională, fără nici una din tendinţele de hipertrofiere a lui până la autonomie faţă de naţiunea noastră, pentru îmbrăcarea unor vestminte imperiale, ca acela al catolicismului, sau ca acela al ortodoxiei cesariene a Rusiei ţariste. Insuşi caracterul exclusiv episcopal şi soboricesc, de altfel, al ortodoxiei noastre ar putea dovedi strânsa legătură dintre pământ, popor şi biserică.

Ortodoxia rusă, de pildă, cu ţarul în fruntea ei, ca reprezentant al lui Dumnezeu pe pământ, nu este de cât o imitaţie a Cesaro Papismului transplantat pentru circumstanţe pe ţărmurile Nevei, în timp ce patriarhia grecească din Constantinopol este, la rândul ei, o încercare de a pune în faţa universalităţei Papei, din apus, o universalitate de răsărit a ortodoxiei. Singură biserica noastră ortodoxă, deşi cea mai veche, nu a năzuit nici odată să depăşească hotarele naţionale ale statului sau ale Domniei româneşti, în care s'a încadrat deplin, şi dacă totuşi am avut de furcă uneori cu episcopate de peste Dunăre apoi este că ele însile, de fapt, nu erau de cât rămăşiţe desnaţionalizate, din punct de vedere românesc, ale unor legături naţionale existente în trecut dar evoluate până la pieire în prezent, din acest punct de vedere, şi, încă mai de mult, înstrăinate de noi şi înscăunate în cadrul altor domnii locale.

Ar fi interesant, în această privinţă să se cerceteze deosebitele aşezări episcopale româneşti în raport cu vechile aşezări locale româneşti, şi raporturile dintre ele, cum ar fi bunăoară aşezarea episcopală de Argeş în legătură cu Domnia de Argeş, aceia a Buzeului, în raport cu o aşezare mai veche românească prin această regiune, ca de pildă aceia a ţărei Brodnicilor, şi aşa mai departe în tot restul Moldovei, pentru a se dovedi, astfel, caracterul absolut local, adică soboricesc, şi deci naţional, al ortodoxiei noastre şi rolul ei, în această privinţă, istoric.

DOINA

Dela Nistru pân 'la Tisa
Tot Românul plânsu-mi-s'a
Că nu mai poate străbate
De-atâta străinătate.
Din Hotin și pân 'la Mare
Vin Muscalii de-a călare,
Dela Mare la Hotin
Mereu calea ne-o aţin.
Din Boian la Vatra Dornii
Au umplut omida cornii
Și străinul te tot paște,
De nu te mai poţi cunoaște.
Sus la munte, jos la vale
Și-au făcut dușmanii cale;
Din Sătmar până 'n Săcele
Numai vaduri ca acele
Vai de biet Român săracul,
Indărăt tot dă ca racul,
Nici îi merge, nici se 'ndeamnă
Nici îi este toamna toamnă,
Nici e vară vara lui
Și-i străin în ţara lui.
Dela Turnu'n Dorohoiu
Curg dușmanii în puhoiu
Și s'așează pe la noi;
Și cum vin cu drum de fier,
Toate cântecele pier,
Sboară paserile toate
De neagră străinătate.
Numai umbra spinului
La umbra creștinului.
Iși desbracă ţara sânul,
Codrul — frate cu Românul —
De săcure se tot pleacă —
Sărac în ţară săracă.

Cine-au îndrăgit străinii
Mânca-i-ar inima cânii.
Mânca-i-ar casa pustia
Și neamul nememicia.

Ștefane, Măria Ta,
Tu la Putna nu mai sta,
Las' Arhimandritului
Toată grija schitului,
Lasă grija Sfinţilor
In sama părinţilor,
Clopotele să le tragă
Ziua 'ntreagă, noaptea 'ntreagă,
Doar s'o 'ndura Dumnezeu
Ca să-ţi mântui neamul tău!
Tu te 'nalţă din mormânt
Să te-aud din corn sunând
Și Moldova adunând.
De-i suna din corn odată,
Ai s'aduni Moldova toată,
De-i suna de două ori
Iţi vin codri 'n ajutor,
Toţi dușmanii or să piară
De-i suna a treia oară
Din hotară în hotară, —
Indrăgi-i-ar ciorile
Și spânzurătorile!

MIHAIL EMINESCU

Oltenii în Iași

Ce răsună? Ce s'aude?
Ce glas dulce românesc?
Ce flăcăi ca bradul verde,
Ochii noștri îi uimesc?
Sânt Olteni, scăparea noastră
Bucuraţi-vă Ieșeni!
Voi cu inima creștină,
Cumpăraţi dela Olteni.

Oltul falnic prin copii-și
Zice Prutului scârbit:
— Dulce frate, fii în pace,
Steaua ta a răsărit!...
La cel glas de mângâiere
Geme sufletu 'n dușmani;
Voi cu inima creștină,
Nici un ac dela Jidani!

Mică e lumina încă!
Dar credinţa 'n Cel de sus,
In părintele dreptăţii,
Și 'ntunericu-i răpus!
Soarele frumos luci-va...
Bucuraţi-vă Ieșeni!
Voi cu inima creștină,
Cumpăraţi de la Olteni!
Iazmele otrăvitoare.

Duhul rău și necurat,
Vai! destul ne-au supt puterea
Și vieaţa ne-au secat.
De pe ochii voștri rupeţi
Pânza 'ntinsă de dușmani!
Voi cu inima creștină,
Nici un ac de la Jidani!

Fraţii certe-se 'ntre dânșii,
Fiii cu părinţii lor!
Dar blăstăm cu foc s'ajungă
Pe acel cutezător,
Care fără de iubire
S'ar uita la cei Munteni!
Ascultaţi Români cuvântu-mi:
Cumpăraţi dela Olteni!

Și atunci viaţa noastră
Precum râul cristalin,
Se va scurge limpezită
De otravă și venin.
Morţii noștri n'or mai plânge
Sub călcâe de dușmani.
Sus dar inimile voastre!
Nici un ac dela Jidani!

ION CREANGA

Pi doi munţi

Alea pi doi munţi
Analţă s'arcuroși.
Alea după munte
Nă liveade vearde.
Alea tru livade
Nă fântână arace,
Alea mi plecai
Lailu și 'mi biui.
Alea mi agărșii
Lailu, și mi durmii.
Alea 'mi arăçii
Ș'mi plivitusii.
Nu 'mi am dada
S'mi jilească,
Nu am tată
Ca s'mi caftă;
Nu am soru
Să li spun mărăz 'le
Și s'mi plângă
Că va s'moru.
Ma mi-am mași un frate
Tru xeane departe;
Și nu-are poștă
Să li pitrec 'nă carte;
Să 'nveţu de-alui sănătate
Ș 'năsu di-amea fărmaţe.

(Cântece Populare Macedonene culese de Vanghele T. Millio, 1928).

Fără mumă, fără tată

Brăduleţ crescut în piatră,
Rău e, Doamne, făr de tată!
Brăduleţ crescut în urnă,
Rău e, Doamne, făr de mumă!
De-i călca din urmă 'n urmă
Din străin tot nu-ţi faci mumă.
De-i călca din piatră 'n piatră
Din străin, tot nu-ţi faci tată.
De-i călca din flori în flori
Din străini nu-ţi faci surori.

(Din Poezii Populare de Bibicescu și Hodoș).

EROUL ȘI OMUL ISTORIC

Nu știu de ce a scăpat întotdeauna oricărei cercetări asupra soartei omului, faptul că cele mai mari bucurii ale lui n'au nevoe de memorie, n'au nevoe de acompaniamentul cu trecutul. Cine se gândește însă la cei trei oameni prin care s'au trăit cele mai mari bucurii: copilul, credinciosul și eroul, poate ușor vedea că ceeace le-a fost mare sprijin și ceeace-i leagă în acelaș timp, este neglijenţa pentru trecut și marea atenţie pentru actualitatea lor.

Copilul, credinciosul și eroul sunt singurii oameni care n'au memoria trecutului, singurii oameni care simt că a privi în urmă e semn de senilitate și deces și că celor ce privesc în urmă li se întâmplă ca femeii lui Lot din Biblie: împietresc. De aceia, întreţinându-și fiecare o actualitate permanentă, ei sunt cei mai tineri oameni de totdeauna. Intr'un fel, se poate spune chiar, că lipsiţi de memoria trecutului, nici nu mai suferă; sunt adică cei mai fericiţi oameni. Ivan Karamazov spunea degeaba că n'ar da toată fericirea universală în schimbul unei sigure lacrimi de copil, pentrucă suferinţele copilului ca de altfel și ale credinciosului și eroului, nu sunt suferinţele obișnuite omului de rând, ale omului cu amintiri, deci cu actualitate întreruptă. Omul obișnuit trăește prea mult între „ieri", „azi" și „mâine" și mai ales prin „ieri", pentru a putea avea zâmbetul unui copil sau seninătatea unui credincios sau erou. Suferinţele îl copleșesc ori când pentrucă nu sunt doar momentane și curăţite de orice tristeţe cum sunt pentru cei trei fericiţi, pentru care „ieri" a existat cândva ce nu mai poate exista paralel cu „azi" și uneori pe deasupra lui. Cum mai pot fi atunci consideraţi cei mai fericiţi, oamenii celor mai multor amintiri, când ei nu sunt de fapt decât cei mai consumaţi?

Bătrânii, oamenii cari au renunţat la orice ţel, la orice undeva, oamenii cei mai bogaţi în amintiri, cei mai plini de „ieri", sunt în realitate cei mai triști oameni. Iși poate da oricine seama de asta, amintindu-și că o dragoste devine tristă și intră în epilog, în momentul în care între cei doi îndrăgostiţi a intervenit primul „ieri". De altfel, a muri nici nu înseamnă altceva decât a nu mai putea face nimic, a nu mai putea fi actual, a trăi numai din amintiri, numai din „ieri", numai prin memorie.

Tinereţea celor trei fericiţi stă tocmai în înlăturarea avatarurilor amintirilor, a influenţei dizolvante a lui „ieri". Altfel cum ar putea sta un credincios crucificat așa cum sta legat de cruce nu știu ce sfânt și cum murind ar mai putea el zâmbi dacă nu printr'o uitare a tuturor stărilor lăturalnice decorative? Sau cum ar mai putea rămâne senin un erou ce-și sapă singur mormântul și asistă la propriile-i funeralii?

Asemenea lucruri care împlinesc „tinereţea fără bătrâneţe și viaţa fără de moarte", nu se pot înţelege decât printr'o participare integrală, printr'o adeziune totală la ceva. Suferinţa are atunci în ea ceva distilat, ceva ce ţine de bucurie, pentrucă cel ce o încearcă s'a absolvit dela orice conflict cu concretul și exteriorul. Căci suferinţa în felul în care e resimţită de obicelu, nu pornește, decât așa cum o spunea și Valery: dintr'o prea mare importanţă acordată exteriorului.

De aci, decurg firesc, moduri diferite de acţiune, moduri ce sunt mai vădit deosebite când e vorba mai ales de erou și omul istoric. Așa de pildă, omul istoric, omul care nu cunoaște participarea integrală dusă până la limită, a știut întotdeauna un lucru pe care nu l-a neglijat și uitat niciodată: a știut anume până unde să meargă. Un comandant, un strateg au fost în toate timpurile cu atât mai mari, cu cât au știut când să înceapă marșul și când să ia pe loc repaus.

O anumită comoditate istorică pe care ei au urmărit-o sau care i-a constrâns, i-a obligat să descopere pacea și armistiţiu și mai ales să învete când să le folosească. Când comandantul, când omul cu identitate istorică a fost Cezar sau Napoleon și a încercat să neglijeze avantagiile marșului și pe loc repausului, când a vrut să cucerească lumea, atunci a intervenit dela sine un pe loc repaus comandat de Brutus, Waterloo sau 1812.

Eroul, dimpotrivă, își înscrie identitatea pornind tocmai de aci de unde sfârșesc obligaţiile omului istoric: dela pe loc repaus. Uneori eroul duce în el insula Elba sau pe Brutus, dar asta nu-l poate împiedeca să se oprească niciodată; căci el cunoaște numai marșul. Pe loc repaus poate fi un motto istoric, nu însă lozincă de erou. De aceea eroul are în faţa sa un întins Bărăgan; nu mai are sau nu mai vede nici un obstacol în cale și nici nu vrea să vadă că il poate depăși vreodată ceva. Pentru el care a uitat tot ceeace nu e aci ceva al său, mai mult ca pentru orice alt om, e valabil „credo qu... absurdum". De aceia, dacă poate ... amintit de istorie, nu poate fi ... altfel decât ca un sacerdot al ... Fiindcă la fel unui sihastru, ... eroul e la fel de liniștit și singur. De altfel nici nu ne putem închipui că s'ar putea recruta vreodată un pluton de mari eroi, după cum nu ne putem închipui zece sihaștrii cari și-ar părăsi chiliile pentru a ... ce sinod și a se ruga împreună.

Dar ceeace mai deosebește eroul de omul istoric și îl apropie mai mult de omul religios, este felul în care fiecare își privește și socotește victoria. Așa, bunăoară, pentru omul istoric, cea mai sdrobitoare victorie e întotdeauna un mijloc, un mijloc către o altă comoditate. Pentru erou, victoria dimpotrivă e un scop în ea însăși; iar pentru a o avea, el n'are nevoie de melodiile multicolore ale unor marșuri ce vin din afară; cele dinlăuntrul lui sunt prea puternice și prea armonioase pentru a-l mai îngădui să audă ceva din afară. Căci nu trebue uitat că omul istoric are prea multă memorie pentru a putea avea altceva decât fragmente de idealuri, în timp ce eroul are un singur ideal care e absolut. De aceia controlul pe care și-l impune omul istoric îl împiedică să aibe un entuziasm ... interior și îl face să recurgă la un ... exterior obţinut și susţinut prin ... și muzică. In schimb, credinţa ... curajul, cele două mari adjec... ale eroului care-l alimentează entuziasmul, înlăturând orice pre... turbulente, de decor, sunt li... de orice constrângere și dominare. Și numai pentru asta mulţimea s'a închinat întotdeauna eroului ca moaștelor unui sfânt și a ... urmărită de prezenţa lui ca de aroma tămâii unei cădelniţări. Umbra albă a eroului a fost în orice timp pentru mulţime, ceeace era pentru Platon prototipul în raport cu lumea sensibilă, concretă. Lucrul a fost așa, nu pentrucă eroul a fost cum spune Carlyle în heroarhia sa, pe rând, în hipostaza de divinitate, de profet, de poet, de preot și rege, ci pentrucă a fost toate acestea împreună. Numai prin acest aspect polifonic ne putem explica dece cultul eroilor necunoscuţi a fost cel mai constant sentiment colectiv în veșnicele schimbări istorice și dece a fost întotdeauna mai contagios ca o religie.

Seducţia eroului se mai poate explica însă și printr'un implicit, printr'un mister al său, care face din el unul din cei mai mari singuri. Din această cauză, nici nu poate fi explicat, ca bunăoară omul cu viaţă istorică și mângâieri în trecut, ci numai înţeles și invidiat. Avem adeziune pentru erou, ca și pentru sfânt, dar nu-l putem explica, nu-l putem pune în formulă. Tot așa cum credem, înţelegem și simţim pe Dumnezeu, cel mai mare extemporan, dar pe care nimeni n'a reușit vreodată să-l explice.

Acest implicit, acest mister al eroului, care n'apare decât dintr'un mare fund subiectivist (orizontalitatea obiectivistă necunoscând decât simplii cetăţeni) a putut întreţine în toate timpurile un fel de molimă entuziastă. El a coborât printre oameni ca un Prometeu, focul, pentru a-i încălzi și înflăcăra. Și mulţimea s'a simţit atât de bine intensificându-și în acest fel actualitatea prin entuziasm, încât a ajuns uneori la realizări a căror durabilitate se măsoară cu secolele. Cineva a putut chiar spune mai mult: că naţiunea e un fenomen de sugestie. Dacă e așa, atunci noi Românii ne putem vedea actul de naștere pe fundul cupelor de otravă prin care demnitarii daci în seninătatea lor înspăimântătoare și-au curmat zilele și pe pumnalul prin care Decebal își încheia domnia sa de rege fără regat. Ar fi o mărturie pentru asta, mitul folklorlc atât de inspirat și atât de universal al meșterului Manole, care vede în erou un Don Juan al jertfei și o tentativă la o actualitate permanentă.

Ce dimensiuni înfășoară atunci omul istoric, omul cu multă memorie pentru spaţiu dacă eroul e o operă apocrifă, un monument pe care-l inaugurează și desvelesc legendele? La astfel de întrebare a răspuns altădată Bethowen, atunci când inspirat de nesfârșitele victorii ale lui Napoleon, apucându-se să-i scrie epopeia în solfegii, a renunţat s'o mai facă întocmai cum și-o propusese, pentrucă s'a putut convinge că Napoleon nu e nici pe departe așa cum îl numeau unii „proectil al lui Dumnezeu", ci un simplu mare om istoric dornic să poată spune în goana sa după cea mai mare comoditate teritorială: l'Europe c'est moi.

De ce atunci temerea nefundată a unora că omul contemporan de peste tot își îndreaptă pașii către o viaţă eroică și contemplativă, când ea este mi se pare, singurul mijloc de reabilitare a actualităţii colective a omului și singurul drum către mântuire?

STELIAN TECUCIANU

Doină

Codrule, Măria-Ta,
Lasă-mă sub poala ta,
Că nimica n'oi strica
Făr' num'o rămurea,
Să-mi atârn armele 'n ea.
Să le-atârn la capul mu,
Unde mi-oi așterne eu
Sub cel tei bătut de vânt
Cu floarea pân 'în pământ,
Să mă culc cu faţa 'n sus
Și să dorm dormire-aș dus.
Dar s'aud și 'n visul meu,
Dragă codri, glasul tău,
Din cea rariște de fag,
Doină răsunând cu drag,
Cum jelind se tragănă.
Iară vântul molcomit
Va vedea c'am adormt,
Și prin tei va răscoli
Și cu flori m'a coperi.

(din Literatura Populară de M. Eminescu, comentată de D. Murărașu).

Numa ieu și Dumnezeu

Numa ieu și Dumnezeu
Știu ce ie 'n sufletul meu,
Numai ieu și Precesta
Știu ce ie'n inima mea
La Băiţă
In temniţă
Sunt doi fraţi
Tare legaţi
Tot în pente ferecaţi....
Lor merindea
Cin 'le-o duce?
Sorioara
Florioara,
Câţi în lume și-o vedea
Toţi bine așa zicea:
Asta-i floarea florilor
Sorioara fraţilor
Fraţilor celor legaţi
In temniţă ferecaţi...
Ea la fraţi abia sosia
Și cel mic așa-i grăia:
Soro, sorioara mea,
Asară când te-ai culcat
Nouă ce vis ne-ai visat?
Fraţilor, drăguţilor,
Crăișorii munţilor
Aseară când m'am culcat
Iacă ce vis v'am visat:

Două pânze mari și lungi
Și ţesute tot în dungi,
La mijlocul pânzelor
Doi gigani ai șerpilor
Groaznic tare încovrigaţi
Stau pe ele așezaţi.
La capătu dinainte
Vedeam ceva peste minte
Târlă de corbi croncănia
Par 'că tot pe noi sbera.
La capătu dinapoi
O mică turmă de oi...
Acel frate iar grăia:
Soră, sorioara mea
Ce-ai stat tu a ne visa?
Dragă noi l-om tâlcui
Dacă tu nu ţi-i sfii
In lume a-l povesti.
Cele pânze mari și lungi
Calea noastră pân la furci.
Șerpii cei încovrigaţi
Funile celi cu laţi.
Corbii care croncănesc
Domnii cei cari ne păresc.
Și turmuţa cea de oi
Oameni ce vin după noi.

(Poezii Poporale din Ardeal culese de Dr. Vasile Bologa între anii 1880—1905)

VITEJEȘTI

Staţi boeri și m-ascultaţi,
Bine seama să luaţi,
Cine nu m-o asculta,
Să-i moară ibovnica!

Strigă Turcii-n Ţărigrad
Cătră Iancu Sibiianca:
„Turcește-te Iancule
Și te dă-n legea noastră:
Lege bună și 'nţăleaptă
Și de toate 'ndestuletă,
Și de aur și d'argint,
Ce-i mai dulce pre pământ".
Dară Iancu că-mi striga:
„Eu legea mea oi lăsa
Dacă Turcii ei mi-or da:
Un purcel sugurel
Sub nouă scroafe — aplecăţel"
Când Turcii că auzia
Iute purcelu căuta.
Cincisute de chili avea.
La biserică-l ducea,
Rogojină așternea
Și frumos ei îl frigea.
Dară Iancu ce-mi lucra:
Atăganu lui trăgia
Și purcelu-i sdrumicare,
Cum îi bai bun de mâncare.
In biserică-mi tuna.
Cinci sute de Turci bătrâni
Și cincisute de boeri,
Cincisute de negustori,
Prin avlie dracu-i știe
Atâţia Turci era
Te miri pământul nu s'o pleca.
Dară Iancu ce-mi lucra?
Săbioara lui trăgia
De către ușă să da
Și la Turci așa striga:
„Turcilor, boerilor,
Care din porc n'o gusta
Deloc capu i-ai tăia".
Strigă baba din pornană:
„Turcește-te Iancule!"
Pașa de Turc iar striga:
„Că nu-i Iancu de turcit
Ci toţi Turcii i-a rumânit

Franză verde semeric
Cine-i harnic și voinic
Iancu Turcii o ruminit.

Pentru să ne pomenească,
Cinstiţi Domni ca d-voastre
Dumnezeu să vă trăiască,
De rele să vă păsască!
Iladia 1906.

(Poezii Populare Române din Banat culese de dr. Iosif Popovici).

Colindă

Sculaţi, sculaţi boeri mari
Că vă vin colindători,
Nu vă vin cu nici un rău
Ci v'aduc pe Dumnezeu
Pe Dumnezeu mititel,
Mititel înfășăţel,
Infășurat în foi de mac
Cu tichie verde 'n cap,
Iar în fundul tichiei
Este-o peatră nestimată
Ce plătește lumea toată,
Ţarigradul jumătate
Și Brașovu — a treia parte.
Sus în poarta lui Christos
Să fiţi boeri sănătoși.

(din Literatura Populară de M. Eminescu comentată de M. Murărașu).

TRADIȚIE BIZANTINA ȘI ROMANISM

Relief descoperit la Apulum (Alba Iulia) secolul II după Christos.

de L. POPOVICI

Tradiţia bizantină — religioasă şi laică — din ţara noastră a făcut să se pună problema raportului dintre stilul bizantin şi specificul românesc.

Nu vom încerca să definim datele problemei prin vre-o metodologie oarecare; vom începe deci nu cu începutul ci de acolo de unde interesul şi simpatia par să ne conducă în mod natural din chiar miezul lucrurilor.

●

Apariţia stilului bizantin corespunde unuia din cele mai culminante momente ale spiritului omenesc. Şi e natural să fie aşa căci Bizanţul înseamnă doar creştinarea Greciei. Valorilor greceşti, intelectuale, estetice, s'au substituit valorile creştine, metafizice, pline de adânc senz spiritual. Fenomenul era consecinţa în cultură a acelei imense „mutaţii" spirituale a omenirii care este creştinismul. „Creştinarea" lui Platon în ordinea filosofică, creaţiunea Sfintei Sofii în ordinea arhitecturală, senzul simbolic al artei prin transformarea decorativului în spiritual ca atribut plastic al ideii divine, sunt evenimente pline de semnificaţie.

●

Bizanţul şi-a asimilat şi unele elemente ale culturii arabe, ca un accesor al principalului. Astfel principiul absolut şi egocentric al geometriei euclidiane şi cel relativist şi centrifugal al geometriei euclidiane şi cel relativist şi centrifugal al algebrei arabe — antinomii ireductibile — şi-au putut îmbina o tendinţă comună în lineamentele stilului bizantin.

Stilul bizantin este tipul originar şi generator, arhetipul marilor culturi occidentale de mai târziu. Urmele lui se pot descifra oricâre prefaceri se vor fi ivit, atât în barocul mediteranean cât şi în goticul germanic. Trecerea „primitivilor" dela o cultură către alta învederează cu prisosinţă acest adevăr. Bizantinii sunt aceia cari au învăţat pe europeni nu numai să se închine dar să şi gândească. E ciudat cum cercetătorii culturii din apus ignorează (desigur intenţionat) acest lucru.

●

Faptul că Românii au aderat la biserica ortodoxă (şi nu catolică aşa cum ar fi vrut catolicii şi catolicizanţii dela noi) a fost o fericită împlinire a Destinului: între noi şi ortodoxie este o legătură care purcede din străfunduri etnice, transistorice. Noile mărturii ale ştiinţei par să stabilească un lucru foarte însemnat pentru noi, anume că întreaga peninsulă balcanică a fost populată cândva de o mare familie din care făceau parte laolaltă Grecii şi Dacii. La descoperirile antropologiei şi arheologiei se adaogă mult mai elocvent constatarea unei mari afinităţi spirituale între aceste două popoare. Tradiţiile, eresurile şi afabulaţiile Dacilor rămase şi azi în poporul nostru îşi găsesc asemănările — consemnate în acel document etnografic care este Iliada — cu acele ale vechilor greci. Şi astăzi se lucrează la noi în unele părţi ale ţării o ceramică izbitor de asemănătoare aceleia greceşti. Nu poate fi vorba de vr'un import (la Pucheni-Prahova unde se „fabrică" olărie din tată în fiu nu a fost niciodată vreo colonie grecească) ci numai de existenţa simultană a unor tipuri plastice comune (deci şi spirituale căci un fenomen nu apare niciodată izolat). Aşa s'a mai putut descifra sensul străvechii noastre „Mioriţe" în tragedia greacă. (Poetul şi eseistul Dan Botta).

De aceea nicio mirare că ortodoxia a putut înflori la noi, devenind aici — cu elementele specifice ale poporului — generatoarea unei neasemuite producţii religioase şi artistice.

●

Mai mult decât atât, singura ortodoxie autentică este aceea românească. Oricât ar fi de impresionantă ortodoxia slavă şi în special rusească, oricât de creatoare de valori ar fi fost, ea rămâne totuşi un fenomen slav. Catedrala lăţită, corul violent, sau pronunţat nostalgic, iconografia corpolentă, pocăinţa abruptă şi disperată, toată această aviditate de neant, de dramă, nu sunt semnele ortodoxiei bizantine: sunt mai degrabă ale goticului care întinde zadarnice braţe să cuprindă cerul atât de departe de el (nu atât de aproape ca sub cupola bizantină), şi dacă vom mai avea în vedere şi împrejurarea că slavii sunt rude bune (ca baltici) cu nordicii din Europa, vom putea afirma că vocaţia lor naturală este către catolicism.

Cât priveşte pe Grecii de azi aceştia nu au nimic comun cu vechii eleni sau bizantini. Ciclul istoriei se închide odată pentru totdeauna şi ceea ce rămâne pe dinafară nu poate avea nicio semnificaţie. S'a dovedit că după căderea Constantinopolului Grecii nu au mai însemnat nimic. Ortodoxia lor nu este decât o tradiţie — şi asta foarte impură — a unor forme bisericeşti anchilozate, care nu au mai putut germina.

●

Fundalul acesta etnic dintre românism şi ortodoxie pe deoparte, iar pe de alta vocaţia la Istorie pe care o au românii fac ca formele bizantine să găsească aici prilejul unei desvoltări noui. Este ceea ce am numi bucuroşi ortodoxia românească. Intre bizantinul cult şi folclorul românesc există o afinitate naturală, care se face mai vizibilă în plastică. Icoanele pe sticlă făcute de ţărani au o gamă coloristică aproape identică frescelor şi mozaicurilor bizantine. Apoi cu aceiaşi transparenţă de materie se manifestă aceiaşi predispoziţie spre sinteză şi spiritualitate. Intreg folclorul nostru este străbătut parcă de un fior al transcendenţei, de o comunicare firească şi aş spune lirică cu „celuilalt tărâm". Lucrul acesta se vede tot aşa de bine într'un bocet sau în stilizarea unei plante pe un covor. Deaceea ţăranul a primit ortodoxia cu simpatie ca pe ceva care îi şi aparţinea. Este în adevăr destul de curios cum lucrurile artistice suprarafinate ale Bizanţului puteau place pădurateculul valah. Aici însă nu mai era o chestie de estetică ci una de Destin.

●

Ceiace s'a sfârşit la Bizanţ trebue să se reia la noi. Forţele noastre creiatoare zac în aşteptarea Istoriei. Atunci când Occidentul decadent va da socoteală de toate îngâmfările, necredinţele şi păcătoşenia sa, va veni rândul altora să poarte cuvântul Adevărului. Va veni timpul (nu prea departe) când catolicismul abstract şi internaţionalist, precum şi eretica sa fiică Reforma vor trebui să se schimbe la faţă şi să-şi îndrepte ochii obosiţi spre lumina cea vie a răsăritului.

Aici vor trebui să găsească însă o biserică bine închegată, tare şi fecundă. Şi atunci la încrucişarea Vremii va voi Domnul ca noi românii să deschidem porţile Sfintei Sofii ca să continuăm liturghia curmată la 1453.

Acea limbă de pământ a Constantinopolului care a oscilat ca o pendulă atâtea veacuri între Occident şi Orient bătând schimbările unei Istorii de cele mai multe ori amare pentru noi, va fi ochiul nostru către răsărit. De acolo vor pleca flamurile noastre peste mări şi ţări ca să se îndeplinească astfel rosturile unui mare destin.

Lupta pentru unirea Principatelor

O şedinţa a Divanului Ad-Hoc

de C. A. DONESCU

Unirea Principatelor, cea dintâiu piatră la temelia României de astăzi, s'a făcut cu ani mulţi de grele lupte şi îndărătnică muncă. Au fost înălţătoare vremuri, când spirite româneşti, din cele mai răsărite, şi suflete din cele mai curate îşi dăduseră mâna luptând prin întunericul conştiinţelor, să sfarme atâtea intrigi, atâtea interese, atâtea piedici ce se aruncau din toate părţile drumului românesc.

Pe cine putea conta entuziasmul tineretului naţionalist din acele vremuri? Inăuntru, pe o masă de oameni nepregătită să priceapă importanţa momentului, şi pe deasupra nepricepută să reziste tuturor tendinţelor străine ce se ciocneau în preajma lor. In afară, o sumă de interese contradictorii din care nu se desprindea, favorabil nouă, decât interesul Franţei. Politica ei singură putea fi suport al năzuinţelor noastre. Unirea Principatelor Române însemna, pentru guvernul dela Paris, crearea unui stat tampon între imperiul turcesc şi cel rusesc. Insemna punct de echilibru între puterea otomană şi cea moscovită. Momentul favorabil, pentru a învinge această politică, fusese găsit în alegerile pentru Divanurile Ad Hoc. Ele trebuiau să spună Europei dorinţa populaţiei româneşti. Voiau ele Unirea Principatelor? Sau voiau să trăiască ca şi până atunci în state independente? Era întrebarea ce se punea românilor şi la care ei trebuiau să răspundă prin reprezentanţii ce aveau să-i trimeată în Divanurile Ad-Hoc.

Aşa a început cea mai dramatică luptă pe care o cunoaşte istoria noastră. Turcii, care stăpâneau încă puternic ambele principate, îşi dăduseră seama ce lovitură ar fi primit prin această unire. Iar celelalte state făceau tot posibilul să nu favorizeze influenţa francezilor în această parte a Europei. Domnitorul provizoriu — Caimacamul — ce avea să prezideze efectuarea acestor alegeri, fusese numit de Turci în Moldova în persoana unui grec, Vogoride. El avea îndatorirea să scoată în Divanurile Ad-Hoc reprezentanţi cu idei separatiste, cu care să dărâme pentru vecie, în faţa lumii întregi, principiul Unirii Principatelor. Mijlocul? Foarte simplu. Listele electorale trebuiau alcătuite în aşa fel, încât nici un partizan al unirii să nu apară pe ele.

Rezistenţa unioniştilor începe însă să se simtă. Catargi ordonă arestări în masă.

De frica unor noui biruri, proprietarii nu se mai înghesuie să fie puşi pe liste.

El însuşi dă exemplu, arestând în Iaşi pe un profesor şi un boier de clasa a doua. Pe la cinci dimineaţa Vice-Aga însoţit de un comisar, intră în casa lui Cuparenco şi a lui Turculeţ şi-i invită la poliţie. De acolo sunt conduşi la Catargi însuşi. „O să vă satur eu de unire", strigă ministrul la unul. „O să-ţi rad barba", ameninţă pe celălalt. „Cu ce drept, tâlharilor, faceţi propagandă pentru unire?..." Cu ce drept adunaţi semnături pentru unire?..." Exemplul lui Catargi e urmat şi în restul ţării. In toiul nopţii partizanii unirii sunt scoşi din casele lor şi aruncaţi prin beciurile tuturor poliţiilor.

Unioniştii nu-şi ies însă din fire. In faţa tuturor brutalităţilor guvernului, ei iscălesc simple proteste.

Trimişii puterilor europene încep să sosească, pentru a fi prezenţi în ziua alegerilor. Către ei îşi îndreaptă nădejdiile populaţia românească. Sosirea Baronului de Talleyrand, comisarul Franţei în comisia europeană pentru verificarea alegerilor în ambele principate, e momentul cel mai nimerit pentru o manifestaţie a unioniştilor. Valuri nesfârşite de oameni ies în întâmpinarea lui Talleyrand. Entusiasmul nu conteneşte de-alungul întregei Moldove, până la Iaşi. Puterea toată de românism respiră în această manifestaţie. Sora latină dela marginea Europei, lipsită veacuri de-arândul de ori ce sprijin şi prietenie îşi strigă în această bucurie la sosirea unui sol al Franţei, toată durerea ei, toată mizerabila ei stare ce o obligase în cursul vremii să se lase prostituată de orice nou venit cu poftă de bani şi ambiţii de tiran. Franţa, cu puterea ei, cu autoritatea de care se bucură în lumea toată trebuie s'o salveze din acest impas. Ea, cu prestigiul ei, trebue s'o libereze de robia unor veacuri de asuprire şi desonoare.

Baronul de Talleyrand e mişcat de acest torent de simţire românească. Cum ajunge la Iaşi telegrafiază contelui Walevski: „Am sosit în Iaşi după ce am traversat Moldova în strigătele de trăiască Impăratul, Trăiască Franţa, Trăiască Unirea. La Bacău, unde peste 3000 de persoane au venit în întâmpinare, au deshămat caii dela trăsura mea şi au târît-o ei până acasă. La Roman, la Iaşi, şi pe tot drumul, primirea a fost din cele mai călduroase".

Resortul întregei diplomaţii franceze, fusese atins de acest viguros entusiasm al românilor.

Dar nu pentru mult timp. Şi Franţa ne părăseşte definitiv. Interesele sale îi cereau să abandoneze această politică.

Rămaşi şi fără sprijinul imperiului francez unioniştii se luptă din greu cu toată forţa organizată contra lor. Cu vorba zăvorită, cu pasul împiedicat, cu sufletul înăbuşit, cum să strige primejdia ce-i ameninţă? Pe cine să

Nicolae Mavrogheni, domnitor fanariot, se plimbă în trăsura sa trasă de cerbi
(Gravură de aramă. Colecţia Academiei Române)

cheme, ca să-i ajute să nu cadă în prăpastia în care sunt împinși pentru vecie?

Listele electorale s'au publicat. Cu ajutorul lor, li se ia dreptul pentru totdeauna să mai ceară unirea. Numărul alegătorilor fusese cu dibăcie micșorat. Toți partizanii unirii fuseseră sistematic înlăturați. După registrele Mitropoliei sunt 3.600 preoți și listele guvernului n'au recunoscut dintre ei decât 205 alegători.

In toată țara sunt 2.000 de mari proprietari; în listele guvernului nu sunt trecuți decât 350, și ca să se ajungă și la această cifră au fost înscriși aceeași, de două și de trei ori, în diverse județe, bineînțeles dintre cei mai îndărătnici separatiști.

Sunt peste 20.000 de mici proprietari. Guvernul n'a trecut în liste decât 2.264.

La orașe, nu s'au înscris, pentru toată Moldova, decât 11 inși cari să reprezinte toate profesiunile libere, deși numai la Iași sunt 78 cu diplome în regulă. 598 sunt proprietarii de case din cele 13 orașe ale județelor cari au fost înscriși. Numai la Iași însă numărul lor e dublu. 1190 reprezintă corporațiile și fără să se socotească cei din teritoriile anexate, sunt 11.000 meseriași și negustori în registrele visteriei.

In felul acesta apar 4658 de alegători pentru cele patru clase, când ar fi trebuit să fie 40.000.

Dar guvernul are scrupule. Cum să se prezinte în fața atâtor delegați ai marilor puteri europene cu o listă de patru mii alegători? N'ar fi numai o sfidare, ci o totală lipsă de prevedere. Listele trebue să pară verosimile. Cu patru mii de alegători, orice bănuială ar fi justificată. Guvernul înscrie așadar și 167.222 țărani. Curaj?... Nu!.... Număr fictiv?... Nu!... Atât de mulți separatiști?... Doamne ferește!... Toți acești 167.222 țărani sunt alegători reali. Atâta doar că fuseseră chemați la vot înainte de a se fi publicat listele. Și votul se efectuase în prezența subprefecților.

Aparențele sunt salvate. In fața streinătății listele conțin un total de peste două sute de mii de alegători. Fără niciun risc pentru guvern.

Ce pot face unioniștii în fața acestei situații? Să se răsvrătească? La ce bun? Guvernul e în stare să înăbușe pe loc orice mișcare. Și-apoi de ce să intre în acest joc periculos pe care oamenii lui Vogoridi îl provocau mereu, cu gândul de-a zădărnici convocarea Divanului ad-hoc? Dar spiritele sunt prea agitate, populația prea îndârjită pentru ca rațiunea să mai poată domina, rece. Conducătorii naționaliștilor sunt într'o grea dilemă. Să lase ura să se reverse din plin, să aprindă țara? Sau să folosească până la urmă mijloacele legale, cu riscul de a pierde definitiv partida? Răspunderea momentului apasă greu. Puterile garante s'ar spăla pe mâini, în fața unui rezultat defavorabil al alegerilor.

Atunci?

Unioniștii hotăresc să nu recurgă la mijloace violente. Redactează un simplu protest în care condamnă toate actele arbitrare ale guvernului și declară că „se văd în dureroasa nevoie de a se retrage dela orice împărtășire la niște alegeri făcute sub jugul înșelăciunii, al împilării și al nedreptății". Și asigură: „țara va fi liniștită, nicio rezistență materială nu se va face din partea noastră. Dar până când un singur glas va putea să răsune în Moldova, întemeiați pe dreptul nostu, având conștiința de a împlini o datorință sfântă către strămoșii și către fiii noștri, noi nu vom înceta de a protesta".

Unioniștii cer cu perseverență și insistent intrarea în legalitate.

In fața viitorului ei stau calmi. Nu-i siluesc rosturile. Aruncă zarurile.

Zile grele încep pentru viața Moldovei. Agenții guvernului colindă satele și orașele, în lungul și în latul țării. Imprăștie teroare în toate colțurile, vâră groază în toate sufletele.

Scot oamenii cu sila, îi adună pe la cârciumi, și-i silesc să-și dea semnătura contra Unirii. Câți se pot codi, să nu iscălească? Și câți au curaj să spună în față că sunt pentru Unire? Pedeapsa îi aștepta fără zăbavă. Că n'a plătit birul, că e dator altuia și câte altele, nu sunt decât pretexte ca să poată fi înhățați, fără murmur, nesupușii la ordinul cârmuirii.

Itnr'una din zile au venit la Piatra o droaie de jandarmi, comisari mulți cu polițmaistrul lor și cu secretarul starostelui austriac. Au umplut ulița mare a târgului și au poruncit ca în douăzeci și patru de ore toți dughengiii să curețe și să prundească ulițele și baltacurile. Copiii și femeile, bătrânii și neguțătorii, jidovii și armenii, toți au ieșit din casele lor. Ulițele se umplură de oameni aceștia speriați, ce cărau din greu prund și bolovani cu covețele, ca să împlinească porunca cârmuirii.

Sistemele nu se mai sfârșesc ca să bage spaima în oameni. Negustorii sunt purtați dintr'un târg în altul. Partizanii unirii, sunt din vreme trimiși de acasă dela ei, ca să nu fie prezenți în ziua alegerilor în locul unde au dreptul să voteze.

Acțiunea unioniștilor e din ce în ce mai anevoioasă. Contestațiile la listele electorale sunt și ele lipsite de orice efect. Comisia de judecată, alcătuită din oamenii guvernului, dă mereu acest strateg răspuns: „Comisia a găsit că reclamația dv. nu satisfăcea dispozițiile Firmanului Imperial și nu v'a putut înscrie în listele electorale". Fără nici o explicație mai mult.

„Dacă listele nu sunt rectificate, mă tem de-o mișcare de răsvrătire, telegrafiază Place, consulul Franței la Iași, lui Thouvenel, ambasadorul Franței la Constantinopol. „Caimacamul trebue să primească dela Poartă un ordin absolut ca să opereze modificări. E urgent. Răspundeți-mi fără întârziere", fără întârziere".

Sunt ultimele eforturi ale Consulului francez, rămas cu aceeași pasiune alături de români. In zadar însă încearcă el să alarmeze pe ambasadorul din Constantinopol. Răspunsul întârzie mereu. Acțiunea diplomatică a Franței își slăbise intensitatea.

Unioniștii se svârcolesc între teroare și desnădejde. Planul lui Vogoridi isbutise.

In îngrijorarea aceasta generală, un svon apare ca o lumină. Un cuget românesc se răsculase contra guvernului. Il plesnește în plin. Și lovitura răsună peste mări și țări. Maiorul Alexandru Cuza, părăsește cu sgomot funcția de prefect la Galați. Textul demisiei sale ce-o adresează Caimacamului, face ocolul țării.

„Excelență,

„Strigările și jeluirile de toate clasele din Galați, nu mai puțin și a locuitorilor din întregul ținut, pentru amenințările ce li se fac de către samișul ținutului și întreg comitetul alegerilor pentru Divanul ad-hoc, spre a-i spăimânta, și cu așa chip a le înăduși sloboda expresie în dreptățile hărăzite prin înaltul firman pentru convocarea Divanului ad-hoc, găsindu-le bazate pe adevăruri, iar urmările tuturor funcționarilor, chemați prin posturile ce ocupă, la lucrările prescrise prin pomenitul înalt firman, abătute dela glăsuirea legilor.

1) Publicarea listelor schimonosite prin adăogiri de persoane și ștergerea acelor trecute în listele trămise de isprăvnicie și primite dela privighetori și eforie.

2) Schimbarea fără motiv a privighetorilor vrednici și cu caracter cinstit și înlocuirea lor prin persoane, în toate privirele, nedestoinice și primejdoase într'un timp așa de gingaș și critic pentru țară.

3) Sistemul terorismului ce, dela lipsa iscălitului din oraș, se aplică în deobște precum, de pildă, călcarea locuinței d-lui Stolnic Ghiță Alevra în puterea nopții, de către d. Samiș, d. maior Christea, și polițmaistrul orașului, în temeiul offisului Excelenței Voastre, slobozit după spusa numitului maior, pe când iscălitul se afla în orașul Iași (însă, tăinuit, precum Excelența Voastră nu veți putea tăgădui și cu reson ascuns de mine, căci aș fi fost stavila unor așa nedreptăți și niciodată unealtă rușinoasă a ocârmuirii).

4) Procedarea nelegiuită a comitetului de alegeri prin respingerea ce face tuturor persoanelor cu drepturi, fără a li se arăta neprimirea reclamațiilor, precum s'a urmat cu răzeșii de Smulți, și mai mulți boieri.

5) Datatiele comitetului închipuite, iar, în adevăr și în faptă, plinirea unor dispoziții afară din textul firmanului.

6) Inlăturarea dela Comitet a iscălitului și trimiterea sa cu misii în Basarabia Moldovană, tocmai în timpul unor asemenea delicate împrejurări și când, după glăsuirea înaltului firman, urma neapărat a se afla față și a prezida acel comitet.

7) La opt mahalale întregi ridicate drepturile hărăzite prin înaltul firman, când ei sunt trecuți în listele alegerilor eforiei. Asemenea desființarea cu desăvârșire a corporațiilor neguțătorilor din picioare, asemenea a trei delegați breslei de covaci, când starostii lor sunt publicați, ș. c. l. ș. c. l.

„Toate acestea fiind lovitoare pe deoparte, în dreptățile pământenilor, iar pe de alta, în înțelesul înaltului firman, bazat pe tratatul dela Paris, și după arătarea verbală ce am făcut atât Excelenței Voastre cât și d-lui ministru din lăuntru spre stăvilirea lor, socotindu-le provenite numai dela amploiații subalterni; nevăzând nicio măsură luată, iar măsurile înspăimântătoare predominând și sporind în tot ținutul Covurluiului, mă văd silit, cu o vie părere de rău, împotriva dorinței ce am a sluji Patriei într'o vreme așa de gingașă, și a vă cere demisionarea mea dela funcția de pârcălab, fiind o tristă povară sub un asemenea sistem".

A. I. Cuza
major adjutant domnesc

6 Iulie 1857.

Ca o ploaie de primăvară răcoresc sufletele românilor, acuzațiile maiorului Cuza. Peste tot, în toate casele curajul său este dat de exemplu. Sute de exemplare se fac la repezeală din această demisie. Partida unirii găsește în ea prilej nou de ridicare a elanului. Proteste se fac iarăși, dar de astă dată bazate pe aceste documente. Maiorul Cuza dădea țării cea mai puternică armă să lupte contra nelegiuirilor și apărărilor. Consulul Franței nu pierde nici el ocazia să dovedească Parisului temeinicia tuturor afirmațiilor sale trecute.

Demisia lui Cuza însuflețește, convinge, întărește drumul spre Unire. Vogoridi însuși e în derută. A doua zi chiar încearcă să se spele pe mâini de un eventual insucces. Se plânge Porții.

Pretextul sunt modificările aduse firmanului la București. „Modificările au fost date publicității", scrie el lui Fotiadi, la Constantinopol. „Adresa prin care Savfet - Effendi îmi lasă la libera mea voință să aplic sau nu modificările, de asemenea a fost dată publicității. Eu o credeam confidențială. Dar ea a fost trimisă de comisarii străini consulilor de aici. Politica asta nenorocită, urmată la București, a distrus toate speranțele bine întemeiate pe care le aveam de reușită. A ieșit din aceasta o încurajare mai mare pentru partidul Unirii și o demoralizare în rândurile separatiștilor, cari se cred abandonați de Poartă și nu mă văd decât pe mine ca sprijin".

Roata destinului românesc se întoarce. Curajul lui Alexandru Cuza o mișcase din loc.

C. A. DONESCU

Austriacii ocupă Alba Iulia sub Carol de Lorena. Gravură pe aramă, 1688

O pagină din viața eroică a Ardealului

PREFAȚA UNIRII

Procesul Memorandum-ului

de COSTIN I. MURGESCU

1791: Suplex libbelus Valachorum.

1892: Memorandum.

Peste viața chinuită a Ardealului eroic s'au așternut anii unui nou veac, greu și mândru. Peste câmpiile, dealurile și potecile ardelene plutește duhul isbăvit din trupul frânt pe roată al lui Horia. Dintre păsările măestre ale pădurii, a apărut în acest timp doina plină de jale a lui Iancu. Românii mucenicesc încă pe drumul Mântuirii celei mari — care va veni abia în secolul următor.

Din truda lor zilnică, glasul li se îndreaptă mereu către Viena și cere dreptate. Dar Viena tace. Tace și uită. La porțile Impărăției sunt ascultați mai lesne baronii unguri, cu toate că aceștia porniseră să răstoarne Impărăția. Bogăția și titlurile găsesc înțelegere între zidurile mohorâte ale Palatelor din Viena unde nu mai stărue mirosul mocănesc al ciubotelor lui Horia, nici ajutorul cinstit al Craiului din Munții Apuseni.

Și nu trebuia oare să fie așa? N'a fost decând lumea așa?

Și totuși, săraci și uitați, Românii își îndreaptă nădejdile spre Impărat. Nu doar că ar aștepta dreptate, dar așa îi povățuia pe ei înțelepciunea comandanților lor: Horia și Iancu.

Și cronica Ardealului ne povestește astfel de nenumăratele cereri care au luat drumul cancelariei Imperiale, fără a se bucura de atenția meritată, din partea oamenilor cu vederea scurtă. Dar oare, nu era aceasta un semn al Marelui Stăpân care pregătea Ardealul pentru Mântuirea deplină?

Pe câmpia libertății, la Blaj, se votează astfel, la 15 Mai 1848, un „Program al Românilor din Transilvania și Ungaria"; un an mai târziu este prezentat Impăratului, la Olmutz, în 25 Februarie 1849 „Programul revendicărilor tuturor Românilor din Ungaria, Transilvania și Bucovina"; imediat după uniunea Transilvaniei cu Ungaria și 20 ani după revoluția lui Avram Iancu, este aclamată pe aceiași Câmpie a Libertății — la 15 Mai 1868 — un „Protest al Românilor" contra acestei uniuni în care se cere autonomia Ardealului pe baza „diplomei leopoldine" din 1690 și a „Pragmaticei Sancțiuni" a lui Carol VI.

Nefiind luate în seamă niciuna din aceste cereri, se constitue partidul național-român al cărui program este votat la conferența electorală din Sibiu la 11—14 Mai 1881.

Memorandum.

Cu aceasta ne-am apropiat de acest faimos „Memorandum" a cărui redactare a fost hotărâtă — așa cum afirmă unul din erudiții etnografiști ai veacului trecut Henri Gaidoz în lucrarea sa „Românii din Ungaria" — în 1887, dar comitetul conducător al partidului amână redactarea lui sperând într'o înțelegere a situației de către guvernul maghiar. Evenimentele dovedesc însă încă odată că erau zadarnice așteptările celor asupriți, așa încât în zilele de 20 și 21 Ianuarie 1892 conferența anuală dela Sibiu hotărăște redactarea Memorandumului și alege comitetul conducător.

Incepând de acum, evenimentele se precipită: în Martie redactarea actului este gata. El cuprinde un inimos apel la buna-voința Impăratului și arată starea jalnică a Românilor ardeleni, ocupându-se pe larg de defectele legii electorale a Contelui Tisza care interzicea Românilor accesul în parlament, prin categorisirea alegătorilor după complicate socoteli de cens (erau astfel regiuni unde din 30—40.000 locuitori români, nu era nici-un alegător, în timp ce 3—4000 maghiari alegeau un deputat!). Memoriul se ocupă apoi de acea lege a egalității de drepturi a naționalităților care nu fusese aplicată niciodată; este examinat deasemeni articolul de lege cu privire la organizarea municipiilor (care tăia în drepturile Românilor ca și legea electorală), pentruca ultima parte să examineze situația bisericei și a școlii, a legii presei și politica agrară.

Memorandumul este semnat de dr. I. Rațiu, președinte, George Pop de Băsești și Eugen Brote, vice președinți, dr. Vasile Lucaci, secretar general și Septimiu Albiu, Secretar.

Ne-ar fi imposibil ca în aceste scurte rânduri să insistăm asupra personalității Memorandiștilor, dar nu trebue să trecem cu vederea prezența — în fruntea semnatarilor — a dr. I. Rațiu, avocatul luptător din armata lui Avram Iancu, a lui George Pop de Băsești, care a urmat lui Rațiu la șefia partidului și a prezidat adunarea dela Alba Iulia din 1918 și în fine, a d-rului Lucaci, preotul dârz cu figură de tribun roman, Leul dela Sisești, alcătuind, toți trei, acel splendid „triumvirat" al conducătorilor români dela sfârșitul veacului trecut [1]).

Incepe calvarul!

In luna Mai comitetul de 25, în fruntea unei delegații de 300 țărani români ia drumul Vienei, de unde porniseră odinioară vorbe pline de înțelepciune:

Justitia erga omnes populos fundamentum Austriae".

O timpuri, de mult apuse!

In ziua de 28 Mai, delegația română este la Viena. Inaintea ei însă au sosit protestele guvernului maghiar, au sosit insinuările nobililor, au sosit amenințările lui „Pester Lloyd" care reamintea de 1848. Drumul spre Curtea Imperială era barat și dela Cancelaria aceluia care ar fi trebuit să fie simbolul dreptății și al înțelepciunii, li „se explică" Românilor că cererea lor trebue adresată *pe cale ierarhică*, deci să se ducă cu ea, întâi la ministerul de interne din Pesta. Au stat oamenii și s'au crucit: adică protestul contra regimului maghiar să fie dat spre rezolvare la Pesta!

Cu drept cuvânt se mirară streinii și râdea ziarul rus „Grajdanine", spunând că este ca și cum ai trimite mielul cu petiția sa, lupului.

Oamenii noștri abia acum înțeleseră ceeace trebuiau să înțeleagă de mult. Deaceea făcură calea 'ntoarsă. Dar când își văzură oamenii vetrele, după drumul lung al Vienei, ce surpriză: la Arad, la Șimleul Silvaniei, la Turda îi întâmpinară la gară huiduelile maghiare. Apoi începu deodată să cadă o ploae de pietre, să sboare scânduri. Când se furișară oamenii la casele lor, îi ajunse și aici blestemul maghiar. Ușile caselor lor, cu greu agonisite erau date de pereți. Școlari, studenți, cetățeni, femei, bătrâni, alergau prin casele lor, luau ce-i mai de preț, spărgeau geamurile, frângeau scaunele, schilodeau lucrurile. După 1000 ani, păreau alte cete de barbari, ce vin peste căminele românești.

La Turda, doctorul Rațiu abia își poate salva familia și scapă cu viață părăsind orașul noaptea, pentru totdeauna. Urmașii lui Atila se dovedeau demni de „biciul lui Dumnezeu". Ziarele europene pe drept cuvânt, puteau să rămână uimite pentrucă: „Lucru de necrezut, aceste fapte se produseră cu complicitatea administrației și fără ca justiția să-și facă datoria, căci vinovații nu fură nici măcar mustrați" scrie „Independance Belge" din 7 Mai 1894.

In acest timp, la 14 Iulie 1892, în aplauzele Camerii din Pesta, deputatul Ugron interpelează guvernul cerând măsuri contra obrăzniciilor valache. Drept suprem argument, arată că Memorandiștii numiseră pe Franz Joseph „împărat", când el era numai „rege" al Ungariei (chestiune de titlu care lovea rău în prestigiul maghiar). Ministrul justiției, Szilaghy, răspunse că adresarea unei petiții nu constitue un delict (!!), dar va mai cerceta: poate tipărirea și răspândirea acestei petiții va putea fi încadrată într'un text de lege.

Se turbură apele...

In acest timp, studenții dela Universitățile românești întocmesc un memoriu în care acuză atitudinea josnică a politicei maghiare. Drept răspuns studenții unguri întocmesc un contra-memoriu care caută să diminueze impresia me-

———

1) Vezi: „Preotul luptător: Vasile Lucaci" de dr. I. Dăianu.

monumi român. In acest stadiu al evenimentelor, apare cu mențiunea „Vienne, Budapesth, Gratz, Cluj 1892", acea faimoasă „Rèplique de la jeunesse roumaine universitaire de la Transilvanie et de la Hongrie à la repouse faite par la jeunesse magyare des académies hongroise au memoire des étudiants universitaires de Roumanie", care ocazionează un nou scandal şi un nou proces. Agitațiile din Ungaria nu mai contenese.

Sub presiunea şoviniştilor, guvernul din Budapesta ordonă în Mai 1893 confiscarea exemplarelor rămase din Memorandum, începând totodată instrucția judiciară contra celor 25 membrii ai Comitetului central, considerați ca autori ai memoriului. Procesul, sortit să înceapă la 23 Ianuarie 1894 la Cluj, este amânat pentru ziua de 7 Mai.

In acest timp, Comitetul național român întrunit la Sibiu la 3—4 Aprilie, declară că întreaga națiune română ardeleană se solidarizează cu inculpații dela Cluj. El pune la cale şi convocarea unui congres al națiunilor nemaghiare din imperiu.

Din această clipă, lucrurile încep să capete un aspect deosebit de grav, pentru guvernul maghiar. Presa din occident publică vehemente atacuri contra Pestei. De la procesul dramatic al generalului Traian Doda n'au trecut decât câțiva ani şi cu bună dreptate remarcă ziarul german „Algemeine Zeitung" că aceste persecuții vor împinge Bucureştii în brațele Rusiei, sfătuind pe unguri să fie moderați.

La Paris, savantul Henri Gaidoz publică în „Revue de Paris" un important studiu asupra Românilor ardeleni, tradus de G. Moroianu şi răspândit în broşură, din care am extras şi noi unele din datele de mai sus; în „Revue Bleue" din 19 Mai 1894, M. F. Amouretti scrie şi el un studiu vehement sub titlul „Le procès d'une nation", în timp ce în Italia Luigi Palma scrie un eseu inimos în „Rassegna per la scienze politiche e sociale". Clemenceau scrie şi el un articol fulgerător în „L'Eclaire", în timp ce ziarele de pe întregul glob îmbrățişează cauza Românilor ardeleni. Citez, la întâmplare: din Franța: Le temps, L'Intransigeant Gazette de France; în Anglia: Standard, Times; în Germania: Neue Preusische Kreuzzeitung, Posener Zeitung, Deutsche Volks blatt, Post; în Italia: Il diritto, Gazetta di Napoli, Corierre della Sera, La Tribuna, apoi New York Herald şi multe alte ziare de mai puțin răsunet.

In acest timp, la Bucureşti sosesc scrisori entuziaste de adeziune la cauza românească din partea marilor personalități din apus. Ar fi destul să cităm pe celebrul poet iberic Albert de Quintana, nume de mare răsunet în cultura europeană, care scrie lui V. A. Urechia o scrisoare înlăcrimată de suferințele îndurate din partea maghiarilor, noi acum, spaniolii în timp ce Atila vântura Europa. Din Italia, deputatul marchiz B. de Pandolfi scrie studențimii române o scrisoare plină de măgulitoare elogii, iar profesorul universitar Angelo Degubernatis se solidarizează cu teza română.

In această atmosferă putem înțelege sensul acestor profetice rânduri ale lui Amouretti, din lucrarea citată:

„Le procès qui s'est ouvert le 7 Mai dans cette ville de Cluj aura une importance historique. Il fait entrer dans les preocupations internationales la question des Roumains de Transylvanie et de Hongrie".

Frații

Inainte de a urmări desbaterile procesului, să ne oprim pentru câteva minute, la atitudinea Bucureştilor, unde în afara entuziasmului juvenil şi totdeauna antemergător al studențimii, luase ființă „Liga culturală" sub preşidenția lui V. A. Urechia, al cărui rol în crearea unei atmosfere de zile mari pentru proces va trebui semnalat cândva pe larg.

Dar, calculul politic al conducătorilor de atunci ai țării, împiedeca adeseori sufletul național să bată în ritmul fraților de peste munți. Guvernul conservator Catargi-Carp-Lahovary caută să împiedice orice manifestații de solidarizare. Jean Lahovary este trimis în redacțiile parisiene pentru a sfătui să nu se mai dea concurs acțiunii Ligii. Cel puțin aşa acuză liberalii care în frunte cu Dem. Sturza fac mare caz de patriotism şi tună contra guvernului „trădător", contra lui Take Ionescu — ministrul Instrucțiunii — care dă socoteli la legația austriacă şi elimină din Universități studenții ce luaseră parte la manifestații. In sala „Orfeu" are loc o întrunire de mare răsunet, „Tribuna" din Ardeal reproduce discursul lui Sturza, împodobindu-l cu elogii. Românii din Ardeal credeau că primesc un ajutor sincer şi nu aveau să vadă decât mai târziu că toată alarma provocată nu era decât un mărunt calcul politic. In Decembrie acelaş an, şeful partidului liberal — mirosind, pe semne, o schimbare de guvern — publică în cel mai şovin ziar maghiar „Pester Llyod", o scrisoare în care neagă tot ce făcuse şi proclamase, sus şi tare...

Spre „Golgotha modernă"

In ziua de 4 Mai 1894, dr. Rațiu pleacă spre Cluj. In gara Sibiu, mii de oameni îi fac o entuziastă manifestație de simpatie. Se țin discursuri care smulg lacrimi; din valurile de flori care îi umplu vagonul, conducătorul Românilor ardeleni vorbeşte mulțimii :

„ Eu şi ceilalți coacuzați întreprindem o călătorie pe care duşmanii națiunii noastre ne obligă s'o facem şi din care nimeni nu ştie de vom reveni vreodată. Cu toate acestea, vom fi mândri să spunem judecătorilor maghiari de la Cluj că Memorandumul este opera întregei națiuni române şi nimic pe lume nu ne va face să abdicăm dela ceeace noi am spus în acest document. Vom şti să înfruntăm toate obstacolele şi neplăcerile care ne aşteaptă, căci principiile pentru cari luptăm sunt însăşi dreptatea şi libertatea. Fiți siguri că intrăm în temnițele maghiare ținând neclintit drapelul justelor şi legitimelor revendicări ale poporului român".

Trenul se pune în mişcare în mijlocul uralelor care se intețesc cu fiecare nou popas în gări. Zeci de mii de țărani umplu peroanele şi mărginesc drumul căii ferate, încurajând pe acuzații care vin din diferite puncte ale Transilvaniei sporind numărul celor care umplu vagonul. Cronicarul timpului ne spune că „în mijlocul unui adevărat triumf, acuzații ajunseră în „Golgotha modernă" cum numesc acum Românii oraşul Cluj".

In Cluj, deodată toată atmosfera se schimbă. Oraşul e plin de unguri care răspund Românilor, huiduind pe inculpați. In mijlocul unui adevărat infern de manifestații antiromâneşti, acuzații se sfătuesc cu apărătorii lor 2 zile, lungi şi grele de huetul ce rābufneşte din strada pe care se plimbă tineretul maghiar manifestând...

Procesul

Luni 7 Mai 1894. La ora 8 dimineața în sala de judecată. Aceiaşi sală în care Dieta feodală a Transilvaniei votase în 1848 şi 1868 uniunea acestei țări cu Ungaria, uniune contra căreia protestase „Memorandumul".

Mii de țărani români au umplut sala de şedință şi sunt masați în jurul clădirii. Deodată se aude din stradă un ropot de aplauze care creşte din ce în ce devenind curând uragan de urale. In sala de şedință îşi face apariția grupul acuzaților în frunte cu dr. Rațiu, V. Lucaci, Pop de Băseşti, I. Coroianu, Aurel Popovici, Eugen Brate, dr. T. Mihali, preotul Gherasim Domide, dr. Bancianu, Aurel Suciu, Munteanu I., etc., etc. Ii urmează câteva sute de doamne române, purtând cocarde tricolore cu inscripția „Totul pentru națiune". Alături iau loc avocații în frunte cu moțul Amos Frâncu. La ora 8 jum., intră baronul Keresztesy care prezidează Curtea cu jurați. La uşi au apărut jandarmii şi aprarea ridică un incident care este imediat respins. Urmează tragerea la sorți a juriului, în care — din întâmplare ! — intră numai unguri, din care niciunul nu cunoaşte vreo boabă românească.

Conform procedurii ar urma recuzările. In acest moment se scoală Amos Frâncu care ține un magistral discurs arătând ilegalitatea constituirii judecății, adăogând că întrucât toți jurații sunt membrii ai partidelor maghiare şi deci duşmani ai partidului național-român, el recuză întregul juriu terminându-şi cuvântarea în mijlocul aplauzelor Românilor şi huiduelilor maghiare. Răspunde procurorul şi se ia apoi jurământul acelorași jurați. Acuzații cer să fie apărați în româneşte, întrucât mulți din ei nu cunosc limba maghiară, dar cererea e respinsă. Atunci apărarea cere să se [illegible] :

1). Dacă sunt interesați în chestiune.

2). Dacă s'au preocupat de această chestiune.

3). Dacă hotărârea lor e premeditată.

Tribunalul refuză şi ridică şedința primei zile.

La eşire, aceleaşi mii de țărani în costume dace. Se formează lungi cortegii sărbătoreşti care, în frunte cu acuzații, se îndreaptă spre grădina Banfi intonând cântece naționale. Pe străzi, ungurii întâmpină cu huidueli şi provoacă, alături de poliție, pe români. Dar aceştia ştiu că pentru isbândă trebuiau să nu răspundă la provocările premeditate ale duşmanilor şi numai datorită cumințeniei lor nu se produc incidente. In grădina Banfi are loc o mare întrunire, la care vorbesc dr. V. Lucaci şi dr. Rațiu angajându-se să rămâne credincioşi patriei şi națiunii lor. Este aleasă apoi o deputațiune de trei țărani: Th. Onişor, N. Herlea şi G. Trifu care pleacă la Viena spre a preda un memoriu Împăratului. Ajunşi aici aveau să fie conduşi de deputații germani Lueger, Schneider, Bianchini, fără a reuşi totuşi decât să lase cererea la Cancelaria Imperială.

In ziua a doua a procesului se ridică din nou Amos Frâncu şi arată că Bagdan şi Gajzago—doi dintre jurați — scriseseră: „Rațiu, care a ridicat mâna sa criminală contra patriei, nu poate scăpa răzbunării". Răspund jurații încriminați şi insultă apărarea, în timp ce tribunalul amendează pe Amos Frâncu cu 100 fiorini. Justiția Cezarului găsise metoda de împărțire a dreptății: amenda care va fi continuu aplicată tuturor avocaților, îndată ce ar lua cuvântul, silindu-i astfel să recurgă la gestul suprem: retragerea apărării. Inculpații cer întreruperea procesului, dar tribunalul apreciază că se poate judeca şi fără apărare.

Se scurg astfel zilele procesului în uimirea întregii Europe. Singurii care nu se miră sunt Românii; ei cunosc de mult dreptatea din țara lor şi nu mai aşteaptă acum decât judecata Cerului...

Vorbesc Valachii

Şirul nedreptăților şi al revoltătoarelor părtiniri va lua curând sfârşit odată cu procesul. Se dă cuvântul în apărare şefului partidului român. Se ridică doctorul Rațiu şi vocea sa asvârle tunete în sala de şedință, adunând furtuni de aplauze române şi fulgere de ură maghiară.

„Onorată Curte, domnilor jurați. Memorandumul, pentru a cărui publicare şi distribuire suntem târâți în fața acestui tribunal ca nişte criminali ordinari, nu conține, cum de altfel v'ați putut convinge dvs. înşivă, decât plângerile poporului român care ne-a trimis să cerem protecția coroanei pentru drepturile violate şi călcate în picioare".

„Exclusivismul de rasă a declarat războiul de exterminare limbii şi națiunii noastre.

Ceeace se discută aici, domnilor, este însăşi existența poporului român. Existența unui popor nu se discută, ci se afirmă. Iată dece nu ne gândim să venim în fața dvs. pentru a vă dovedi că avem dreptul să existăm.

Intr'o asemenea chestiune, noi nu ne putem apăra în fața dvs.; nu ne rămâne decât să denunțăm în fața întregii lumi civilizate sistemul asupritor care tinde să ne răpească ceeace un popor are mai scump: limba şi naționalitatea.

Iată dece noi nu mai suntem aici acuzați, ci acuzatori".

In zadar mai arată apoi că juriul nu poate fi parte şi judecător, că ei nu pot fi acuzați ca mandatari ai națiunii, ci numai ca indivizi, iar națiunea română?, nu poate fi adusă înaintea unui tribunal maghiar, căci uralele înretăiate de huidueli nu mai contenesc, încât abia se mai aude sfârşitul: „Sunteți stăpânii persoanei noastre fizice. Dar ceeace vă scapă este conştiința noastră care este conştiința poporului român".

In acelaş vacarm infernal, se anunță condamnarea acuzaților care ies din sala de şedințe îmbrățişați de lacrimile româneşti. In stradă îi aşteaptă grupul studenților români care jură — cu cerul martor — să calce pe urmele martire ale Memorandiştilor. De preotul Lucaci, cel mai greu condamnat, se apropie soția sa care n'are lacrimi în ochi; soția unui tribun roman nici n'ar fi avut dreptul la lacrimi, dar îşi îmbrățişează soțul spunându-i: „Sunt mândră că te-au apreciat mai mult decât pe ceilalți".

Biruința închisorilor

Peste Ardeal s'a ridicat semnul suferințelor şi al închisorilor. Doctorul Rațiu — pe care ziarele ungureşti îl acuzau că vrea să devină rege al Ardealului — scrisese primarului din Sibiu aceste rânduri profetice:

„Suntem pregătiți pentru orice; nimic nu ne mai poate mira. Guvernul poate continua să-şi pună în aplicare toate mijloacele; noi suntem convinşi că cu cât măsurile luate contra noastră vor fi mai violente, mai ilegale şi odioase, cu atât mai mult se va înțelege că, pentru a rezolva chestiunea naționalităților, trebue să întrebuințezi cu totul altceva decât forța şi violența". (Le Nord 21 ... 1894).

Guvernul din Pesta adoptă atitudinea presei maghiare.

Szeghedin, Vaț şi alte închisori impart Ardealul în asupriți şi asupritori. Ardelenii puteau cu drept cuvânt să scrie: „entre des opprimés et leurs oppreseurs, entre des esclaves et leurs maitres, l'on n'a jamais vu et l'on ne verra jamais d'amitié". (Rèplique de la jeunesse roumaine universitaire).

Suntem la începutul veacului al XX-lea. Nici două decenii nu vor trece şi peste crestele pleşuve ale Carpaților se vor ivi zorile libertății, ale Mântuirii venită odată cu oastea lui Ferdinand cel Mare.

COSTIN I. MURGESCU

Avram Iancu la 1848 Colecția prof. Ionescu

Memorii inedite

Lupta Ardealului pentru intrarea României în acțiune

de ION URSU

Fără să fi cunoscut în momentul când a isbucnit răsboiul documentele citate mai sus, am avut totuşi intuiția clară a evenimentelor. Am înțeles din primul moment că pacea dela Bucureşti şi vizita Țarului au fost cauzele principale ale deslănțuirii răsboiului de către Austria, care în mod indirect îşi îndrepta săgețile şi contra României.

Imediat după isbucnirea groaznicei conflagrațiuni am scris o broşură, 1) în care am expus pe scurt cauzele, cari au dat naştere îngrozitoarei furtuni, arătând că principalele verigi din lanțul cauzelor răsboiului au fost pacea dela Bucureşti şi vizita Țarului.

„Pacea dela Bucureşti a fost cea mai strălucită revanşă a Triplei Ințelegeri... Succesul acesta... — scriam în broşură, — *a fost punctul de plecare al evenimentelor de azi, el e veriga cea mai importantă în lanțul cauzelor sângerosului răsboiu actual.*

...Vizita Țarului a provocat în țară un curent pentru Rusia şi Franța, iar connaționalii din monarhia vecină au văzut în aceasta zorile desrobirii lor în viitor. Rar eveniment, care să fi produs schimbări mai radicale..."

Arătarea cauzelor cari au provocat răsboiul, trebuia să ducă în mod logic la calea, pe care trebuia să fie îndreptată politica României. Căci din momentul ce Austria a dat naştere conflagrațiunii cu intenția ca să distrugă rezultatele păcii dela Bucureşti, locul României nu mai putea fi alături de puterile centrale. In mod firesc regatul dunărean trebuia să intre în tabăra puterilor aliate. Aceasta era în acelaş timp singura cale indicată de firea lucrurilor, care putea să ducă la realizarea idealului național.

Consiliul de coroană şi Regele Carol.

In Consiliul de coroană ținut la 3 August 1914, s'a hotărît ca România să păstreze neutralitatea cu paza frontierelor. Nu s'a precizat în contra cui se vor apăra granițele, dar se putea înțelege în contra cui era îndreptată această măsură. Regele Carol, care cu toată călduroasa lui insistență, nu putu obține dela Consiliu, punerea în vigoare a tratatului de alianță cu puterile centrale adică intrarea în acțiune alături de ele, a isbutit totuşi, să împiedice o neutralitate absolută şi să impună paza frontierelor, în speranța că în chipul acesta se va putea găsi prilejul ca să intre în război mai târziu alături de Germani. El avea mare încredere în forța Germaniei, a cărei invingibilitate rămăsese pentru el o dogmă. Aproape o jumătate de secol el a dus carul națiunii pe drumul indicat de politica puterilor centrale. In mintea lui se cristalizase ideia că România nu poate să înflorească decât alături de Germani. Prin separarea cărării politice a României de cea a puterilor centrale, el vedea toată opera de progres, câştigată în lunga lui domnie, înmormântată.

Cu toate că tratatul nostru cu tripla alianță avea caracter pur defensiv, România nefiind îndatorată să meargă alături de Austria, decât în cazul când aceasta ar fi fost atacată de o altă putere fără provocațiune — ceiace n'a fost cazul — totuşi Regele Carol a făcut sforțări ca să convingă Consiliul de Coroană, că, *casus foederis* ar exista, şi România ar fi datoare să execute obligațiunile cari decurg din tratat. Fără exemplul Italiei[2]), care cu puțin înainte, a declarat că nu există casus foederis, întrucât Austria a deslănțuit răsboiul fără să fi consultat guvernul din Roma, cine ştie dacă bărbații noştri de Stat, adunați în Consiliu de coroană, ar fi găsit argumente puternice şi armele necesare de apărare contra insistențelor bătrânului Monarch[3]) obsedat de dogma invincibilității germane? Fără victoria dela Marna, cine ştie dacă barca națiunii noastre nu era sdrobită de stânci ? Căci este sigur că Re-

1) *„Politica noastră"*, Bucureşti 1914.

2) Raportul ambasadorului german din Bucureşti, Waldthausen către Ministerul de Externe, raport trimes din Sinaia la 4 August 1914, confirmă această afirmațiune. *„Mare impresie a făcut declarația de neutralitate a Italiei... fără de care intrarea în acțiune cu Tripla Alianță s'ar fi putut totuşi realiza"*. (Kautsky „Die deutschen Dokumente zum Kriegs Ausbruch". t IV No. 868 p. 90).

3) Contele Czernin a raportat la Viena că Regele Carol i-a *declarat* că *„nici o putere din lume nu l'ar putea determina vr'odată să ia armele contra monarhiei"* (Austro-Ungariei). *Cartea Roşie Austriacă No. 3)*. Tot în acest sens s'a exprimat Regele Carol către Waldthausen, ambasadorul Germaniei : *„Câtă vreme este el Rege, va fi absolut exclusă o acțiune a României contra Austriei. Austria poate să-şi lase neapărate granițele ei din spre România"*. (Die deutschen Dokumente No. 868 4 August 1914).

Din rapoartele ambasadorilor puterilor centrale relese că guvernul, în ziua de 3 August ,în care s'a ținut Consiliul de coroană, a luat deciziunea să părăsiască bazele politice ale păcii dela Bucureşti şi să permită o intervenție a Bulgarilor contra Serbiei. (Die deutschen Dokumente IV .No. 811 p. 841).

gele Carol a căutat să câştige timp ca să ne poată împinge în război alăturea de puterile centrale [4]).

Un succes militar al puterilor centrale, în primul moment, ar fi fost hotărâtor pentru ducerea cursului naţiunei noastre alăturea de Germani [5]) Tragedia neamului românesc ar fi devenit în acest caz inevitabilă.

Consecinţele nefaste ale unei eventuale acţiuni alături de Puterile Centrale

Cum în cercurile guvernamentale se credea posibilă o astfel de eventualitate, pe la sfârşitul lunei August şi începutul lunei Septembrie 1914, foarte îngrozit că s'ar putea întâmpla ca visul ce mă frământa să fie distrus, am pus tot sufletul în broşura amintită, pe care i-am lăsat-o acasă şi d-lui Brătianu, Preşedintele Consiliului, arătând că o intrare în acţiune alături de puterile centrale ar avea ca urmare un sfârşit tragic pentru neamul românesc.

„Toţi câţi s'au lăsat cuprinşi în mrejele ei (Austria) — scriam acolo — au sfârşit în chip tragic. E destul să amintim de cazul lui Petru Rareş, Mihai Viteazul, de al Românilor din Ardeal şi al Bulgariei în anul trecut. Viitorul rezervă aceiaşi tragedie şi pentru Germania..."

Propagarea ideii de intrare în acţiune alături de aliaţi (Septembrie 1914).

Intrarea în acţiune a României alături de Antanta e un imperativ categoric cerut de împrejurări şi de interesele vitale ale neamului românesc. *„Din moment ce Austria e învinsă — continuam în broşura amintită — se va pune în chip inevitabil pe tapet chestia împărţirii acestui imperiu anachronic. In acest caz o perzistare în neutralitate devine imposibilă, căci nu ne-ar da dreptul să luăm parte la discuţia păcii şi prin urmare la moştenirea, care ni se cuvine la împărţire".*

Ca argumente pentru intrarea în acţiune arătam izolarea politică şi blocarea economică a Germaniei de către aliaţi, cari *„prin coloniile lor bogate şi rezervele extraordinare în bani şi materii, vor putea nu numai să facă faţă împrejurărilor, dar vor fi în stare să alimenteze chiar statele aliate şi să întreţină finanţele tuturor statelor în rivalitate cu puterile centrale. In o parte avem deci isvor nesecat de oameni şi bani, pe când în Germania şi Austria acestea sunt limitate şi acţiunea lor militară va deveni din ce în ce mai anemică... din cauza scumpirii alimentelor şi materiilor prime în urma tăierii legăturii cu coloniile.... „Pe când neutralitatea înseamnă moarte, iar participarea alături de Austria tragedie, din contră alăturarea noastră de Franţa şi Rusia, ne dă posibilitatea vieţii, prin întregirea trupului nostru subţire cu un fort dătător de viaţă. In cazul întâi înmormântare, în cazul din urmă înviere...".*

Aceleaşi idei le-am expus pe scurt la 1 Septembrie 1914 în un articol intitulat *„Trenul nostru a sosit"* [6]) în care ceream în chip hotărât intrarea noastră alăturea de Antantă. *„E clipa cea mai favorabilă, care am avut'o vr'odată, căci Austria e decimată, spatele ne sunt acoperite şi drumul înainte deschis... Clipa favorabilă va trece repede. Dacă nu o vom prinde, cine ştie dacă va mai sosi vr'odată... Trenul nostru a sosit şi nu trebue să ne gândim la altceva în momentul acesta decât la drumul, pe care-l doresc să ne fie cu noroc".*

„Noi nu putem pierde nici o clipă — scriam în alt articol — [7]) *căci pentru noi se joacă acum înşăş cartea existenţii noastre ca stat... noi nu putem amâna realizarea visului, căci a sunat ceasul ca să strigăm ca vecinii noştrii la 1848: „unire ori moarte".*

Guvernul României părăseşte terenul favorabil politic câştigat prin pacea dela Bucureşti.

Atât în broşura amintită, cât şi în articolele scrise în acest timp, am accentuat comunitatea de interese cu Serbii, concretizate prin pacea dela Bucureşti din 1913, şi necesitatea intrării în acţiune alături de Antanta, imediat după ocuparea Galiţiei de către Ruşi.

Din nefericire însă Guvernul român a părăsit încă dela 3 August 1914, terenul politic, consfinţit prin pacea dela Bucureşti, care consista în legătura de interese cu Serbia şi împiedicarea atacării ei de către Bulgari. Faptul se confirmă prin rapoartele ambasadorilor Puterilor Centrale din Bucureşti, la 4 August, imediat după consiliul de coroană dela Sinaia.

„După consiliu — scriu ambasadorii puterilor centrale, citând însăşi declaraţiunile dlui Brătianu *— a ţinut şedinţa numai ministerul sângur, şi a hotărît, — pentru ca să asigure acţiunii sale un efect mai rapid, — să renunţe la punctul de vedere al păcii dela Bucureşti şi să permită o intervenţie a Bulgariei în Serbia, o măsură ,care ar da Austro-Ungariei posibilitatea să retragă mai multe corpuri de armată din Serbia".* [8])

„România ne-a asigurat neutralitate binevoitoare — scrie Jagow, ministrul de Externe al Germaniei la 5 August către Ambasadorul german din Sofia, — *apără graniţele contra Rusiei şi lasă Bulgariei mână liberă contra Serbiei".* [9]).

Părăsirea terenului, câştigat prin aranjamentul dela Bucureşti, constituia o greşeală şi imoralitate politică, care nu rămâne nici odată fără urmări. Căci din momentul ce sârbii, cu cari noi aveam comunitate de interese, erau lăsaţi să fie distruşi de Bulgari, iar Guvernul nostru declara duşmanului secular că îl ajută în mod indirect, din acel moment guvernul însuşi lovea în interesele vitale ale ţării.Căci din ziua, în care Serbia avea să fie distrusă şi ocupată, noi perdeam legătura cu puterile occidentale şi rămâneam o însulă înconjurată de marea du[...] manilor realizării visului nos[...] secular. Măsura luată de Consi[...] liul de miniştrii în ziua de 3 Au[...] gust, măsură comunicată Puterilor Centrale, era o încercare de s[...] nucidere politică. Din fericire am fost salvaţi de evenimente. Austria a suferit dezastrul din Galiţia, ofensiva Germaniei contra Franţei a fost sdrobită la Marna, iar Sârbii s'au luptat cu eroism. Toate aceste evenimente, au avut efectul intimidării Bulgarilor şi amânarea intrării lor în acţiune alături de Puterile Centrale. In chipul acesta România a fost salvată de încercuire şi de izolare, iar poporul românesc a scăpat de ruşinea de a fi fost înjugat la carul politic al Puterilor Centrale, cari erau o piedecă pentru realizarea unităţii naţionale.

Sfaturile date de conducătorii României fraţilor de peste munţi ca să-şi verse sângele pentru Unguri.

Cu toate acestea rămâne ne[...] pălată pata asupra factorilor noştrii politici din acele vremuri, cari au sugerat Românilor din Ardeal ideia ca să-şi verse fără cruţare sângele pentru Monarhia Habsburgilor. [10]).

Nu voi uita nici odată durerea pe care am simţit-o când am aflat de propaganda, pe care a făcut-o la îndemnul factorilor noştrii politici, D-l. C. Stere, printre Românii din Ardeal, pe cari i-a încurajat să-şi verse sângele pentru c[...] lăii milenari ai neamului românesc.

Perderea momentului celui mai favorabil, moment pentru intrarea în acţiune.

Sunt şi azi convins cum eram în Septembrie 1914, că *„clipa cea mai favorabilă"* pentru intrarea în acţiune a fost aceia de după ocuparea oraşului Lemberg (2 Septembrie 1914) de către Ruşi. In acea vreme Ruşii se aflau în Galiţia ,iar armata austro-ungară era în o demoralizare aşa de complectă, încât o lovitură din partea armatei române, i-ar fi adus discompunerea totală. Ardealul era cu desăvârşire neapărat, iar Austria n'ar fi putut reacţiona, cu atât mai mult că în acel moment însăşi Germania era sub impresiunea loviturei dureroase, pe care a primit'o la Marna. Bulgarii intimidaţi n'ar fi îndrăsnit să ne atac[...] armata română ar fi putut să [...] fortifice în fortul muntos al [...] dealului, ca atât mai mult că [...] fi avut posibilitatea să se întă[...] scă cu cei 500.000 soldaţi ro[...] [...], cari ar fi trecut de sub steagurile ungureşti la armata, care [...] fi purtat tricolorul unităţii na[...] [...] nale. Răsboiul mondial ar fi [...] t cu desăvârşire un alt curs, [...] armata română ar fi găsit cea [...] bună ocazie, — poate singura [...] zie favorabilă, — ca să înscrie [...] mai frumoasă pagină în isto[...] [...] răsboiului mondial. Impreună [...] Ruşii şi cu Sârbii, Românii ar [...] format un lanţ cu care ar fi [...] cercuit puterile centrale şi ar fi [...] bit scurtarea răsboiului. Era [...] gurul moment, în care Romă[...] [...] ar fi putut să joace un rol ma[...] [...] politic şi să contribue în măsu[...] [...] extraordinară la triumful liber[...] [...] şi al principiului naţionalită[...] [...]. Neamul românesc ar fi do[...] [...] dit stima lumei întregi şi am fi [...] pat desigur de ruşinea de a fi [...] cut pe sub furcile caudine ale [...] tucaiei şi ale păcii dela Bucu[...] [...]. In ori-ce caz capitalul onoa[...] [...] ne-ar fi rămas neştirbit şi ar fi [...] stituit dreptul cel mai sfânt şi [...] cea mai solidă pentru respec[...] [...] drepturilor noastre legitime [...] pra Ardealului şi Banatului. [...] intrarea în răsboiu în momen[...] [...] favorabil din Septembrie 1914, [...] constituit cea mai principală [...] ză a tragediei României din [...] mna anului 1916.

Inţelegerea cu Rusia (1 Oct. 1914).

[...] După întorsătura pe care a [...] 'o răsboiul mondial, în urma [...] toriei Ruşilor din Galiţia şi a [...] cezilor la Marna (începutul [...] Septembrie 1914), guvernul [...] mâniei adaptându-se noilor îm[...] [...] jurări, conform politicei de [...] ulă, pe care a urmat-o, s'a [...] umit să intre în tratative cu [...] [...], cari au avut ca rezultat ur[...] [...] oarele declaraţiuni făcute de [...] ia la 1 Octombrie 1914:

[...] Rusia se angajează să se opu[...] la ori-ce atingere a statului quo [...] orial al României în fruntariile [...] ale. Ea se obligă deopotrivă [...] recunoască României dreptul [...] anexeze părţile din monar[...] [...] austro-ungară locuită de Ro[...] [...]... România poate ocupa te[...] [...] ile mai sus menţionate când [...] deca mai bine. Rusia se o[...] [...] să facă să fie aprobate de [...] cabinetele din Londra şi din [...] instrucţiile de mai sus", In [...] mb „România se angajează [...] partea ei să păstreze o neu[...] [...] tate amicală faţă de Rusia [...] în minutul când dânsa va o[...] [...] părţile din monarhia austro[...] [...] ră locuite de Români".

[...] 3 August 1914 guvernul Ro[...] [...] ei declarase reprezentanţilor [...] ilor centrale că păstrează fa[...] [...] Austria neutralitate binevoi[...] [...] ,iar două luni mai târziu, aceleaşi declaraţii duşmanilor [...] ora din răsărit. Regatul latin [...] Dunăre se legăna în o dulce [...] tică de neutralitate binevoi[...] [...] faţă de amândouă vecinele

Intrigile diplomaţiei austro-ungare pentru a stabili relaţii încordate între România şi Rusia în 1878. Cursa întinsă bărbaţilor noştri de stat de atunci.

Cu toate acestea rămâne un merit pentru Guvernul Brătianu că a rupt ghiaţa între ţara noastră şi puternica ei vecină de peste Prut.

Incă dela 1878 diplomaţia austro-ungară a ştiut să stabilească un părete de ghiaţă între cele două vecine ortodoxe aliate în răsboiul contra Turcilor. Ca întotdeauna diplomaţii din Viena, cu cunoscuta lor duplicitate, au găsit mijlocul ca să răcească pe Români de Ruşi. Incă dela 8 Iulie 1876, la întrevederea dela Reichstadt, factorii politici ai Austro-Ungariei au făcut târg cu Rusia, căreia i-au promis Basarabia, cu condiţia ca Rusia să le dea în schimb Bosnia şi Herzegovina. Cu toate acestea, după-ce Basarabia le-a servit Ungurilor ca instrument de schimb, ei nu s'au sfiit să îndemne pe bărbaţii de stat ai României să nu cedeze Ruşilor Basarabia, să nu stea cu ei de vorbă şi să se opună cu ori-ce preţ cererilor nedrepte ale României.

Scopul Ungurilor a fost ca să separe pe Români de Ruşi. Căci o prietenie între aceste popoare ar fi putut compromite interesele Ungurilor în Transilvania. De aceia ei au găsit o armă excepţională în chestia Basarabiei, pentru ca să arunce mărul discordiei între cele două popoare ortodoxe. Stricaţi cu Ruşii, Românii trebuiau să trăiască în raporturi bune cu Monarhia Habsburgilor, iar Ungurii puteau să stăpânească în linişte Ardealul şi să-şi continue neturburaţi politica de maghiarizare a Românilor. Dovezi cât se poate de clare despre aceste intenţii ale Ungurilor şi despre cursa întinsă bărbaţilor noştrii politici avem în documentele timpului, între cari citez pasagiile din scrisorile lui Dimitrie Sturdza din Pesta cu data Mart 1878.

„Aci la Pesta vor să ne ajute — scrie Sturdza către Kogălniceanu, — [11]) *se va lucra astfel ca noi să nu perdem Basarabia, care în mâinile Rusiei distruge libertatea Dunării, dar ar dori să ne ştie pentru totdeauna desfăcuţi de Rusia...".*

„Am regretul de a Vă spune — scrie Sturdza la 13 Mart 1878 — *că evenimentele, cari s'au desfăcă surat de un an, au înrădăcinat ideia, că suntem complect dedaţi Ruşilor şi politicei lor...".*

Se ştie la Pesta, că Rusia a făcut să ne licărească înaintea ochilor, că fructul natural al alianţei ruso-române ar fi cucerirea Bucovinei şi Transilvaniei. Sunt temeri că aceste cântece de sirenă să nu fi găsit la Bucureşti vre-un oarecare resunet. Din acel moment ar fi temeri, ca în cazul unui eventual răsboi, care ar fi mai apropiat de cum se crede, România să nu se lase din nou înşelată de promisiunile nesincere a prinţilor şi oamenilor de stat ruşi şi să-şi întoarcă armele contra Austro-Ungariei...

Convingerea foarte accentuată la Pesta în ceia-ce priveşte Basarabia este, că dacă guvernul ţine ferm, fără să se dea înapoi, fără să se descurajeze, fără să aibă slăbiciuni, Basarabia va fi menţinută României... Pot să Vă asigur în modul cel mai positiv că noi avem şi vom avea sprijinul Ungariei în această chestiune... Dacă pierdeţi Basarabia, — spun bărbaţii de stat unguri — asta va fi numai din greşeala Dv., pentru că v'aţi lăsat intimidaţi de Ruşi..." [12]).

In zadar Ministrul italian Corti sfătuia în mod sincer să nu refuzăm Dobrogea *„deoare-ce vom avea porturile Sulina şi Constanţa"* [13]).

Conducătorii României s'au lăsat prinşi în cursa, pe care le-a întins'o Contele Andréssy. Deşi au ştiut că Basarabia a fost promisă Ruşilor [14]) că pierderea ei era o realitate, care nu se putea înlătura prin nici un mijloc, totuş, în urma sugestiei contelui Andrássy au rămas fermi în hotărârea lor de a nu sta de vorbă cu Ruşii şi a apela la Europa.

Când Gortschakof, cancelarul Rusiei, a cerut braţul Chiliei, Domnitorul Carol a răspuns că *„sângurul for chemat a hotărî asupra acestui lucru e Europa"*, iar Brătianu şi Kogălniceanu, — deşi Ruşii au declarat că vor să trateze, — au răspuns că nu cedează *„nici o părticică din teritoriul român, chiar contra celui mai avantajos schimb"* şi că nu voesc nici *„să trateze, nici să cedeze"*.

Când bărbaţii noştrii de stat au crezut că vor obţine, sprijin dela Austria, aceasta s'a grăbit să-i trădeze *ratificând în congresul dela Berlin târgul făcut la Reichstadt*. Diplomaţia rafinată Austro-Ungară a dobândit astfel, prin cursa întinsă bărbaţilor de stat ai României, pe lângă Bosnia şi Herzegovina, obţinută în schimbul Basarabiei, avantaje politice extraordinare prin faptul că *a separat pe Români de Rusia, a pregătit calea ca să atragă România în alianţă şi a dat politicei României o ţintă, care nu venea în conflict cu interesele austro-ungare: recucerirea Basarabiei.*

Gogoriţa „primejdiei ruseşti".

In acelaş timp ungurii, cari au inspirat dela 1870 încoace politica externă a monarchiei, au sugerat oamenilor noştrii politici ideia că misiunea României latine este să servească, împreună cu Ungaria, de zid izolator între Slavii de nord şi de sud. [15]).

Pe lângă aceasta ei le-au infiltrat în mod conştient frica de *„primejdia rusiască"*, de care s'au folosit ca sperietoare pentru ca să ţină România strâns legată de Austro-Ungaria. Anumiţi agenţi aveau datoria să răspândească necontenit ideia *„pericolului slav"* şi să ţină de asupra capului micei Românii veşnic sabia lui Damocles a primejdiei ruseşti. Această idee a fost lansată în mod conştient de Ungurii, cari conduceau diplomaţia monarhiei ca să împedece formarea unui curent iredentist şi să forţeze guvernul român, să se arunce fără rezerve în braţele Triplei Alianţe, rămânând pasivi la atentatele de distrugere ale Unqurilor contra Românilor din Ardeal.

Diplomaţia ungurească şi-a ajuns scopul, căci de teamă ca România să nu fie înghiţită de colosul dela nord, Românii, s'au abţinut să dea tânărului stat o ţintă firească, în vederea căreia aveau să se concentreze toate energiile. Din această cauză nu s'au pregătit sufletele în vederea sacrificiului celui mare. Energiile s'au cheltuit în lupte interne, *iar barca ţării a fost mânată nu spre ţinta întregirii fireşti cu ţinuturile de peste munţi, ci în apele intereselor puterilor Centrale*. Chiar constituţia a fost aplicată astfel ca cheia conducerii statului să rămână exclusiv în mâna şefului statului, care era devotat politicei inspirate de Viena şi Berlin. *„Primejdia rusiască"* a servit ca pretext atât bărbaţilor noştrii de stat, cât şi factorilor politici ai Puterilor Centrale ca să ne abată dela calea firească a întregirii ţării noastre cu Ardealul, să ne abată dela calea firească a întregirii ţării cu Ardealul, să ne a-

---

4) Raportul citat al ambasadorului german Waldthausen: *„Se poate ca în un studiu ulterior al răsboiului, să fie încă posibilă o acţiune a României în contra Rusiei".*

„Majestatea Sa (Regele Carol) — scrie Czernin 1, e August 1914 — m'a asigurat că continuă să spere că România are în chipul acesta mână liberă pentru viitor şi că se va mai găsi posibilitatea de a intra în acţiune". (Cartea Roşie Austro-Ungară No. 7).

5) Din documentele secrete publicate de Kautsky reiese că Brătianu a fost la început pentru participarea la răsboi alăturea de Germani. In tom. I. pag. 212, No. 206 se află următoarea notă: „Secret. Berlin 13/26 Iulie 1914.

Guvernul român, care prin evenimentele, ce se precipită, poate fi pus în situaţia de a-şi îndeplini datoriile de aliat, pune cel mai mare temei pe aceia ca în cea mai strânsă înţelegere cu imperiul german, să fie în aşa chip informat, ca să poată lua, din partea sa, măsurile politice şi militare necesare, în special că e de cea mai mare importanţă pentru România ca să pregătiască opinia publică şi teren pentru hotărârile ce eventual se vor lua. In acest senz a dat instrucţii subsemnatului atât majestatea Sa Regele cât şi Ministrul Preşedinte Brătianu deşi la plecarea din România nu se părea că suntem atât de aproape de o deciziune"

A. BELDIMAN

Aceleaşi sentimente reies din telegrama ministrului Germaniei din Sinaia dela 1 August 1914 publicată în tom II No. 582 p. 79: *„Ministrul Preşedinte Brătianu m'a asigurat că pregăteşte pe nesimţite mobilizarea, şi că are intenţia să mobilizeze în scurtă vreme. El a arătat greutăţile din partea opiniei publice, care e contra Austriei. El a accentuat că va FACE TOTUL CA SA SATISFACA DATORIA DE ALIAT".*

In ziua următoare (2 August 1914) Ministrul Germaniei a raportat că *„Brătianu ar voi să câştige timp, deoarece momentul actual de antipatie contra Austriei ar fi cel mai nefavorabil. AR PREFERA (BRATIANU) CA RUSIA SA ATACE ROMANIA, CACI ATUNCI DISPOZIŢIA DE AICI* (din România) *S'AR SCHIMBA.* (Kautsky t. III p. 161).

La 3 August acelaş telegrafiază că *Regele vrea să păşească foarte energic şi la nevoe ameninţător pentru mobilizare.* Ministrul Preşedinte declară că *sprijină acţiunea germană..."* (Kautsky IV Nr. 786 p. 35).

6) Publicat în *„Adevărul"*, Septembrie 1914, Vezi Anexa No. 22.

7) *„Italia poate să aştepte, noi nu"* „Adevărul", 6 Septembrie 1914, reprodus în *„Idealul Nostru"*. Vezi anexa No. 23.

8) *„Die deutschen Dokumente"* IV No. 841 p. 72 şi 811 p. 52. No. 865 p. 88 şi 868 p. 90.

9) *„Die deutschen Dokumente"* IV No. 865 pag. 88.

Acelaş lucru l'a confirmat Regele Carol, ministrului Germaniei (No. 865).

10) Faptul e confirmat şi prin r[...] portul ambasadorului german d[...] Bucureşti, Waldthausen, care t[...] legrafiază din Sinaia la 4 Aug[...] guvernului din Berlin între alte[...] rândurile următoare: *„Manifest[...] atât de leal al Românilor din A[...] deal s'a făcut, după Rege, sub i[...] fluenţa celor de aici".* („Sehr loy[...] les manistfest der Rumänen Sieb[...] bürgens ist nach König auf hies[...] Einkirkung hin erfolgt" *(Die deu[...] chen Dokumente*, IV No. 833 p. 6[...]

11) *Vasile Cogălniceanu „Acte şi documente din corespondenţa diplomatică a lui M. Kogălniceanu"* scrisoare din Pesta cu data 11 Martie 1878.

12) Vasile Kogălniceanu I. c. Scrisoarea lui Dimitrie Sturdza din 13 Martie 1878. Extras a *„Revista Neamului"* No. 6.

13) Ibidem.

14) *„De un an v'am spus adevărul, Evenimentele din nenorocire au justificat prevederile mele* — scrie Kogălniceanu. *Congresul* (din Berlin) *nu face decât să reguleze ceiace a fost decis la Reichstadt prin alianţa celor trei Impăraţi. Basarabia este pierdută..."* (Kogălniceanu către ministrul de externe al României din Berlin 20 Iunie 1878, în *„Acte şi Documente"* publ. de *V. Kogălniceanu*).

Vărnov Liteanu către Kogălniceanu, din Berlin, 8 Iulie 1878; *„.... înstrăinarea Basarabiei era... decisă de mult la Reichstadt (Acte şi Documente 230) „Văd bine, îmi spune într'o zi Brătianu, că veţisfârşi prin a ne relua partea din Basarabia, care v'a fost smulsă prin tratatul dela Paris. Eu o înţeleg, eu am simţit-o la Livadia, e o chestie de onoare pentru ţar..." (A. Nelioff „Souvenirs d'avant et apres la guerre 1877-87"* în *„Revue des deux Mondes"* 15 Iulie şi 15 Noemb. 1915).

Prinţul Carol deasemeni a ştiut. Vezi *„Revista Neamului"* No. 9.

15) Această politică a fost formulată de Contele Andrassy în îndemnul său către Regele Carol. *„Rolul României era, — după Andrassy, — să împiedece contopirea elementelor slave din Sud cu cele dela Nord"* şi *„să formeze o barieră puternică contra slavizării unei părţi din Europa".* (Wertheimer „Graf Julius Andrassy" III 313).

Spionajul austro-german

[illegible]

[illegible]

IOAN URSU

Cântece din Ardeal

Inimuță ca a mea

Inimuță ca a mea
Doamne la nime nu da.
Inimuță ca la mine
Nu mai da Doamne la nime,
Că-i mâncată — amar de ele
Ca valea de pietricele,
Şi-i mâncată de mulți răi
Ca valea de bureți
Şi-i mâncată de dușmani
Ca valea de bolovani
Şi-i mâncată de străini
[illegible]

Şi-oi avea judecător

Las' nu mă judece nime
Om pământean ca și mine
C'a veni vremea să mor
Şi-oi avea judecător.

(„Poezii Populare din Ardeal" culese de Dr. Vasile Bologa între anii 1880 — 1905).

Bucovina de altădată

„Trifoliul Hurmuzachi"

de CEZAR FLAMURA

[illegible]

Slujba [illegible] Primei legiuni române din Italia, [illegible] Decembrie 1918

Voluntarii Ardeleni în Italia

de HORIA I. URSU

Contribuții la marea Unire

[illegible]storia în mersul său de urcușuri și căderi, dă la iveală și o seamă de paradoxuri — explicate de cele mai multe ori — dar și dureroase în măsura în care zdruncină ființa unui neam.

Poporul acesta românesc, a [illegible] să cerce din plin soarta suferințelor și mai cu seamă aceea a tuturor posibilităților.

Aşa precum, în îndepărtata vreme, poporul trac — un mare popor — se făcea vestit pentru [illegible] său, dar și pentru lipsa de unitate, de orânduială — poporul acestuia de glie și suflet [illegible] pierdea de-alungul unui șir de veacuri forțele sale — risipite de cele mai multe ori în folosul unor interese ce nu erau ale lui.

Sunt numai câteva veacuri de când Valahii din Ţara Românească, veneau alături de Turci, să nimicească pe acel voevod de țară mică — cu suflet mare — ce reprezenta nu numai apărarea elementului valah, dar și [illegible] rezistenței creștine însă-și.

In veacul trecut, o primă unire semeață — parțial — din acest râu. Românescu însă — dincolo de munți — milioane de Români, să urmeze o soartă care în măsura în care se înfiripa, se vedea schimbată. Astfel că prilejul acestei schimbări, a coincis cu un maximum de încercare a posibilităților sufletești și a durerilor.

In momentul în care se deslănțuia războiul mondial, zeci de mii de Români Transilvăneni, înregimentați sub steagul poporului călău, erau trimeși să lupte împotriva acelora cari puțin mai târziu, constituiau alianța făuritoare a României Mari.

O parte din acești Români au fost trimeși să lupte împotriva Rușilor, dar marea majoritate trebuiau să se împotrivească pe frontul italian, fraților de obârșie — față de cari nu nutreau nici un sentiment de ură, ci dimpotrivă, recunoștință deplină.

Dacă în istoria noastră au existat asemenea paradoxuri, ele se datoresc în mare parte lipsei de conștiință. Din această pricină nu putem face nici o similitudine, ținând seama și de faptul că pentru moldo - munteni — originea latinității a fost o chestiune de istorie și de doctrină, în timp ce pentru transilvăneni — obârșia latină — constituia pârghia fundamentală a motivării luptei lor. Şcoala latinistă este o pildă concludentă. Durerea a fost cu atât mai mare, în cât intrarea României alături de aliați — deci de Italia — se făcea pentru liberarea Ardealului.

Prizonierii Români

Ofensivele italiene, reușite, aduceau o capturare însemnată de prizonieri. Printre aceștia, mare parte, erau ofițeri și soldați români din Transilvania. Prizonierii erau duși în mari lagăre de concentrațiune.

In măsura, în care se putea, ofițeri treceau liniile la Italieni — urmând vocea inimii lor. Italienii îi recunoșteau de altfel, și purtarea lor era deosebită. In felul acesta s'au întâmplat multe cazuri de recunoaștere spontană a sentimentelor reciproce.

De pildă: In cursul unui atac italian, bine pregătit împotriva unor poziții întărite austro-ungare, o trupă condusă de un sergent român, rămăsese izolată într'un adăpost bine ferit. Frontul cucerit de Italieni era curățat.

Sergentul român nu mai primea nici un ordin, nici o comandă. Intr'un târziu se pregătea să facă o ieșire de recunoaștere. Dând să iasă surprinde în preajmă doi soldați italieni, cari nu mai au timp de apărare. Sergentul român îi bagă în adăpost, unde începe o ceartă aprigă între Românii cari nu voiau să dezarmeze pe Italieni și Ungurii cari cereau aceasta, peste ordinele șefului lor. In acest timp Italienii, descoperind adăpostul se pregăteau să-l distrugă. Cei doi aflați înăuntru își previn camarazii, dând prilejul sergentului să se predea inamicului comun. Ungurii — a căror ură împotriva Italienilor era mare — nu au voit, pentru care fapt au fost pe loc împușcați. Cu toții s'au îndreptat apoi către tranșeele italiene, îndărătul cărora trebuiau să treacă. Aceste tranșee erau atât de înțesate cu trupe italiene, încât „prizonierii români" au trebuit să fie trecuți pe sus, pe mâinile soldaților cari strigau de bucurie: fratello" — „fratello".

...Incercări de voluntariat...

Primele încercări de voluntariat s'au făcut după imediata prindere sau predare. Din numeroasele lagăre de concentrațiune — zilnic mii de cereri erau trimese la comandamente, cereri prin care Românii voiau să fie trimiși pe frontul românesc, care rezista eroic. In felul acesta s'au întocmit lungi liste cu numele acelora ce voiau să treacă în România, prin Rusia. Defecțiunea rusă din primăvara anului 1917 — care ne-a făcut atât de mult rău — aci la noi, a însemnat și anularea oricăror posibilități de trecere pentru acești voluntari Ardeleni. De aci o nouă trudă sufletească. Majoritatea celor ce se înscriseseră ca voluntari erau aceia din lagărul „concentraților" dela Avzezano — mare oraș în provincia Aquile — distrus de cutremur în anul 1915. In acest

Ofițerii Legiunii române, Albano Laziale, 1 Decembrie 1918.

lagăr mai erau şi Unguri ce nu conteneau cu ameninţările impotriva rudelor cari au rămas în Ardealul îndepărtat. Totdeodată Românii ardeleni primeau veşti asupra victoriei puterilor centrale, pe o seamă de fronturi. Perspectiva de a reveni vreodată în patrie li se părea în asemenea caz imposibilă. Mulţi se gândeau să devină cetăţeni italieni, sau să plece în America după terminarea războiului.

In acelaş timp — o parte dintre prizonierii români — cei din „Castro Novo" (Sicilia) îşi manifestau altfel intenţia de voluntariat, cerând comandamentului să lucreze. Italienii având deplină încredere, i-au echipat bine şi i-au trimis —,de voe — în dosul frontului pentru munca câmpului sau fortificaţii. Bine înţeles că ofiţerii români nu au participat, ei ţinând legătura cu ceilalţi prizonieri români dela celelalte lagăre, legături ce tindeau către o acţiune precisă. Astfel încât încet, încet a început să germineze ideia unei participări active — chiar pe frontul italian. Primele nuclee — ale viitoarelor regimente de voluntari, au fost constituite de elevii teterişti din judeţul Făgăraş. Acestor intelectuali ardeleni le reveni meritul de a-şi fi dat sângele alături de poporul italian, pentru cauza comună.

Activitatea consiliului pentru Unitatea Românilor

— La începutul anului 1918 se punea pentru Români, problema păcii separate. La Paris se constituise consiliul pentru unitatea Românilor, sub preşedinţia lui **Take Ionescu**. Sforţările pe cari le-a făcut acest consiliu spre a împiedeca pacea ruşinoasă, au fost pe măsura cunoaşterei situaţiei de acolo, de pe frontul occidental. In timp ce România — încercuită — trăia clipe de groază — în complectă necunoaştere a victoriilor aliate, Românii din Paris în strânsă legătură cu guvernul francez — pregăteau materialul necesar participării — cu folos — a României la masa păcii ce se apropia.

Astfel că pacea aceea separată, putea avea repercusiuni dintre cele mai grave, asupra viitoarei constituiri a României Mari. Marele nostru noroc a fost că preşedintele Clemenceau a înţeles din plin realităţile româneşti, ce fiinţau, peste tratatele făcute de politiciani, impotriva interesului de neam şi voinţei regale.

Când România nu mai exista ca stat aliat, Consiliul Naţional Român ia hotărîrea de a înfiinţa legiuni româneşti, cari luptând pe frontul occidental, să dee dreptul de participare la masa verde a Românilor din Ardeal şi Bucovina — pentru cauza sfântă a României Mari.

— La 8 Aprilie 1918 se deschide la Roma congresul naţionalităţilor oprimate la care — Consiliul Naţional — trimete o delegaţie, care să reprezinte interesele româneşti.

Această delegaţie se interesează de prizonierii români cari erau în foarte mare număr. In Aprilie 1918 se aflau 108 ofiţeri, 27 plutonieri şi 17.504 soldaţi. **Simion Mândrescu** rămâne în Italia pentru a organiza începuturile de alcătuire a unei legiuni Române. Astfel — după aceea — ofiţeri români, încep a colinda lagărele făcând înscrieri pentru alcătuirea primelor companii. Era aceeaşi operaţie care se făcea în Rusia tot cu prizonierii români. Trebue să relev şi faptul că Italienii voiau să trimită voluntari ardeleni pe frontul macedonean „având şi acolo fraţi de desrobit"... fapt pomenit de generalul Grazziani în primăvara acelui an 1918..

Acţiune

— Primele nuclee constituite prin sârguinţa ofiţerilor români (**Lt. Piso, Lt. Contuţiu, Slt. Haica, Cornel Popa** din Vad, **Lt. Hosu, Arsu, Cotruş, Aurel Stan etc...**) — din lagărul dela **Citta Ducale**, încep să activeze pe front, relevându-se prin fapte de vitejie. Locotenentul Cotuţiu formându-şi un grup mai numeros — ataca prin surprindere pe Austro-Ungari, pentru a le lua prizonieri, cei mai mulţi fiind Români. Reuşea astfel să capteze plutoane întregi — numai cu patul armei — prin învăluiri şi acţiuni atât de dibace, încât după o seamă de astfel de încercări a fost decorat cu medalia de război italiană şi engleză. Aceste nuclee răzleţe — luptau, cot la cot cu Italienii, în uniforma italiană, dar purtând permanent tricolorul românesc la gât. Acţiunea lor era cu atât mai măreaţă cu cât, perspectiva unei prinderi de către Unguri, însemna, nu moarte ostăşească, ci ucidere mişelească — în chinuri groaznice. Toţi aceşti Români ştiau ce-i aşteaptă şi totuşi nu şovăiau. Pe cei ce-i prindeau — Ungurii le făceau tăeturi în carne introducând apoi sare şi ardei, sau îi îngropau pe jumătate în pământ, lăsându-i pradă pasărilor negre.

Din aceste pricini — ofiţerii şi soldaţii voluntari — purtau asupra lor o sticluţă cu otravă, care să le permită o moarte imediată în caz de dezarmare.

Totul, departe de a fi o exageraţiune, constitue o mărturie vie pentru istoria acestui neam, dar şi pildă pentru generaţiile viitoare.

După participarea efectivă a acestor nuclee, atunci deci când Românii au făcut dovada vitejiei lor — se alcătueşte oficial — prima companie de alpini Români, care la 28 Iulie 1918 — în sunetul fanfarei care cânta „Deşteaptă-te Române" — sfinţeşte steagul său la **Ponto di Brenta**. Restul voluntarilor se închegaseră în preajma lagărelor — făcând instrucţia necesară alcătuirii de regimente. Astfel, în timp ce compania lupta pe front la Vittorio Venetto, la Nervezza de lângă Montello, apoi la Belluno în provincia Udine — dând dovadă de mare eroism, cei rămaşi în preajma lagărelor, făceau o intensă propagandă românească prin mici reprezentaţii şi diferite jocuri naţionale.

Iată acum parţial — ordinul de zi al armatei 8-a care elogia primele acţiuni ale voluntarilor ardeleni.. „Spiritul de disciplină, seriozitatea, avântul cu care toţi, ofiţeri şi soldaţi, — aşteptând instrucţiuni şi preparativele războinice asupra plecărei, constituiau o promisiune sigură. Şi credinţa mea asupra atitudinei pe care o vor avea în luptă era atât de mare, încât ajuns în momentul de a o întrebuinţa în marea acţiune, în care suflete şi corpuri se îmbinau cu o muncă de lungă durată şi cu credinţa sigură, dădui comanda plecării ofiţerului Român mai în vârstă...

„**Mic dar valoros detaşament al nenorocosului popor frate**, reprezenta — cu semeţul său mănunchiu de tinereţi dedicate marei cauze comune — un nobil şi semnificativ concurs de forţe morale... Prevederile au fost din plin confirmate prin fapte. Compania a fost la început întrebuinţată în mici grupuri, fracţionate în patrule, aşezate la diferitele coloane de asalt, apoi unite într'un singur mănunchiu de energie şi voinţă... In toate circumstanţele, oameni aproape izolaţi, sau compania toată reunită sub comanda propriilor ofiţeri — atitudinea lor a fost superioară oricăror elogii."

Constituirea Legiunei Române de voluntari...

Cu câteva luni înainte de izbucnirea revoluţiei pe frontul austro-ungar, s'a constituit în mod oficial Legiunea Română în Italia. Toţi voluntarii Români au fost concentraţi în marele lagăr de la *Avezzano*. In mare grabă s'a format un prim batalion, care urma să plece pe front. Decretându-se armistiţiul a rămas pe loc. Incepe să se constituiască trei regimente I Horia, II Cloşca, III Crişan. Primul Batalion din I Regiment Horia a plecat lângă Roma unde îi s'a încredinţat paza prizonierilor luaţi în ultimele lupte. In acest timp reprezentanţii consiliului unităţii Române, în frunte cu Părintele erou *Lucaci*, Prof. *Mândrescu* şi Prof. *Ursu*... — organizatori ai acestor regimente, luaseră contact direct cu guvernul Român, bine reprezentat la Roma în persoana fostului ministru la Paris, *Lahovary* şi ataşatului militar, valorosul colonel *Florescu*.

In Noembrie 1918, Primul regiment defilează în faţa regelui *Victor Emanuel III* şi a reprezentanţilor Români. In România cabinetul alcătuit de Generalul *Coandă* reîncepe tratativele cu aliaţii. Guvernul Italian la rândul său recunoaşte Consiliul suprem pentru unitatea Românilor, precum şi constituirea Legiunei Române. Astfel că în Noembrie 1918, Baronul *Sydnei Sonino* adresează consiliului Român următoarea scrisoare, mărturie a amiciţiei ce ne-o purtau Italienii:

— „Domnilor, scrisoarea, pe care aţi bine-voit a mi-o adresa la Ignov îmi dă agreabilul prilej, de a vă exprima profunda şi constanta simpatie a guvernului Italian pentru justele şi legitimele aspiraţiuni ale poporului român.

Italia nu ar uita cu ce elan patriotic şi cu ce nobleţe de sacrificiu România a participat la lupta sângeroasă azi victorios terminată, pentru liberarea Românilor de sub jugul duşman şi pentru triumful comun al libertăţii şi al justiţiei în lume. La urmărirea celor mai sigure drepturi politice şi teritoriale ale poporului şi naţiunei Române, guvernul Italian va da tot sprijinul său, inspirându-se de legăturile istorice, cari în toate timpurile au unit ambele popoare şi de similitudinea de situaţie privitoare la revendicarea unirei la patria mamă a conaţionalilor respectivi, supuşi aceleiaşi dominaţii străine".

La 1 Dec. — se dă o mare serbare la *Albano Laziale*, lângă Roma — apoi urmează o mare adunare în însăşi cetatea eternă.

Sfinţirea Steagului primului regiment al României Mari

— *La Marino* în 5 Dec. 1918 — se sfinţeşte steagul primului regiment ardelenesc, căruia i se dăduse numele de *Horia*, — al martirului trădat de Habsburgi, — care s'a sacrificat pentru dezrobirea neamului său.

A fost un moment de înălţare sufletească, emoţia fiind cu atât mai mare, cu cât slujba religioasă a fost săvârşită de Părintele *Vasile Lucaci*, — el însuşi un simbol al suferinţelor neamului său. Destinul îi rezervase — însă — această bucurie sfinţind cel dintâi steag, al celui dintâi regiment al României Noui. Corul era format din ofiţeri. Pe câmpia Italiană imnurile noastre bisericeşti — mânau dorurile sufletelor de Români, către imaginea sfântă a căminului îndepărtat. Ofiţerii şi trupa au repetat apoi jurământul rostit de părintele Lucaci, jurământ de credinţă faţă de *Regele Ferdinand* — „Regele tuturor Românilor". Era pentru întâiaşi dată că I se dădea această titulatură. Visul unirei mari începea să se înfăptuiască.

— După jurământ — reprezentanţii guvernului Român şi cei ai consiliului unităţii Românilor — primiră defilarea regimentului.

— O telegramă este trimeasă regelui Ferdinand. Iată-i sfârşitul: „Inima tuturor Românilor vă aparţine pentru totdeauna, căci Românii din Transylvania şi Bucovina, sunt legaţi pentru totdeauna de M. V. Suveranul nostru de azi şi de mâine. De când refugiaţii şi prizonierii, cari au putut scăpa, reprezentând pe Românii din monarhia Austro-Ungară, s'au înrolat sub steagul românesc depunând jurământ M. V. şi proclamându-vă în felul acesta — Rege al României Mari — Românii din Transylvania şi Bucovina, nu au altă patrie decât România, nu recunosc alt rege în afară de graţioasa Voastră afară de M. V. — o altă regină — căreia un soldat rănit în marele război îi murmura înainte de a muri: „Să domneşti într'o zi peste toţi Românii..."

Noi Românii din Transylvania şi Bucovina ţinem să realizăm visul muribundului..."

Reîntoarcerea în Patrie

— In felul acesta Legiunea fiind formată — este bine înarmată, spre a putea interveni — cu folos — la nevoe, pe frontul românesc. Transportată din nou la Albano Laziale—apoi la Rocca di Papa, după care la 5 Febr. 1919 — primele unităţi din II Regiment sunt îmbarcate la Torento pentru Ţară. In luna Febr. şi Martie voluntarii ardeleni pun piciorul pe pământul românesc la Constanţa. In Dobrogea dau peste armata colonială a puterilor aliate. Reg. I Horia — rămâne 7 zile la Bucureşti unde defilează în faţa Regelui Ferdinand, comandat fiind de un colonel italian.

Duşi apoi cu toţii la Sibiu sunt demobilizaţi. Ei nu-şi socoteau însă datoria pe deplin terminată. In ziua în care se făcea această demobilizare, se constitueşte un nou batalion de voluntari — cari merg apoi în secuime spre a menţine ordinea turburată maghiari. Batalionul se împarte pe companii — comandate de acei ce luaseră parte activă pe frontul Italian... Astfel căp. Piso pleacă la Odorheiu, lt. Cotuţiu la Cristur — la Praid lt. Haica...

— După aceasta batalionul pleca spre Tisa — pentru a participa la luptele de acolo. Se măreşte şi regimentul constituit e comandat apoi de un colonel din vechiul regat.
Azi trăesc o mare parte — risipiţi...

Au trecut 20 de ani de atunci. Azi trăesc o mare parte — risipiţi în întregul teritoriu al României Mari. Uitarea, la rândul ei, şi-a îndeplinit opera. Amintirea şi elogiul luptelor şi suferinţelor lor rămân în seama acelor ce răscolesc :...

....„La compagnia volontari romeni, aggregata alla 8 armata, merito eucomie solenne per le magnifiche prove di bravura date concorrendo alla rotta del commune nemico [1])"...

. . . .

— Un neam ce trece cu bărbăţie, prin gama tuturor vicisitudinelor politice — face dovadă de tărie. Aceasta poate este singura condiţie de verificare a posibilităţilor sufleteşti — căci pentru un popor trăirea tuturor durerilor, înseamnă totdeauna cunoaşterea efectivă a tuturor realităţilor.

HORIA I. URSU

---

1) Messagero, 12 Ian. 1919.

Lupta dela Varna (1444)

Cărturarii în luptă pentru Unire

CÂNTAREA ROMÂNIEI

de AR. ACTERIAN

Acum vreo sută de ani, pe aceleaşi meleaguri pe cari se ridică, spre bucuria tuturor Românilor, o Românie mare şi unită fiziceşte, se chinuia o naţie îmbucătăţită, sfâşiată, dornică de unire. Intr'o sută de ani de căutări, unele sterile, altele rodnice, de caznă şi de lupte vajnice s'a împlinit un vis de veacuri, crescut în vremi de bejenie, menţinut viu în conştiinţa neamului prin războaie şi prin jertfe nesfârşite.

Revoluţia lui Horia (1784), care a înainte mers Revoluţiei Franceze, şi răscoala lui Tudor au fost primele strigăte puternice de redeşteptare ale naţiei româneşti în voinţa ei de descătuşare de sub orice stăpânire sau tutelă străină.

Grecii cari invadaseră ca lăcustele în veacul al 18-lea, Turcii, Ruşii, Ungurii, Austriecii îşi făceau de cap pe pământ românesc. Românii nu mai puteau îndura, nu mai puteau tolera răsfăţul obraznic şi neruşinatele abuzuri ale unor musafiri nepoftiţi ce încercau a schimba rostul aşezărilor după placul lor şi nicidecum după legea locului.

Aşa numiţii „bonjurişti" n'au fost toţi nişte spirite rătăcite cum ne-am obişnuit să-i considerăm. Lupta lor pentru libertate îşi găsea sprijin în Apus. In ţară nu aflau tinerii aceştia, ce voiau cu orice preţ: desrobire şi unire, decât împotriviri, neînţelegere. Nu se putea vorbi atunci de o conştiinţă naţională a poporului românesc, astfel ca acţiunea de eliberare de sub influenţele turceşti, ruseşti, ungureşti să găsească ecou în toate sufletele.

Paşoptiştii trebuiau să organizeze totul prin ei înşişi, fără ca măcar să fie ajutaţi de sprijinul superficial al masselor. Aşa zisa revoluţie românească dela 1848, deşi a contribuit la schimbarea orientării vieţii publice dela noi, a fost simpla afirmare de voinţă a unui mănunchiu de tineri entuziaşti, proaspăt veniţi dela Paris şi cari luând contact cu realităţile dureroase din ţară au hotărât să schimbe faţa lucrurilor.

Au fost printre paşoptişti, oameni întru totul conştienţi de misiunea lor, ştiind să deosebească ceeace e organic românesc de ceeace e împrumut străin şi ca atare se cere lepădat. Oameni a căror înflăcărare pentru ideile generoase ale timpului nu împiedeca luciditatea în viziunea nestricată a stărilor de lucruri româneşti.

Kogălniceanu, Alecsandri, C. Negruzzi, N. Bălcescu, Al. Russo, iată câteva, din minţile şi suflotele cele mai alese din vremi de întunecare şi de îngenunchiere pentru românism. In aceste vremi elita naţiei pornită pe făgaş revoluţionar pentru a impune ideia libertăţii şi unirii ţărilor româneşti a trebuit să îndure toată prigoana stăpânirii, acceptând cu sau fără vrere închisoarea şi exilul. E epoca în care tinerii revoluţionari Kogălniceanu, Alecsandri şi alţii fug în Bucovina, Boliac şi Bălcescu în Ardeal iar alţii ca poetul Gheorghe Sion, ca tânărul ofiţer Alexandru Cuza sunt închişi în mănăstiri. După o bucată de vreme, unii s'au întors în ţară, cei mai mulţi însă au continuat să pribegească în ţări străine, adunându-se în număr destul de mare la Paris unde au urmărit cu ardoare acţiunea pentru desrobirea patriei lor.

Alexandru Russo, care a descoperit printre primii comorile nepreţuite ale literaturii populare, care a evocat trecutul în „*Amintiri*", care a atacat tendinţele de exagerare ale şcolii latiniste în „*Cugetări*" şi care ne-a lăsat un nepreţuit document istoric, testamentul său spiritual, „Cântarea României", acest bun prieten al lui Alecsandri şi Bălcescu a participat la toate pătimirile şi entuziasmele generaţiei sale.

Despre viaţa acestui melancolic revoluţionar român nu se ştie mare lucru. El a trăit între anii 1817 şi 1859. 42 de ani de viaţă trăită cu atâta intensitate încât notează cu privire la „tinerii bonjurişti" printre cari era socotit: „Vai de tinerimea aceasta şi de tinereţile acelei tinerimi!... Oamenii de astăzi uită că nu au avut tinereţă! In zioa răsăririi lor, pe la 1835, cel mai tânăr din ei era mai bătrân încă decât cel mai bătrân din bătrâni, fie acel bătrân din vremea celor întâi Nemţi!... şi de la 1835 până la 1855, adică într'un curs de 20 de ani, mai mult au trăit Moldova decât în cele de pe urmă două veacuri. Vieaţa părinţilor au trecut lină ca un râu ce cură prin livezi şi grădini şi se perde fără vuet în Siret. Pe cât era ei departe şi străini de voinicii ce dorm la Valea Albă, pe atâta ne-am născut şi noi străini şi departe de dânşii". (Cugetări, pag. 32 din „Scrieri" de *Al. Russo* publicate de d. Petre V. Haneş în 1908).

Alexandru Russo face studii în Elveţia iar pentru ideile ce manifestă după întoarcerea sa în Moldova este ridicat de acasă într'o bună zi — după premierea piesei Provincialul sau Jicniţerul Vadră la Teatrul Naţional — şi închis de stăpânire la Mănăstirea Soveja. Peripeţiile acestei arestări ne sunt povestite în paginile de jurnal scrise în franţuzeşte sub titlul *Sauvegea* (25 Februarie 1846—4 Aprilie 1846).

In Martie 1848, Alexandru Russo ia parte la mişcarea din Iaşi şi e nevoit apoi să treacă în Transilvania unde participă la adunarea dela Blaj la 3/15 Maiu. Tânărul exilat în vârstă de 31 ani călătoreşte mai departe, se stabileşte o vreme la Paris împreună cu alţi camarazi de luptă şi idei, iar la întoarcere, în drum spre ţară, e arestat de către Unguri în Transilvania (această păţanie ne este şi ea cunoscută din câteva fragmente de scrisori).

Al. Russo n'a fost un luptător politic. Năzuinţele lui îl aşezau dincolo de orice veleităţi de putere şi activitatea lui era străină de orice fel de ambiţii personale, neurmărind vreun câştig material ci doar ţintind slava neamului românesc, reînvierea conştiinţii misionare a poporului din care făcea parte.

„Bonjuristul" Russo şi-a conservat aproape întreagă lucidita-

lea de adevărat și neaoș român, dealtfel ca și cei mai luminați dintre frații săi de luptă și de idei. Dacă pașoptismul a dus la acea orientare falsă a istoriei românești, la unele consecinți nefaste în cultură, faptul acesta se datorește mai mult discipolilor primei pleiade de occidentalizanți.

Citiți aceste rânduri ale lui Al. Russo și mai ales cercetați pe larg opera acestor înaintași și veți înțelege deosebirea ce-o subliniem:

„Mi-e teamă că în ziua de pe urmă, când trâmbița cerească ne va chiema la giudecata ce mare, nu ne vom putea înțelege cu strămoșii noștri, nici în limbă, nici in idei.

Unde-i Ștefan Vodă să ne audă!

(Hainele, năravurile, pământul au luat prefacere, până și limba, până și numele! Ștefan Vodă s'ar crede în altă țară. Pentru odihna sufletului său n'ași dori să mai vie Ștefan Vodă, chiar și de ar fi cu putință).

Să spun drept, răsipirea cea iute a trecutului mă pătrunde de jale!... lupta dogmelor nouă au năruit răsipă peste răsipă în societatea moldovenească așa de grabnic și de temelnic, că ni se pare că nu au putut fi alte lucruri și alte obiceiuri decât aceste de astăzi. Jalea mea nu este însă că au trecut, dar că au trecut fără a-și lăsa testamentul; răpegiunea cu care s'au stins trecutul dintre noi este giudecata cea mai înfricoșată a acelui trecut". (pag. 33 Cugetări op. cit.)

Și urmează această emoționantă confesie: „Adevărat, avem inimă moldovenească, dar am fost copii în doi peri: ne-am născut în Moldova bătrână; am supt străinătatea; de și capul ne este de Neamț sau de Franțuz, avem o datorie fiească de a arunca câteva flori pe mormântul trecutului. Va veni vremea, dacă n'au și sosit, în care și noi, tinerii de pe la 1835, tinerii și bonjuriștii suri de astăzi vom fi chiemați bătrâni; vom fi giudecați nu după ceiace am făcut, dar după ceiace mințile strechiete or socoti că au trebuit să facem; vom fi osândiți, nu după greutatea luptei și a vremei de atuncea, ci după patima partizanilor și după placul opiniei mulțimei. Umbra trecutului ce întunecă când și când o parte din viața noastră zilnică se împrăștie. Moldova vechie mi se înfățișează ca o pădure deasă și mare, unde toporul au tăiet iute în dreapta și în stânga fără a fi încăput vremea de a curăți locul. Plugul, adică civilizația, stârpește pe fiecare zi rădăcinele și preface codrul în curătură, curătura în lan frumos, ear lanul în câmpii roditoare... La zioa giudecății, noi ne vom măguli că am fost toporașii muncăi...." (pag. 34 Cugetări op. cit.).

După cum vedeți Al. Ruso își aduce singur anumite obiecții dar numai în măsura în care tresăririle inimii lui moldovenești mai răzbat prin pânza unei minți luminate de magia Occidentului.

Beizadea Grigore Ghica, se plimbă în echipajul său. Aquarelă (1845) Colecția Academia Română

Dacă au venit cu vremea unii cari au condamnat fără rezerve pașoptismul (Mihail Eminescu a fost cel mai corosiv dintre critici ca unul ce vedea în adâncime realitățile românești), alții au deosebit, cu cântarul judecății, ce a fost bun de ce a fost rău.

Intr'adevăr, nu trebue să uităm cât de grele erau condițiile de desvoltare ale vieții românești la începutul veacului al XIX-lea. Ionică Tăutu, care după Al. Russo, „giuca (la sfârșitul epocei fanariote) tot același rol prin condei și stăruinți în politică, care îl giuca Vladimirescu cu pușca plăieșească" (op. cit. pag. 112), arată toată starea jalnică de atunci.

Iată cum redă atmosfera din acel timp autorul „Amintirilor": „Eteria au jefuit țara, dregătoriile și domeniile grecești au dat mâna cu jăcuitorii; prada, focul și dislocația principaturilor s'au făcut; cine are să ridice neamul, cine are să'și aducă aminte de pământul acesta? de independență, de vechi drituri?... că ocârmuire nu-i... Turcul stă gata a preface umbra țărilor în pașalâcuri, și abutorii pământului... stâlpii patrioți... au fugit, pare că nu au lăsat nimică în urmă. In urma lor însă era mai mult decât pământul gol, era norodul român, apăsat, dar ne uitătoriu de trecut, acel norod care se vede numai când sosește primejdia și greul. Boierimea nu trecuse hotarul, că un țipet groaznic striga de la o margine la alta: „Au fost vremi să lăsați pentru un minut tot feliul de interes particularnic, și să vă țintiți gândirea și îngrijirea la interesul obștesc, să lăsați prigonirea și dihonia ce aveți între Dv. și cu o unire să lucrați cele de folosul patriei; *să lăsați ura ce purtați către toți ceilalți*... Dar potrivnicia urmării din partea Dv. face pe obștie ca să-și ridice glasul său *acel amorțit de atâtea veacuri*." (pag. 115 op. citat).

Din această situație nu s'a putut ieși decât prin înflăcărata credință și neobosita activitate a „bonjuriștilor", de formulele, maniile și atitudinile melodramatice ale cărora s'a râs apoi în vremi mai bune.

In lupta ce au dat pentru Unirea Principatelor tinerii pașoptiști s'au muncit groaznic, sfâșiați între prejudecățile și rezistențele străinilor aciuiați în țările românești și între ideile și năzuințele cu cari veneau din Apus, intrând pe de altă parte în conflict astfel cu datinele moștenite din moși strămoși, cu credințele înrădăcinate în fundul sufletelor lor.

Fiece moment istoric își are anumite caractere distinctive. Pentru a ni le lumina din mijlocul unui alt ev trebue într'un fel să ne detașăm de lumea pe care ne-am obișnuit s'o vedem și să recreiăm din stampe, documente, lucrări istorice, din cărțile literare ale vremii atmosfera unei vieți revolute.

Ar fi aci mai mult o treabă de romancier, dar noi nu cătăm decât să aruncăm o rază de lumină peste mărturii cari au văzut lumina tiparului acum 88 de ani.

E vorba de „Cântarea României" scrisă de Alexandru Russo. E un poem de care se cade să amintim cu prilejul comemorării a douăzeci de ani dela Unirea cea mare, deoarece în paginile din care vom transcrie câteva se oglindește toată cazna, credința și înflăcărarea ce le-au trăit Românii dealungul veacurilor de lupte pentru Unire. Dacă nu toți înțeleg valoarea documentului pe care ni l-a lăsat Russo din vremi de greutăți și pribegie este poate pentru faptul că trăim astăzi sub imperiul unor realități deosebite. A trecut doar aproape un veac dela scrierea „Cântării României" și ceeace apărea atunci ca un vis — adică Unirea țărilor românești — astăzi este o realitate concretă. Temele esențiale ale românismului sunt însă aceleași în toate veacurile și întru atât întrucât scriitorii se referă la ele, scrierile lor sunt nepieritoare.

Aceste rânduri din „Amintirile" lui Alexandru Russo prefațează pentru noi „Cântarea României": „Triste și jalnice ar fi hronicele române, dacă din timp în timp nu s'ar arăta pentru mângâierea făloasă și susținerea neamului câte un soare luminos ce se chiamă Ștefan, Petru, Vlad, Mihai, Besarab, Alecsandru, Vasilie, câte un om care își răpune capul, câte un scriitor duios, care se pare a plânge când strigă din fundul inimei ca M. Costin: „a lăsa iarăși nescris, cu mare ocară înfundat neamul acesta de o seamă de scriitori, este inimei durere".

...Melancolia bibliei stă pe deasupra neamului, țara se sfâșie între liniile plângătoare a hronicarilor și cântecile dureroase a poporului, că numai neamurile necăjite au cântice triste ca a noastre de rup inima.

Cât de resipos au fost veacul al 18, și pentru noi veacul acesta merge până la 1821, încă tot se nasc oameni de acei vrednici, ridicându-se nu se știe de unde pe deasupra ticăloșiei și a vaietelor dușilor în robie, și înfățoșază în ei trecutul și viitorul unui neam: luptători neobosiți ce mor unii de cuțitul călăului, alții de cuțitul dușmanului, alții de otrava scîrbei: cu toate ranele, moșia și durerea neamului au avut moșteni, care nu ne-au lăsat să perim". (pag. 110, op. cit.).

„Cântarea României" trebuia să fie considerată — a fost intenția celor ce au publicat-o — ca opera unui autor anonim. Era doar expresia pătimirilor și năzuințelor unui neam.

Scrisă în franțuzește de Alexandru Russo — servind ca operă de propagandă la Paris — „Cântarea României" a fost tradusă în românește de N. Bălcescu și publicată în 1850 în „România Viitoare", cu o precuvântare a traducătorului în care se spunea: „Zadarnice fură silințele mele de a descoperi pe autorul acestei cântări și epoca când fu scrisă. De pre forma, titlul și ideile ei cred că autorul trebuie să fi fost un călugăr hrănit în singurătate de citirea Bibliei și a Psalmilor lui David, cărțile cele mai frumoase și mai literare ale lumei vechi și noui. El nu se vede inspirat decât de acea citire și mai cu seamă de sufletul nației, ce ni se arată așa de lămurit și frumos în cântecile și în poesiile populare. Adesea în schiturile și peșterile Carpaților s'au aflat părinți, cari au exprimat într'o poesie biblică suferințele poporului și au căutat a vede în viitor.

Proorociile părintelui Spiridon sunt cele mai cunoscute de călugări și țărani. Călugării de rând și poeții români, atât cei din Principate cât și cei din Ardeal, nu s'au despărțit nici cu traiul nici cu inima de popor; d'aci vine influența morală a lor asupra poporului, câștigată numai prin patriotismul și prin ideile lor liberale și curat evanghelice. Caracterul scrisorii și ore-care cuvinte și idei din scriere mă fac să socotesc că ea fu produsă în anii din acei ani, când Europa era cutremurată de o mare mișcare populară, precum fu cea dela 1830". (rânduri scrise în 8 August 1850 la Paris).

In realitate — după cum a arătat în șase rânduri Vasile Alecsandri, care împreună cu Bălcescu erau cei mai buni prieteni ai lui Russo — misteriosul autor al „Cântării României" nu este altul decât însuși Alexandru Russo. O lungă discuție s'a încins totuși cu privire la paternitatea acestei scrieri. Mulți cari nici măcar nu se osteneau să cerceteze chestiunea, se simțeau datori să-și dea cu părerea. Până și astăzi unii afirmă că lucrarea aceasta aparține lui Bălcescu, care n'a făcut altceva decât s'o traducă din franțuzește.

Exasperat de această discuție, Ion Ghica va scrie: „Oricum o fi și oricine o fi autorul, călugăr sau mirean, din veacul trecut sau din timpul nostru, ușoară fie-i țărâna, căci cu frumoasă și mândră floare a înzestrat literatura română". (Scrisori, pag. 683).

D. profesor N. Iorga în anul 1891 atribuind lui Bălcescu „C. R." vorbește despre Russo ca de un necunoscut: „trebue să ne resemnăm odată a lipsi pe bietul Russo, care numai astfel de scriitor nu pare să fi fost în viața lui obscură, de această glorie uzurpată. (Schițe din lit. rom. pag. 102—1891). In 1901 însă, într'o dare de seamă asupra unui studiu absolut lămuritor asupra chestiunii scris de d. Petre V. Haneș, d. profesor N. Iorga recunoaște că Russo este autorul „C. R." și notează: „Ni se descopere, supt acest nume, care nu spunea nimic decât o ipoteză literară, un patriot călduros, un spirit drept, care înțelege, prevede și recomandă, un meșteșugit scriitor".

„Cântarea României" e o cutremurătoare mărturie de credință a unui român care-și iubește cu neostoită pasiune țara.

E ceva din duhul Psalmilor în acest poem, care e totodată doină și cântec de vitejie, biciu de foc și cântare de biruință. In stil de cronică sau în stil evanghelic, în evocări poetice se desfășoară o minunată frescă a neamului românesc, viziuni cari închid jalea ori nădejdea unui popor.

„Cântarea României" are ca motto acest citat din Testamentul lui Ștefan - cel - Bun domnul Țării Moldovei:

„Dacă dușmanul vostru va cere legăminte rușinoase dela voi, atuncea mai bine muriți prin sabia lui, decât să fiți privitori impilărei și ticăloșiei țării voastre. Domnul părinților voștri însă se va îndura de lacrămile slugilor sale, și va ridica dintre voi pe cineva, carele va așeza iarăși pe urmașii voștri în volnicia și puterea de mai înainte."

Literați preocupați mai mult de stil și istorici literari cu suflete sterpe și fără priză asupra spiritului de apocalipsă a acestui poem n'au fost sensibili decât la formă și foarte puțin la conținut. Nu știi într'adevăr ce să admiri la „Cântarea României": stilul ori substanța vie a scrierii?

Firește, citind acest poem trebue să ținem seamă de perspectiva momentului de răscruce în care a fost conceput.

Trebue să-ți fie departe țara ta, trebue să simți nostalgia locurilor natale cu o bolnăvicioasă intensitate, trebue să crească în tine sfâșietoare tristeți ca să poți scrie cum o face Russo în aceste rânduri poate scrise la Paris prin anii 1848—1850: „Care e mai mândră decât tine între toate țările semănate de Domnul pe pământ? Care alta se împodobește în zilele de vară cu flori mai frumoase, cu grâne mai bogate?

Nu ești frumoasă, nu ești înavuțită?... N'ai ficiori mulți cari te iubesc? N'ai cartea de vitejie a trecutului și viitorul înaintea ta?... pentru ce curg lacrămile tale? (pag. 126 op. cit.)

Sau mai departe această chemare la realitate a unui popor care se lăsa fără motive dominat de Turci, de Fanarioți, de Unguri, de Ruși:

„Privește la miază zi, la miază noapte, popoarele își ridică capul... gândirea să ivește luminoasă pe deasupra întunericului... Gândirea, duhul dumnezeiesc, ce zidește, și credința ce dă vieață... lumea veche se prăvălește și pe a ei dărâmături slobozenia se înalță!... Deșteaptă-te!

Poporul tău era îndrăsneț ca vulturul, răsboinic și trufaș ca taurul neînjugat... Rămasu-ț'au oare numai umbra puterii și aducerea aminte a vitejiei tale?..

Cum au slăbit pieptul tău de oțel... mâna ta cea tare cade de oboseală... și molășirea au intrat în lăcașul voinicilor!" (pag. 127 op. citat).

Perspectiva nu e însă tot timpul neagră și viziunea scriitorului se luminează la un moment dat: „Orașele se întemeiază și se înfrumusețează din nou... oamenii cresc în îndestulare și se înmulțesc ca nisipul mărei... pământul se acopere de holde aurite... volnicia domnește ca mai înainte, dar nu acea volnicie pruncă, floare plăpândă a pustietății, ci slobozenia cea bărbată și luminoasă, sau puternică și cu rădăcină țeapănă și adânc înfiptă în pământ... sabiea acum nefolositoare a răsboinicului stă în coliba sa spânzurată... femeile zâmbesc dulce la pruncii lor... chipul sbârcit al bătrânilor se întinde de bucurie...

Unii vorbesc cu un dispreț profund de „somnul milenar" al neamului românesc, de incapacitatea poporului românesc de a se realiza în Istorie. Acești îngâmfați cari își ignorează istoria țării lor — altfel n'ar vorbi cum vorbesc — ar fi dat nu știu cât să se nască Francezi, Germani, Englezi ori Americani, dacă nu Elini sau Romani! Ei nu-și văd sarcina ce li s'a hărăzit și ar vrea să aibă totul de-a gata. Un „bonjurist" din alt veac și care ar fi exultat să poată munci din greu, să se poată zvârcoli chiar într'o Românie Mare ca cea de astăzi, Alexandru Russo dă această lecție: „Inima și tăria sufletelor bărbate!... temelia dreptului și ale slobozeniei nu per în veci... în orice inimă rămâne un gând ascuns, un loc unde sămânța bună încolțăște... popoarele își perd sfaturile și rătăcesc din calea dreaptă sau adorm în durere, dar nu per.

Lumea revășită se întocmește iarăși, dar cu încetul și cu durere mare; neamurile trec prin ispite și cercări, până ce intră priceperea într'însele și se înțăleg, așa și ferul numai prin foc se îmlădie, se netezește și se face strălucitor". (pag. 133 op. citat).

Cu vehemență se ridică apuseanul Russo contra străinilor lacomi, acaparatori, obraznici: „numai cei mișei și cei răi țin cu străinii ca și apăsătorii.

Intr'o viziune profetică Alexandru Russo realizează toate jertfele pe cari le va cere unirea țărilor românești și înălțarea neamului pe creste de desăvârșire: „Neamurile toate s'au cunoscut între sine... limbele toate s'au îmbrățoșat.... Numai pe tine, țară de jărtfă, pământ de sânge și de durere, nu te cunosc... mare ț'au fost fala.... dar amară îți este răstignirea... Doamne depărtează paharul...".

Și pentrucă nu e nădejde să ia Domnul dela noi acest pahar: „Noi săracii de legi, ca să păstrăm moștenirea aceasta, sau ca să o luăm înapoi când ni s'au răpit, trebuie: o mare stăruință și privighiere, jărtfe necurmate și o unire strânsă între oamenii din același sânge... astfel ca toți să stea pentru unul și unul pentru toți" (pag. 135 op. citat).

Jertfele au fost fără seamăn și ele n'au fost zadarnice. Unirea, după care au tânjit veacuri dearândul Românii, este astăzi realitate istorică.

Se cere ca neîncetat să ne rememorăm suferințele din trecut pentrucă ceeace s'a durat prin trudă și jertfă să constituie un fundament pentru viitoarele măriri românești.

In stil de apocalipsă, Alexandru Russo își încheie „Cântarea României" cu aceste cuvinte: „Cinge-ți coapsa, țară română... și-ți întărește inima... miază noapte și miază zi, apusul și răsăritul, lumina și întunerecul, cugetul disbrăcător și dreptatea s'au luat la luptă... Urlă vijelia de pe urmă... duhul Domnului, trece pre pământ!!..." (pag. 148 op. citat).

Iată cari erau gândurile generației pașoptiste exprimate de unul din cei mai inspirați reprezentanți ai ei. Au trecut de atunci aproape o sută de ani și Unirea țărilor românești care era odinioară un simplu vis s'a înfăptuit. In lăuntrul hotarelor firești ale României, nația își simte astăzi misiuni noui în drumul învierii ei.

Prinderea Domnitorului Fanariot Nicolae Mavrocordat la „Curtea Veche" din București la 12/25 Noembrie 1716. Gravură în aramă (Colecția Academiei Române).

UN PRECURSOR AL UNIRII

Străbătea pământurile ardeleneşti şi nu-şi credea ochilor. De unde izvora atâta magnifică ură, ce rău făcuse nobililor unguri de nu-l sufereau nici acum un simplu pribeag, pe meleagurile lor?

El se purtase cinstit cu toţi, iertase mai mult decât ar fi putut-o face fiecare din ei, împărţise drepcate răuvoitorilor, respectase legile şi aşezămintele vechi. Dece-l urau totuşi?

Abia scăpase de cetele de ţărani răzvrătiţi ce-i hărţuise ziua şi noaptea prin păduri şi iată la Deva, când treceau Mureşul slobozirà tunurile asupra lor şi mulţi oşteni pieriră înecaţi în valurile îngheţate.

La Baia de Criş îşi deschiseră drum cu săbiile, scăpând cu greu de gărzile orăşeneşti.

După câteva încăierări cu ciobanii unguri din Lipova şi Inău Mihaiu cu mica lui oaste intră în Halmagiu, plini de zăpadă, poposind la cel dintâiu han.

Işi aminteşte de vechiul prieten ungur, Paul Niary, din Beiuş, pe unde în curând avea să treacă şi-l scrie.

Totuşi la Beiuş, Niary îl primeşte rece şi-l opreşte cea mai mare parte din oaste. Nu era mult să fie arestat. Prin Oradea trecu în zorii zilei, pe un viscol puternic. Se grăbea să ajungă în ţinuturile de sub stăpânirea împăratului, unde-ar fi fost mai în siguranţă.

In Debreţin fu întâmpinat călduros; pe măsură ce se depărta de Ardeal era privit cu simpatie şi curozitate.

La Caşovia trase la hanul cel mai bun, dădu un ospăţ în cinstea oştenilor şi le comunică hotărârea că de 700 din ei trebue să se despartă.

Impărţi tuturor din banii ce-i mai rămăsese şi cu puţini oameni porni spre Bratislava. Aici îi ieşi înainte bunul episcop Suhay care fusese în solie la Târgovişte şi-l vizitase în mai multe rânduri la Alba-Iulia.

Il pofti în reşedinţa episcopală şi fu rugat să rămâie câteva zile la el. Nu se împotrivi mai ales că bătrânul episcop se oferea să-l însoţească la Viena, unde-i putea fi de folos. Serile stăteau de vorbă până târziu:

— Creştinii adevăraţi doresc izbânda voastră la împăratul. Chiar archiepiscopul Ungariei Kutasy ţi-i binevoitor şi sper că ne va întovărăşi la arhiducele Mathias. E limpede că alt apărător mai vajnic şi mai încercat ca voi în luptele cu păgânii n'avem şi nu vom avea dacă n'om şti să te ajutăm la nevoie.

— La Curte se pare că minciunile şi vicleşugurile Ungurilor sunt în mare vază.

— Dece să te miri? Pe câmpul de luptă sufletul se oţeleşte şi credinţa în Dumnezeu face pe luptător asemeni sfinţilor. Imaginea morţii purifică... La Curte viaţa e stătută ca o mlaştină. Intrigile prind lesne şi cele mai limpezi adevăruri se văd ca într'o oglindă, răsturnate.

— Arhiducele Mathias a avut totdeauna o justă apreciere pentru acţiunea mea...

— Şi eu l'am auzit în repetate rânduri lăudându-te măgulitor; e destul de inteligent ca să nu-i schimbe nimeni părerile. Totuşi la Curte nu Suveranul îşi impune opiniunea. Fie dintr'o extremă delicateţă faţă de devotaţii săi, fie dintr'o neglijenţă, arhiducele când nu încurajează defăimările, îi sunt pe plac şi face mult haz când sunt bine ticluite. De multe ori ne având timp să le controleze, le ia drept adevăruri şi atunci nu arhiducele e de vină, când constaţi că informaţii pe cari le ia de bună credinţă, sunt calomnii ordinare.

— Inţeleg acum. In ţesătura asta cădeau memoriile mele şi cererile de ajutoare pentru armată.

— Dumnezeu ţi-a dat sabie ca să loveşti; ţi-a insuflat din războinicul său spirit şi de multe ori ţesătura de intrigi s'a sfârtecat în bucăţi. Şi adevărul a ţâşnit mai viu ca toate cuvintele omeneşti. Eu însumi auzind minunatele isprăvi împotriva păgânului te-am crezut şi nu-mi schimb părerea, că eşti un arhanghel al cerului să răzbuni multe umilinţe ale creştinătăţii.

— Nimeni din ţara mea nu mi-a vorbit astfel; totuşi dacă am lucrat puţin pentru izbânda crucii o datorez celor ce m'au ajutat căci singur zădarnice mi-ar fi fost toate silinţele.

Arhiducele Mathias, fratele împăratului Rudolf, luă măsuri pentru o frumoasă primire a domnului român, la Viena.

In 12 Ianuarie 1601 Mihai se apropia cu cei aproape 40 de însoţitori şi cu trăsuri, însoţit de episcopul Suhay şi de arhiepiscopul Ungariei, Kutasy.

Era o frumoasă zi de iarnă, cu parcurile în chidii, când alaiul intră în oraş. In faţă mergea landoul de paradă şi călăreţii îmbrăcaţi în fier ai voevodului. Priviri curioase admirau echipajul exotic. Trase la hanul *„Zum Guldin Hirschen"* pregătit anume pentru domn şi suită.

După zece zile fu primit în chip solemn la Curtea arhiducelui.

— Noi te-am înţeles, vorbi arhiducele, şi dacă de multe ori n'am fost exacţi în obligaţiile noastre, faptul se datoreşte unei încrederi deosebite ce o puneam în voi.

Trebue să avem răbdare să privim evenimentele. Veţi petrece ca oaspe al Imperiului unde vă va plăcea. Impăratul e în condiţiuni excelente şi să sperăm că în luna aceasta va găsi timp să vă primească.

Mihai dărui şase cai aleşi, în harnaşamente aurite, arhiducelui, mare amator de cai. Acesta organiză în cinstea voevodului vânători de urşi şi cu acest prilej dibăcia domnului fu admirată de toţi.

— Cel mai viteaz, cel mai drept şi cel mai hotărât aliat al nostru, i se spunea. Reuniuni de artişti, petreceri în inalta nobilime se ţineau lanţ şi abia avea timp să-şi dicteze memoriile către împărat, către ducele Cosmo de Toscana, către Filip III. Când se găsia singur se gândea la familia rămasă între duşmanii săi, la dezmăţul acestei nobilimi uşurele fără alt rost decât al risipei banului.

Cu primirea lui se cheltuise atâta, că i-ar fi fost de-ajuns cu banii aceştia să cuprindă toată Polonia.

— Am primit veşti dela Praga. Vei fi primit în curând, îi spuse într'o zi arhiducele. Mihai aştepta să-i amintească despre fir le mincinoase ale lui Gaspar Corniş şi Pezzen despre cari ştia că veniau să-l ponegrească.

— Toate mi-s cunoscute şi nu mai încape îndoială că Ardealul nu se poate stăpâni altfel decât cum aţi încercat voi s'o faceţi.

Arhiducele Mathias primi a doua oară pe Corniş şi-l lăsă să vorbească.

— E un tiran acest Mihai primit la Curtea Voastră. Ne-a jefuit în câteva luni cât a stăpânit Ardealul. Nici o lege n'a fost cruţată, nici un aşezământ n'a rămas nepângărit. Şi acest barbar să mai îndrăsnească să afirme că a luptat pentru creştinătate? Oare noi nu suntem creştini? De ce ne-a sărăcit, de ce ne-a luat păşunile, vitele şi tot ce fiecare om are pe lângă casa sa? Noroc că ne-am ridicat cu mic cu mare şi l'am alungat ca să nu primejduiască toată creştinătatea. Acum a fugit ca un tâlhar din ţara sa, izgonit de toţi creştinii din toate ţările, săturaţi de poftele nesăţioase ale acestui om pervers. Câte crime n'a săvârşit, câte fărădelegi n'a fost în stare să facă. El merită lanţurile şi chinurile cele mai grozave, deoarece numai astfel se poate pedepsi un trădător de ţară.

— Aveţi martori? întrebă zâmbind arhiducele Mathias.

— Martori? Dar ştiu copii de sân cărora le-a răpit mamele şi-i despărţea de taţii lor, măcelărindu-i. Ştiu nemeşii rămaşi ruşinaţi pe drumuri, ştiu oştenii cărora nu le plătia cu lunile, amăgindu-i cu toate făgăduelile. Ştie pământul Ardealului înroşit cu sânge nevinovat.

— Şi ce-aţi dori să fac pentru voi?

— Să ni-l daţi să-l judecăm în faţa Dietei Ungariei care se adună la Pojon. Trebue să dea odată seamă pentru fărădelegile sale. Cel mai criminal om nu poate găsi adăpost la curtea imperială din Viena.

Faţa arhiducelui albă ca marmora, se posomorâ. Işi frecă mâinele.

— Mai totdeauna au fost devotaţi credincioşi ai imperiului, dar acest ţărănoiu, care nu ştie nici să scrie, să ajungă la atâta slovă, iar nobilii să fie batjocoriţi, asta n'o putem îndura.

Archiducele Mathias se ridicase.

— Numai avem ce să ne spunem. Toate aste le cunoaştem de mult. E bine să vă cântăriţi cuvintele, deoarece aţi avea de suferit. Şi ca să nu nimeriţi în temniţă, afară!

Ceiace presupunea arhiducele din câte auzise despre Mihaiu, se adevereau acum cu prisosinţă. El era bărbatul admirabil, care domesticise în Ardeal răutatea, incovoiase viclenia şi pedepsise mişeliile. Aceşti unguri ca bezmeticul lor Sigismund, prea îşi dau arama pe faţă. Cu asemenea proce[deuri] se putea pierde şi această [frumoasă] provincie cum s'au pierdut altele din nepriceperea conducătorilor. De altfel ceiace-i a[...]use Mihai se împlinea cu precizie uimitoare.

Inţelegea acum că Ardelenii nu se răsculară împotriva domnului român să fie pe placul Habsburgilor ci folosindu-se de curtea imperială să-l poată aduce pe Sigismund.

Arhiducele Mathias bănuia acest vicleşug. Mihai i-l confirmase şi iată, evenimentele îi dădeau dreptate.

Ca un trăznet căzu vestea răscoalei Ardelenilor în frunte cu Csaki împotriva lui Basta, arestarea sa, apoi eliberarea şi în cele din urmă izgonirea în chip ruşinos la Dej şi Satu Mare, pierzând Ardealul cu puţine nădejdi de a-l recuceri.

— N'am ştiut să-l folosim unde-a trebuit şi când a trebuit pe Mihai, chibzuia Mathias. Dacă l-am fi ajutat în Moldova, poate azi eram la Cracovia, în [...] să vie Sigismund cu ajutor polonez în Ardeal.

La Praga privirile se aţinteau din nou asupra domnului român. El putea fi unicul salvator al Ardealului; el singur ar fi ştiut să ţină piept lui Sigismund şi oştilor poloneze.

Arhiducele Maximiliam, declară în plin consiliu:

— Numai Mihai ar putea ţine în frâu pe Ardeleni. In atâtea rânduri a dovedit-o. Alt om nu există.

Moartea crâncenă a lui Baba Novac, ars pe rug de către răsculaţi împreună cu un preot român, în Piaţa cea mare din Cluj, impresionă pe toţi.

Vedeau acum cine fusese reazimul lor în această ţară, cine jertfise mai mult, şi mai ales, îşi puteau da seama de groaznica răzbunare ce o nutreau Ungurii şi pentru imperiu.

Vestea că familia sa fu închisă în cetatea Făgăraşului îl izbi ca o lovitură de sabie.

Arhiducele Maximilian îl invită la Praga şi el plecă însoţit de arhiducele Mathias. Acesta avea planul stabilit: Va cere să se trimită trupe, iar lui Mihai i se vor da onoruri ca unui prinţ independent. Dacă va recuceri Ardealul va fi considerat om de încredere al Curţii şi i se vor lărgi atribuţiile.

Arhiducele Maximilian îl primi solemn; o serbare fu organizată în cinstea sa. Chipul mândru, de voevod strein al lui Mihai se impunea demn, stăpânitor. Arhiducele îl anunţă la împărat, îl însoţia pretutindeni. Era de-o amabilitate atât de stăruitoare că domnul se temea ca totul să nu fie o înscenare. Când îi aminti în treacăt că ar putea colabora eventual cu Basta pentru cucerirea Ardealului, domnul se înegri şi-şi pierdu şirul vorbelor. Această propunere se repetă şi Mihai îşi dădu seama că avea un duşman în acest om, de care depindea în totul.

In dimineaţa zilei de 1 Martie Mihai îmbrăcat în dulamă de catifea roşie, căptuşită cu blană de jder se prezintă în sala de aşteptare a palatului. După două ore fu condus pe coridoare întunecate, într'o sală de marmură roşie, cu ornamente de alabastru.

Din nou aşteptă o oră şi jumătate şi împăratul se ivi însfârşit, pe uşa înaltă, lucrată în fier.

Acesta era împăratul său, Rudolf II! Mai curând un măscăriciu. Slab, cu obrajii căzuţi, făcea impresia unui om care în afară de chip, nu avea alte contingenţe cu pământul.

Tuleile blonde, răvăşite, îl arătau bătrân.

Ochii tulburi priveau pieziş. Avea un zâmbet fugar, viclean şi răutăcios, totodată, un rânjet de nebun.

— Domnul Ţării Româneşti, al Ardealului şi al Moldovei? Şi mie nu-mi laşi nimic?

— Toate le-am depus la picioarele Măriei Voastre şi-am trimis mai multe solii să Vă confirme acest lucru.

Arderea Isaccei (1772)

Casa convenţiei dela Focşani (1772—73)

OMORÂREA LUI MIHAI VITEAZ'UL

— După ce-ai venit, după bani?

— După cum ştiţi, Ardealul e în mâna Ungurilor. Trebue să-l recucerim şi pentru asta trebue armată.

— Hm, Ardealul în mâna Ungurilor? Nu ştiu nimic. Sau poate am uitat. Atâtea umbre îmi trec pe dinainte. Nu sunt informat. Ştii, mă cred pe jumătate nebun. Pe dumneata de ce te-au adus? Să-ţi dai seama de nenorocire. Să-ţi cunoşti stăpânii. Şi totuşi mă ţin în palat. De ce-o fac asta, de ce!

— Pentrucă sunteţi necesar Imperiului.

— Imperiului, ai zis? Ha, ha! Crezi că se îngrijeşte cineva de soarta imperiului? Toate merg dela sine. Mă chinuiam eu până nu veneau umbrele. Acum ele m'ajută, dar ce poate o umbră?

Impăratul gâfâia de oboseală. Obrazul se coloră în roz. Mâinile tremurau ca scuturate de friguri. Se înveli în halatul de mătase. Ochii mai blânzi acum îl priveau cu o curiozitate copilărească.

— Am auzit că eşti viteaz între viteji. N'ai putea face-o minune?

— E greu de spus Măria Voastră. Sunt numai om...

— Tot numai oameni? M'am săturat de ei... Poţi pleca. Peste cinci zile te-aştept...

Acum, împăratul era liniştit şi ascultă cu atenţie explicaţiile voevodului. El avea nevoe de-o nouă armată cu care să cuprindă Ardealul. Odată cucerit i-ar fi fost lesne să readucă şi celelalte ţări sub stăpânirea sa.

— Ştii ce frumos e să fie un domnitor ca dumneata, spuse deodată Rudolf, ca şi cum şi-ar fi adus aminte de ceva. Să cucereşti ţări, să le pierzi, să le cucereşti din nou, să te joci cu gloria şi moartea de-a lungul anilor şi vieţii şi totul spre mărirea lui Dumnezeu, oare nu-i cel mai mare triumf spre care poate râvni un conducător de popoare?

Ei vor să te considere un general oarecare, dar eu mi-am dat seama că tu eşti regele şi împăratul.

Tu ai schimbat principi şi voevozi, ai înoit, ai croit drumuri proaspete pentru popoare, pe unde singure n'ar fi cutezat să calce. Păgânul s'a smerit în faţa Ta şi creştinul a crezut în braţul tău.

Dacă le-aş spune lui Maximilian sau archiducelui Mathias ar râde ca de-un nebun. Ţie ţi le spun fiindcă trebue să le ştii şi fiindcă acesta e adevărul. Numele Tău va străbate veacurile. Eu voiu jertfi gloriei tale ce voiu putea, dar mâinile mi-s legate. Chiar azi vei primi 100.000 de taleri şi pentru vremuri grele îţi dăruesc castelul şi moşia Königsberg în Bavaria, care va fi din veci în veci a neamului tău.

In acest timp, Sigismund Bathori chemat de nobili fugise de la Botoşani la Bistriţa şi apoi la Alba-Iulia, unde fu ales a treia oară principe al Ardealului.

Mihai plecă la sfârşitul lui Aprilie din Viena şi făcu o parte din drum, pe Dunăre, până la Caşovia. Gândul că va trebui să dea ochi cu Basta îl chinuia. Acest albanez, incapabil şi prefăcut, era pricina nenorocirilor sale.

Nu se îndoia că făţărnicia va pecetlui întâlnirea asta. Unde puteau ajunge lucrurile?

La intrarea în Caşovia, Mihai fu primit ca un împuternicit al împăratului. Marchizul de Gonzaga, general al armatelor imperiale, îi dădu onoruri militare.

Basta sosi în 18 Mai. După 2 zile fixară locul de întâlnire la o distanţă egală între ambele tabere. Basta veni călare şi descălecă în faţa lui Mihai. Profilul vulturesc al generalului se destinse într'un salut cordial.

Mihai rămase neclintit, îngălbeni şi nu putu scoate un cuvânt. Basta se prefăcu a nu fi văzut nimic.

— Dacă odată au fost jigniri între noi, s'au datorat mai mult neînţelegerii, decât intenţiunilor de a ne cauza răul. Odată ce aceste neînţelegeri au dispărut prin dorinţa Măriei Sale Impăratului, nu avem nici un motiv de a întreţine alte sentimente decât acele folositoare interesului general şi imperiului.

— Cele ce s'au întâmplat, spuse Mihai privindu-l în ochi, le-am uitat şi nu doresc să mi le reamintesc. Pe viitor unirea noastră trebue să fie desăvârşită în slujba împăratului.

Discuţiile continuară zilele următoare. Basta păstra în aceste întrevederi o mască de mare politeţă, un zâmbet prevenitor. Poate că în buna lui credinţă Mihai credea că într'adevăr trecutul fusese îngropat şi o armonie se putea stabili între ei.

Dela Caşovia, Basta plecă la Sătmar să-şi adune oameni; Mihai îşi înfiinţă la Debreţin o nouă oştire: Cazaci rătăcitori, raiteri silezieni, mercenari francezi şi englezi.

La cererea categorică a archiducelui Mathias, ei uniră oştile la Maitin, lângă Satu - Mare, la începutul lui Iulie.

Basta era mai întunecat, dar zâmbetul de bună dispoziţie şi mulţumire nu-l părăsea nici acum.

Ştirile din urmă arătau că Sigismund Bathori ieşise din Cluj şi se îndrepta cu armii poloneze spre Satul Mare.

Mihai îşi resfiră străjile până sub tabăra principelui ce ocupase o încrengătură de dealuri în faţa Goroslăului.

Un clin de verdeaţă se întindea până la colinele învălurite.

Mihai cunoştea tactica polonezilor de a cuprinde şi întări un loc înalt, imposibil de cucerit şi de a cădea fulgerător asupra duşmanului demoralizat de primele insuccese.

Aşteptă până după amiază. Observând că tirul artileriei lui Sigismund bătea prea sus, Mihai atacă din dreapta înălţimile: în curând drumul spre tabără îi fu deschis.

Descoperiţi şi fără ca să poată întrebuinţa cavaleria, oştenii de toate neamurile se împrăştiară care încotro, lăsând tunurile în mâna lui Mihai. Sigismund scăpă fugind.

Basta atacase din stânga şi pusese în urmărire pe fugari. Spre seară din tabăra lui Sigismund nu rămase decât grupuri de prizonieri, tunuri de bună calitate poloneză şi câteva zeci de care cu merinde.

Mihai le împăţi oştenilor săi. Pe culmi aprinseră focuri în semn de bucurie.

La intrarea în Cluj se aduse la cunoştinţa voevodului că o solie de boeri din Ţara Românească cerea să-i vorbească neîntârziat. Mihai îi pofti să asiste la slujba religioasă pe locul unde fusese ars de viu — Baba Novac.

Postelnicul Sava şi Radu Florescul comisul se înfăţişează domnului.

— Voi, dragii mei! Se îmbrăţişară. Lacrimi le şiruiau obrajii.

Radu Florescu povestea, înveselit:

— Nu i-am răbdat mult lui Simeon Vodă şi l-am asvârlit peste hotar. Dar sânge-a curs destul şi pe mulţi ne-a stropşit. Au murit, Dumnezeu să-i ierte Udrea Banul şi Negrea Spătarul. Li s'au tăiat capetele de către Simeon şi bocet mare s'a lăsat pe ţară.

Văzând că batjocoreşte neamul s'au ridicat dumnealor fraţii Buzeşti cu noi toţi dimpreună Andronic vistier, Bărcan vistier, Şerban paharnicul, bătrânul Miroslav şi-au tăiat drumurile de nu le mai putea veni ajutoare de nicăeri şi din multe părţi izbindu-i pe Milcov le-am sfărâmat tabăra. Abia a scăpat cu fuga Simeon, iar pe Tarnovschi l-am prins.

Şi iacă îţi facem plocon Ţara Românească, căci tu eşti stăpânul şi căpetenia noastră şi ţie ţi-am jurat ascultare...

Mihai le mulţumi pentru credinţa lor neclintită.

— Şi cum a murit bietul Novac? întrebă Radu Florescu.

— Vedeţi, le arătă Mihai. Aici între grinzi i-au ridicat rugul. L-au legat de stâlpul negru care se vede. L-au stropit cu păcură şi i-au dat foc. Dincoace Ungurii au ars un popă de-al meu. Cât o fi strigat Novac şi nimeni nu l-a auzit. Doamne, Dumnezeule nu lăsa chinurile lor fără răsplată.

Mihai trimise scrisori la fraţii Buzeşti şi Stoichiţa să-i adune oşti, iar pe Secui îi vestea să fie gata orcând la arme.

— **Ardealul va fi al Românilor**, spuse Mihai în toiul unei convorbiri cu Basta. Nobilii unguri şi-au arătat necredinţa faţă de împărat. Saşii la fel. Oamenii mei au pătimit pentru Ardeal şi trebue să li se recunoască drepturi mai mari ca celorlalte naţiuni. Am dat porunci să ocupe târgurile şi oraşele; numai aşa Ardealul va rămâne credincios împăratului creştin.

— Crezi că nobilii şi împăratul o va îngădui?

— Împăratul mi-a făgăduit. Pentru nobili voiu pregăti o oaste românească.

— Prea mult te sprijini pe oştile româneşti, răspunse sec Basta. Din experienţa mea ştiu că o oaste bine înarmată şi bine plătită, aduce cu preciziune biruinţa.

— Ai dreptate, se înflăcără Mihaiu. Dar eu văd încotro se îndreaptă vremile. De ce câţiva ungureni să mă chinuiască şi să mă batjocorească pe mine, când satele cât vezi cu ochii, în lung şi în lat, sunt româneşti? Numai că sunt mai tari? Dar eu, neam românesc, nu mă pot apăra? Trebue ajutat numai să se ridice şi să se apere. Şi eu îl voiu ajuta. Astfel dorinţele împăratului vor fi îndeplinite cu prisosinţă.

Primele măsuri ce Mihai le luă împotriva Ungurilor precum şi tăierea uneltitorului Gaşpar Corniş, întăreau zvonurile că voevodul va începe o nouă domnie, cu totul deosebită în Ardeal. Nu se întrevedeau lămurit cari vor fi temeiurile şi ce drumuri va deschide. Basta nu credea că planurile domnului, puteau fi puse în aplicare; totuşi dela acest om, în faţa căruia nu existau piedici, se putea aştepta la orice.

Admira forţa de neînvins a voevodului, măreţele lui viziuni şi se cutremura la gândul că cel mult peste o săptămână, Mihai nu va mai exista.

— Necesităţile imperiului o cer!

Basta îşi amintea de instrucţiunile primite dela Arhiducii Mathias şi Maximilian. Zvonurile ce umblau că împăratul îi oferise lui Mihai coroana imperiului habsburgic, deşi nu se adeveriau, nu le putea nesocoti.

Ţara Românească i se închinase. Moldova nu aştepta decât un semn să se scutere de Ieremia Movilă. Rudolf îi promisese plata regulată pentru 30.000 de ostaşi.

Astfel întărit, nu l-ar fi fost greu să facă din Praga, capitala noului său imperiu.

— **Toate s'ar putea întâmpla, chibzuia Basta. Dacă n'aşi fi eu...**

Uciderea lui Mihai îi părea un bun prilej ca să-şi întărească situaţia la Curte, zdruncinată după fuga ruşinoasă din Ardeal.

Scăpa şi de un duşman mai puternic, care l'ar fi lovit fără cruţare, dacă planurile se îndeplineau.

Basta porni tabăra spre Turda, unde-l aştepta Mihai.

Intâlnirea fu mai prietenoasă ca de obiceiu. Se învoiră ca până la întoarcerea dela Făgăraş, generalul imperial să nu părăsească împrejurimile Clujului.

Basta ştia că drumul voevodului era spre Ţara Românească.

In 18 August trimise Mihai pe Gheorghe Raţiu cu o parte din trupe spre Alba Iulia, ca să-i pregătească palatul domnesc.

— La sfârşitul lunii, ne-om întâlni sănătoşi la Bolgrad, le spuse domnul, vesel.

Petrecu toată ziua în mijlocul oştenilor, cu cari avea să pornească a doua zi la drum.

Seara se închise în cort. Primi pe postelnicul Sava şi sfătuiră până târziu.

— Dacă m'aş vedea odată pornit la Făgăraş, spunea Mihai. De două săptămâni, amân. Dar mâine, dimineaţă suntem la drum.

Postelnicul Sava îl întrebă dacă avea de gând să rămâie în Ardeal.

— Peste tot am văzut Români! Trebue s'o luăm de jos, dela început. Să ridicăm în locul mercenarilor, oşti româneşti înarmate şi plătite omeneşte. Aşa ne-am putea întări... Azi ne clatină vântul.

După plecarea postelnicului, Mihai se întoarse în cort dar nu putu aţipi. Revedea primii ani grei de domnie, crâncenile zvârcoliri, biruinţele şi înfrângerile. Mulţimi cenuşii, ciobani, neguştori şi oşteni treceau munţii; drumuri nesfârşite se încrucişau în toate direcţiile...

O împărăţie încă nelămurită, dar vie şi fremătătoare se sbătea între lumini palide ce veniau de departe...

— Dacă nu se supune, ştiţi ce-aveţi de făcut...

Jaques Beaurl clipi dintr'un ochi. Basta le arătă corturile îndepărtate. Al lui Mihai e în faţă, alb şi mai înalt.

Scrâşnet de paşi. Voci ostăşeşti. O lumină tulbure în cort. Mihai e în picioare. — Da, azi e plecarea. Iese.

— Bine-aţi venit voinicilor, vitejilor!

Săbii. Rânjete. Suliţi. Domnul se clatină. Caută spada. Ştie... O fulguire de nori; buzele se pierd într'un cuvânt: **Ba...**

Inoptarea murmură.

— I-am retezat şi capul... A mers uşor, un fleac, râse căpitanul Rancigny. Au mai căzut câţiva ostaşi de-ai lui, atât... Când faceţi plata...

— Plata, se înspăimântă Basta. A, plata... Mâine, mâine.... Plecaţi acum... Plecaţi...

Radu şi Preda Buzescu, cari veneau cu trupe din Ţara Românească, aflară după patru zile de moartea voevodului. Când ajunseră pe Câmpia Turzii ploaia spălase urmele măcelului. Ostaşii se împrăştiaseră. Cei mai mulţi trecuseră în tabăra lui Basta. Câteva leşuri începute de câini zăceau prin gropi. Soţia lui Preda descoperi într'o vâlcea un cal mort şi capul voevodului, scurs de sânge, de-asupra. Il înveliră într'o mineştergură de in; în aceeaşi noapte hotărîră întoarcerea.

Radu Buzescu purta povara de preţ. Ploaia îl bătea în faţă. Drumurile se afundau în păduri. Trecură pe la Făgăraş şi-i luară familia. Coborîră pe Olt, pe la mânăstirea Cozia, unde se găsia mama lui Mihai, maica Teofana. Boierii ţării în frunte cu Şerban paharnicul, le ieşiră întru întâmpinare, în faţa mânăstirii. Mitropolitul Eftimie ceti rugăciunile, apoi convoiul se îndreptă spre mânăstirea Dealului. Slujba ţinu până la miezul nopţii. Doamna Stanca, slăbită, căzu într'un jilţ. Stoichiţă şi Stroe Buzescu abia îşi stăpâneau lacrimile. In zori îşi luară rămas bun dela Voevod. Bătrânul Miroslav, scuturând pletele, sărută cel dintâi fruntea moartă. Apoi veniră boerii de seamă şi la urmă familia. Afară se adunase norod ca la zile mari.

IULIAN VESPER

Intrarea Austriacilor în Botoşani la 22 Martie 1788.

Boeri grecizaţi întâmpină un prinţ străin la 1709.

VOEVODUL PATIMIRII

BRANCOVEANU CONSTANTIN

de **ION BALEANU**

Istoria poporului nostru, istorie cucerită cu jertfe sublime. Peste spiritul oriental de feude egoiste în care s'a frământat boerimea acestor vremi de îndelungate restrişte. Boerii, cu sufletul îngust şi patima obtuză, nu au înţeles în Brâncoveanu un sol al Istoriei noastre, trimis s'o reabiliteze într'un moment greu când peste poporul românesc se clocneau 2 veacuri şi 3 imperialisme. Pentru care, temeinică nu putea fi decât politica de mare înţelepciune a Domnului ALES de popor, nu impus de tutorii dela Ţarigrad. Astfel geniul politic al Brâncoveanului a salvat însăşi unitatea naţională, la Pacea dela Carlovitz, unde fără prealabila *perspicacitate instinctivă* a Domnului muntean, Valachia ar fi fost fruct maghiar pe temelia dualismului austro-ungar.

Momentul Carlovitz — constitue apogeul politic al geniului brâncovean. Şi, totdeodată, „..începutul sfârşitului. Căci „viermii dela rădăcina ţării" sapă, sapă adânc şi Constantin Brâncoaveanu, boer vechiu şi Domn creştin, va urca Golgota spre Apoteoză.

Pacea dela Carlovitz, în afară de înjumătăţirea prestigiului otoman, a mai avut o importantă urmare: *a născut rivalitatea dintre Casa de Austria şi Rusia.* Era deci momentul pentru un experient om politic ca Brâncoveanu, să „calculeze sorţii probabili" şi să joace pe tabloul din răsărit având presentimentul unui apropiat mare conflict ruso-turc.

Incât, în ajunul acestuia, Brâncoveanu care-şi stabilise tabăra la Urlaţi, primise deja 300 pungi cu bani şi sta cu zahareaua gata pentru Ţar. Abia acum Domnul va culege dezamăgit, şi în curând răpus, roadele marei lui naivităţi pe care i-o atribue Del Chiaro.

„Brâncoveanu era de o fire atât de naivă, că nu credea în posibilitatea unei trădări. Observai cu surprindere că la Curtea Sa nu se ştia ce e secret de stat. Deabia descălecau curierii sosiţi din Constantinopol şi se şi colportau prin dughenile oraşului nouile ştiri venite dela Poartă, iar svonurile se întindeau până peste hotare. Dar acestea nu însemnau mare lucru PE LANGA CURSELE INTINSE DE ACEI CE ROD CA VIERMII RADACINA TARII ŞI CARI ERAU INVIDIOŞI DE MARINIMIA SI STRALUCIREA LUI BRANCOVEANU".

Aşa dar, un întreg sistem de spionaj s'a ţesut în jurul unui Domn extrem de încrezător în demnitatea omenească a celor din jurul lui. Deşi în dese rânduri nimicnicia sufletească a multora l-a avertizat, el a rămas mereu cu credinţa în puterea cerului şi 'n misiunea lui.

Şobolanii trădărilor

Aga Bălăceanu, boerul „viclean şi vânzător de ţară" trimis în solie la Viena de Şerban Cantacuzino este ajuns din urmă de oamenii acreditaţi de Brâncoveanu.

Ginerele răposatului Şerban, înfumurat cum e, nu poate accepta pe noul Domn, căci în marea lui vanitate se vroia sfetnicul coconului lui Şerban. Aga Bălăceanu rămâne în Ardeal şi conspiră contra lui Brâncoveanu însă cerul îl pedepseşte şi moare în lupta dela Zărneşti.

Paharnicul Staico „om de jos, feciorul unui Bărcan,... Staicu mai înainte era slugă la Pârvul Visţierul Vlădescu" devine unealta cantemiriştilor, însă e prins şi cu toată conspiraţia e purtat în lanţuri cu alai până la judecată, solemnitate consemnată amănunţit în Cronica Anonimă.

Domnul: — *„N'aş fi gândit, Staico, să văz una ca aceasta, zău n'aş fi gândit în viaţa mea, ca acela ce intr'atâta vreme, printr'atâtea locuri şi cu atâtea feluri de umblete, să te văz aşa, intr'acest chip, zău n'aş fi gândit".*

Staico: — *Greşit sânt Măriei Tale, mila Măriei Tale, încă este mai mare decât greşeala mea".*

După trei divanuri, i se dă să-şi citească singur sentinţa.

Clucerul Ştirbei „cam lung în unghii" defraudează banul public sărăcind satele pe unde a trecut. Şi, deşi soţia clucerului era vara Domnului, acesta a chemat pe căpitanul de dorobanţi şi i-a poruncit:

„....să cauţi un car să-l pui şi să-l duci la Mehedinţi, prin satele pe care le-a jefuit, să le dea banii care i-au luat. Şi apoi să-l aduci, însă să-l bagi şi în fiară".

Exemplu mare de înaltă etică domnească. Totuş boerimea l-a trădat mai departe. Dumitraşcu Corbeanu — altă conspiraţie. In lumea aceasta a trăit Constantin Brâncoveanu, înconjurat de vanităţi conspirative, adulmecat necontenit de un Mare Vizir Ali, gelos pe aurul lui Altin Bey (prinţul aurului), minat necontenit de instigaţiile diplomaţilor francezi dela Constantinopol care-l denunţau necontenit fiindcă nu cădea în orbita politicei lor.

Cu intrigile din afară, Brâncoveanu a putut cu succes lupta: conspiraţiilor dinlăuntru trebuia să cedeze. Ali Paşa nu făcea decât să aranjeze dosarul de capete de acuzare ticluite — unde altundeva decât în preajma Domnului care se pregătea astfel pentru *apoteoză...*

Mişelească înscenare

Vizirului îi venise material abundent pentru dosarul brâncoveanului. Insuş Del Chiaro, convieţuitor al evenimentelor îşi toarnă toată amărăciunea lui faţă de mişeleasca mentalitate a boerimei trădătoare:

„Cunoscuta nestatornicie a valahilor, rămasă aproape ereditară la unele familii, dăinueşte până azi şi numai din respect pentru ele trec numele lor sub tăcere".

„Acel ce a procurat toate informaţiile Vizirului asupra bogăţiilor evacuate, era persoană din sferele înalte şi se afla refugiat in Transilvania în urma evenimentelor ruseşti; nu era valah dar numele său se trecea în tăcere".

Ce este cu şarada lui Del Chiaro? Cine putea fi X-ul acesta care şi-a procurat sigiliile cu care s'au putut fixa cele 9 capete de acuzare contra Domnului valah?

Radu Popescu, deşi era un învederat şi aprig antibrâncovenist, îi acuză cu violenţă pe Cantacuzini că *au falsificat peceţile boerilor la Braşov*, stolnicul Constantin Cantacuzino predând imbrohorului chiar hrisoavele şi cărţile dela Nemţi şi Moscali.

Fapt este că Mihaiu Racoviţă sta în strânsă corespondenţă cu Cantacuzinii din Muntenia pentru mazilirea şi transportarea de viu a Brâncoveanului.

Intr'acest timp Domnului valah i s'au făcut semne prevestitoare. In agonie, Stanca, fiica mai mare a lui Brâncoveanu a văzut o ceată de Turci tăbărând pe tatăl ei să-l ducă la Constantinopol.

Intr'altă zi, ieșind dela Mitropolie, Domnul, îi sbură o găină pe braț. Dar Brâncoveanu, cel cu marea intuiție politică, n'a putut fi tâlmaciul providenții lui proprii.

9 capete de acuzare

Vlach Beiul (prințul valah) a fost condamnat înainte de a fi mazilit pe baza unui mișelesc dosar constituit în 9 capete de acuzare:

1. — Intreținea corespondență secretă cu Viena, Moscova, Polonia și Veneția, dându-le informații despre Turci.

2. Imp. Leopold investește în diploma dela 30 Ian. 1695 pe Brâncoveanu cu succesorii masculini, Prinții ai Sf. Imperiului Roman pentru serviciile prestate.

3. — A sărăcit țara pentru a-și strânge averi personale.

4. — Stând 7—9 luni pe an la Târgoviște a păgubit traficul din București și-și asigura refugiul eventual în Ardeal.

5. — A cumpărat moșii multe.

6. — A depus sume mari la Veneția și Viena unde are agenți.

7. — Dezertarea lui Toma Cantacuzino la Moscali a fost cu consimțământul său.

8. — Insolența de a cumpăra timpane și trâmbițe de argint de la Viena când Sultanul nu avea.

9. — A bătut în Ardeal monede de aur în formă de medalii dela 2—10 galbeni.

Actul acesta de acuzare, cu părțile lui ridicule, dar și cu punctele lui capitale, stabilite cu concursul mistificărilor, avea să deslănțue urgia, prigoana, asupra brâncovenilor. Vizirul își lingea buzele la gândul comorilor. Boerii trădători își numărau timpul după tic-tacul inimii, în umbra Domnului, care se pregătia pentru bătrânețele a 60 de veri și 26 de domnie.

Golgota Brâncoveanului

4 Aprilie — 23 Martie stil vechiu — anul Domnului 1714. Ziua cea grea a sorocului. Brâncoveanu trebuia ridicat spre a fi judecat. Procesul lui fusese de mult montat. Actul de acuzare — *deja scris* cu mâinile mișeliei boerești. Era a treia zi de Paști la catolici și 'n Marția sfântă la ortodoxi. Cum relatează Del Chiaro. Și 'ntr'această zi sfântă, capugiul Mustafa-Aga descalecă la curtea Brâncoveanului, lup în piele de oaie, căci Aga aceasta era unul din cei mai intimi prieteni ai Domnului.

Dar prietenia și onoarea sunt pietre prea prețioase ca să se mai afle în lumea vicleană din jurul prințului valah. Tot prin stratagemă și atac pieziș a căzut și Ghica Vodă al Bucovinei, tot astfel Mihai Viteazul, Tudor Vladimirescu...

Turcul s'a comportat ca 'n „Capra cu trei iezi" de parcă povestirea lui Creangă n'ar fi decât fabula lui Mustafa. S'a făcut obosit de călătoria lui spre Hotin (!) ca să nu trezească bănueli și să se pomenească luat pe sus de furia poporului care-și iubia Domnul.

A doua zi, la urările de bun venit ale Brâncoveanului, turcul îi pune năframa neagră pe umăr, pe acelaș pe care-i sărise găina cea cobitoare la ieșirea dela Mitropolie. Slujba din ziua aceia fusese, astfel, *împărtășanie*.

— Mazie!

Cu ușile păzite de iatagane gata să doboare pe cine ar fi cerut ajutorul poporului, Aga citește boerilor firmanul de mazilire. Boerimea țării nu cârtește.

Boerimea lașă a țării se dă cu cine-i mai tare, se îngenunche turcului și-și oferă serviciile pentru ponegrirea marelui Domn aruncat în fiare. Țara — poporul bucureștean — fierbe, svonindu-se că Domnul a evadat, însă Del Chiaro atestă că *insuș Brâncoveanu l-a oprit pe fiul său Ștefăniță să nu fugă din țară*. In inima lui, cutremurată de atâta nedemnitate omenească, de atâta fărădelege turcească și de mișelie muntenească, s'a făcut lumină. Lumină ca'n sufletul Mântuitorului urcând pe Golgota. Senin, mucenicul cerului, Constantin, își pregătia trupul să suporte greutatea mai multor cruci. Și 'n vreme ce Brâncoveanu cu patru fii, un ginere și Doamna lui stăteau în post și rugăciuni ca vechii creștini martiri ai bestiariilor, boerii țării se smeriau în fața imbrohorului venit să aleagă noul Domn! In ziua cea de pomină — Joia Mare — a Bunei Vestiri!

„Ce priveliște rară! ce schimbare unică! in acelaș timp, doi Voevozi in aceiaș Curte: unul depus, iar altul, CUM SUSȚINE TOATA LUMEA, IMPUS. Pe acelaș teatru două scene cu totul opuse: aceia a Principelui Cantacuzino, plină de veselie și jubilare, fiecare din aderenții săi hrănind speranțe; dincolo tristețe și consternare; cu nesfârșite gânduri negre".

Poporul cânta prohodul în biserici.

Și'n seninătatea suferinții sale Voevodul răstignirii românești îi spune noului Domn — însuși cel infierat de Radu Popescu a-l fi uneltit pe Brâncoveanu:

— *E mai bine că domnia a fost incredințată lui decât unui străin.*

In ceasul cel greu, Constantin, Voevodul marei jertfe își sfințea sufletul într'o bunătate fără margini. Iartă-le Doamne păcatele că nu știu ce fac! Drama golgotiană se desfășoară într'o interpretare brâncovenească.

In tăria nopții poporul înconjoară de trei ori biserica, după datină și trece pe sub Domnul Hristos a cărui dramă omenească abia acum o înțelege în toată suferința ei: Domnul țării se află și el în Vinerea patimilor sale. La 9 seara, în Vinerea mare, Brâncoveanu cu cei 4 coconi pleacă spre Constantinopol. Spre urgia cea mare. Golgota. Norodul îl prohodește în bocete de înmormântare. Norodul îl iubește dar nu poate reacționa în fața puterei morale și a seninătății agonice cu care Domnul se pregătește de moarte. Poporul îngenunche. *Trece un sfânt. Trece un OM! Omul acesta nu-și agită brațele, nu răscoală poporul să-l scape. Omul acesta vrea să-și pliniască destinul, destinul lui martiric.* Mai mult, evanghelic și cu prihană dumnezeiască, ultimile lui cuvinte în clipa când se desparte de poporul său, cuvinte adresate tot Domnitorului Ștefan, sunt:

— *„Dacă aceste nenorociri sânt dela Dumnezeu, facă-se voia lui. Dacă însă sânt fructul răutății omenești, pentru pieirea mea, Dumnezeu să ierte pe dușmanii mei, dar păzească-se de mâna teribilă și răzbunătoare a judecății divine".*

Cum de nu le-a crăpat în două catapeteasma inimii celor cari l-au vândut?

Hristos învia a doua zi.

— Cristos vascris!

— Vaissena vascris!

Apoteoza

Adormirea Maicii Domnului. Ultimul interogatoriu, ultimile torturi. In inima Brâncoveanului a crescut biruința cea mare, biruința morții. Intrase deja pe linia marilor martiri ai creștinismului și românismului. Circul roman de odinioară se transformase într'un chioșc-gen bar al Sultanului, în marginea Bosforului cu apele lui de mister și mormânt. Sultanul a trimis invitații ambasadorilor Rusiei, Germaniei, Franței, Angliei, Veneției, Olandei și Suediei pentru una din cele o mie de nopți din feeriile orientale. In program: dansuri, muzică și virtuozitatea gâdelui.

Ambasadorii Europei își sorbeau tihnit cafelele și-și fumau narghilelele aromate legându-și privirile pe șoldurile agitate ale cadânelor cuprinse de febră. Capuchehaele astea ale Europei creștine așteptau ultimul act; și-or fi închipuind unii că gâdele va face acrobații cu securea pe un manechin sau vre-un turc de-al lor. Dar cortina se ridică și actorii principali, condamnații la satâr sunt: Constantin Brâncoveanu cu ginerele său Enache Văcărescu și fiii săi—Răducanu, Ștefăniță, Constantin și Mateiaș.

Și cum erau puși unul lângă altul, fiecare lângă butucul lui, cu toții îngenunchiară, iar Constantin *„boer vechiu și domn creștin"* rosti rugăciunea pentru morți după care, mândru de spectacolul pe care-l oferea Europei îngălbenite de groază la masa Sultanului, vorbi copiilor săi:

— *„Fiii mei, fiți curagioși, am pierdut tot ce am avut in această lume, cel puțin să salvăm sufletele noastre și să ne spălăm păcatele cu sângele nostru".*

— „Dă-te în legea turcească și-ți dăruiesc viața" i-a poruncit Sultanul.

Ochii ambasadorilor europeni s'au luminat o clipă, socotind că astfel vor scăpa de spectacolul crud ce se anunța.

— *Nu!* hotărî cu un zâmbet ceresc, mare cât curcubeul, boerul român.

Iataganul s'a ridicat și a căzut de 4 ori: la picioarele ambasadorilor s'au rostogolit capetele Văcărescului și ale celor trei fii mai mari. Cel mic, copil de 16 ani, îngrozit a vrut să dezerteze și să se turcească. Dar bătrânul tată, privindu-l cu ochi aspri, i-a spus că fiul lui, fiu de brâncovean să moară de o mie de ori mai bine decât să-și trădeze credința și neamul.

Transfigurat și copleșit de a-și fi slăbit o clipă curajul, mezinul, cu capul plecat pe butucul lui și ochii cătând umezi spre părintele lui, a spus hotărît:

—*Vrau să mor creștin! Lovește!*

Până la urmă Brâncoveanu, ca un căpitan de vas naufragiat, a asistat neclintit la bord, cu brațele încrucișate, cu gândul la Dumnezeu până l-au înghițit și pe el valurile. Drama brâncovenească se consumase ca un număr de „varietés" pentru amuzamentul unei Europe oarecare... Brâncoveanu intra în istorie în mare apoteoză, lăsând pecete pe veacuri exemplul lui martiric pentru o credință nestrămutată, forță morală neasemuită, seninătate superbă în ceasul de grea cumpănă. Simția în el cum se purifică istoria de toate păcatele și mișeliile altora. Și nu putea — cu prețul suferințelor și al vieții lui — să nu o răscumpere, să n'o mântuiască. Martiriul brâncovenesc a reabilitat câteva veacuri din trecutul neamului nostru. Și nu știu dece istoricii noștri n'au văzut în mare parte decât un conformism cameleonic în politica brâncovenească, o atitudine în doi peri, când toate acestea sunt aspecte secundare din dosarul unui genial om politic cum n'a fost altul decât Ștefan cel Mare — în vremuri în care imperativele românești erau nu pentru o politică de agresiuni, ci diplomatică politică de asistență plurilaterală. Și iarăș nu știu de ce la noi se face atâta istorie — așa zisă — *științifică*, vorbindu-se *la rece* de Constantin Brâncoveanu. Când însăș viața lui a fost trăită într'o tensiune arterială precipitată și la o temperatură de fierbere! Dece i se falsifică viața, de ce i se ia însuș elementul care o caracterizează ca viață, căldura, fervoarea, incandescența?

Oare pentru motivul hirurgical că trupul omenesc se poate mai bine studia pe cadavru decât pe omul viu? Ca să ajungem astfel să vedem în inima lui o ankiloză progresivă a mușchilor și să ignorăm — ceiace bisturiul și știința nu pot pipăi — bunătatea, imensa ei bunătate?

Aș vrea să simțiți și dvs. în Săptămâna Patimilor, suferința și întreg procesul acela de iluminare ortodoxă care s'a petrecut în inima Brâncoveanului în nopțile lui de veghe cu moartea, în Săptămâna Patimilor lui. *Și asta ar fi cea mai bună istorie a muceniciei lui Constantin Brâncoveanu, Voevodul Răstignirii și Invierii românești.*

ION BALEANU

UN EROU AL SUFLETULUI ARDELEAN

SOFRONIE DELA CIOARA

de CRISTOFOR DANCU

Plutonul călare al husarilor mustăcioși și împodobiți cu pene de curcan, se apropia cu un huet de tropote spre sat.

Un deal începu să plângă din bucium.

— Tu-tuuu u u tu tu...

Ca o jelanie de sânge.

In sat s'a fost iscat puțină tulburare și multă alergătură. Oamenii fugeau în toate părțile. Când cătanele cu șpăngi lungi și vârfuri lucind în soarele chindiei s'au ivit la capul uliței mari a satului, pustietatea din calea lor era desăvârșită. Fiecare din ei însă au simțit o răcoare aspră în spate.

Doar un bătrân neputincios, care n'a putut fugi, sta inchircit după un colț de pălan.

Un brav mustăcios l-a văzut. Armăsarul neastâmpărat pe care călărea, a sărit micul șanț dela marginea uliței făcând să-i fumege țărâna sub picioare.

Greutatea oțelului lăncii s'a oprit repezită în capul cu plete cărunte ale moșneagului cu chip desăvârșit de dac:

— „Basama iștena, olay!"

Bătrânul a făcut odată:

— Hi! Vaio!

și o clipă i s'au împăejenit ochii. Apoi fața și părul cărunt, i-au fost pătate de șivoaie mici de sânge.

Ceilalți husari au râs și au hăulit cu toți odată într'un cor formidabil.

— Ho-iaaa!

Bătrânul luat de spatele hainelor albe sângerate, a fost svârlit odată cu saltul îndărăt al armăsarului peste șanț, în țărâna din mijlocul drumului.

Caii s'au oprit în fața lui aducând cu ei un nor de praf care s'a năclăit în șirurile de sânge.

Dintre husari, pe un cal pintenog a ieșit în frunte unul din călăreți cu chip românesc, fără mustățile unsuroase și viclene:

— Unde-i diavolul?!

Bătrânul a prins puteri din minune. Sângerat și prăfuit cum era, s'a sculat în picioare în fața mândreței oastei împărătești, și a stat ca o arătare tragică a durerii:

— In iad!

Alte înjurături curseră în cor cu scrâșnetul mistic al fiilor pustei, iar chipul românesc i-a svârlit un vârf de cismă drept în flămânzar moșneagului.

— Unde-i călugărul, câine?

— Nu știu!

— Unde-i schismaticul?

— N'avem așa ceva pe aici!

Insângeratul privi aprins.

— Unde-i schitul?

— In pădure! Da... Măria Voastră!

Husarii s'au uitat unii la alții unși pe inimă și plini de mulțumirea ce-o aveau când își priveau mustățile unse cu slănină în cioburile de oglinzi proaste. Parcă fiecăruia din ei îi spusese:

— Măria Ta...

S'au potolit o clipă ca să asculte.

— Măria-Voastră! Ascultați mă pe mine că-s om vechiu și crescut de Durere. Acest chieptar pe care îl am pe mine, e acum al meu. Dar dacă ar vrea luminata Crăeasă să mi-l ia, i-l dau. Cu aceste mâini slabe și picioare și cu trupul meu am lucrat zi și noapte ca să-mi plătesc porția, birul. Ele sunt ale Crăiesei și de ar vrea să mi le ia, n'am ce face...

Husarii se apropiau de el mirați din ce în ce mai mult. Moșneagul a încruntat sprâncenele năclăite, din care au picat bucăți de sânge închegat. Ochii i s'au aprins și mai mult. Capul i s'a scuturat rostind cuvintele.

— Dar n'am decât un suflet, pe care eu îl păstrez pentru Dumnezeu din cer și pe acesta, nici o putere omenească nu-l poate îndoi!

Glonțul unei flinte l-a sărutat pe frunte în locul mirului. Bătrânul a căzut fulgerat la pământ. Un armăsar a sărit în două picioare, apoi o copită i-a terciuit fața celui ce mușca țărâna amestecându-i creerii cu pământul. Bravii copii ai pustei au țipat ca 'n preistorii și în iureș, au pornit-o înainte pe ulița pustie. Un mic amănunt ca multe altele din viața lor, nu trebuia să-i facă să piardă vreme.

S'aprind înserările, jăluie buciumele...

Soarele zilei de primăvară, scoborâse după dealul proaspăt înverzit cu un verde fraged, spre casele culcării sale. Când înserările au bătut la porțile luminii, ceata sângeroșilor s'a pomenit la poarta schitului. Un nou urlet le-a mărturisit duioșia inimilor lor în fața casei Domnului. In clipa aceia, peste un gard de alun a fost sărit ca o umbră neagră, încărcată cu ceva în spate.

Flintele au răpăit grabnic. Lângă gard s'a auzit ceva căzând. Când au dat fuga să prindă prada, au găsit o desagă cu niște icoane sfinte ciuruite de gloanțe.

Și bravii cavaleri ai crucii și ai imperiului apostolic, le-au cercetat mișcându-le pe o parte și pe alta cu piciorul în cismă.

Iar cronica vremii grăiește așa:

„..... și fiind călugărul în frică, a avut straja și simțind straja a alergat de a dat de veste și fiind în pădure a scăpat călugărul în pădure și cu care a mai fost care cu ce a putut, că era vre o trei a patru copilași la învățător de pomană și întorcându-să unul a doua oară să ia sfintele icoane, a sosit și prinzătorii și a cursu tot cu puștile tecăruite, când de cându să-l puște ei numai a apucatu în pădure și n'a putut prinde pe nime.....".

Nemulțumiți tare de ce-au găsit la gard, s'au îndreptat iute cu toată inima spre bisericuță. Ca niște sacerdoți obișnuiți, s'au oprit numai în altar, în care au intrat pe ușa împărătească. Ajunși, masa sfântă a jertfei celei mari, a fost curățită cu o învârtire șuerătoare de pat de flintă de toate odoarele înfricoșat de sfinte care au fost rupte, sparte și împrăștiate prin colțuri. Apoi s'au împuns icoanele cu șpăngile ori cu baionetele flintelor, după ce avea fiecare în mâini.

Totuși n'a fost deajuns nici atât.

S'au suit după aceia pe acoperișul altarului și cu securi grele au început să-l năruie sgomotos. Când înoptările au înecat viața pământului și a pădurilor, bubuiturile de pe biserică urmau desordonat și înfundat. Iar fiii nelegiuirii care le produceau, păreau duhurile răutății ce într'un țipător sacrilegiu, încălcaseră tu[t]ele bisericești și cu dinții lor de draci ai urâciunii, mușcaseră îndârjiți din șindirla de suflete (căci fiecare șiță reprezenta un suflet întreg de creștin și de durere), depe cupolele mici ale casei lui Dumnezeu.

Tot atunci, pe la garduri se auzeau trosnete de vreascuri și din când în când, se vedea câte o siluetă albă, ca o lumină albă, ce se plimba prin neguri stinsă.

Dar falnicele duhuri ale urii negre, n'aveau vreme să le vadă.

Dintr'un colț al ogrăzii schitului, peste bubuiturile surde, s'a ridicat deodată o strigare:

— U-hăăă...!

Ca un geamăt al schitului, ca un țipăt al pământului, ca o strigare a pădurilor.

Ecourile au împrăștiat-o pe toate văile.

— U — hăăă! U — hăăă! U — hăăă!...

Ca o trezire a istoriilor dace.

Apoi pe o muche de deal scufundat în nopți, s'a trezit jelania unui bucium:

— Tu tu tu tu u u u... i hu u !

Tu tu tu u u i hu!...

Buciumul începea grăbit, ca țipătul unei dureri în mistuire atunci. Când ajungea la acel iu accentuat, făcea un salt strident și ascuțit, parcă unealta ucigașă ar fi rănit osul, apoi cădea deodată în acel hu-uu, grav, mugitor, ca o resemnare

grea, sau ca un atac înfipt în sânge, al unei mânii refulate şi isbucnite deodată.

— Tu — tu — tu — iu — hu u u...!

Câte odată chiar acel hu-u-u grav, făcea câte o svârcolire de şarpe.

Fiorii înfricoşau carnea atunci.

Ca un răspuns al buciumelor, dealurile au început să-şi înfigă pene de focuri în coame. Ca niştе flăcăi ce-şi pun la pălărie pene de cocoşi de munte. Dealurile însă nu se vedeau, ci se ghiceau numai, după focurile care din ce în ce mai multe şi din ce în ce mai tragic de frumoase în jocul lor de aprinderi şi naşteri, se iveau în toate părţile, se întindeau în toate depărtările.

Inserările s'au aprins de scântei îndepărtate şi dese. Buciumele jăluiau mereu, ca o sfâşiere de inimi.

Luna lui Maiu 1757.

Vine sau nu vine urgia ?

Husarii imperiului apostolic şi sfânt, cunoşteau foarte bine vestea de sânge ce însemna seara aceia cu buciume şi focuri. Şi ca nişte bravi ostaşi fără teamă şi-au încredinţat mântuirea fugii năprasnice proteguite de negurile nopţii. Câţiva din ei au căzut ţipând de pe cai. Nesdruncinatul duh camaraderesc al celor rămaşi călare, i-au lăsat să muşte ţărâna şi poate olahii să-şi cerce coasele în ei, iar dânşii au fugit şi mai repede fără să se uite în urmă.

A doua zi, toţi boerii aşteptau să se deslănţuie urgia. Unii intraseră în vizuini, alţii fugiseră. Dar urgia nu şi-a arătat rugurile. Nici a doua, nici a treia şi nici a patra zi. Apoi nici în săptămânile şi lunile următoare.

Primele săptămâni au fost nebunie şi groază în toţi: domni şi husari. Pentrucă toţi credeau că dacă nu isbucneşte, e fiindcă se pregăteşte ceva cu mult mai grozav, decât poate vedea, chiar închipuirea .

Doi ani însă şi mai bine trecuseră, şi nu s'a întâmplaţ nimic.

Pentru toată lumea guvernamentală groaza şi fatma cea de toate zilele ce le mâncase liniştea şi zâmbetul de pe buze, era călugărul neprins dela schitul dărâmat în seara cu focurile. Cu toţii ştiau că dacă nu s'a întâmplat nimic era datorită lui, care chiar în noaptea aceia cu focurile, trimesese porunci prin crainici pretutindeni. Asta o aflaseră autorităţile singure.

Şi iarăşi se mai ştia, că în tot acest timp de groaznică aşteptare, Sofronie Shismaticul călugăr dela Cioara, cum îl mângâia creştinătatea catolică şi uniată a autorităţilor şi clericilor maghiari din Ardeal, cutreeră neîntrerupt satele, trimite scrisori, dă porunci şi că toată suflarea „câinilor de olahi" ascultа de el nemăsurat, mai mult de cât ascultau ei de Crăiasă...

Rapoarte şi veşti de lucrul acesta veneau de pretutindeni. Să-l aresteze nu îndrăzneau şi dacă ar fi îndrăznit câteodată, în câte un moment de curaj, se temeau că n'or să poată. Pentrucă aflaseră că 'n juru-i era necontenit o strajă numeroasă de zaranzi, orăştieni şi abrudeni.

Până ce într'o bună zi, s'a ivit la poarta sufletelor lor slăbănoage, trădătorul.

In preajma Crăciunului lui 1759, comitatul Huniedoarei primeşte un ordin dela guvernul din Şibiu, ca „fără sgomot şi cu mare grijă", să-l aresteze pe turburător. Lucrul se împlineşte.

Sofronie e pus deocamdată în temniţa din Bobâlna, urmând ca de acolo să fie trimis la cea din Alba Iulia, pentru deplină siguranţă.

Spiritele muntenilor aspri se agită. Mâniile fumegă înăbuşite. Coasele şi securile se ascut ronţăind pe pietrile de munte. Pe ici pe colo, mici isbucniri, prevestesc urgia reţinută înăbuşit cu mari sforţări până aici, tocmai de cei ce trebuiau s'o deslănţue.

Crăciunul e sărbătoarea păcii şi neamul creştinătăţii drepte, nu vrea s'o păteze cu sânge s'o sărbătorească tocmai cu cruzime şi moarte.

Geme mânia...

Luna lui Ianuarie trece iarăşi apăsată de marea strădanie a răbdării până la sângerare şi de o mânie reţinută până la înebunire.

Căci încă mai erau câteva mar' praznice creştineşti legate şi ele de sărbătoarea păcii.

La 12 Făurar, tainic şi însoţit doar de un tovarăş, poposeşte în Geoagiul, protopopul din Sălişte.

Intinderile erau sub hlamida de hermină a zăpezilor groase. Noaptea trosnesc lemnele de ger, iar în depărtările fulguinde cu lumină difuză joacă focuri de comori ascunse de daci şi cneazi chinuiţi. Ce svoane s'au fost trimis, nu se ştie. A doua zi, în jurul lor au fost ieşit, născuţi din burniţele dimineţii ca din pământ, vreo 5 — 600 de munteni vaşnici, cu chip întunecat, haine albe ascunse sub cojoace miţoase şi topoare şi flinte în mână. Erau zaranzi, abrudeni şi de prin părţile Orăştiei, Geoagiu lui şi Chimindiei hunedorene.

A avut loc un mic sfat între puţini.

Poteraşi buni apoi, au orânduit adunarea în trei cete. Li s'a dat spre ştire semnul atacului. Odată cu înserarea 'căzută peste Bobâlna, pe uliţele ei, a intrat şi prima ceată de munteni. Dar cu plan, că n'au fost simţiţi. Protopopul din Sălişte cu a lui, rămăsese între vii lângă sat, iar a treia şi mai în urmă. Când negurile s'au lăsat bine, de undeva din sat ,s'au auzit nişte pocnituri. Protopopul, între vii, a scos tăciunii dela focul din colibă, a scuipat pe pietrele din faţa ei, a pus tăciunii acolo şi a tras cu muchea săcurii:

— Pac! Pac! Pac!

De trei ori, ca trei răbufniri de flintă.

Uliţele satului au prins atunci viaţă subit. S'au văzut mulţimi de cete fugind, s'a auzit zăpada ţipând cumplit sub picioare .

Intre vii pocneau asurzitor cărbunii loviţi de muchile de securi. Mai în urmă, la ceata treia, la fel. Pe culmi au început să se aprindă focurile iar.

Când ceata din Bobâlna a ajuns la închisoare, chipurile cătrănite ale muntenilor albi ce se confundau cu zăpada, s'au repezit cu sete cumplită şi mânie de urgii în haiducii dela porţi, pe care despicaţi şi striviţi, i-au aruncat în zăpadă.

Dar de gemut gemeau mai mult ei decât căzuţii. Gemea durerea încuibărită în ei prin străroşi de veacuri, gemea răbdarea strivită.

Gemea mânia urgiei...

Un cal alb şi un călugăr în lanţuri

In faţa porţei celei mari, o secure trântită cu încruntare, a făcut ca lacătul să sară ţiuind la o parte. In închisoare călugărul nu era greu de găsit. La lumina opaiţelor slabe l-au descoperit în lanţuri şi obezi. Aşa cum ştiau maghiarii s'o facă. Aşa cum l-au găsit, l-au luat pe sus pe braţe şi l-au scos afară. In poartă ,cu nări fumegătoare aştepta un cal alb. Ca un duh neastâmpărat al zăpezilor. Cu lanţuri şi obezi cu tot, Sofronie a fost urcat pe el.

Şi ceata a pornit în noapte ca o mişcare de basm sângeros.

Un grup de paznici temniceri sculat buimăcit de zgomot, i-a ajuns din urmă.

Spre nemila soartei lor.

Când au văzut călăreţul negru pe calul alb, au priceput deodată ce-i. Şi s'au încumetat — nemernicii de ei! — să atace, ca să--l dea jos.

Securile muntenilor au mugit surd intrate în carne. Capetele şi piepturile s'au despicat ca feliile de humă. Bucăţile şi despicăturile au căzut neauzit în zăpadă.

Ca s'o sângere sau s'o muşte.

Pe calul alb din frunte, silueta de cărbune a înlănţuitului înainta tăcut urmat de cetaşii tăcuţi şi ei, ca şi nopţile din jur. Ajunşi în dreptul viilor, un tulnic a rănit tăcerea.

Ca un sol al răzbunării.

Ceata dintre vii, a pornit să scoboare încet. Numai zăpada scârţâia ţipător.

Până să se împreune cetele, s'au auzit nişte zornăituri grele de lanţuri. Lanţurile călugărului care au fost tăiate şi scoase. Intâlnite, cetele şi-au spus nişte vorbe încet, şi-au dat nişte saluturi tainice:

— Dumnezeu şi dreptatea cu noi!

Apoi a început jocul straniu al jelaniilor de tulnice în noapte.

Şi iarăşi aprinderea focurilor...

Freamătă noaptea şi duhurile ei

Când au ajuns la ceata treia, de după o muche, cu un chip roşu de sânge ,s'a ivit şi luna mirată. Cele trei cete unite, înfăşurate în lumina ei şi mişcătoare pe un imens linţoliu de alburi, au căpătat un chip ciudat de fioroase umbre ale nopţii, ori duhuri ale zăpezii, plecate la nu ştiu ce stranie ceremonie a unor lumi şi liturghii necunoscute.

Peste ele fremăta sfâşietor, sângerarea de jelanii a tulnicelor care răsăriseră şi plângeau anonim din toate colţurile nopţii.

Fără ca totuşi să vezi pe cineva cântând, sau să ştii barem de unde vin.

Iar jocul stelelor de focuri de pe creste, scânteie îndrăcit pe toate muchiile înlunate, ca un joc luciferic de comori într'o noapte fermecată prea mult, sau blestemată prea tare.

In zări, de jur împrejur, se profilau mătăhălos ca nişte cocoaşe a unor vraci bătrâni gheboşi, vârfurile munţilor. Iar în tot acest bizar decor cu matahale, focuri, buciume şi depărtări înlunate, oficiantă de seamă era ceata de tăcuţi a oamenilor în alb, cu Călugărul deslănţuit de pe calul bălan din frunte.

La un pas al vremii de noapte şi al drumului, Sofronie şi-a întors calul şi cu mâna a făcut semn de oprire. Cetele au înmărmurit deodată. Au tăcut şi buciumele de pe culmi şi din văi în clipa aceia. Doar focurile continuau să ardă pe creste.

— Hei ,fraţilor! Ascultaţi! Pe cât vă îngăduie puterile şi răbdările, fără sânge! Aţi auzit?

— Da Părinte!

S'a auzit un răspuns ca un huet de duhuri.

— Hei, fraţilor! Lui Dumnezeu nu-i place sângele vărsat. Nici chiar al nelegiuitului! Aţi auzit?

— Da Părinte!

Acelaş răspuns. Dar parcă ceva mai puţin tare ca dintâi. Timpul ce-a urmat, a fost timp de tăcere grea. Stăteau în aceiaşi nemişcare, iar ochii de foc ai lui Sofronie se roteau peste ei.

— Da-i cam greu! Hm! Cu nelegiuiţii...!

Vorbele acestea brodate pe tăcerea aceia, erau parcă geamătul cetei şi geamătul nopţii.

Călugărul şi-a întors calul şi ceata a pornit iarăşi în noapte pe drumuri de noapte. . .

Ca o armată a duhurilor nopţii.

Neamul Durerii se frământă

Vestea liberării lui Sofronie a cutremurat ţara cu păduri fără margini, băi de aur nenumărate şi dureri cumplit de adânci.

Domnii streini şi tirani ai neamului robit, s'au înfiorat de presimţirile unei urgii ce se apropie.

Lumile de ţărani robiţi, preţioşi viermi ai pământului, s'au

O scenă din revoluţia dela 1821. Gravură în aramă. (Colecţia Academiei Române)

cutremurat de furnicările împlinirii apropiate a unor sângerate aşteptări.

Guvernul ardelean de unguri, a început a primi veşti din ce în ce mai dure despre fierberea din văi şi mai ales despre cea din ţinuturile moţeşti, unde oamenii au dârzenie de stâncă netocită de granit, locuri în care s'a fost retras Călugărul.

Focurile ardeau necontenit pe dealuri, iar buciumele jeluiau neîncetat.

Moţii, setoşi până la nimicire după păzirea legii bătrânilor, şi pentru dreptatea neamului de români, se mişcau groaznic frământaţi de tulburarea lăuntrică a mâniei.

Cancelariile comitatelor, ale guvernului şi chiar Impărăteasa, primesc întâmpinări şi scrisori ce mărturisesc o trezire, un curaj şi o dârzenie, pornite pe moarte.

Iată un răvaş:

„Noi ţăranii din principat facem de ştire Măriilor Voastre, anume din acest judeţ al Hunedoarei, al Albei, al Zarandului, împreună cu scaunele cele mai îndepărtate, despre acest lucru, că noi aşa poftim dela cel mai mare până la cel mai mic: dacă vreţi să scoateţi dela noi ceva, sub cuvânt de contribuţie sau altă trebuinţă a principatului, noi suntem gata la toate, DAR RELIGIA NU NE-O PARASIM PANA CAND TRAIM. Toate neamurile îşi au legea lor şi au pace în legea lor. Şi proorocul Moise a dat lege jidovilor şi ei o ţin în pace, iar noi suntem prigoniţi neîncetat pentru legea noastră. De ce nu ne daţi pace să ne odihnim? De ce să dăm uniţilor bisericile pe care bieţii de noi le-am zidit cu cheltuiala şi mâinile noastre. Nu! Niciodată, până ce suntem vii! Dar să fim scutiţi, cinstiţi domni: când va veni episcopul şi stăpânul legii noastre şi va face judecată şi asupra bisericilor, care să se dea uniţilor, le vom da. Până atunci însă, nu! Căci e păcat mare să rămână biserica închisă în acest post (al Paştilor). Nu-i cu cuviinţă, nici Dumnezeu nu vrea şi nici Românii n'o îngădue. Căci prea mult ne-am rugat cu toată cuviinţa şi n'am primit nici un răspuns ca şi când niciodată nu ne-am fi rugat. Nici noi nu suntem vite cum cred Măriile Voastre, ci avem biserica noastră. Iar bisericile nu de aceia sunt clădite ca să rămână goale. Căci postul fără rugăciune este lucru mort. Până atunci protestăm împotriva Măriilor Voastre, oprindu-vă de a ne mai tulbura, până ce va veni Vlădica..."

Iar unui conte ungurii îi scriu:

„Nu putem să ne mirăm îndeajuns, care e cauza că voi Ungurii ne oprimaţi atât pe noi şi aţi pus pe noi şi jugul iobăgiei, pe când noi suntem şi am fost totdeauna mai mulţi ca voi Ungurii şi ceia ce este mai important, suntem mai vechi în ţara aceasta, pentrucă suntem urmaşii vechilor Daci". (Un memoriu al Românilor în vremea aceia. Din memoriile lui George Rettegi).

La care drept profundă reflecţie personală înfricatul acelaş nobil ungur, adăuga în continuare, drept răspuns...: „Aceasta-i minciună, naţia românească e colonie romană, altfel au fost Dacii şi gândesc că n'au fost un neam ticălos, fără Dumnezeu, ca această românime. De această românime ,mărturisesc drept, mă tem, deoarece dacă cineva le bagă aceasta mai bine în cap, pe noi foarte repede ne pot stârpi, FIINDCA IN ARDEAL SUNT PE UŞOR DE 10 ORI ATATIA ROMANI CAT UNGURI". (Smarald autentic pe care îl oferim Budapestei şi revizionismului ei, ca să şi-l atârne la cercei...).

Călugărul răsvrătit pentru ştirbirea legii sfinte, ştirbire care vătăma cumplit şi tăria nefărâmiţată a sufletului românesc, îşi aşeză cuibul răzmeriţei în sărăcia aspră şi dârză dar curată a Munţilor Apuseni.

De aci ,în câteva luni, deslănţuie cea mai intensă, cea mai mare şi cea mai lungă revoluţie din toată istoria românească.

Revoluţia aceasta va ţine într'o halucinantă stare de nebunie toate stăpânirile robitoare şi chiar Cancelaria Vieneză, mai bine de un an de zile.

Românii vedeau în Sofronie, călugărul acesta aspru şi de o dârzenie daco-moţească, pe un Moise al neamului nostru, trimis de Dumnezeu. Aşa grăiesc cronicarii vremilor lui.

In curând pornind pe toate văile în sus, duhul înfiorător al răsmeriţei pătrunde în tot Ardealul, pe Ţara Oltului, sus în Maramureş şi jos în Banaturi.

Cronică de foc

21 Aprilie 1760. Vineri.

Zăpezile începuseră să se topească pe tăpşane şi din petele negre ieşeau burniţe de aburi. Pe drumul Zlagnei, înainta viu un convoi de mulţimi bărbăteşti luptătoare înarmate. Intrarea în târg e triumfală. Husarii şi funcţionarii îmbolnăviţi de groază se fac mici de tot, ori pier pur şi simplu. In fruntea convoiului e chipul de ascet înfăşurat în haine negre şi aspre, încins cu o frânghie, a lui Sofronie.

Călugărul vorbeşte.

Mulţimile înmărmuresc .

Spune despre legea strămoşească, lege ce trebue ţinută. Vorbeşte de episcopul din Blaj „care va pieri ca fumu" căci chiar Crăiasa l-a prins cu minciuna. Dă sfaturi de organizare .

Mulţimile au pus la inimă tot ce a spus el, aşa cum puneau anafura adusă în batistă de tort dela biserică, la icoană.

12 Mai.

Codrii freamătă de cântec şi de viaţa lumilor în verde. Sofronie intră în Abrud. Sufletele freamătă.

13 Mai.

Şase ţărani cât brazii, îl cheamă în Câmpeni. Văile huesc de viaţa trezită. Minciuna papală e sfârtecată de verbul de foc al călugărului cu chip de icoană.

Aici, caşi la marginea Câmpenilor de altfel, nişte funcţionari zeloşi se încumetă să mişte. Câteva case, — casele lor — isbucnesc în văpăi în aceiaşi clipă. Iar viaţa lor e scăpată de inima lui Sofronie, care mustră poporul.

Din Câmpeni pornesc spre Cărpiniş. In cale un nou incident. Protopopul numit Aron din Roşia, fratele episcopului din Blaj, le iese în cale cu ceva oameni. Mânia mulţimii n'a mai putut fi stăvilită nici de chemarea la blândeţe a Călugărului:

— A trecut puterea lor, a Domnilor, Părinte, Acum noi suntem domni!".

Norocul vieţii protopopului Aron, a fost în picioarele iuţi ale buestrului lui. Dar aceasta după ce a fost bătut crunt de mânia ţăranilor.

Iunie 1760.

Judeţele Alba, Târnave şi Turda huiesc de doapele mari cu pulbere ce bubuiau la vremi anume, pretutindeni. O jalbă a lor vesteşte scurt stăpânirile:

— „Decât cineva să ne mai silească a ne face uniţi, mai bine punem ţara în foc şi flăcări".

Se arată urgia

7 Iulie.

Guvernul e îngrozit. Şi din groază reacţionează. Incepe prigoana din disperare. Dă ordin de arestări. Protopopul Ioan din Sadu — Popa Tunsu — e prins, pus în obezi, aruncat în temniţă, bătut, schingiuit, dus la Viena, chinuit şi acolo.

Sofronie e ţinta prigonitorilor ce joacă ultima carte.

Protopopul numit Aron se oferă unealtă a trădării. Locotenentul Halmagyi, temerar şi aventuros, se oferă să-l aresteze. Aron îi dă întâlniri şi indicaţii tainice. La 1 August e cu 39 de husari aleşi pe sprânceană, lângă Abrud. Aron deghizat, e în orăşel. La 2 August, husarii intră năprasnic în biserică... pun mâna pe călugăr şi până să se mişte oamenii, suit pe cal, o rup de fugă cu el.

Clopotele bat, toacele bocăne, buciumele urlă, flintele pocnesc şi muntenii albi aleargă după furii mişei pe cai în spume.

Când să intre în Zlatna cu el, în faţă şi în urma husarilor sunt mii de ţărani. Clopotele bat şi aci ca în vremuri grele.

Locotenentul temerar, pe o pânză cât orizontul de neguri, o pânză neagră, vede chipul morţii. Ai lui, aleşi cum erau, simţeau cum curajul li se scurge şi li se îngreuiază picioarele. Şi ei îşi văd moartea. Sofronie e făcut scăpat jos în praf, iar caii lor arabi iuţi, cotesc năprasnic pe drumul Albei Iulii.

Era ceva mai uşor decât să se întâlnească cu aşteptătorii ori urmăritorii...

Toţi vânzătorii lui Sofronie au fost crunt striviţi de mânia dreptei urgii.

Sofronie rămâne în Zlatna .

In jurul lui stau permanent 7000 de luptători. El ţine adunări. Dă ordine. Tace mult, gândeşte şi mai mult, scrie rar dar hotărât şi stâncos: ....

„...Eu călugărul Sofronie, vă spun, în care clipă veți vedea scrisoarea mea, îndată să și dați drumul la prisonieri!"

„Eu, călugărul Sofronie, dau carte pentru toți deținuții și pentru protopopul din Sadu, pe care l-au lovit pe câmpie, unde au împușcat pe un nobil și pe care l-ați dus de nu știe nimeni de dânsul. Să-l aduceți în fața mea, căci dacă nu, să știți că nu aveți pace în țară!".

Așa scrie Sofronie Generalului armatei din Sibiu.

Sofronie mai ține sinoade. Hotărăște cele de trebuință pentru biserică. Apoi începe să se miște. De ici colo. El și toți ai lui, au îmbrăcat cămașa morții. Nu se tem de nimic. Nici atunci chiar când în Alba Iulia, la sinodul lui cel din urmă, tunurile au gurile căscate și îndreptate spre casa din orașul de jos unde se găseau, el cu ai lui.

Frica n'are ce căuta la fiii Neamului Durerii ce sângera.

Viena trăește sub coșmarul groazei aduse de acest bizar revoluționar. Și e în căutarea omului de curaj diabolic și acțiune sângeroasă.

Până să apară, însuși guvernatorul Transilvaniei, Baronul Kemeny scrie cancelariei vieneze așa: **„Ni-e rușine că un asemenea om rău, stăpânește guvernul și toată țara și lui singur i se îngăduie orice, fără să fie pedepsit, spre marea piedică a serviciului crăiesc și spre stricăciunea „patriei".**

Iar guvernul local dă autorității în subordine dispoziții ca aceasta: **„...dacă ar observa pe cineva fie între popii români, fie între alții, care s'ar părea că lucrează împotriva ordinelor anterioare, să se prefacă, ca și când n'ar observa și nici n'ar vedea faptele lor, ba chiar dacă oare cari români ar fi fost arestați undeva pentru tulburările unirei să-i libereze și pe aceia până ce.. Dumnezeu va da timpuri mai bune spre a vindeca răul".**

Unul din cele mai tragice rapoarte ale guvernului ardelean trimis Vienei, se jeluie îngrozit după cum urmează: **„Din informațiile ce V'am trimis succesiv, V'ați putut convinge de îndrăsneala prostimei valahe, pe care noi n'o putem împiedeca.**

„Din cele anexate (cererile scrise ale lui Sofronie), vedeți cu ce îndrăsneală și temeritate scrie impostorul Sofronie, pe ale cărui ticăloase intențiuni, noi nu le mai putem opri, dacă nu veți lua măsuri mai aspre. Am făcut totul pentru apărarea acestei patrii, dar Popa Ion din Sadu nu-i în mâinile noastre.... și se poate întâmpla ceeace am scris limpede mai înainte, că patria aceasta într'o clipă se va aprinde și se va preface în cenușă".

Ultimele cuvinte sunt deadreptul emoționante, pentru slăbiciunea lor:

„Ci singura scăpare o vedem acum „NUMAI IN AJUTORUL SFANT AL LUI DUMNEZEU".

Vezi dragă Doamne credința mistuie sufletele...

Hommo Diaboli

Dar omul căutat de groaza tuturor domnilor cu latifundii și mustăți mari, ca și de cei cu peruci luxuriante din orașul valsurilor de pe malul Dunaului, în sfârșit, apare.

Și ese din barocul catifelat al faldurilor alcovului „prea grațioasei Doamne", cum îi va scrie el mai târziu, în rapoartele sale Impărătesei.

Un militar șef de pe câmpul de operații ,așa trebue să înceapă rapoartele sale către Crăiasă cu: **Prea grațioasă Doamnă...?!**

Omul nelegiuirii e generalul Bucow.

Impins poate de romantismul unei ibovnici imperiale care se dorea exulată și contraplătită cu oarecare eroism de bubuituri de tun și spadă vânturată, pleacă pe teren.

La început o ia pacinic. **Iar pentru a se opune creditului lui Sofronie care crește zilnic,** cere „prea grațioasei Doamne" (știa multe deci...) să le dea Românilor episcop. **„A sosit într'adevăr prea grațioasă Regină, vremea să se facă aceasta căci altfel nu se mai salvează nimic din unire, cu toată oboseala pe care ni-o dau și pe care n'o cruț deloc, după cum poate mărturisi toată țara".**

Asta-i drept, nu i-ar fi tăgăduit-o nimeni: **râvna sa.**

La 5 Aprilie 1761, generalul **Nicolae Adolf baron de Bucow,** apare în cetatea Sibiului.

La 7 Aprilie, omul acesta diabolic, primește o delegație de țărani care-i prezintă un memoriu cu durerile revoluției lor de apoape doi ani de zile. După toate cererile lor drepte, aveau cuvânt pentru Sofronie în forma ce urmează:

„Iar pentru învățătorul Sofronie ne rugăm toți Românii din Transilvania, mai bine murim și părăsim țara, decât să sufere el prigonire...".

Generalul viclean, spune că dorește din inimă să-l cunoască pe Călugărul acela, care le-a adus coșmarul în sindrofiile dela Viena de pe pratere și din palate, iar Românii și-ar da viața pentru el.

La 1 Mai ascetul îmbrăcat în haine de tort vopsite în negru cu zeamă de flori de soc și încins cu frânghie de care se pune juncanilor în coarne, înconjurat de popor mult, e în piața palatului guvernamental din Sibiu.

Trompetele honvezilor sună strident, anunțând că Excelența sa Generalul baron, primește.

Călugărul cu capul plecat și cu un caprafoi noduros ca și degetele lui uscate, în mână, intră tăcut pe sub gang. Când urcă scările, un cui ieșit dela opinca petecită se agață de covorul turcesc și el e gata să cadă în nas.

Afară mulțimile așteaptă cu răsuflarea tăiată și cu ochii scânteietori de nădejdi.

— Se întâlnesc căpeteniile doar...

Când intră pe ușa străjuită de cele două sentinele, lui Bucow să i se facă rău, nu altceva:

— Acesta-i vrăjmașul împărăției...?

Călugărul cu un gest simplu, scoate de sub sutană o stufă lucitoare de aur și i-o pune înainte în loc de orice salut.

Generalul îi dă 6 galbeni cu o grimază pe care nu și-a putut-o reține.

Ce-a urmat nu se știe.

Poporul afară îndelung lăsat să aștepte, a început să murmure. Ferestrele mici suprapuse ale caselor gotice negre de jur împrejurul pieței gemeau de curioși. Toți veneticii orașului vroiau să-l vadă pe **Shismaticul fioros,** când va ieși.

La ferestrele și ogivele celor două biserici catolice din piață, mulțimi de tărtăcuțe rase în creștet, ca să nu se încurce sf. Duh când iese din ele desigur.

Sofronie întârzie însă peste măsură.

Poporul se agită

O trâmbiță sună iar.

In balconul palatului apare secretarul Cancelariei, apoi Bucow și Sofronie în cele două colțuri opuse.

Sofronie e pământiu la chip mai mult decât până acum.

Muntenii observă.

Gramaticul citește:

„Noi cei mai jos scriși, care am auzit și înțeles tot răspunsul înaltei comisii la cererea noastră, poruncim tare vouă neuniților, ca să păziți în toate cu sfințenie, ponturile ce urmează.

Și ce urmează e un straniu compromis între cererile lor dârze ca o voință moțească și poruncile domnilor slabe dar impuse prin schimbări tainice până azi ale voiei lui Sofronie și prin vicleșugul lor sângeros.

Din Sibiu călugărul pleacă peste câteva zile.

Intre el și popor e oarecare distanță.

Poporul așteaptă lămuriri și le așteaptă privindu-l cu respect.

Dar Călugărul se afunda în tăceri ca în durerile de până aici.

Poporul așteaptă o isbucnire nouă de năprasnă care să întreacă tot ce-a fost până aici.

Căci cam bănuiau ei ce-a fost în cancelaria din Sibiu când s'a întâlnit Călugărul cu Bucow.

Sofronie nu mișca întru nimic.

Intr'o bună dimineață, chilia cu cărți vechi a lui, din Zlagna, a fost găsită doar cu cărțile deschise de rugăciune și cu candela aprinsă.

El nicăeri.

Doar peste luni de zile, când jalea țării Neamului durerii fumega pretutindeni în ruine și când Sofronie le lipsea ca pâinea și ca apa, au primit svoane despre el, din Țara Românească.

Ca o cea mai cruntă sângerare a lor.

Nelegiuirea se plimbă urlând în care de oțel

Dupăce chilia Călugărului fost găsită goală în Zlagna, pe drumurile pietroase ale Ardealului, au început să duruie carele grele de oțel ale tunurilor.

Bucow primea rapoarte și da ordine din palatul din Sâbii, din Hermanstadt, ori Kronstad.

In munteni huruiau durerile cum huruiau carele pe drumuri.

La o vreme alergatul de care grele s'a potolit.

Toată lumea aștepta ceva. Ceva grozav ce va să vie. Dar de data asta Neamul Durerii lăsat orfan de Căpetenia lui pierită tainic dar nu în moarte, nu mai era ca acum o lună.

Iar domnii care-și căraseră tunuri erau stăpânii rânjitori ca niște draci, pe situație.

Și așteptarea s'a împlinit.

Intr'o dimineață de Iunie a anului 1761, plină de tot cântecul primăverii verzi din munți, zările s'au fost trezit înecate de fumegările a sute, dacă nu mii, de ruguri.

In fiecare rug se topea câte o turlă sau se svârcolea câte o cruce de mânăstire arsă.

Când s'au mai oprit fumegările bisericilor și mânăstirilor de lemn aprinse de slujbașii omului barbar copil al dracului, au început să bubuie tunurile în mânăstirile și bisericile de piatră, ale Neamului Durerii.

Zidurile se năruiau iar prafurile de moloz înfundau zarea și ele.

Pe toate dâmburile din jur, clericii uniți și papistași deplin, jubilau, comentau și mulțumeau lui Dumnezeu că le-a ajutat în opera de mântuire...

Pe dealul Gușteritei dela Sibiu, Bucow omul de nelegiuire, își răsucea mustățile satisfăcut de fumegarea zărilor și mângâiat de bubuiturile surde ieșite din plin, ale depărtărilor.

Când toate rapoartele au sosit întărindu-i că toate mânăstirile „schismaticilor" au fost culcate în țărână, cenușe și moarte și-a mângâiat decorațiile de pe piept privind totdeodată dacă mai e loc și pentru altele proaspete.

Apoi în alai, clopote papistașe și bubuituri de tunuri, a pornit victorios, din nou spre mângâierile catifelate ale alcovului prea grațioasei Doamne...

Iar Neamul Durerii a rămas îngenunchiat să sângereze mai departe în lacuri de sânge și ruguri de cenușe și ruini.

Pe ruinele altarelor arse și năruite.

Și pe ruinele unei revoluții bizare, înecată în resemnare.

Care poate tocmai de asta, totea a biruit însă până în sfârșit.

Așa după cum se cădea legilor dreptății și legilor lui Dumnezeu...

CRISTOFOR DANCU

Bibliografie.

1. Un manuscris netipărit al lui Samuil Klein (Micu) referitor la vremile acelea.
2. Ștefan Meteș: Mânăstirile românești din Transilvania și Ungaria. Sibiu, 1936.

UN EROU AL PAMANTULUI

TUDOR VLADIMIRESCU

de N. C. ANGELESCU

Tudor Vladimirescu, — prin revoluția pornită de el acum o sută și șaptesprezece ani, — a făcut primul pas pe drumul reînvierei neamului românesc. Până la Tudor, neamul nostru de dincoace de Carpați, se cufundase până deasupra capului în ignominia unei stăpâniri streine, care redusese la neființă orice veleitate de eliberare de sub o dominație odioasă. Românii ajunseră chiar să se complacă în starea lor de cruntă injosire, considerând pe asupritorii lor ca pe stăpânii firești ai unui neam care nu mai vibra la ideea de patrie.

Or, în momentul chiar în care apatia ne conducea la desființare, Dumnezeu care nu a lăsat niciodată neamul românesc în părăsire, a provocat apariția providențială a lui Tudor, fiu de mazil din satul Vladimirul din județul Gorj. Viața acestui umil fiu al poporului, jertfită pe altarul sfânt al patriei, a constituit piatra care, — ...logită jertfei celor trei țărani de peste munți, — stă la temelia României moderne. Astă-zi, când sărbătorim două-zeci de ani de la unirea cea Mare a tuturor românilor în cuprinsul aceluiaș stat unitar și național, se cuvine cu adevărat să evocăm figura aceluia care a fost ctitorul României, pe care a deșteptat-o din somnul cel de moarte cu prețul propriei lui vieți.

Urgia domniilor fanariote

Influența grecească în Țările Române se află în continuă creștere de la răpunerea lui Mihai Viteazu, — ultimul domnitor care a apărat țara cu armele împotriva ...ziei păgâne, — și până acum un secol și ceva. Niciodată însă această influență nu a fost mai puternică decât în cursul veacului al XVIII-lea și la începutul celui de al XIX-lea, când „unda fanariotă acoperă și înghite aproape cu totul viața românească.

Toate dregătoriile, de orice natură ar fi fost ele, au fost încredințate de domnii greci acelora de un neam cu dânșii, astfel încât cei cari erau boerii de origine românească și cari să țină într'adevăr cu țara lor. Căci, fiind moda atunci către grecie și cum, din nefericire, românul din clasele ridicate se lăsa atunci ca și azi foarte influențat de modă, prea puțini erau aceia cari să nu se lase pe deplin în voia curentului de elinizare a întregei Românii.

Grecii, — neam de oameni prin excelență abili, — imaginaseră, pentru a atrage pe boeri de partea lor, de a-i scuti de cele mai multe dări, pe cari le recuperau apoi cu vârf și îndesat asupra poporului de jos. Nemaipomenita teroare fiscală deslănțuită de domnii greci asupra satelor românești și cruda represiune a celor mai mici încercări de răscoală a avut ca rezultat acea înmulțire a haiducilor ce, la adăpostul pădurilor (cari în zilele noastre sunt exploatate în chip atât de sălbatec!) încercau să fure pe cei ce îi prădaseră. Alții însă, se expatriau trecând în țara Turcească, „după cum se vede pe toată întinderea malului drept al Dunării, dela Vârciorova și până la Marea Neagră, — mulțime de sate românești, cari se aflau mai în bună stare și trăind o viață mult mai fericită decât rudele și frații lor cei rămași în Moldova și România".

Eteria grecească

Dar dominația abuzivă a Grecilor în România trebuia, — ca orice lucru pe lume, — să aibă un sfârșit. Aceasta se întâmplă odată cu luptele elinilor de eliberare de sub jugul turcesc.

Incă de multă vreme, Grecii nădăjduiau că va veni odată ora când vechiul Bizanț va putea fi liberat de sub stăpânirea necredinciosilor musulmani. Și aceste speranțe, patrioții greci le intemeiau pe sprijinul aproape sigur al împărăției moscovite, care de multă vreme se proclamase moștenitoarea statului bizantin.

Insă, — cu toată simpatia pe care în forul său interior împăratul Alexandru Pavlovici o avea pentru Greci, — el se văzu obligat, din motive de politică exterioară, să desaprobe în mod fățiș mișcarea de independență grecească pornită la 1821.

Căci așa a fost dat țărei noastre ca să sufere de pe urma unei mișcări naționale care nu o privea câtuș de puțin.

„Filiki eteria", — adică asociația prietenilor, — înființată în cuprinsul împărăției rusești, — la Odesa, — pe baze secrete, francmasonice, — avea de scop „unirea armată a tuturor creștinilor împărăției turcești pentru a face să isbândească crucea asupra semilunei". De la Odesa, eteria se întinde în țările române și ajunge până în Grecia și la Constantinopole sub ochii chiar ai autorităților turcești.

Alexandru Ipsilanti, șeful Eteriei

Ajungerea lui Alexandru Ipsilanti în fruntea eteriei, determină isbucnirea mișcărei în Februarie 1821. Acesta era fiu al fostului domn al Munteniei, Constantin Ipsilanti. El intrase de timpuriu în armata rusească și, — după ce pierduse o mână în bătălia de la Dresda, — fusese înaintat la rangul de maior. Ajungând șef al eteriei care ființa la Odesa, Ipsilanti își intemeiază planul lui de acțiune pe cele mai apropiate țări supuse influenței grecești, adică pe principatele române. Lăsând să se creadă că este ajutat pe față de Rusia, Ipsilanti trece Prutul la 20 Februarie, 1821.

Mihai Suțu, — domnul din acea vreme al țărei Moldovei, — departe de a se opune cu armele intrărei lui Ispilanti, — se alipește eteriei, ca grec fanariot ce era și o ajută pe față cu provizii, bani și oaste. Țara Moldovei însă, arată față de Ipsilanti o rezervă ostilă, justificată de prădăciunile nerușinate ale arnăuților eteriști. Din această cauză, are loc o pribegire în masă a locuitorilor, unii din ei trecând în Bucovina iar alții în Basarabia. Moldovenii trimet apoi jalbe către pașii de la Dunăre, rugându-i să trimeată oștiri turcești în țară spre a-i scăpa de focul în care încăpuseră. Ba chiar aflăm boeri, — printre cari spătarul Sturza, ispravnicul ținutului Neamț, — cari îndeamnă pe locuitorii satelor să se ridice, pornind asupra Grecilor cu răsboi până vor curăți țara de ei.

Adevărata reacțiune împotriva grecilor are însă loc în Muntenia unde isbucnește revoluția lui Tudor Vladimirescu.

Tudor din Vladimir

Gorjanul Tudor din Vladimir a slujit în copilăria lui în casa boerului Glogoveanu, unde a și învățat carte și limba grecească. Ajungând în vârstă de 18 ani, el părăsește casa arătatului boer și intră în oastea pandurilor, după datina județului în care se născuse. Intre anii 1806 și 1812, — cu prilejul răsboiului dintre Turcia și Rusia, — el luptă pentru această din urmă țară, înrolând sub el mai multe sute de voluntari. Pentru bravura și biruințele ce au făcut, Tudor este înălțat de Constantin Vodă Ipsilanti la rangul de *sluger* cu pitac iar rușii îl decorează cu ordinul Vladimirului și îl înalță la rangul de *parucic* sau ofițer în armata rusească. La încheerea păcei, Tudor este nevoit să plece pentru un răstimp la Viena ca unul care se luptase cu prea multă energie împotriva Turcilor cari, — după evacuarea oștilor rusești, — rămân mai departe stăpâni în Principate.

Reîntorcându-se mai târziu în Muntenia, Tudor își reia slujba lui de vătaf al plaiului Cloșanilor din nordul județului Mehedinți. El păstrase însă mare influență asupra țărănimei din cele cinci județe ale Olteniei, fiind cunoscut pretutindeni ca „om drept serios, aspru și câte odată crud". De altfel, el strânsese și ceva avere din prada dobândită de la Turci și din comerțul de boi în țara ungurească, avere evaluată în 1817 la 12.350 de lei.

Prin ultimele luni ale anului 1820, Tudor, care se afla în București cu niște procese la divanul veliților boeri, află de propaganda grecilor. Aci fiind, — vornicul Constantin Samurcaș și episcopul Argeșului, Ilarion, îl îndeamnă să se rădice împreună cu pandurii ce-i erau credincioși în ajutorul mișcărei grecești, asigurându-l că — Hagi Prodan și Macedonschi, berarea Principatelor Române de sub jugul turcesc, eliberare la care va contribui și armata rusească de sub comanda feldmareșalului conte de Wittgenstein. Planul grecilor, — cari nu puteau nimic isbândi dacă nu erau ajutați de români, — era ca, odată răsculat poporul românesc, să treacă cu ajutorul lui Dunărea la Giurgiu, să ridice apoi pe toți creștinii din Balcani, ajungând astfel în Rumelia, Macedonia și Epir. Și, — pentru a răscula pe români, — ce om era mai potrivit oare decât slugerul Tudor, atât de popular în întreaga Oltenie și chiar în Țara Românească?

Tudor se preface a accepta planul eteriștilor și pleacă pe dată însoțit de garda lui personală de 12 panduri precum și de 25 de arnăuți comandați de sârbul Macedonschi, cari i-au fost dați de căpitanul Iordache Olimpiotul.

De atunci, destinul lui Tudor se desfășoară cu o iuțeală fantastică, ducându-l în câte-va luni la groasnicul lui sfârșit. Tudor știe prea bine ce îl așteaptă. Totuș, — după cum spunea el „de când am ridicat steagul pentru a cere drepturile patriei mele m'am îmbrăcat cu cămașa morței și nu mă mai tem de ca ci o aștept în fiecare zi".

Eliberarea Olteniei de sub greci

Tudor arată de îndată grecilor că s'au ineșlat atunci când l'au

socotit o unealtă oarbă în mâinele lor. In drum spre Oltenia, el află de moartea domnului muntean Alexandru Suţu, ucis de greci din pricină că nu imita pe vărul lui din Moldova îmbrăţişind cauza eteriei. Ajuns în Târgu-Jiu, Tudor arestează de îndată pe clucerul Dincă Otetelesanu, — ispravnicul judeţului Gorj, — pe care îl trimite sub pază la mănăstirea Tismana pe care o întăreşte şi dispune strângerea acolo a cât mai multă zaherea. Apoi, el pleacă pe dată în câmpia Padeşului din plaiul Cloşanilor unde îl aştepta un Dumitru Gimba, om al său, cu o sută de plăiaşi înarmaţi şi pregătiţi.

De aci, din Padeş, Tudor lansează prima lui Proclamaţie „către tot poporul român din Bucureşti şi din toate celelalte oraşe şi sate ale ţărei Româneşti". In aceasta el proclamă dreptul de a lupta împotriva asupririi. „Când un şarpe iese înaintea voastră trebue să năvăliţi cu parii şi să-l omorâţi. Cu cât mai vârtos când ranele şi rupenile din trupurile noastre prin care balaurii neincetat, ziua şi noaptea, sug sângele din noi încă de vii, precum de faţă vedeţi? Aceştia sunt, precum îi cunoaşteţi prea bine, grecii şi boerii noştri, atât partea bisericească cât şi politicească... Năvăliţi dar, fraţilor, ca cu răul să omorâm răul şi să iasă din noi binele... Pentru că ajunge, fraţilor, de când lacrimile după feţele noastre nu se mai usucă".

Surprinderea boerilor divaniţi faţă de revoluţia lui Tudor trebue să fi fost tot atât de mare ca şi aceea a Sinedriului jidovesc de acum aproape două milenii când, a văzut că Mesia, — în loc să facă pe evrei stăpânii naţiilor, — a întemeiat creştinismul care avea să fie cea mai însemnată piedecă în calea necuratelor lor planuri. In repetate rânduri, divanul din Bucureşti porneşte oameni înarmaţi cari să aducă pe Tudor viu sau mort. Aceştia însă, sau se alipesc oştirei lui Tudor, sau nu cutează să-l atace, apărat cum era de marea mulţime de panduri.

„Domnul Tudor"

In acest timp, — „Domnul Tudor", cum îl numea mulţimea celor obijduiţi, îşi vădeşte talentele lui de bun organizator. El închide pe vechii ispravnici prin mănăstiri în cari îşi face mari depozite de hrană şi armament; apoi numeşte ispravnici noi în cele cinci judeţe ale Olteniei cari trec cu totul de partea lui. In acelaş timp, el nu trece cu vederea de a trimite Inaltei Porţi un „arzmazar", în care o înştiinţează de adevăratul sens al mişcărei lui, care nu este pornită împotriva prea puternicei Impărăţii ci contra domnilor Greci şi a oamenilor lor: „cari se îngraşe şi se umflă din sângele nostru".

Inainte de a intra în Craiova, Tudor primeşte vizita tainică a fostului lui prieten, căpitanul de arnăuţi Iordache Olimpiotul. Intrebând pe Tudor pentru ce îşi calcă legământul lui de a ajuta eteria, acesta îi răspunde că legământul lui a fost să-i ajute să treacă Dunărea, luptându-se acolo pentru cauza lor naţională, în vreme ce rostul lui este să înscăuneze în ţară dreptatea pentru poporul atâta vreme apăsat. Iordache se preface a fi mulţumit cu acest răspuns şi lasă lui Tudor ca ajutor un detaşament de vre-o două mii de arnăuţi, ale căror căpetenii — au însărcinarea secretă de a pregăti pierderea lui Tudor.

Tudor şi Ipsilanti la Bucureşti

După ocuparea Olteniei, Tudor o porneşte către Bucureşti. In vreme ce el se apropia de Capitală dinspre apus, dinspre răsărit venea Ipsilanti cu toţi arnăuţii lui eterişti. In faţa acestor două oşti şi a apropiatei invazii turceşti, care venea să pedepsească răzmeriţa grecească, boerii şi târgoveţii bucureşteni fug care încotro şi mai ales către Transilvania.

La 18 Martie, Tudor intră în Bucureşti şi vrea să tragă la Mitropolie; aceasta era însă ocupată şi întărită de căminarul Sava, credinciosul lui Calimah. Pentru a nu pângări prin lupte sfântul locaş, Tudor se aşază cu trupele lui la mănăstirea Cotroceni. Cât despre Ipsilanti care soseşte la 25 Martie, el se opreşte în satul Colentina, lansând svonul că aşteaptă pe Wittgenstein cu 70.000 de muscali pentru a trece Dunărea în contra turcilor.

Ipsilanti are cu Tudor o întrevedere la cişmeaoa lui Mavrogheni de dincolo de podul Mogoşoaei. Aci, Ipsilanti citeşte lui Tudor o scrisoare plăsmuită prin care Capodistria îi promite ajutor. In realitate, ministrul de externe al Rusiei îi comunicase acestuia cea mai formală desavuare a ţarului Alexandru iar patriarhul Grigore al Constantinopolei trimesese lui Ipsilanti două cărţi de afurisanie. Tudor nu se lasă păcălit de grec şi se întoarce la Cotroceni.

Intre timp, — vestindu-se venirea turcilor,— Ipsilanti se retrage către Târgovişte. Tudor, temându-se să nu-l fi compromis în ochii turcilor întrevederile lui cu Ipsilanti, se retrage şi el înspre Oltenia, cu şase mii de panduri, — 4.500 pedestrime şi 1.500 călărime, — şi cu detaşamentul arnăuţesc. Pe drum, — între Bolintinul şi Goleşti, — Tudor pune să se ucidă 25 de panduri cari se dederă la furtişaguri. Şi pentru a curma odată pentru totdeauna aceste neorânduieli, Tudor obligă pe comandanţii de companii să răspundă cu capul pentru faptele oamenilor lor.

Moartea lui Tudor

La Goleşti, unde arnăuţii eterişti încearcă să-i tae calea către Oltenia fără însă a îndrăzni să se lupte cu el, — Tudor pentru a pedepsi alte neorânduieli, spânzură de nişte sălcii pe Ioniţă Urdăreanu, căpetenie de panduri, care era foarte iubit de oamenii lui. Această nouă dovadă de cruzime consternează pe locotenenţii lui Tudor cari primesc propunerea lui Macedonschi de a nu mai recunoaşte pe Tudor drept comandantul lor. Profitând de această adeziune smulsă de la panduri sub impresia momentului, căpitanul Iordache, — după ce aduce lui Tudor vicleana acuzaţie că ar vrea să-şi dea oamenii pe mâinile turcilor, pentru a fi omorâţi până la unul, — trimite sub pază de „Domnul ţăranilor" la Piteşti iar de aci la Târgovişte.

Aci, Ipsilanti, — hotărât să-l omoare cu forme, — formează un tribunal compus din oamenii lui ca să-l judece. Când arnăutul Skufi îl întreabă: „Spune, tâlharule Vlah, ce te-a îndemnat de ai ţinut corespondenţă cu Turcii ca să ne prăpădeşti?" Tudor, cu superbul lui curaj, răspunde: „Datoria mea către Patrie, aceasta m'a silit. Pentru că voi, după ce aţi proclamat libertatea şi aţi venit în ţările româneşti sub cuvânt numai de a trece prin ţara noastră în Turcia, v'aţi călcat cuvântul vostru de cinste, ne-aţi luat drepturile strămoşilor noştri, aţi ridicat şi ridicaţi şi astă-zi biruri din ţara noastră, aţi prădat şi aţi jefuit toată ţara începând de la cai şi arme şi neoprindu-vă nici înaintea altarului, desbrăcând icoanele şi furând casele cele sfinte din altarele bisericelor noastre. Aţi necinstit fete înaintea părinţilor şi femei dinaintea bărbaţilor, săvârşind cruzimi nemaiauzite şi cele mai păgâneşti fapte pe cari nu le-au săvârşit nici chiar Turcii în vechime. Şi mai aveţi gură a mă întreba că ce m'a silit a ţine corespondenţă cu Turcii pentru prăpădenia voastră?".

„După miezul nopţei, Tudor fu scos afară din Mitropolie unde era închis şi dus dincolo de şanţurile cetăţei, lângă iazul unei mori. Aci îl aşteptau grecii Varnava şi Parga, cari trebuiau să îndeplinească sarcina de omorâtori. Când i se spuse să-şi facă ultima rugăciune, Tudor, văzându-i înarmaţi numai cu săbii şi pumnale, îi întrebă cu durere: „N'aveţi măcar un pistol?" De abia sfârşise şi cafiarele se repeziră asupra lui cei doi sicari, lovindu-l fără alegere în toate părţile, fără ca nici una din lovituri să curme nodul vieţii. Corpul lui Tudor era forfecat în bucăţi şi el tot răsufla".

Astfel a pierit Tudor Vladimirescu pentru neamul lui. Intr'o ziua friguroasă a lunei Ianuarie — când, de pe câmpia Padeşului a lansat îndrăsneaţa lui Proclamaţie către ţară şi noaptea de Mai când trupul lui, ciopârţit de pumnalele arnăuţeşti, fu aruncat într'o fântână părăsită de lângă Târgovişte, — în nu mai mult de decât patru luni se desfăşoară acţiunea acelui mucenic al patriei româneşti căruia i-a fost sortit de Cel Atotputernic să scape ţara de greci.

Ca o torţă vie a ars Tudor de focul dragostei de ţară şi de dorul nestins de răsbunare împotriva liftelor streine cari au pângărit pământul românesc. El era sever cu cei cari îl înconjurau dar şi mai sever cu el însuş. Viaţa acestui fiu de ţăran român întrece în frumuseţe toate chipurile cele mai meşteşugite ale tragediilor antice. Cât de mizerabilă apare la lumina ei existenţa trufaşului fiu al Eladei, Alexandru Ispilanti! Acesta, — după ce prin perfidie grecească a pierdut pe Tudor, — îşi vede lângă Drăgăşani întreaga armată sdrobită de o forţă turcească de trei ori mai mică. In timpul bătăliei, Ipsilanti stă la o depărtare de trei mile de locul încăierărei, pentru a nu-şi primejdui preţioasa-i viaţă. Apoi, după ce insultă printr'o proclamaţie numind trădători pe aceia cari dăduseră piept cu Turcii, el se refugiază la Viena unde moare aproape în mizerie la 1828.

Steagul lui Tudor Vladimirescu
(Colecţia Muzeului Militar)

Nicoară Potcoavă

Răsuflând greu, Nicoară dădu a ridicare pleoapele, dar perdeaua ochilor rămase lipită.

Pe piept simţi apăsare de butuc, iar stânga n'o putea urni. Uşurel, porni dreapta cu temerea neînţelegerii şi şi-o puse pe ochi, dar simţind pojghiţa sângelui închegat, şi-o trase cu spaimă.

De durut nu-l durea şi porni iar căutarea. Mintea îi era bătută ca o spinare de cazac prins cu furtu'n traistă şi abia într'un târziu, crâmpeie prinseră chiag. Văzu pe polcovnic cum îl mâna spre polcul tătăresc din vale, văzu şi încuviinţarea sprincenelor Măriei Sale Ion Vodă, îşi aminti cum răcnise porunca şi înfigând pintenii coborâse în goană dealul Roşcanilor, urmat de steagul lui de călăreţi şi apoi... totuşi, ceva, o piedică, o durere, şi pe urmă copite şi burţi de cai acoperiră cerul, care înceţoşându-se îi svârli mintea 'n negură.

Işi luă inima 'n dinţi şi dete să se ridice, dar un junghi îi sfârtecă umărul şi de durere îşi deslipi ochii de rămase cu ei agăţaţi de-o stea. Vedea!

După un timp, cu temere, îi porni roată şi privirea-i cuprinse cer şi stele.

Rana din umăr îl durea doar când îi schimbau legătura cu foile de pătlagenă, dar altfel, dacă are grije să nu mişce nici să se lase pe spata stângă, aproape că nu-i pasă. Cazacii îl cercetează din vreme 'n vreme, iar Alexa îi are toată grija dimpreună cu baba.

La început, când l-a găsit Alexa, erea coperit de un leş de cal ce-i căzuse peste piept şi de doi cazaci ce se sfârşiseră peste picioarele lui. Calul, cu burta crăpată, îi picurase sânge peste faţă de abia de l-a putut semui Alexa.

Cu trudă l-a scos de subt mormăciuni. L-a legat de cal şi a luat calea Nistrului, mergând numai noaptea de frica tătarilor lui Ghiray, ce pustiau malurile, de ardeau satele precum şurele când cade trăsnetul în ele.

La răscrucea drumului peste apa Răutului, întâlniră doi zaporojeni şi tocmind din ochi doi cai ai hangiului, până seara bărdiră o targă, iar de trecu luna subt nouri se strecurară în grajd, prinseră strâns targa de cai, legară pe Nicoară peste ea şi de ajunseră în şosea, o luară în trap.

In patru zile sosiră, dar de-l desfăcu la rană băbuşca, se traseră 'napoi, că aşa puţea rănitul a stârv. La tot spălat cu rachiu şi mintă, de gemea voinicul ca ars, l-a tot oblojit, i-a mai făcut şi descântec de săgetătură şi s'a îndurat Dumnezeu, că nu se împlini luna şi rana erea albă-roşie, cum e codacul când îl fată măsa lui.

A trecut toamna, a venit pe-aripi de crivăţ iarna şi tocmai prin postul Crăciunului s'a încumetat Nicoară să se ridice şi să treacă pe laviţa din faţa cuptorului.

Slăbise, faţa îi erea precum ceara de albine, ochii cu Prutul de tulburi, iar linişte nu-şi afla. Gândul îl purta fără vrere la cele întâmplate, iar mintea-i prindea mârşevia şi parcă tot n'o putea crede...

Voivodul erea om bun şi de-a tăiat boieri, apoi tot n'a tăiat câţi trebuia, devreme ce-au rămas destui să-l vândă!

Işi amintea cinstea ce-o făcea Domnul Ieremiei, Murgului, lui Stăvilă şi lui Bilăi, după cum în auz încă îi suna întrebarea lui Ioan Vodă de se cuvine a sta potrivă Turcului, au a primi haraciul de optzeci de pungi şi cum toţi câţi se aflau în Divan strigaseră că mai curând pier decât să-l lase... Şi cine a trecut mai întâi la noul Domn, la beteagul adus de păgâni? Bilăi, Stăvilă şi Murgul! Au făcut vornicii şi hatmanul vânzarea, dar au făcut-o măcar 'na'nte de-a se porni târgul sângelui, de n'au avut mâhnire voivodul să-i vadă ca pe Ieremia pârcălabul pornind cu călăreţii iureşul şi în faţa puscelor Turceşti punând cuşma în vârf de sabie şi înfrăţindu-se cu păgânii!

Zice Alexa că treizeci de pungi a luat Ierimia preţ... Treizeci, ...cât arginţii Iudei!

Nicoară strânge pumnii, scuipă 'n foc şi ochii ţintă în flăcări desprind mersul lucrurilor dintr'un început.

Cine ar fi crezut în primăvară când au gonit Dumbravă vornicul pre fraţi la Jilişte, — de voivodul muntean mai că erea să fie prins fără sulţele fraţilor Goleşti, ce i-a coperit fuga la cetate de Floci — că-i cea din urmă toamnă a Măriei Sale Ion Vodă!

Şchiopul de Petru fugit şi împresurat la Brăila; Alexandru frate-său la Floci; Vintilă fiul cel mare al bunului Pătraşcu Vodă luând calea Bucureştilor la Domnie; în Bugeac păgânul fugărit de cazaci, cari apoi fac cale 'ntoarsă şi dimpreună cu Ion Vodă ard Tighina în vreme ce pe şăicile lor iuţi coboară şase sute de zaporojeni de ard Cetatea Albă. Cum să nu-şi râdă în barbă armanul auzind că Sultan Selim a trimite armatele sangeacilor dunăreni, oastea muntenească câtă rămăsese şi pre tătarii lui Ghiray, când îl bătuse în atâtea locuri şi subt atâtea feţe? Dar, om socotit, Ion Vodă trimise pe Golia cu oaste la Dunăre, să oprească trecerea Turcului.

Se înturnă Ierimia fără ispravă, spunând că nu's nici mulţi şi nici buni cei ce vin, iar de oprit n'au putut, că venise prea târziu. Voivodul i-a dat crezare şi şi-a lăsat răzeşii să se ducă pe la ale case şi să se 'ntoarcă într'o lună, socotind Măria Sa că toate vor merge ca până atunci şi mai socotind că îi va ajunge cazacii şi călăreţii pentru cea oaste de o cântărise pârcalabul Golia că nu-i de soi.

Pe Nicoară, Vodă îl mânase la Vintilă Vodă cu poruncă de ajutor, dar la han, la Buzău, auzind veşti rele şi de fel lămurite, schimbă Nicoară straiele şi calul, mestecându-se printre oamenii ce mergeau la Domnie, iar de ajunse în marginea Bucureştilor află grozăvia în tot cuprinsul ei, dar luându-şi inima 'n dinţi pătrunse în cetate şi văzu cu ochii lui căpăţâna lui Vintilă, ţintuită de chică pe stâlpul porţii domneşti.

Lăcrămă Nicoară 'n suflet de sfârşitul odraslei Pătraşcului, cel atât de bun cu boierii atât de răi şi luă goana înapoi, ajungând cu vestea la Huşi, unde Ioan Vodă făcuse tabăra.

S'a întristat amar Măria Sa auzind isprava boierilor munteni, dar gândul i se risipi iute la vestea că vin Turcii. Se svonise că ar fi tare mulţi, dar Golia, Murgul şi Bilăi, săriră cu gura zicând iar că nu's de soi. Sviceowsky polcovnicul trimise cazaci să-i prindă limbă dela duşman, că nu se încredea în vorovele Goliei, dar neputând face ăst lucru, nici nu putu să ţină cu tărie credinţa în viclenia pârcălabului, iar cum ştia că toţi pre Evanghelie juraseră, îşi zise că Golia n'o fi viclean, ci numai nedestoinic. Mult s'a căinit apoi polcovnicul că nu s'au ţinut tare. In ajun de bătălie — de fugiră Murgu şi Bilăi — hatmanul prinse a sufla o vorovă Măriei Sale, dar decum încruntă armanul sprinceana dreaptă, îşi tăcu Sviceovsky bănuiala şi trecu la puscele sale, de unde îi fu dat să vadă necredinţa pârcălabului şi-a călăreţilor lui.

— Cred în cinstea şi credinţa Ierimiei ca în sănătatea mea! — zisese Măria Sa lui Sviceovsky. Credinţa Goliei!...

De aci, gândul lui Nicoară se mesteca iar şi vedea doar frânturi din cele trăite.

Vedea pe Vodă cum se repezise în turcime şi stricase puscele cele mari, punând mâna şi 'ntorcându-le, auzea vaietele, şi din tot nu-şi mai da seama decât de ploaia ce căzu.

Blestemase Măria Sa ploaia de-i udase praful de puşcă, dar curând avea să se căiască de căinirea apei, că se trase oştirea sus pe deal, unde săpară de sârg şanţuri, legară carele şi se îngropară acolo, de cei din vale abia de le zărea capetele, dar arşiţa zilei şi-a luptei secase gâtlejul oamenilor şi apă nu erea decât jos, în vale, în mijlocul păgânilor...

Două zile răbdă Nicoară setea şi de-i dădu poruncă polcovnicul să cerce ieşirea cu mâna lui de călăreţi, cu prepus că doar a isbândi să facă pârtie la pârâu, oamenii îl privea cu jind la gândul că a ajunge la apă 'naintea lor.

Alexa îi povestise ce s'a petrecut în urmă, cum Ion Vodă nemai văzând scăpare trimisese vorovave de 'mpăcare şi Ahmet Paşa jură pe Coran, iar Petru pe Evanghelie, că vor lăsa voie oamenilor iar pe Măria Sa l-a duce la Sultan să deie seamă. Şi Ion Vodă îi crezu, cum crezuse şi jurămintele Goliei, Murgului, lui Stăvilă şi lui Bilăi...

Când Măria Sa fu să plece, adună cazacii [illegible] cu câte scule şi alte daruri, iar lui Alexa îi spuse să cate pe Nicoară — că-l avea drag Măria Sa de când legaseră la Kiew frăţie de cruce — şi de nu l-au ucis păgânii, să-i deie dar junghiul de aur cu care îşi crestaseră braţele.

Apoi descingând sabia o dete polcovnicului zicând să-i cate coconul și să i-o dea, care văzând pre viteazul Domnu despărțindu-se de scula vitejiei sale, plângea căzăcimea ca muierile. Și Măria Sa Ioan Vodă cobori încet și singur, ca în preumblare îngândurată, coama dealului.

Nebiruit de oameni, căci numai cerul îl înfrânse, păși Voivodul spre ieniceri cari se dată sfiicios la o parte făcând pârtie până în cortul Pașalei Ahmet. Iar de intră, perdeaua cortului se lăsă de nu se mai văzu nimic, ce numai glasuri răpezite s'auziră preț de patru ciasuri. Apoi se făcu năvală spre rumâni și cazacii urcară în fugă dealul, dar șanțurile le luaseră turcii și atunci se răpeziră zaporogii și se tăiară cu turcii de nu rămase nice un cazac teafăr. Sviercievsky polcovnicul fu prins dimpreună cu puținii ce mai scăpaseră cu viață, iar de fu dus la pașă, văzu capul Măriei Sale Ion Vodă înfipt în suliță și trupul sfârticat de cămile.

. . . .

Alexa de cum intrase Măria Sa în cortul pașalei, purcesese a căutare pre frate-su Nicoară și văzând din depărtare prăpădul, se lungi lângă un morman de leșuri și apoi se trase încet spre păduricea de arini, adăstând noaptea.

De zeci de ori a auzit povestea și tot îi cere lui Alexa să i-o mai spună și stau așa luminați de văpaie, Alexa depănând măcelul necredinței, iar Nicoară strângând în neștire junghiul Măriei Sale, ce-și joacă focul pietrelor în întunerecul odăii.

Moșul babei veni cu vești prinse dela un drumeț ce se abătuse la han și astfel află Nicoară că Pârcălabul Huru, socrul Măriei Sale, Doamna Marica și coconul au fugit în Lehia, iar Domnul cel nou nu s'arată a fi om rău, măcar că foamete mare este în țară.
Mai zisese cel om că boierii Șchiopului cată pre oamenii lui Ion Vodă, veste care îngriji pe Alexa și după cină, aduse vorba că de-ar putea să treacă Nistrul...

— Plecăm mâne în zori, spuse Nicoară.

— Te-ai sdrăvenit cât să ții drumul pre iarna asta? întrebă Alexa, la care voroave Nicoară luă după poliță o potcoavă și-o frânse în două, ca în zilele lui bune. Care faptă veseli mult sufletul lui Alexa și 'ntorcându-se spre icoana Prea Curatei, bătu trei cruci și tot atâtea metanii că Maica Domnului și-a noastră s'au milostivit de frate-său.

. . . .

— *Drum bun pre meleagurile Moldovei căpitane Nicoară!* zisese Doamna Marica, iar Hurul pârcălabul îl însoțise până în pragul scării, aceiași urare făcându-i.

La han Alexa, Șah și Țopa așteptau hotărârea Măriei Sale Doamnei lui Ion Vodă, dar de le spuse Nicoară cum Doamna începuse a plânge auzind că vor a-i duce fiul Domn, se mirară foarte. Nicoară îi domoli și le spuse că prea mare erea durerea le pe cel pierit în valea Roșcanilor și prea mare temerea de zilele odraslei, ca Doamna să primească a-i pleca coconul pe scaunul din care Ion Vodă căzuse atât de aprig, dar că vremea a da alt gând Doamnei și de se va face bărbat coconul, apoi nu a mai avea nevoie de voia maică-si. De a vrut Nicoară a-i da junghiul coconului, Marica Doamna au zis că darul Voivodului să-i rămână, iar de va vrea Domnul Dumnezeu, va scăpa Sviercevsky din robie și-i va aduce sabia ce i-a încredințat Ion Vodă pentru Lazăr Coconul Măriei Sale.

— Atunci am amăgit voinicii? întrebat-a Șah, la carele fulgerându-i lumnile-i s'nilii, Nicoară zise:

— Hatmane, na'i amăgit cazacii și pornim spre Moldova, iar de se va îndura Cel de Sus, vom isbândi, și-om plăti Șchiopului tot răul ce l-au făcut lui Ion Vodă!

. . . .

Amar se căia prostimea de peirea lui Ion Vodă carele aprig erea, dar credea nevoile calicimii că de-acolo i s'a tras toate, că n'a voit să îndoiască haraciul. Petre Vodă n'ar fi fost om rău dar erea slăbănog și la trup și la fire, iar den voroava boierilor nu ieșea. Și-au început domnia cest Petru Vodă adus de păgâni, îngăduind ciambulurilor tătărești pustiirea, de s'a pârjolit tot până la târgul Romanului, și ereau atâta lipsă în țeară, că trecând Ștefan Bathory prin Moldova să ia crăia Lehiei, Șchiopul nice alt n'avu să-i trimeată cât o biată pâne de secară.

Molău văzându-l, făr' de noroc dovedindu-l, de auzi țeara că vine Domn nou și tânăr, adânc se bucură, primindu-l pre cât putu mai bine și îngroșându-i rândurile oștii.

Auzind Șchiopul de cea intrare în țeară și de felul cum îl primiseră Sorocenii, de sârg se apucă a-i ieșire 'nainte cu turcii săi, puscele și oastea de țară câtă putu aduna, gândind că a goni pre Potcoavă precum gonise pre Crețul, mai an.

Iar de se apropiară oștile „au pus Petru Vodă beșlii după pusci, învățându-i dacă vor slobozi focul să se tăpează în căzăcime. Ce, Căzacii, cum și-s învățați la răsboi, când au slobozit beșlii puscile, ei toți s'au întins pre pământ, de i-au covârșit focul; iară beșlii, gândindu-se că sunt uciși, s'au lăsat la dânșii. Atuncea Cazacii au slobozit într'ânșii focul și multă pagubă au făcut în oastea lui Petru Vodă: și aceiaș oastea lui Petru Vodă au dat dosul și isbânda au rămas la Căzaci. Deci, au mers Căzacii la Iași, de au apucat scaunul Potcoavă".

Și ereau Noembrie 23.

Fugeau Șchiopul cu ce bruma îi mai rămăseseră din beșlii, de parcă ar fi avut amândouă picerele sdravene și nu se opri decât după hotarul muntenesc.

Alexa, de-l văzu trecut, lăsă pază, vorovi oamenilor de noua domnie și se 'ntoarse la Iași.

Treburile mergeau tare greu. Petru golise visteria, oamenii ce cunoșteau trebile, fie de temere, fie că țineau cu domnul, fugiseră și noua rânduială se înfiripa cu mari lipsuri. Dintru început Nicoară porni cărți către megieși, dând veste că s'au schimbat lucrurile Moldovei și rugând pretenie și ajutor, de va fi să se întoarcă asupră-i omul Turcilor, că el doar împotriva Turcilor ridicase sabia.

Ce n'apucă a răsuflare, că vești veniră că Șchiopul și-au adunat iară oameni, trabanți ardeleni, oaste munteană, boierii, călărimea de țară și ceva Turci.

Iscoadele lui Șah aduseră veste că oștile Pătrului mână cirezi de dobitoace, iar un prins ardelean spuse că Șchiopul vrea, precum altădată Piru regele, să năpustească vitele preste oștile lui Potcoavă. Carele Nicoară auzind prepusul dușmanului, puse cazacii lui Șah cu puscele umplute numa cu praf și plumburi tăiate mici cât boabele de mazăre și de mânară cele vite dușmanul, sloboziră focul cazacii și cele dobitoare înțepate de plumburi și speriate de detunătură, dară dosul, răpezindu-se în oastea lui Petru Vodă, tulburând-o foarte. De văzu stricarea rândurilor, se ridică Nicoară în șea, smulse tecii sabia și răcnind precum leul să răpezi în mijlocul lor cu cazacii și Șah hatmanul, iar Alexa cu oastea de țară se porni a-i căsăpire pe lături.

Se traseră turcii cu puscele mai înapoi, apărând dimpreună cu boierii fuga voivodului. Care văzând Nicoară că beșlii vor să pușce grosul cazacilor, răcni poruncă de risipire și se pierdu focul în vânt, iar pân' să umple turcii puscele, se avântă Nicoară în ei prăpădindu-i cu sabia de săreau turbanele ca merele când sgâlțâi pomul toamna.

Nicoară avusese cu Șah și Alexa o voroavă, precum că să prindă pre Murgu au Bilăi și chiar pre Petru, să plătească cea neomenie dela Roșcani. Văzând că boierii cu Domnul dau dosul, se repezi Nicoară iar în beșlii și sărind din scările calului, puse în dinți sabia, apucă roata uneia din puscele cele mari și 'ntorcând-o în loc, o propti cu țeava spre adunătura boierilor, carele văzând așa faptă care doar Ion Vodă ar mai hi putut-o face, se topiră în fugă, răsfirându-se precum potârnichile. Pân' să scapere Nicoară creemnea, să pornească pușca, fugarii ereau departe și cazacii prea obosiți să-i ajungă, ce doar să-i gonească.

Și seara s'a lăsat deopotrivă de domoală preste cei morți ca și preste cei vii, odihnindu-i laolaltă, pe câmpia Docolinei.

După trei zile au ajuns oastea la Iași și toată suflarea i-au ieșit 'nainte strigând să trăiască Ion Vodă, căci nimeni nu s'a mai îndoit de a aflat cum se svârlise Nicoară în turcime și cum smulsese cea pușcă, de frăția lui cu Ion Vodă, singurul de mai făcuse așa ceva.

Venit în cetatea de Scaun, porni Nicoară a pune rost, dar țara erea calicită de atâtea încălcări. Biruri grele ar fi trebuit puse, că boierii de fugiseră cu Șchiopul, lăcuste parcă fuseseră.

— Pân' nu pune creștinătatea rânduială în turcime, nu poate fi trai liniștit! spusese Nicoară și fie ce zi întărea zisa Măriei Sale. Oamenii săraciți ar fi putut lua poate trebile dela început și întocmi gospodării, dară anii tot arătaseră că munca rostuită e zădarnicie curată și zilele omului la cheremul Turcului, Tătarului și oarecărui domnișor de se voia înscăunat pe Tronul Moldovei. Incercase Nicoară gândul înțelegerii cu Turcul, gândind să lase țara să răsufle și 'ntr'o zi să înfrunte păgânul, dar bani grei umpleau poala Marelui Vizir și a tuturor cadânelor în frunte cu Sultana Validé. Se întoarse atunci Nicoară către creștini, dar nu primi nice un răspuns de temei cărților trimise, ci numai vorbe.

— Cuvântul scris n'are tăria celui vorovit că de ridică cel ce-l primiște o nouă tălmăcire, n'are cine i-o răstălmăci! zise Nicoară lui Alexa, care încuviință, ca să nu-și supere fratele, dară carele de când cu moartea lui Ion Vodă nu mai avea credință nice în jurământul creștinilor, necum doar în cuvântul lor. Și zilele trecură fără spor ca o cârpeală de casă vechie, iar peste puțin vești rele veniră la scaun.

Boerii ce-i răpezise la Impărăție fuseseră prinși de oamenii lui Petru Vodă, care se plânsese la Poartă și golise alte pungi noui în butoiul făr' de fund al Impărăției. Fugarul aduna iar oaste nouă și își alăturase și ajutorul Ungurilor, iar până în toamnă pân' se făceau bucatele mai erau trei sferturi de an...

Un cazac aduse veste că ceauș turcesc au trecut Dunărea cu carte dela Sokoli Vizirul Mare către Craiul leșesc și că cea carte ar cuprinde toate grozăviile dacă cel crai n'a da ascultare Porții.

Visteria erea seacă, oamenii sleiți. Nicoară trebuise da drumul la o seamă de cazaci și de oameni de țară, ne-având cu ce-i ține și gându-i fugi spre zaporojeni către cari trimise pe Alexa, apoi îngrijind de hrană câtă îi trebuia de drum, înhămă caii la pusci, luă ceata de cazaci și porni spre Nemirov.

Oamenii Iașilor, petrecutu-i-au până afara cetății că îl iubeau pre Nicoară, subt stăpânirea căruia puteau dormi liniștiți, ca pre vremea frăține-su Ion Vodă. Luna erea a lui Decembrie, zăpada căzuse, dară frigul nu erea de tot mare.

La Soroca, Țopa vel Postelnicul se miră foarte că au plecat din Scaun dar de-i spuse Potcoavă cele greutăți întâmpinate și neputința unei lupte cu spor, care să pună capăt încălcărilor, zise și el că alt feliu nu se poate face. Ii mai zise Voevodul să nu dea cetatea Sorocăi de vor veni oamenii Șchiopului, ci s'o ție, că el se duce să întocmească oaste și să arate Craiului leșesc că de va voi a-i da ajutor, n'are dece se teme de turc câtă vreme este el Nicoară la hotar.

La Nimirov Hatmanul Nicolai Sieneasvki nu voi al lăsa, dară nici îndrăsnind a i se împotrivi, trimise într'ascuns om la Palatinul de Braclaw și chemând pre Șah Hatmanul cu câțiva cazaci, le spuse să îndemne pre Potcoavă a merge la Crai, carele foarte se va bucura văzând că vine la el un om de așa folos ca Nicoară și îi va da tot ajutorul, iar pre cazaci iarăși îi va omeni.

De când e lumea, mișelia voroavei strâmbe a 'ndoit sabia voinicului, dând isbândă netrebnicului.

Crezând Nicoară că gândul lui se isbise cu gândul leșilor, se duse la Palatinul de Braclaw, că mcear că ere acât un brad de înalt și voinic cum rar se află, sufletu-i erea curat ca de copchil și nu se viclenea de oameni.

L-au primit cu cinste Palatinul și bună găsduire i-au dat, iar de s'au fost trecut trei zile au purces dinpreună la Crai și i-au spus pre drum Nicoară câte lucruri bune s'ar putea face pentru creștinătate și cât rău fac turcii de jăcuesc tot, iar tătarii mai dihai. Și păreau pătruns leahul și-i zicea lui Potcoavă că nici nour de grije să n'aibă, că Măria Sa Craiul și-a pune sabia alături de a sa și a isbândi. Și așa, au ajuns la Liov.

Dintr'un început Șah auzind de mișelnica purtare a Craiului Ștefan, s'a răpezit să adune cazacii și să pornească la Liov să scape din temniță pre Nicoară, dar gândind mai bine și mai văzând că cele patrusprezece pușci ale lui Potcoavă ereau bine păzite de pedestrimea lui Seniavsky, își ridică de jos căciula ce-o trântise la mânie și făcând semn celorlalți eși în curtea hanului. Un pumn în ceafa argatului și s'aruncară toți pre cai, iar până a prinde de veste paza, eșiră în goană pre poarta Nemirovului.

Gonea roibul nălucă, dar mintea cazacului erea liniștită și gândurile se legau, de parcă o viață nu făcuse decât să-și ție mintea în ele.

Va găsi pre Alexa, va ridica cei cazaci ce tânjesc de dorul luptei, și-or porni să prade țara Șchiopului, să se 'ntărâte Turcul împotriva lui Crai.

N'au vrut Ștefan Crai pre Nicoară? Călcatuși-au cuvântul și l-au închis? a vedea și s'a căi amar, căci cazacii ridică pre Alexandru Vodă!

. . . .

Ion, popa rutean din Liov, tot ridică glasul și-l tot ține lungind slujba, iar în fundul temniței Nicoară ascultă șoaptele lui Harbuz.

Stană șade Potcoavă, doar ochii se strâng câteodată și raza soarelui îi luminează mărgăritarul lacrimii, dovada durerii.

Năvălise Alexa și Șah în Iași și cuprinseseră Curtea Domnească, de nice Doamna nu prinsese de veste, ci doar Șchiopul și șleahta lui putuseră fugi. Alergase bucuros norodul strigând să trăiască Alexandru Vodă Potcoavă și abia de apucară să ție scaunul trei săptămâni, gândind a tocmi oaste și apoi a merge la Crai să ceară pre Nicoară, că s'au apucat Pătru Vodă și de sârg strângând oaste Turcească și Ungurească „fără veste au lovit în Iași și au înconjurat pre Alecsandru în curtea Domnească și au bătut den căslegi până la miază-părere. Eară într'o noapte, Martie dousprezece zile, au eșit Alecsandru cu Căzacii den curte că numai putură suferi, că și earba de pușcă sfârșise și bucatele li se împuținase, și nădăjduind că vor scăpa, au fugit spre codru". Le-au luat urma pre zăpadă Turcii și oamenii Pătrului și ajungându-i la ezerul Ciurebscilor au dat iar luptă și au pierit cazacii, și au căzut vitejește, loviți de moarte și Alexandru Vodă și hatmanul Șah. Prins'au Turcii pre Alexa și pornitu-l-au spre Constantinie să-l atârne în catalige, dar pre drum făcutu-i-s'au milă Domnului Dumnezeu și îndurafu-s'au de tinerețile lui, că l-au chemat la dansul până a nu trece Dunărea, și l-au astrucat acolo, în margine de drum.

. . . .
. . . .
. . . .
. . . .

S'au scuturat de zăpadă crăcile ce bat în fereastra temniții, au înmugurit, au făcut apoi frunză și Nicoară tot nu prinde tâlcul judecății. Vin în temniță judecătorii, tot întreabă, tot scriu și apoi iar se duc, ca să se 'ntoarcă iarăși.

A trimis voroavă Craiului și i-au venit voroave înapoi, dară de fie ce dată adăstarea vederii cu el a fost degeaba. Intr'o zi vin să-i spuie că-i va da oaste să meargă împotriva Tătarilor, în alta împotriva dușmanilor tuturor creștinilor și zi de zi se schimbă tocmirile. Noaptea, Nicoară scoate gratiile ferestrii pre cari le-a meșteșugit cu gând de fugă, și scoate capul afară și e atâta liniște că îi pare totul o poveste. Mâine de vor veni iar trimișii Craiului le va arăta gratiile scoase și le va spune că n'a voit să fugă, pentrucă vrea săvorbească stăpânului lor. Măcar așa vor înțelege și îl vor duce la Crai să aleagă una din toate. Harbuz i-a suflat de dimineață voroavă cum ca ar fi venit doi boeri de-ai Schiopului cu daruri la Crai. Ce-o fi se va vedea și Nicoară trage cu lanțul o crestătură pe zid, să nu piardă șirul zilelor: este a șaptea, iar luna e a lui Iunie.

Nici că se roșise bine zarea dimineții, când piața cetății se umpluse de lume.

Nehotărârea Craiului Ștefan cinci luni se sbătuse între cinstea de oștean creștin și slugărnicia față de Sultan dar, pasă-mi-te prea i-au fost scundă mândria să și-o ridice potrivă Inaltei Porți, că pre furiș, ca lotrii, plecă Măria lui den cetate lăsând poruncă judecătorilor să taie capul lui Potcoavă. Zic unii că măcar atâta rușine avu Craiul, să nu stea față cu cel de care Turcii dăduseră dosul în două rânduri. Halal de așa omenie!

Din partea Schiopului veniseră de șapte zile cu daruri bogate boierii Balica și Stroici să le dea Craiului Ștefan pre Potcoavă, iar din partea Turcului ceauș împărătesc erea pe drum cu carte nouă dela Sokoli care cerea și el pre prins, fie viu, fie capul său.

Spre ceasul al nouălea zarva pieței încetă parcă o coasă nevăzută îi tăiase graiul și porțile închisorii se deteră deoparte. Ieșiră întâi opt toboșari cu ropotul lor ca plumburile de sâneață, apoi căpitanul închisorii urmat de un rând de ostași și apoi altul de haiduci unguri, zid făcând toți îm prejurul pieței. Făcu apoi semn căpitanul și tobele bătură iar și din gura porții se ivi Potcoavă. In prag pasu-i se opri o clipă iar ochii făcură vulturește înconjurul pieței. După dânsul venea Ion, popa rutean, apoi călăul și iar un rând de haiduci.

De ajunse Nicoară în mijloc, se opri și zise căpitanului ce sta cu ochii în pământ, să-i scoată lanțurile. Călăul văzând încuviințarea dădu să iasă din rând dar prinsul înălțându-se în loc și smucindu-și brațele zise că nu este de nevoie și nici că-și sfârși voroava, că lanțurile zăngăniră pe caldarâm. Nicoară își frecă ușor încheieturile mâinilor iar pe buze îi miji un zâmbet; apoi alt gând îi lovi mintea că sprincenile i se încruntară ș prinse a umbla rar și apăsat de-a lungul și latul pieței, și toți erau numai ochii. Când pașii îl aduseră iar în mijolc, Nicoară ridică privirea, o roti mândră pe deasupra tuturor și prinse a glăsui:

„Oameni buni! Știți voi de ce îmi taie mie capul? De aceia că mi-am adăpat sabia în sânge turcesc, punându-mi viața în primejdie împotriva dușmanilor voștri și ai tuturor creștinilor. Bine să fie! Eu nu m'am temut de moarte, căci de m'ași fi înfricat de ea, n'ași fi înfruntat de atâtea ori dușmanii și nici acum nu mi-ar păsa de moarte dacă Dumnezeu ar vrea ca peirea mea să păstreze liniștea acestei țări. Insă nu va fi așa!

Să știți voi Polacilor, că Dumnezeu nu ține cu sperjurii și cu cei ce pun frica de păgân înaintea crucii și regele vostru sperjur a fost cu mine și fricos a fost tot Divanul Craiului vostru. Divan de muieri, nu de bărbați!

Iată oameni buni! Nici curajul fricii lor n'au avut nici Craiul nici păcătoșii săi de dredători, că au fugit din cetate și n'au venit aci să vadă cum moare omul care a ridicat sabia creștinătății împotriva păgânului.

Ai fugit Ștefan-Crai? Bine! Acum mă ucizi tu pre mine, dar nu se vor împlini doi ani și Turcii ți-or plăti aceasta cu chinuri grele, săți mușci pumnii. Nu ești Crai creștin Ștefan Bathory ci slugă a Turcilor și slugă ți-e toată liota de boeri cu suflet de muieri!

Așa de adevărate erau voroavele sale că nimeni n'a ridicat glas toată vremea cât a vorbit și toți cu amar își ziceau că dreptate are.

Dupce ce și-au descărcat sufletul, a întrebat Nicoară că unde călăul și gâdele au ieșit străinic de după căpitanul cetății. Văzându-l, întrebatu-l-au Nicoară de a venit vremea, la care omul a zis că a venit, dacă aceasta este și vrerea Măriei Sale.

T'e bine ascuțită sabia? a mai zis Potcoavă și de l-au încredințat de aceasta, s'a îngenuchiat cu fața spre soare și au prins a se ruga încet, după care și-a desgolit gâtul și chemând pe gâde, și-au plecat capul, zicându-i să lovească.

Văzând pre călău că nu se mișcă, au întrebat Potcoavă că dece nu-l taie și omul i-au spus că nu știe tăia capetele în acest fel. Ridicatu-au capul Nicoară și plecându-și-l pre unde au așteptat fel. Ridicatu-au capul Nicoară și nici omul nu îndrăsnește să-i și văzând că nici acesta nu-i felul și nici omul nu îndrăsnește să-i spună cum, i-au zis: Arată-mi tu cum vrei să-l pui' iar de i-au arătat și-a înălțat Potcoavă capul spre soare și sabia ridicată a pornit șuerând.

L-au luat oamenii și l-au spălat, iar capul cusutu-l-au de trup cu fir de mătase, apoi în raclă de stejar l-au pus în mijlocul bisericii rusești.

Ziua era a opta din luna lui Iunie, iar cursul anilor erau 7086 dela Facerea Lumii.

Au așteptat acolo o zi și-o noapte pân'ce au venit fiul său Constandin, ce era la școală la Camenița și făcutu-i-au domnească pogribanie, căci Domn creștin, fără de strâmbătate, au fost Nicoară și frate întru vitejie lui Ion Vodă. Și plângeau deopotrivă norodul, fie ei leși, cazaci au puținii moldoveni de se aflau acolo. Iar de s'au scurs trei zile s'au întors și Ștefan Crai, dară nimeni nu i-a strigat de bună venire căci nimeni nu uitase voroavele lui Potcoavă.

. . . .

S'au scurs veacurile ca anii, anii ca zilele, zilele ca ceasurile.

S'au depănat multe și de tot felurite lucruri pe lumea asta, de toate câte se petrec s'aseamănă una cu alta și nici una nu-i la fel. S'au isprăvit făr' de ispravă zilele Schiopului pe depărtate meleaguri, s'au istovit și cele puține ale coconului său, dupce cum din Marica Doamna, din Hurul Pârcălabul și până chiar din Sultan Selim n'au rămas altă mărturie de trecerea lor în fuga lumii decât pietrele mormântului.

Măria Sa Ion Vodă — de-i ziceau „cel Viteaz" cei ce cunoșteau meșteșugul vitejiei, au „cel Cumplit" cum l-au poreclit boierii din neamul celor ce l-au vândut — n'are lespede și nici trupul nu-i zace alături de țigvă, dar sfintele-i oase s'au măcinat cu pământul țării și astfel strop de liniște poate fi în sufletul său.

Cel ce i-a fost frate nu din întâmplarea omului ce-a întâlnit femeie ci cu toată voia minții de bărbat, s'au pristăvit și dânsul, dar n'a avut norocul să moară de mână păgânească ci creștină și nici pre cel să odihnească în lutul din care s'a plămădit.

Nicoară, căpitan de oaste căzăcească și Voivod moldovenesc, șade acolo, în biserica din Liov, șade drept, cu mâinile prinse peste sabie, de parcă așteaptă întoarcerea. Poate doar în seara Sfântului Andrei sufletu-i să pornească în țara Moldovei pe care a îndrăgit-o atât, pentru care și-a dăruit tinerețile și astfel o noapte pe an să-și găsească liniște.

Zaporojenii, la popasuri, lângă văpaia focului, nu l-au uitat și cântecul lui Potcoavă a răsunat ani de-a rândul, mereu, apoi într'un târziu, s'a stins și neamul lor, cum se sting toate.

ION ANESTIN

NOTA. — Pentru documentare ne-am servit de „Domnii Moldovii și viața lor" de Grigori Ureki și „Domnia lui Petru Vodă Schiopul" de Neculai Costin precum și Colecția Eudoxiu de Hurmuzaki vol. XI documente adunate și adnotate de Neculai Iorga, Buc. 1900, iar moartea lui Ion Vodă „cel Cumplit" este reprodusă din Istoria Românilor de N. Iorga vol. V.

Bătălia lui Mihai Viteazul cu Sigismund Bathory și Sinan Pașa la Giurgiu (1595).
(Gravură în aramă. Colecția Arhivele Statului).

[illegible] Maria.

ÎNVAȚĂMINTELE JERTFELOR TRECUTE

de BARBU THEODORESCU

E[xi]stă în credința poporară părerea că nimic nu poate avea durată, dacă la temelie nu stă o jertfă. La noi se spune că mânăstirea Curtea de Argeș a trebuit să se înalțe măreț în razele soarelui numai după ...meșterul Manole și-a zidit ...a mai scump, frumoasa și tânăra ...soție. La macedoneni aflăm a... credință cu puntea din ... Și așa mai departe tot astfel, poporul românesc nu a putut ... ființă de sine stătătoare în ...ite naționale până ce nu a ...ificat milioane de ființe, din ... mai bune și mai folositoare. ...stăzi, după două mii de ani de ...ță istorică, privind întreg acest ...t, putem să-l socotim un șir ...ntrerupt de sacrificii. Nu există ...ucerire românească, de pă...nt, de drepturi, de principii, la ...a căreia să nu se fi vărsat ...sânge. De la unirea din ... și până la actul de romani...e al Dacilor, nimic nu s'a a...t și nu s'a cucerit decât prin ...ge. Dacă eroism însemnează ...ntarea senină a primejdiei, ...ificarea ta pentru binele a...apelui și al țării tale, dacă e...m vrea să spună îndurarea ...ilor chinuri, morale și fizice, ...eranța că idealul urmărit ...a realiza, atunci, de sigur, că ...a noastră poate să-și zică pe ...rept cuvânt România eroică.

...Eroismul românesc s'a întins ...e întreaga suflare a poporului ... dela Domnitor și până la ...n. Au avut acte de eroism ...nii țării, boierii, cărturarii, ...erul și țăranii. Unii au su...t și s'au jertfit pentru o idee, ... pentru brazda pământului; ... pentru biserica strămoșească ...alții pentru tronul țării. Când ...urile sunt atât de grele, când ...mbări nouă, de hotare, de ...ncipii, de generații și de oa..., au cuprins întreaga omenire ... care nimeni nu bănuește cum ...scăpa, ce poate fi mai înălțător, mai demn de ascultat, mai bună pildă pentru orice Român, decât să-i amintești că niciodată poporul românesc nu și-a făcut dreptatea, decât prin sângele curat și tineresc al miilor de mii de pământeni. La aceste răscruci ale vremurilor se cade să pomenim toate pildele trecutului și, cu onestitate în suflet, să le luăm ca hrană pentru astăzi. Când toate statele europene se coboară cât mai adânc în viața trecutului lor, spre a scoate de acolo învățăminte pentru ziua de mâine, când toate națiile sunt dispuse la orice jertfă, numai ca mâine să trăiască o viață nouă și mai bună de cât cea de ieri, când fiecare popor își alimentează solidaritatea națională, lepădând ura și intriga, când conducătorii națiunilor se frământă în căutarea de noi idealuri, oare noi Românii, putem face altceva, decât să strângem din toate părțile, din toate colțurile, ceeace este mai de preț, ceeace poate fi folositor pentru statul nostru, iar înțelepciunea cea adevărată nu ne poate veni decât din trecutul nostru, unde vom afla și fapta cea bună, cât și pe cea murdară. Dar cârmuitorii noștri, de astăzi pot învăța de aici ce trebue și ce nu trebue prezentului.

Prima jertfă pe care s'a pus temelia poporului românesc, este a Regelui Decebal. Măreață figură, erou legendar, stăpân cu adevărat de țară, care a înțeles că viața sa e legată de a țării sale. A căzut țara, nu prin vina lui, ci prin forța adversarului său. Decebal și-a pus capăt zilelor, fiind că viața sa nu mai putea dăinui din clipa când hotarele țării sale nu mai existau. Domnii de mai târziu ai țărilor românești au continuat tradiția înțeleaptă venită din Decebal. Domnul țării s'a legat temeinic de poporul său și aspirațiile acestuia. Domnul a fost apărătorul hotarelor de țară. De aceea el a fost întotdeauna un militar. Domnul a fost purtătorul de cuvânt al dreptății. Domnul a fost apărătorul credinței creștine ortodoxe a poporului. Și s'au văzut jertfe domnești pentru aceste vitale probleme. Petru Rareș spunea „cât vom trăi nu vom suferi să ne ia cineva în batjocoră ori să ne facă pagubă". Pentru această cinste a Țării, Domnii români au înfruntat moartea pe câmpurile de luptă.

Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul, Petru Rareș, nu sunt primii sau ultimii care puteau fi ciopârțiți de iataganele dușmane. Multe din luptele purtate de ei au fost pentru creștinătate: „Nici nu vreau să spun de cât folos e această țară a mea pentru creștinătate, socotind că e de prisos, căci e lucru știut bine de toți", afirma Ștefan cel Mare. Ei nu s'au îmbătat de victorii, ei nu s'au speriat de dureri, ei nu au fugit de suferințele poporului. Viața lor de totdeauna a fost în mijlocul norodului pe care-l conduceau.

Din înțelepciunea poporului, Domnul a făcut legi, de aceea ne-am condus după obiceiurile pământului. Cel mai mare Domn din trecutul nostru, a fost mare atât timp cât legătura dintre el și popor era perfectă. Se spune că Mihai Viteazul nu a rămas biruitor ca Ștefan cel Mare, fiindcă nu s'a înfrățit cu poporul cum făcuse moldoveanul. Fiindcă Domnul nu a înșelat poporul, fiindcă Domnul a fost întotdeauna purtătorul de cuvânt al nevoilor norodului său, fiindcă Domnul i-a zidit biserici, i-a dat școli, l-a întărit, și l-a dus la biruință, poporul românesc nu recunoaște o autoritate pământească mai mare decât Domnul. Dela Domn încep și sfârșesc toate aspirațiile poporului și viața Domnului a fost legată de a poporului. Simplitatea acestuia o aflăm și la Curte. Suferințele au caracterizat viața poporului, suferința a scris și paginile domnilor. S'a jertfit poporul pentru țară s'a jertfit și Domnul pentru neamul său. Dincolo de aceste pilde ale trecutului nu mai aflăm nimic.

Boierimea românească pornește din eroism. Bravii țărani dintâi pe câmpul de luptă primeau pământuri și titluri boierești. De aceea, mult timp boierul nu a purtat decât costumul țărănesc. Cât timp ei au avut în suflet virtuțile țărănești, rostul lor în conducerea Țării a fost mare. Boierul era un țăran mai luminat, mai chiabur, înzestrat de Dumnezeu cu însușiri alese. El era remarcat de Domn, mai ales în războaie și căpăta o situație în dregătorie. Boierul a creat biserici ca și Domnul. Boierul a dat sfaturi țăranului ca și Domnul. Boierul a format o clasă socială de elită a țării. Dintre ei s'au ridicat cărturarii Țării. Cultura românească își are această origină boierească. De la Ureche și până la Kogălniceanu, cărturarii au pornit din boieri. Cei dintâi cărturari porniți din țărani, i-a dat școala ardeleană. Boerii și-au găsit un rost prin carte și au pierit prin patima politică. Boierul a adus lumină în țară. Boierul și-a risipit averea pentru zidirea bisericilor, pentru alinarea suferințelor în spitale, pentru îndrumarea cărturărească a norodului prin școli. Dacă marii Domni ai noștri au ieșit biruitori, au izbutit aceasta, fiindcă boierii înțelepți și onești le-au fost credincioși și fiindcă poporul a înțeles să moară pentru ei. Dela un timp însă, străinul din Orient pătrunde în țară.

El ajunge și boier, aducând cu sine obiceiurile leproase ale Bizanțului de mult mort în intrigă, în ură și lașitate. Iată ce a adus Fanarul: intriga, ura, lașitatea. Boierul român e înlocuit sau corupt. In locul vechilor virtuți, care mergeau până la sacrificarea averii și a vieții lor pentru binele țării, noul boier se strânge în casta politică. Țara nu mai

e condusă de Domn și de boier. Domnul, boierul și țăranul ajung în vrajbă prin ura, intriga și lașitatea străinului. Boierul în loc să ajute pe țăran, îl urăște și-l lovește. Boierul în loc să sprijine pe Domn, aduce în jurul lui intriga. Boierul în loc să moară pentru țară, este acum un laș. Boierul cel vechi a dat cărturarii veacului al XIX-lea. Prin ei țara se schimbă și se modernizează. Boierii Fanarului au creat partidele politice ale secolului trecut. Ce-a adus partidul politic? Nu a adus decât ruina și nu a făcut decât să lovească în vechile virtuți românești. Fanarul dispare, omul rămâne. El ajunge mason, el devine occidental, el își uită România și ajunge „Iorgu dela Sadagura". De aceea bisericile sunt în paragină, școala trebue s'o ia statul, țăranul ajunge rob, fiindcă banul muncii lui trece din buzunarul ciocoiului în băncile Occidentului. Atât de decăzută era boerimea românească, încât nu a mai putut da un Domn viteaz, cinstit, creștin, iubitor de țară, și s'a dus poporul spre a-și afla salvarea la monarhia străină. D-l Iorga afirmă că primul rol pe care-l are noua monarhie, este de a distruge patima politică. Domnul cel nou trebue să distrugă ura, intriga și lașitatea. Domnul cel nou trebue să fie erou, să aibă o viață simplă, să fie creștin ortodox, să apere hotarele țării, deci să fie militar. Domnul cel nou trebue să desgroape toate virtuțile de odinioară fiindcă țara nu se poate întemeia decât pe ele. Domnul cel nou este în mintea țăranului: creștin ca Ștefan, unificator ca Mihai, constructor ca Mircea, iertător ca Alexandru, milos ca Neagoe, distrugător de străini ca Vlad Țepeș și cu iubire de țăran ca Alexandru Cuza. Adevăratul boier român a fost un erou. El era o supapă de siguranță a vieței naționale. Când el a dispărut, mâncat de Fanar, țara a căzut în haos. Burghezia românească nu a fost pregătită să-i ia locul, deaceea politica burgheziei românești a fost atât de murdară și falimentară ca și a Fanarului. Nu există jertfă mai mare ca în istoria noastră, decât a boierimii moldovene sub steagul lui Ștefan cel Mare și nu există trădare mai mare decât a boierului Sturdza în războiul din 1916.

Am spus că boierul a fost cărturar. Adevăratul cărturar, fie că era de origină boierească, fie că se ridica din popor, a fost un luptător al idealului național. Literatura veche românească e produsul boierilor. Ea urmărea să apere ortodoxismul sau să apere prin dovezi istorice drepturile neamului românesc. A fost o literatură luptătoare, nu de urmărirea principiilor estetice. A pornit din nevoia să apere ființa statului, nu pentru a delecta sufletele și pretențiile artei pentru artă. Acești literați au avut de suferit răutatea oamenilor, greutatea de a procura cărți, asperitățile unei limbi încă săracă și inflexibilă. Iar în secolul trecut literatura a stat pe aceleași principii. Este educatoare, la[illegible]re, propăvăduitoarea ideilor sociale, creatoare de curent național, făuritoare de hotare etnice. Realizările sociale, pământ țăranilor, lupta națională etc., pornesc din această literatură. Inainte de a discuta dacă e bine sau rău, trebue să constatăm că acesta a fost rolul de până acum al literaturii noastre. Dar și aici, câte jertfe nu s'au adus! Bălcescu e închis și de aici i se trage moartea. Eminescu fiindcă lovea în boierimea înstrăinată, e lăsat în mizerie. Coșbuc trăiește o viață de lipsuri. Iosif, Gârleanu, Cerna, Petică, nu-și găsesc un rost în societate și mor de tineri tot în sărăcie. A avea talent, a lupta cinstit, a gândi onest prin scris în literatura românească e tot una cu jertfirea ființei tale. Regula generală e că literatura, deși aduce lumină și înalță nația, totuș distruge omul. E de multe ori o luptă conștientă pe drumul prăbușirii fizice, dar al desăvârșirii societății românești.

Când România a intrat în viața occidentală, elanul de luptă, rezistența în fața primejdiei, idealul național, toate au venit și s'au păstrat prin tineret. Tineretul a avut întotdeauna ideea de jertfă în inima sa. Așa s'a întâmplat cu generația dela 1848 sau cu cea dela 1890 sau aceea dela 1906. Când Românii din Ardeal au cunoscut prigoana închisorilor și a furcilor maghiare, nu oficialitatea românească, nu boierimea, nu burghezia, au ținut trează flacăra naționalismului, ci studențimea, fie aceea din Viena sau Buda, fie aceea dela București sau Iași. In jurul lui 1890 începea o nouă epocă de asupriri. La București, tineretul universitar reacționează. Studenții de atunci: Simion Mehedinți, Ovid Densușianu, Mihail Dragomirescu, Moroianu, Brătianu, Vicol, S. Mândrescu și mulți alții, toți în jurul vârstei de 20 de ani, au înființat „Liga pentru unitatea culturală a tuturor Românilor". Prin noua societate, a studenților și numai a studenților, țara e cutremurată de nevoia regenerării naționale. La 1906, când un Nicolae Iorga a înălțat drapelul luptei naționale, studenții și numai studenții au cucerit marea luptă a drepturilor firești ale limbei române. Iar sacrificiul tinerimei universitare nu a fost neînsemnat. Așa cum Domnii s'au jertfit pentru nația lor, așa cum boierii au pierit în lupte, așa cum literații și cărturarii și-au irosit bucuriile vieții tot pentru țară, tot așa și studențimea românească a știut să sufere dar să și învingă.

Aceste lupte seculare au distrus însă multe vieți. A căzut mai întâi vechea domnie. Uzată de intrigi și de Fanar, domnia cea sfântă și eroică de odinioară, ajunsese o simplă slujbă trecătoare acordată acelui ce plătea mai mult.

De aici nevoia aducerii unei monarhii nouă și sănătoasă. S'a distrus apoi boierimea. A căzut singură prin propriile-i păcate. După ce s'a rupt de pământ, după ce s'a înstrăinat de țară, după ce se arată incapabilă de a salva țara prin politică, boierimea românească a fost lovită mortal prin reforma agrară din 1917.

Orice speranță de a o ridica e zadarnică. Astăzi, boerimea nu se mai leagă prin nimic de viața cea nouă a țării.

Dar nici nu trebue s'o judecăm prin prizma ultimelor sale păcate. Ea rămâne jertfa cea mare adusă pe altarul statului românesc modern. O singură clasă socială a rămas neatinsă și neuzată. Din ea au pornit Domnii și boerii. Din ea s'au ridicat cărturarii și vitejii țării. Ea a dus greu luptelor seculare. Ea a muncit pământul. Ea a fost bogăția nesecătuită a țării. Ea a produs populația cea multă și sănătoasă a țării. Este clasa țărănească. D-l N. Iorga are un admirabil pasagiu despre țărănimea românească: „Literatura românească o face poporul, dar cuvântul acesta de popor e foarte vag și elastic. Din popor face parte mai ales țăranul, apărătorul și muncitorul acestui pământ românesc, sub toate stăpânirile întâmplătoare și sub toate exploatările nedrepte. E cel mai cinstit, mai moral și mai harnic din locuitorii țării și așa a fost totdeauna. Când boierimea păstrase numai puțin din bunul spirit al timpurilor vechi, când moleșirea începe s'o cuprindă, când nu mai știa să se lupte, când nu prea știa să lucreze, sapa n'a căzut din mâna țăranului, toporul i-a rămas la îndemână: țara a rămas bogată fiindcă pământul a fost lucrat, și dacă ar fi fost cine să poruncească, să spue cuvântul ce se aștepta, din aceeași mulțime răbdătoare și harnică s'ar fi ivit și cine s'o apere. Nu numai atât. Pe când boierul se înfunda în umbra răcoroasă a ietacelor potrivită pentru somnul lung de ziuă, pe când, dus de subțioară, de țigan sau de ciocoiu, era închis, pentru plimbare, în butca lui cu ferestruici rotunde, mărunte, țăranul își ducea viața sub cerul liber al lui Dumnezeu, în fața munților înnălțători de suflet, sau a câmpiilor mănoase, de care se legau amintiri de muncă și de luptă. Spectacolul boierilor erau alaiurile de o pompă burlescă, obscenele jocuri de păpuși, *caraghiozlâcurile* slugilor domnești; spectacolul țăranului era marele, eternul spectacol divin al trandafiriilor răsărituri, al apusurilor roșii, al liniștitelor amieze de vară, al serilor misterioase și al clarelor nopți de iarnă cu pământul de ghiață și cerurile de diamant".

Țăranul a fost temelia de totdeauna a țării. La început țara românească a avut numai țărănime pe deplin liberă și stăpână pe pământul său. A venit apoi boierul, care trăia în perfectă armonie și libertate cu țăranul. Pentru pământul său, țăranul a știut să se jertfească. Războaiele cele multe ale țării, au fost purtate de acest țăran, cu mari jertfe de sânge. In niciunul din războaie nu a dat înapoi. Dela o vreme au început greutățile materiale pentru țăran. Turcii au pătruns în Europa, ajungând și la noi. Armata în contra păgânului a fost susținută cu banii și trupurile țăranilor. Mai târziu s'a plătit un fel de bir puterii otomane. El a fost strâns tot dela țărani. De aici nevoia de a-și vinde pământul, așa cum s'a întâmplat pe la 1572, în timpul lui Alexandru Mircea.

Cu pământul, țăranul își pierde și libertatea. Prin 1600, țăranul este legat de pământul pe care-l muncea, neputându-l părăsi și nefiind nici proprietatea sa. Dacă boierul a dispărut prin desrădăcinare și prin spiritul de imitație, țăranul cu toate suferințele de orice fel, nu și-a sleit puterile. A răbdat, a dus o viață de rob, în mizerie și incultură, dar partea sănătoasă a sufletului său nu a pierit. A stat ascunsă secole de-arândul și ruina fizică a țăranului nostru a fost totuș capabilă să muncească mai departe tot spre folosul țării.

De la o vreme spiritele încep să se miște spre a cere reforme pentru săteni, sub influența Apusului. Barbu Știrbei și Grigore Ghica fac o legiuire agrară. Tinerii cu carte ai secolului trecut, ca Ion Ionescu, Ghica sau Bălcescu, trec în fruntea mișcării care cerea reforme pentru țărani. Kogălniceanu aduce legislație nouă în acest domeniu, pe care domnitorul Cuza o impune în 1864.

Dar soarta țăranului nu s'a îmbunătățit. In contra lui erau boierii, cei organizați în cluburi politice, stăpânitori de pământuri și strângători ai câștigurilor. Boierul trăia de cele mai multe ori la Paris, iar stăpân peste sătean ajungea arendașul evreu. Acesta era fără suflet și urmărea numai cum să câștige mai mult și mai repede. Țăranul este într'o situație mai critică decât cea veche. Și ca un blestem a venit reforma agrară din 1917, prin care s'a luat pământul boierului și s'a dat vechiului său stăpân, țăranului.

Se adeverea astfel că țăranul nu a suferit degeaba. Că jertfele sale și-au atins țelul. Totuși el e departe de marele său rol.

Țăranul este o mare comoară pentru neamul nostru. Prin el s'a păstrat limba românească cea curată. Orașul a modelat-o, dar a și înstrăinat-o. Inzestrat cu mare doză de imitație, dovedind că încă nu e apt ideilor înalte, orășanul s'a lăsat vrăjit de cuvinte străine: merçi, bonjour, etc. pe când mulțumesc și bunăziua sunt mai frumoase.

Când înstrăinarea a ajuns un pericol, cărturarii s'au îndreptat spre cronicele și literatura populară, de unde cuvintele neaoșe au ieșit și continuă să iasă din nou la lumină. Tot spiritul de imitație a stricat și datinele sănătoase ale poporului. Când oamenii de bun simț și-au dat seama de aceste păcate, tot spre țăran s'au îndreptat să afle obiceiurile strămoșești. Când orășeanul s'a văzut în fața pericolului dușman, când străinii au râvnit la pământul acestei noastre nații, tot țăranul a format armata, zidul apărător al României. Și el a știut să suporte frigul și să îndure foamea, să moară ciuruit de gloanțe, dar țara a rămas. Rare sunt cazurile când a dat înapoi. Dacă boierii l-au înarmat, ostașul țăran s'a dus în munți, în păduri, în locuri mlăștinoase și, cu ajutorul naturii, a știut ieși biruitor.

Oare nu e concludent exemplul din 1916? Neînarmat, el a dat înapoi din fața forței disciplinate și mecanizate a dușmanului. Dar, când țăranul s'a simțit în locuri unde tehnica glăsuia mai puțin, atunci toate socotelile conducătorilor de oști instruite s'au dus la fund. Deși a fost stors fizicește de mizerie și de munca exagerată a arendașului, țăranul român și-a păstrat claritatea minții și natalitatea prolifică. Astăzi, orașul românesc nu mai are copii. La sate, deși sunt măcelăriți de mizerie și boli, fiecare familie are cel puțin cinci copii. Muncind din răsputeri, de multe ori ca o vită, răzbind la infinit orice fel de suferinți, murind în masă pe câmpurile de luptă, țăranul român este totuș tânăr. I-a rămas bunul simț, simplitatea în gesturi și vorbire, puterea de creație minunată, o limbă unitară și plină de farmec, cum și natalitatea.

Astăzi, se lucrează la eliberarea țăranului de incultură și de mizeria materială. Fiindcă el a dat cele mai multe jertfe, fiindcă prin el s'au păstrat comorile neamului, fiindcă la el se face apel în clipe de primejdie, toate puterile sănătoase ale orașului trebue să se îndrepte spre satul românesc. Să ne închipuim o clipă că țăranul român va fi schimbat. Adică, i se va arăta că pământul său trebue muncit în alt fel, că ograda sa poate cuprinde păsări și alte animale, că ființa sa poate străluci prin curățenie, că școala îi modifică felul de a gândi, că șoselele sale vor fi asfaltate, că boul și calul său trebue să trăiască într'un grajd curat, că fiii săi pot avea un meșteșug, că iarna trebue să lucrezi în loc de a te prosti în cârciumi, că biserica dă o hrană trebuitoare sufletului. Atunci, milioanele de țărani ar da pe evrei și străini din negoț și industrii. Din mijlocul lor s'ar înălța o clasă semeață de luptători, fie pe tărâmul social, fie pe cel cărturăresc. Jertfele țăranilor, Domnilor și cărturarilor de până acum nu se poate să se fi dus în van. Dealtfel, aceasta se simte în atâtea domenii. Dar fiindcă orașul românesc nu va putea ține pe mâinile sale țara. Nu vedeți că provincia rămâne în urmă, că nația stagnează, că intelectualul ajuns acolo dă înapoi? Orașul trăiește astăzi numai prin Capitala Țării. Restul, de mult se află într'un apus îngrijorător. Experiențele îndelungate, căpătate prin viața seculară, ne arată clar că țăranul e vitalitatea țării. Nația trăiește prin el. Forțele puține, dar încă sănătoase ale orașului, trebue să sacrifice orice pentru înălțarea țăranului. Greșelile din trecut, insuccesul din lupta națională, stau în faptul că țăranul nu a fost che- mai de seamă a țării stă în noaneamul nostru. Nu vom putea avea o cultură sănătoasă și măreață, până ce nu vom elibera din întunerec pe țăran. Nu vom scăpa de elementul evreiesc, până ce lupta antisemită nu va fi îmbrățișată și de țăran. Nu vom putea goni străinul din fabrici și din negoț, până ce nu vom pregăti pe țăran să le ia locul. Nu vom îmbelșuga țara, până ce săteanul nu va fi îndrumat metodic în munca sa agricolă. Și să nu uităm niciodată că bogăția cea mai de seamă a țării stă în roadele pământului. Orașul nu a cucerit nicio biruință. El a adus sămânța, a căutat s'o puie în pământ, dar rodul nu a sbucnit așa cum ar fi trebuit. Aruncați cu cumpătate, cu multă chibzuință toate ideile cele mari și trebuitoare nației în ogorul sufletesc al țăranului. Duceți-vă acolo, voi cei puțini clar luminați, munciți cu răbdare și cu grijă și fiți siguri că idealul național va fi împlinit.

Astăzi, Occidentul ne dă o pildă formidabilă. Mulțimea disciplinată și condusă de un om de geniu birue toate piedicile. Astăzi Occidentul ridică la lumină, la viață nouă, pe cei mulți. Acolo cei mulți sunt muncitorii din fabrică. La noi cei mulți, cei harnici, cei ce produc, cei ce înmulțesc neamul sunt țăranii. Ridicați prin cultură la viața nouă pe săteni, organizați-i metodic, și vom birui. Vom birui străinul încuibat în mijlocul nostru, vom birui capitalul străin ce ne vrea robi, vom birui împătimirile, vom birui viața murdară de ieri.

Statul nostru are un exemplu din trecut. Boierii au fost cei avuți, cei luminați, cei cu drepturi, dar nu au fost cei mulți, de aceea s'au distrus, fără a aduce victoria finală. Statul român trebue să se bazeze nu pe o clasă privilegiată și creată artificial. Statul român își află menirea trăind pe țărănime. Chemarea de astăzi sună așa: banii și munca tuturora pentru alcătuirea unei armate puternice și pentru ridicarea țăranului. Orașul se poate înălța cât de sus, dar țara respiră puternic prin țărănimea sa. Orașul poate aduce o literatură aleasă, dar țara trăiește prin grâul țăranului român. Orașul poate înălța edificii mărețe, dar țara se menține prin prolificitatea țăranului. S'a spus greșit: înapoi la sate. Nu. Ridicați satele înspre orașe. Uniți-le, purificați-le și sădiți în pieptul tuturora acelaș ideal: idealul național, mila creștinească, jertfa pentru țară, onestitatea, noblețea muncii, flacăra culturii. E oare atât de greu?

APASARILE FISCALE ALE TRECUTULUI

de GRIGORE PANAIT

Imprejurările excepționale prin cari trecem azi determină toată lumea să-și arunce privirile spre trecut, pentru o bună orientare a activității naționale către viitor. Aceasta mai ales în domeniul economico-financiar.

Pentru România — după concluziunile unui cunoscut cărturar — „dintre câte societăți omenești au trăit vreodată, puține au avut de îndurat atâta cât au avut înaintașii noștri. N'a fost măcar, la mijloc, un veac de liniște, în care să ne putem întrebuința toate puterile sufletului la creațiune ci necontenit a trebuit să împiedecăm distrugerea pornită contra ființei noastre înseși"

Din punct de vedere economico-financiar, țările românești au fost umilite prin ocupațiile străine și în special de hoardele turcești, cărora li se dădeau biruri apăsătoare.

Astfel un document din veacul al XIII-lea constată că Valahii plăteau două feluri de impozite: biruri (reditium et servitiorum) în regiunile supuse direct autorității regelui Bela al IV-lea (1235-1270), precum terra Lytira (țara Lotrului) și tributuri (proventum et utilatum) în voevodatele autonome ale lui Lytnon și Seneslau. Acest document invederează, într'un chip neîndoelnic, toată suferința jalnică din trecutul românesc, deoarece se dovedește că la începutul sec. al XVIII-lea existau încă părți în regiunea nordică a Munteniei, cari erau vasale și tributare coroanei ungurești.

Dependența însă din ce în ce mai accentuată de stăpânire otomană încercuește din ce în ce mai mult țările românești, iar organizația fiscală din secolul XVI și XVII lea se desfășoară sub acest trist aspect. In această privință redăm următoarea descriere a situației fiscale din acel moment, — descriere ce înfățișează întreaga suferință a strămoșilor noștri: „tributul sporește treptat, în bună parte din cauza mezatului ce se deschide la Poartă de candidații la scaunele domnești. Ajunse să se ceară pe doi, trei ani înainte. Se adăugară darurile ce Domnii se obișnuiră să facă Porții pentru a dobândi scaunele, a se menținea în ele sau a le redobândi. Se mai cereau și bani pentru plata lucrătorilor de la cetăți și lopătarilor de pe corăbiile turcești. Din secolul XVI-lea principatele române devin „chelerul" (grânarul) împărăției. Turcii își asumă un drept de preemțiune asupra cerealelor și vitelor dela noi... Uneori exigențele depășesc posibilitățile țării și atunci marfa cerută trebue cumpărată. Alteori marfa trimisă la Poartă se pierde pe drum și deci trebue înlocuită. Se mai întâmplă și ca turcii să ceară pentru o parte din produse valoarea în bani. Curg cererile de zaherea (cereale), vite, cai, șoimi. Expedițiile și garnizoanele turcești din preajma noastră trebuesc întreținute cu de toate. Numerarul devine tot mai căutat". (**Ion C. Filitti: Considerațiuni generale despre vechea organizare fiscală a principatelor române până la Regulamentul organic**).

In lumina acestei situațiuni, ni se citează următoarele exemple, cari ilustrează toată gravitatea organizării fiscale românești din acele timpuri. „Despre Ilieș-Vodă (1546—1551), fiul lui Rareș, cronica spune că, având mulți Turci lângă el, puse dări mari, de care nimeni nu era cruțat. Domnia lui Petru cel Tânăr în Muntenia (1559 — 1568) este chinuită de exigențele turcești. La 1582 Mihnea Turcitul dă o moșie lui Stănilă Șoimaru pentru 12 cai, în trebuințele domniei la Țarigrad, împreună cu biruri..... La 1591 Petre Vodă Șchiopul se hotărăște să părăsească domnia pentrucă, spune cronica „Turcii după obiceiul lor de lăcomie trimiseră de cereau bani mai mulți de cum era obiceiul țării"... Despre Aron-Vodă (1592—1595) care se împrumuta dela marele vameș Toader Chiriac, cronica spune că în vremea lui „nu umblau numai dăbilarii singuri, ci și Turci trimitea de umblau prin țară cu dăbilarii". (Ibidem). De altfel și mișcarea lui Mihai Viteazul împotriva Turcilor a fost în mare parte determinată de strivirea economică a țării din cauza pretențiilor otomane. In timpul lui Radu-Vodă Mihnea (1616—1619 și 1623—1626), Miron Costin scrie că „veneau ienicerii să ia birul și până cu hangerele săriau la boieri".

Față cu această situație, după cum era și firesc, dările s'au înmulțit în mod sensibil în veacul XVI și XVII. Caracteristica impozitelor din această epocă este împrejurarea că cea mai mare parte din încasările lor era afectată exigențelor turcești, diferența mai redusă întrebuințându-se în lefuri pentru ostași și trebuințele curților domnești.

Din păcate nici încercările de reformă ale lui Constantin Vodă Mavrocordat (1733 — 1735, 1735—1741, 1741—1743, 1744-1748, 1748—1749) nu isbutesc să modifice situația fiscală a țărilor românești atât de apăsată. Angrenajul în care țările române erau prinse față de Turci anihilează repede cele mai bune inten-

țiuni și reforme. Nesfârșitele exigențe otomane împiedică orice tendință de ușurare și degrevare fiscală. Pentru documentare arătăm că într'un buget al Munteniei din 1766 — menționat în *Mémoires hitoriques et géographiques sur la Valachie* a lui *Bauer* — din totalul de cheltueli în sumă de 1.718.521 lei vechi, tributul și darurile pentru Turci reprezenta 1.534.478 lei, la care se adăuga 60.000 lei pentru zaherea (provizii de grâne pentru Turci).

Un alt document din Moldova ne spune că „grânele pe cari Moldovenii le trimiteau pentru destinarea Constantinopolului și cari le erau plătite cu bani din tributul lor, întrucât îi privea pe ei, sunt o operație nerodnică". *(Memoriu asupra vechei și actualei stări a Moldovei de comitele d'Hautérive*, secretar al Domnitorului Alexandru Mavrocordat). Cu toate acestea este interesant de reținut că în veniturile fiscale, agricultura nu se găsea pe primul plan. *B. P. Hajdeu* face această constatare după documentele fiscale în care găsește agricultura în al 4-lea rând printre următoarele venituri fiscale: oierit, pescărit, albinărit, câblărit (zeciuială la cereale) și vinărit. *(Originile agriculturii la Români).*

Indiferent de ierarhia veniturilor fiscale, cea mai mare parte dintre ele fiind afectate exigențelor otomane, o îndreptare sănătoasă a finanțelor publice românești nu era posibilă decât prin descătușare de Turci. Este ceeace se realizează în 1829 prin tratatul de la Adrianopol, căruia i-a urmat un început de reorganizare fiscală prin Regulamentul Organic.

Tendința de ameliorare și modernizare a regimului fiscal românesc este continuată și desăvârșită în preajma răsboiului mondial, deoarece „finanțele publice ale României din epoca anterioară răsboiului puteau servi drept pildă altor state, — creditul statului și chiar al administrațiilor locale fiind foarte consolidat". In această atmosferă de înseninare fiscală a intervenit războiul mondial care — după legitima caracterizare făcută de Domnul *Prof. Constant Georgescu* — „a întrerupt în mod firesc admirabilul progres al finanțelor publice românești".

Pentru a se putea satisface cheltuelile sporite, noui suferințe se abat asupra Țării Românești. Se procedează la majorarea cotelor de impozite (numai în anii 1929 și 1930 cu 32 la sută), la creiarea de noui impozite, la împrumuturi. In special împrumuturile externe s'au dovedit extrem de apăsătoare, din cauza condițiunilor lor oneroase, a greutăților de transferarea cuponului și din pricina consecințelor politice de tutelare ce decurg totdeauna din atari împrumuturi.

In privința rolului nefast (cel puțin sub aspectul economic) al împrumuturilor externe în România, tot d-nul *prof. Constant Georgescu* ne înfățișează următorul tablou, de o gravitate excepțională: „s'au făcut abuzuri cu contractarea acestor împrumuturi. In afară de împrumutul pentru asigurarea stabilizării de 100. milioane 740.000 dolari nominali, — în realitate încasați lei 16 miliarde 842.343.000. — s'au mai contractat în străinătate: împrumutul de 7½% zis de dezvoltare din 1931 de 8.715 milioane lei, pentru crearea Creditului agricol ipotecar, pentru investiții la c. f. r. și pentru drumuri; în August 1932 un credit la Băncile elvețiene din Zürich prin casa Pădurilor de 1.612 milioane lei, care a servit ca acoperire a unui împrumut ce Ministerul de finanțe contractase la Banca Națională a României, deși devizele erau blocate; un credit la Băncile franceze de 150 milioane franci în Februarie 1932, credit zis de campanie prin C. A. M. Pentru toate aceste împrumuturi statul a dat garanții speciale angajând veniturile sale viitoare, ceeace a complicat reducerea și conversiunea lor. Intrebuințarea lor a fost defectuoasă, mai ales a celor din urmă, fiind destinate acoperirii deficitelor bugetare. Condițiunile împrumuturilor externe, contractate în epoca de criză, au fost extrem de oneroase, dobânda lor reală depășind de 10%". *(Finanțele publice în România în timpul crizei*, comunicare din 14 Aprilie 1937 la Asociația generală a economiștilor).

Este inutil să mai arătăm că aceste împrumuturi externe au reprezentat și un prilej pentru creditorii străini de a intra în amănuntele vieții de stat a țării și să pună finanțele statului român sub controlul Ligii Națiunilor. Ne mărginim — pentru a nu mai face procesul vechilor conducători — a admite că istoria este poate inexorabilă prin guvernământul întâmplării. Aceasta însemnează — în concepția unui *Bergson* și *Jacques Bainville* — că erori nu există decât în judecata și aprecierile oamenilor, nici de cum în realitatea istorică.

IN DRUM CU BANAȚENII SPRE UNIRE

de GEORGE PANTELIE

Anul una mie nouă sute optsprezece, Noembrie pare-mi-se, în a douăzeci și treia zi.

Peste plaiurile bănățene vântul înfioară crengile codrilor, scuturând frunze arse de rugină spre pământul lui Dumnezeu .Intâi domol, apoi suflările nopții pornesc mai hiclean, răscolind văile și culcând copacii, hain spre pământ, ca într'o sbatere de moarte. Ploaie deasă și măruntă ca nisipul, lovește în ochiuri de geamuri, mari cât pumnul.

Ii toamna care se anunță grea, aidoma ca una din cele furișate pe aci, de când pământu-i pământ și omul om. Grea de gânduri și frământări, că în nopțile negre și reci, turnate peste coperișurile satelor, soldați sârbi, bolobănoși și grei, frământă glodurile ulițelor.

Impung întunerecul cu ochi dușmănoși, intră prin bătături să cerce prin ochi roșii de geam, dacă sunt gospodari adunați la sfat; apoi se depărtează bocănind greu, zăpăiți de câini, sporovăind în limbă străină.

Ulițele nu's ale noastre, de cum se lasă înserarea.

Sătenii se adună la sfat în puterea nopții, furișându-și umbrele prin șuri sau pe la margini de sat, ca tâlharii. Cu poveri mari de gând în suflet, cu dorinți frumoase și largi, câtu-i Banatul.

La sfătueli, se pomenește cu mare drag, numele unui rege viteaz din țara veche. Șoptesc ascuns despre o țară mare și frumoasă cum n'a mai fost alta, arătând cu mâni întinse hotarele depărtării, pierdute undeva, în nesfârsitul ocean de întunerec.

Pare că ridică fruntarii de țară nouă, plămădindu-i în gânduri și vorbe sbuciumate, temeiu.

Uneori, înfiorări de bucurii nesperate le cearcă sufletele. Atunci, depărtările aduc spre sat svoană de cântec domol și sugrumat.

Deșteaptă-te române!

Deșteaptă-te române, înaltă capul sus până spre nourii lui Dumnezeu și nu topi, din suflet boabe mari de rouă caldă pe lumina ochilor.

Și așa, nu poți plânge, numai singur, ascuns.

Un convoi de umbre

Tot în noapte, femei uscate de plâns, sue prin poduri, desfac hălci mari de slănină și așează, lângă pâne nouă și mirositoare — în desagi — merinde pentru drum lung.

Cei ce rămân acasă, se lipesc de pereți muruiți cu humă. In întunerec des, așteaptă plecarea. Unii, închină gânduri bune spre Dumnezeu, privind în noapte cu ochii umezi, spre răsăritul nădejdilor.

Așteaptă ispravă bună. Că în noaptea asta de încercări și bucurii sugrumate, pare că și soldații sârbi, au adormit, undeva, prin cotloane.

Și umbrele se adună la un crucis de uliți, domolinduse de vedere la adăpostul gardurilor.

De sus, cer nesfârșit privește cu milioane de licurici galbeni. Grămada umbrelor crește și glasuri molcome slobod, un zumzăit slab și prelung.

La gura uliței grămada umbrelor se rupe și cei rămași petrec cu ochi blânzi, pe cei ce pleacă, topindu-se în întunerecul nesfârșit. Firicele de vânt moale mângâe hăurile cu înfiorări de răcoare jilavă.

Entusiasmul Unirii, la Cernăuți, 1919.

Entusiasmul Unirii, în Ardeal.
(Reproducere după Silviu Dragomir, Adunarea Națională a Unirii, Cluj 1929).

Popas cu rugăciune

Drum lung cu suișuri și coborâri iuți, învălit în foi de frunză moale. Pe lături, umeri grei de munte cu plete mari de codru.

Colțuri negre de stâncă pândesc marginile, peste cari copaci voinici atârnă brațe negre.

Umbrele s'au strâns în formă ostășească și văile trimit spre crește ecouri lungi de cântec voinic.

Frunzele foșnesc moale sub opinci. Codrii cântă cu glas de aur. Spun, urlă cu glas urieș, ori povestesc domol, basmul adevărat al unui neam în jug.

Depărtările prind versul în pumni, îl mângâe domol și-l aruncă peste văi, din creastă în creastă, până se pierde prin hăuri.

Deșteaptă-te române! Uneori, cântecu-i șfichiuire de sbiciu, altcori îi rugă blândă, de pare că vine din rărunchii pământului istuia cutropit.

A început cernutul zărilor. Zdrențe de întuneric slab se ascund prin văi.

Intr'o svoană de isvor, umbrele-au scos cușma de oae sură. Și altă lână sură curge plete peste umeri largi, princiari. Apă rece alină obrazuri trudite de drum și spre răsăritul cu învolburări de pară, mâni ciotoroase și cucernice, închină semnul pe care s'a răstignit Mântuitorul Lumii.

— Tatăl nostru carele ești în ceruri, ...miros de rugă se urcă spre Dumnezeu, ca tămâia de jertfă.

Scrijele din sfânta și alba pâne astâmpără foamea.

Și drumu-i lung.

In crucea zilei, hodină la adăpost de fagi, pe paturi moi de Și când a răsturnat glaja spre gu frunze.

La Caransebeș

In 29 Noembrie 1918.

Svon uriaș de glasuri, plutește ca pâcla, peste oamenii vărsați din lături, puhoiu. Norodul, în strae de cânepă albă, cu sumane sure și desagi grei, curge în clocot de valuri spre gara sură. Din loc în loc, prin câmpul de cușme, bătrâni și cucernici preoți hălăduesc, înconjurați în roate strânse, de poporenii satelor. Ascuțite șuerături de locomotivă tae zumzăitul, cu vers lung și subțire ca ața.

Un monstru negru și greu trage pufăind șirul nesfârșit de vagoane.

De departe, o vorbă domoală desface mulțimea în două, tăind o cărare îngustă. Norodul se închină adânc, cu cușmele în mâni. Printre zidurile de strae unduitoare, trece blând și cu vorbe bune dr. Miron Cristea, episcop de Caransebeș, urmat de o ceată de preoți în strae lungi și negurate.

Mulțimea-i mângâiată cu priviri de binecuvântare și mare mulțămită...

Apoi zidurile de strae mișcătoare se împreună cuprinzând cărarea ca un șuvoi.

Deșteaptă-te române !

In vagoanele sdruhăite, norodul se înghesue, se strivește să prindă o părere de loc. Pe polițele de bagaje, sue sprinten, români cu desagii în spinare.

Cei de jos, fâlfâe spre tren, năframe albe și au în ochi boabe mari de rouă. Pe scări atârnă încă ciorchini, când roți grele lunecă pe șine cu sgomot acoperit de glasuri.

Din fereastra unui vagon greu, fâlfâie o frântură de cânt, ca o înfiorare. Ochi umbriți de sprâncene bătrâne strivesc mărgele mari de rouă. Cântecul umple zările, ca furtuna; în țăcănit de roți deslănțuite, cuvintele versului cad moi, ca balsam de răni.

Răni de asuprire.

— Deșteaptă-te române!... gara rămasă în urmă, pare că-i 'necată în hohot.

Plânsul domol, îi odihnitor ca roua. In urma trenului rămân șuvoae de glas, ce cutreeră văile.

— Pe al nostru steag e scris unire... altă înfiorare, până în străfunduri de suflet. Alte boabe de chilimbar.

Un moșneag din fața mea își smârcâe nasul. Plânge sguduit ca un copil. Cântecu 'l năpădește. Deschide gura să dea glas, dar rămâne mut. Sufletul îi e împietrit în bucurie.

Doamne ajută-ne!

Svonul cântecului stărue încă, prin unghere. Moșneagul din fața mea, își privește dosul palmelor scăldate. Dă a râde, cu sufletul topit în lumina ochilor, pe cari tremură calde încă, lacrimile.

Fără sfială. Plânsul bucuriilor îi domol și deavalma.

Moții

Lumina zilei se moaie și înserarea curge lin, ca apele. Trenul bucuriilor noastre aleargă smeu, spre Alba. Și norodul cântă. Arătări mișcătoare pe margini de drum; când trecem, aruncă cușme negre spre nouri. Sau pipăe frunțile cu degete încrestate de trudă... In Numele Tatălui!... Doamne, ajută-le!

In gări, satele așteaptă în felurite strae de sărbătoare, în jurul preoților cu icoane și mătănii.

Cântecul aruncă bulboane mari de glas, peste câmpuri.

Inainte, într'un vagon însemnat cu litere austriace. I. P. S. Episcopul Caransebeșului cântă și el, deavalma cu suita și delegații. Da' nu din bucoavele sfinte. Cântă cu norodul, doina scăpării de jug, că și asta-i o rugă.

In crucea nopții, trenul gâfâe greu, domolindu-și fuga. De afară prin geamuri străbate svon de cântec... se apropie și când lăsăm ferestrele, crește uriaș ca un șuvoiu de munte.

Cântă moșnegi în sumane albe și cu pălării mici, cântă femeile, copiii. Sunt ciubărarii neamului oropsit. Moții!

Deșteaptă-te române!

Au scos suflete din grătarele pieptului și le modulează în cântec. Au coborât de acolo, de sus, mirosul codrilor cu ei, cu suferința și jugul.

Cântecu-i blestem și rugă. Și în jurul gării, pâlpâe lumini de glasuri. Ciubărarii au format gărzi țărănești, subt comanda vajnicului Amos Francu.

Trenul se urnește greu. Iar fâlfâiri de cântece și năframe, cu lacrimi strivite domol, în pleoape.

Apoi molcomeală.

Și odată, din desagi grei, încep să coboare glăii pântecoase cu rachie caldă, care-s trecute din mână în mână, cu închinări domoale și plescăituri de limbi, a mulțămire.

Din mustăți sure, încep să răsară zâmbete și glume potrivite.

Un rumân, dintre cei suiți pe polițele de bagaje, s'a pălit cu ceafa de podul vagonului când a cercat să întoarne glaja cu fundu'n sus, ca să poată gâlgâi. Și pentrucă a trecut prin vagon o svoană de râs, s'a hârjonit amarnic până s'a întors cu fața în sus, ră, răchia a nemerit pe de lături stropind cușmele celor de pe bănci.

Pe năcazul lui, s'a pornit o veselie și un râs de se cutremura vagonul.

In cetatea neamului

Am intrat în Alba-Iulia, în vreme ce înserarea flutura peste cetate valuri de pânză cernită.

Coborâm, în zumzăit uriaș de glasuri. Orașul geme de norod. Aci-i sufletul sbuciumat al întregului Ardeal.

Maramureșeni cu plete lungi, cu sumane mițoase de oae căzând în falduri largi pe spate, Oșeni, în cușme mici și strae albe de cânepă, cusute măestru, Mocani, Bihoreni și alții alții, valuri.

Trăiască România Mare

In sgomotul orașului, am frământat tina, spre centru, pe ulițI aratate lung, de ciubărarii lui Iancu. La hotel „Hungaria" unde s'au adunat căpeteniile, aflăm o veste care ne topește bucuriile.

Oamenii își dau binețe pe ulițí, spunând: Trăiască România Mare cu condiții. — Alții le răspund: Trăiască România Mare fără condiții!

Intre Ardeleni și Bănățeni se preling mici neînțelegeri.

La ora 11, Bănățenii se adună la sfat în camerele 27 și 28 a hotelului Hungaria, pentru a se lămuri cu pricina „condițiilor".

Avram Imbroane, cu Moții și Vidu, nu vreau să audă de condiții. Bihorenii sunt și ei de aceiași părere. La discuție iau parte d. Iuliu Maniu, Cosma și alții.

Bănățenii ies înegurați, hotărâți să se întoarcă la Lugoj pentru a se decide.

O nouă consfătuire. Norodul așteaptă grămădit pe ulițI.

Ora descătușării

Sosește ora descătușării. Bucuriile sunt reținute în suflet. Așteptarea-i grea. E ora 12 din noapte și stupul poporului de afară zumzăe și clădește dorinți mari: să prăbușească stâncile Carpaților ce țin hotar.

E ora 12 și 10 minute. In mij-

Armata română, intră în Alba Iulia, 1918, pe sub poarta lui Mihai Viteazul
(Reproducere după Silviu Dragomir, Adunarea Națională a Unirii, 1929).

[illegible] până peste pra[illegible] cu figuri turnate în bucurii toți fruntașii partidului național Român și strigă:

Trăiască România Mare fără condiții.

Momente mari, cât hotarele. Suntem copleșiți, cu răsuflările tăiate. Vestea se întinde și afară ca furtuna și glasurile pornesc, sugrumate de emoții. Pare că s'au spart zăgazurile cerului.

Fruntașii partidului național Român, sunt prinși în mijloc. Dintr'un colț, sbucnește glas voinic apoi altele. Geamurile și ușile cafenelei sunt date de pereți.

Hai să dăm mână cu mână,
Cei cu inima Română
Să 'nvârtim hora frăției
Pe pământul României.

Mesele și scaunele se urcă grămadă lângă ziduri, până 'n pod. Și curge hora bucuriilor, pe podele cu noroiu până la glesne.

Afară alte lanțuri de horă și altele.

Cetatea 'ntreagă cântă, joacă și plânge. Imbrățișări, sărutări și lacrimi de emoție.

Intr'un colț, la cafenea, o revedere caldă și grea, ca însuși momentul.

D-na Eugenia Goga își strânge la piept fiul, pe Eugen, sosit abia acum din România veche, după vreme lungă.

— Strânge-mă cu amândouă mâinile fiul meu! Imbrățișează-mă! Și hohotea... Delături ștergeau lacrimi și alții. Că măneca lui Eugen Goga atârna goală din umăr.

. . . .

Dimineața, corul bănățenilor au cântat „Deșteaptă-te române" și „Pe al nostru steag" la ferestrele unde erau încartiruiți: Iuliu Maniu, Cicio Pop, Cosma, Braniște, Vaida Voevod și alții.

A venit și Iancu la Unire

Drumul sfânt, spre Câmpia libertății, păzit de 4000 de ciubărari de ai lui Iancu, sub comanda lui Amos Frâncu!

Moții blajini, strajă drumului spre Câmpia Libertății. Cu arme scurte, lăsate la picior. Semn de pace.

Sus, la poarta cetății cu ziduri umede și reci, unde Horia și Cloșca au ispășit martiraj, un moț bătrân ca vremea. Cu pușca la picior și el, printre cei tineri. Are 90 de ani. Ochii buni, cu strașini albe de sprâncene. Prin ochi, sufletu-i râde.

— Ce cauți aci, moșule, printre tinerei aieștea? (In cap, ochii-i pâlpâe ca două lumini. Pe obrazu-i sbârcit, bucuria-i încrestează peceți).

— Apăi, eu îs din luptătorii lui Iancu. M'o lăsat Dumrezeu, să ajung aiastă dză sfântă. C'apoi m'oi duce să povestesc acolo sus, în ceriu, lui Iancu, cum a fost unirea.

Ochii sunt grei de lacrimi. Sgomotul norodului se pierde departe, pe Câmpia Libertății.

Ii anul una mie nouă sute optsprezece, Dechemvrie întâi.

Umilii luptători pentru Unire

Douăzeci de ani trecuți ca o clipă, dela înfăptuirea Unirei celei Mari, au dat prilej multora dintre noi să facă unele popasuri pe marginea istoriei, cu atât mai necesare, cu cât vremea tinde să aștearnă vălul uitării și-al indiferenții peste fapte și peste oameni care-au fost.

Ziarele, revistele și toate publicațiile mai mărunte, au consacrat coloane întregi evenimentelor din Decembrie 1918. S'au publicat documente originale și fotografii. O! mai ales fotografii! Adunări tumultuoase și domni gravi în uniforme strălucitoare, în fracuri și cu decorații. (N'am văzut nicăeri chipul turtit de ploae al ofițerului și nici capela — umila dar legendara capelă! — a soldatului țăran român care a murit fără să facă considerații filozofice pe marginea celei mai sublime și mai dureroase jertfe! Jertfa vieții!)

Douăzeci de ani dela unire! Mult, foarte mult pentru un popor care uită așa de repede sacrificiile pe care a trebuit să le facă la o răscruce a vieții lui.

Am văzut undeva un tablou foarte frumos, care rânduia solemn, în atitudini marțiale, fel de fel de oameni care luptaseră pentru unire. Dealtfel, o etichetă atrăgea imediat atenția celui curios, în litere mari: „Făuritori unirii"...

Și unii din oamenii aceia trăesc și la prilejuri mari ca acestea, strigă și scriu că lor — scrisului lor adică! — li-se datorește unirea.

Că dacă ei n'ar fi ținut trează conștiința poporului și nu l-ar fi spus că se trage din cele mai mari neamuri ale pământului, noi nu ne-am fi unit.

Profundă eroare! Nu tăgăduesc rolul acestora în marele act pe care-l aniversăm în fiecare an. Dar a-l atribui în întregime lor, înseamnă a nega, a profana, mormintele acelora care-au căzut cu fața la inamic.

Aceia sunt luptătorii umili, necunoscuți, pentru unire. Luptători în sensul cel mare și adevărat al cuvântului. Oameni care au ținut în mână o pușcă, o sabie, care-au mânuit un tun, care-au construit un pod sub focul artileriei inamice. Aceștia sunt luptătorii „cei mari" pentru unire.

Câtă literatură „ieftină" s'a scris odată pe seama jertfelor și cu câtă uitare acoperim astăzi mormintele, jertfa lor! Nimeni nu mai cercetează câmpiile pe care au murit ei ca să sfințească cu sângele lor tânăr o idee, care nici o valoare n'ar fi avut dacă nu era jertfa lor. Dela ideie la faptă, este cât dela cer la pământ.

Acela care trece la faptă, sau care ajută ca ideea să devină faptă, acela este făuritor! Și numai acela! Imi trec acum prin minte morții aceia mulți și cei care mai trăesc și astăzi viața lor fără bucurii prin satele noastre sărace, care au luptat ca să întregească neamul. Și noi am trăit anii cumpliți ai marelui războl. Dar n'am îndurat suferințele lor. N'am tremurat omenește în fața morții! N'am plâns tăcut cu lacrimi sfărâmate în palmele noduroase și mânjite cu noroi și cu sânge, când se rărea șirurile tinere în bătaia mitralierelor...

Erau mărginite orizonturile vieții lor sărace, dar câtă iubire, câtă suferință era închisă în acele orizonturi formate dintr'o căsuță și dintr'un ogor semănat cu porumb... Lor li s'a spus de către ofițerii tineri că intră în foc ca să mărească țara, s'o facă mai frumoasă și mai bună.

Sufletul meu tânăr refuză să creadă că oamenii aceia care se retrăseseră cu moartea în suflet de pe Mureș, pe care-i apucase zăpezile și înghețul pe culmile Carpaților, care se încordaseră pe Olt și pe Argeș să facă față inamicului și trădării, au stat toată iarna în tranșee numai pentrucă li se promisese pământ!

Profundă nedreptate! Am tot așteptat să se ridice cineva ca să le facă dreptate, să spună că nu-i adevărat, că oamenii aceia n'au murit pentru pământul pe care urmau să-l stăpânească odată, după încetarea războiului. Dacă nu s'a făcut aceasta, nimic nu s'a făcut pentru sfânta și veșnica lor pomenire.

Unirea e a lor, ei au făcut-o, ei au murit pentru ea!

Veți înțelege aceasta și cei care ați stat departe de front, la părțile sedentare? Mă îndoiesc... In fața lui Dumnezeu și a istoriei, noi n'avem alți reprezentanți decât pe ei. Iar în marele tribunal al dreptății omenești, nu recunoaștem alți procurori decât pe ei.

Mormintele semănate la marginile țării, sunt cea mai bună garanție — cea mai puternică linie Maginot, Sigfried, sau cum veți voi să-i ziceți — pentru cei care se bucură astăzi de viață! Să facem dreptate umililor și adevăraților luptători pentru unire. In cartea cea mare a neamului românesc, lor trebue să le consacrăm cele mai multe pagini, lor, celor mai buni dintre noi.

Astăzi când vremurile grele bat iarăși în sărmanele noastre porți, să le aprindem făcliile care s'au stins din cauza nepăsării noastre. Să nu ne găsească întunericul cel mare, nepregătiți.

EM. VOICULESCU

ROMANII DE PESTE HOTARE

de Șt. Mihail Lazăr

„Dar pe noi, fraților cui ne lăsați?"

(Un soldat român transnistrian, în 1917, la desllpirea Basarabiei de Rusia).

Nu este acum timpul să facem procesul trecutului! In timpurile acestea turburi nu avem răgazul unei răfueli cu oamenii trecutului: cu politicianii, care s'au desinteresat total de soarta românilor de peste hotare, cum s'au desinteresat și de soarta ținuturilor românești din țară expuse străinismului. De altfel alături de politicianii trebue să-i amintim și pe intelectualii, care au manifestat acelaș desinteres față de cele două probleme amintite mai sus. Ba chiar și marea massă s'a desinteresat total.

Aceasta pentrucă românul în genere are un mare defect: este prea tolerant în interior și prea desinteresat față de soarta fraților rămași peste hotare, într'un cuvânt: românul este prea puțin șovinist. Aceasta în timp ce este înconjurat de popoare turanice, turano-slave sau slave, pline de cel mai feroce șovinism și de cel mai nemăsurat orgoliu.

Dar astăzi zările sunt sumbre, se vestesc timpuri de prefaceri, noui asalturi se pregătesc, noui pretenții se ridică.

Incep a se discuta frontierele; baza etnico-statistică și istorică a stăpânirilor. Incep a se număra minoritarii din fiecare țară. Fiecare popor începe a-și număra consângenii care aparțin altei țări... Și în aceste zile este natural ca noi să ne gândim la neamul nostru.

O severă informație etnografică și o obiectivă informație istorică ne trebue pentru a ne cunoaște noi înșine precis situația și pentru a o putea dovedi oricui.

Romania Magna

Dacă ne întoarcem cu 20 de ani în urmă, în anul 1918 și cercetăm istoria acelor timpuri vom găsi lucruri interesante de constatat: vom vedea că circulau fel de fel de hărți cu frontierele țărilor din Europa Centrală. In timpurile acelea turburi toate popoarele redactau fel de fel de hărți și formulau fel de fel de pretenții. Jocul pretențiilor era liber. De-abia după aceea ne-am obișnuit și ne-am resemnat fiecare cu ceeace am primit.

Vom reaminti, totuși, în ceeace privește România, — și numai tangențial, în ceeace privește alte țări — planurile de împărțire a Europei Centrale, Sud-Estice și Estice, planurile nouilor frontiere.

Prin tratatul secret de alianță dintre România pe de o parte, Franța, Marea Britanie, Italia și Rusia pe de altă parte, din 4 August 1916 (tratat pe care l-am reprodus cândva în „Vremea"), granițele care ni se acordau erau mult mai largi decât cele actuale. Anume ni se promitea să anexăm: întreg Maramureșul, adică și Maramureșul de Sus, sau Maramureșul cehoslovac; vasăzică cea mai mare parte din provincia cehoslovacă actuală numită: Rusia Subcarpatică (Podkarpatskj Russ). Regiune populată, afară de români, în mare număr de către ruteni.

Granița cu Ungaria, dacă nu era pe Tisa — dat fiind că pe-acolo, în prezent, este populație maghiară, — totuși era mult mai spre Apus decât cea actuală.

Era o linie aproximativ paralelă cu actuala frontieră, dar mai spre Apus. Anume: 4 km. în josul confluenței Someșului cu Tisa. Iși urma drumul sud-sud-vest. Alt punct de reper: 6 km. la Răsărit de orașul Debrețin; apoi: frontiera va tăia Crișul la 3 km. în josul confluenței celor 2 afluenți: Crișul Alb și Crișul Repede. Atingea Tisa la satul Alde, la Nord de Seghedin. Și, în fine, URMA CURSUL TISEI, APOI AL DUNARII până la Vârciorova, de unde urma înainte pe vechea graniță a României. Banatul rămânea, prin urmare, întreg al nostru.

In sensul acesta s'au redactat în anul 1919 și hărți. Dintre acestea noi am văzut 2 modele.

Era vorba să ni se atribue ceva și din Galiția, o parte din vechea Pocuție, cu toate că dealtfel — acolo nu sunt români, și nu noi cerusem. Inainte de războiu ni se promisese Valea Timocului din Serbia, populată de o massă compactă de români. In 1918 sub protecția armatei italiene s'a făcut o republică a Pindului, un mic stat aromânesc, despărțit de patria cea mare, așa cum e astăzi Prusia Orientală de Germania. Moldovenii de peste Nistru ceruseră și era vorba — e drept, foarte vag — să luăm partea românească din Ucraina.

Atunci jocul dorințelor și impliniirilor lor era liber.

Cu arma propagandei

Să arătăm că granițele noastre politice nu corespund cu cele etnice și anume: cele etnice sunt mai largi. Și prin urmare: noi suntem aceia care am mai putea avea pretențiuni, nu alții.

Bineînțeles toate acestea trebuesc dovedite. Și ar trebui să ne așternem pe lucru, măcar acum în ceasul al 11-lea, gândindu-ne că niciodată nu-i prea târziu.

Lucrările s'ar referi la două probleme: minoritarii dela noi din țară și românii de peste hotare. Pentru aceasta ar trebui făcute pentru fiecare dintre aceste două probleme: câte o STATISTICA pentru a se vedea NUMARUL și câte o HARTA ETNOGRAFICA pentru a se vedea așezarea. Pentrucă nu e indiferent dacă o minoritate este disparată sau massată și mai ales nu este indiferent, dacă este limitrofă sau nu cu statul consângean.

Și noi putem face o astfel de statistică și de hartă fără frică, pentrucă: la noi minoritățile au un procent mic (cea mai mare este — mi se pare — 8 la sută); pentrucă sunt disparați, iar unde, prin excepție sunt massă oarecum compactă, nu sunt limitrofi, ci la o mare distanță de țara de acelaș neam. Pe când românii noștri de peste hotare, o bună parte din ei sunt în massă compactă, unii mai mult, alții mai puțin, și unii dintre ei sunt limitrofi cu patria-mamă.

La aceste lucrări s'ar mai putea adăuga și altele. Anume: dovedirea DREPTURILOR ISTORICE. Unde să se arate și desnaționalizările (vezi Secuimea și câmpia Tisei), precum și colonizările (vezi: ciangăii, sașii) și imigrările favorizate de stăpâniri streine (vezi: rutenii din Bucovina, bulgarii din Sudul Basarabiei, etc).

Tot la partea aceasta suplimentară ar intra și altceva: o demonstrare cu documente: a tratamentului nemaiauzit de liberal al minorităților dela noi.

Toate acestea s'ar putea face la Ministerul Presei și Propagandei și la Comisariatul Minorităților, dând ajutor și alte instituții publice și particulare, precum și persoane particulare. Broșuri cu: statistice etnografice ale minoritarilor din țară și ale românilor de peste hotare și hărți cu așezarea minoritarilor în România și a românilor de peste hotare în alte țări. La acestea s'ar adăuga date doveditoare a drepturilor istorice, precum și prezentarea situației actuale.

Dealtfel în aceste broșuri n'ar trebui să se uite a se adăuga sacrificiile pe care le-am făcut — spre deosebire de alți aliați ai noștri — la tratatul de pace.

O statistică impresionantă

Până atunci vom căuta să dăm cititorilor noștri o idee clară asupra situației românilor de peste hotare în chiar coloanele acestei gazete, problema fiind de cea mai acută actualitate. Fiindcă, spre rușinea noastră, noi nu l-am prea sprijinit, dar acum e momentul să facem din el României un scut.

Ucraina (U.R.S.S.) are	1.200.000 români
Ceho-Slovacia are	20.000 români
Ungaria are	250.000 români
JUGOSLAVIA:	
Banatul jugo-slav are	150.000 români
Timocul jugo-slav are	300.000 români
Macedonia jugo-slavă are	50.000 români
BULGARIA:	
Timocul bulgăresc are	120.000 români
Macedonia bulgărească are	30.000 români
Grecia (Macedonia)	200.000 români
Albania are	150.000 români
Italia (Istria)	3.000 români
Total	2.473.000 români

Deci aproape 2 MILIOANE JUM. de români sunt peste hotare.

Aici n'am numărat, bineînțeles, pe cei 300—400.000 români din America (Statele Unite), care nu sunt acolo autohtoni, ci sunt imigrați.

Românii de peste hotare

Din timpuri mai vechi, ca bejenari și găsind pământul bun și neocupat, moldovenii au trecut dincolo de Nistru și au colonizat un întreg ținut. La 1679 stăpânirea românească a Moldovei se întinde cu Duca-Vodă, care va fi și „hatman al Ucrainei", peste Ucraina moldovenească. Cronicarul Nicolae Costin spune următoarele: „Și tot într'acest an au mers Duca-Vodă la Nemirova (sat căzăcesc lângă Bug) cu Doamna sa și cu ginere-său și cu multe gloate (colonizare N. R.), și mergând, apoi întorcându-se pe la Soroca, au făcut case domnești, cu beciuri de piatră, la Țigănăuca, împotriva Sorocii, peste Nistru, și alte case la Peștere lângă Buh". (V. Harea, Românii de peste Nistru).

După 1791 provincia românilor transnistrieni ajunge sub stăpânirea Rusiei, care încearcă să facă massive colonizări, totuși caracterul Moldovenesc al „Transnistrianei" este evident.

Astăzi românii se întind între Nistru și Bug, dar trec și acest râu, și străpung ca o linie Ucraina chiar peste Nipru. Se află în județele: Cherson, Podolia, Ecaterinoslav și Taurida. Centrele mai însemnate: Tiraspol, Dubășari, Balta, Ananiev, etc. Afară de acest ținut, al Transnistrianei, se mai află români în: Crimeea, Caucaz și până în Siberia — sate întregi colonizate pe fluviul Amur.

Numărul românilor transnistrieni este de **620.000** după V. Harea. (Șt. Ciobanu pune peste 800 de mii, iar A. Nour peste un milion). In 1917 și anii următori acești români au manifestat dorința unirii lor cu România. Un țăran, Filimon Marian scrie ziarului „Cuvântul Moldovenesc", în Mai 1917: „Am de-acum 76 de ani; ca mâine voiu muri, dar tot nu mă îndur să se stingă moldoveneasca. De-acela vă rog și vă poftesc să nu-i uitați nici pe Moldovenii de pe Malul Nistrului cel din stânga, din gubernia Hersonului. **Că toate satele pe malul Nistrului sunt moldovenești, da preoții mai mult ruși. Și tare ni-i întuneric cu așa slujire. Foarte ni-i sete de preoți moldoveni și nu-l avem**; deși sânt unii Moldoveni, tot rusește citesc. Mă rog să mă bucurați cu vreun răspuns bun la cererea me".

La unirea Basarabiei cu România, un soldat transnistrian strigă: **Dar pe noi, fraților, cui ne lăsați?** Dacă Dumneavoastră rupeți legăturile cu Rusia, apoi noi atuncea vom săpa Nistrului altă albie, ca noi să fim totdeauna nedespărțiți de voi!" In Noembrie 1917 se formează un comitet, care ține un congres la Tiraspol, în 17 Decembrie, în care moldovenii cer: o întreagă autonomie. In Rada (parlamentul) ucrainean unul striga: „Să ne soindinim (unim) cu frații noștri din Moldova" (Basarabia).

După triumful armatelor roșii în Ucraina, românii transnistrieni vor avea o „Republică Moldovenească" (1924) cu capitala la Balta, apoi la Birsule; însă în aceasta nu se cuprinde decât o mică parte din românii din Ucraina. Persecuțiuni mari îi mână pe aceștia în patria mamă, trecând Nistrul, dar adesea cad răpuși de gloanțele grănicerilor sovietici. In 1932 a fost un adevărat masacru, cu mitralierele, au murit zeci de mii. Cei cari vin spun că aici e raiu, față de Rusia. Am citit personal, în revista lor și în gazete basarabene mărturisirile lor.

In Ceho-Slovacia se află în **Maramureșul de Sus, dincolo de Tisa, în număr de 20.000.** In câteva sate ca: Selo-Slatina, Apșa de Sus, Apșa de Jos, Apșa de Mijloc, aceștia se bucură de un tratament mai omenesc din punct de vedere politic, dar o duc foarte greu din punct de vedere economic. Trec mereu în România, pe la Sighet, după câteva kilograme de porumb. (Prin tratate Maramureșul ne era cedat nouă în întregime).

In Ungaria revanșardă

Minoritățile în Ungaria sunt tratate mai dur ca nicăeri. Sunt reduse la desnaționalizare forțată.

Și nu numai „dușmanul hereditar", românul dar și germanul aliat al cărui stat e vecin acum. (Și ne întrebăm ce va fi în viitor!?).

După tratatul din 4 August 1916 granița României la Apus, era una paralelă cu cea actuală, care se apropie mai mult de Tisa, și cuprindea pe toți românii.

Acum au rămas acolo români în număr de 250.000, dintre care numai 50.000 mai știu românește, dar și ceilalți afirmă puternic în limbă streină: „Sunt român, dar nu știu românește". Nici școală, nici biserică în limba română. In biserică se servește în limba maghiară și greacă. (Știți celebra episcopie maghiară ortodoxă (!) de Hajdu-Dorogh).

Remarc cu amărăciune că n'am văzut niciun protest în ziarele românești, nicio intervențiune la Buda-Pesta, nicio plângere la... Liga Națiunilor.

In VALEA TIMOCULUI, în jurul orașelor Bitolia (Bitule), Scoplie, etc. se află români macedoneni, atribuiți Serbiei după tratatul din București, 1913. Nicio școală românească, nici primară, nici secundară, toate au fost închise, deși erau făcute și întreținute de români.

Aceasta în timp ce la noi sârbii au școli, biserici și episcop sârbesc la un număr de 20 de mii. (In rezumat: tratament — în special pentru Valea Timocului și Macedonia — identic cu cel din Bulgaria).

In Bulgaria exclusivistă

In Bulgaria românii se află în VALEA TIMOCULUI bulgăresc în număr de **100—120.000**, în județul Vidin au majoritate absolută. Apoi sunt întinși prin Lom, Rahova, până la Șiștov. Centrul e în Vidin și în **Bregova**, care a dat mulți intelectuali refugiați în țară. Se mai află și în județul Plevna.

O altă ramură e cea a aromânilor din MACEDONIA bulgărească, în număr de vreo 30.000. Un mic bloc se mai află lângă Sofia.

In Timoc, frați de-ai noștri n'au școli și biserică românească, mai mult: au fost închiși, deportați, bătuți și chiar omorîți cei care vorbeau pe stradă românește. Cei plecați la studii în România — ca și românii originari din Timocul sârbesc — nu se mai pot întoarce. Când au trecut clandestin (altfel nu e voie!) din Vidin la Calafat, au plecat pentru totdeauna...

Grecia și Albania

Românii macedoneni, aromânii, în marea majoritate — după Pacea dela București, din 1913 — au rămas în Grecia, în număr de vreo **200.000**. Ocupă munții Pindului —

acolo unde sub protecţia armatei italiene, în 1918 s'a declarat „Republica aromânească a Pindului", care n'a durat — şi în Thessalia Se mai află şi în jurul Salonicului, în Meglen. Aceştia au câteva şcoli primare şi chiar secundare.

In Albania cuprind câmpia Muzachiei şi sunt în mare număr; în 1912 Albania era aproape un sat albano-român. Au câteva şcoli primare şi chiar câteva gimnazii.

Să nu ne închipuim totuşi că românii macedoneni, aromânii din Grecia şi Albania au un trai naţional prea fericit: numeroase sunt persecuţiile şi apoi după 1922, prin strămutarea grecilor din Asia Mică în Thracia au fost loviţi şi economiceşte, aşa încât mulţi s'au refugiat în Dobrogea-Nouă, formând elementul de asalt împotriva comitagiilor bulgari.

Lupte grele au dus aromânii de după 1863 cu „grecomanii", renegaţii. Macedonia „butoiul de pulbere" al Europei era sguduit, antarţii greci, comitagiii bulgari şi haiducii sârbi întrebuinţau pistolul în locul cuvântului. In 1900 prof. Şt. Mihăileanu este omorît în Bucureşti de un comitagiu al lui Boris Sarafoff.

Şi — mare durere — atunci în 1913, când am dictat pacea i-am părăsit vrăjmaşilor. Acest fapt nu va fi uitat de aromâni!...

Din Istria în America

In peninsula Istria, care aparţine Italiei avem 8 sate româneşti, lângă Monte Maggiore, pe Val d'Arsa: Letai, Gradigne, Susnieviţa, Grobnic, Noselo, Berdo, Sucodru şi Jelani. Aceştia se numeau „Rumări", iar acum „Vlaşi" şi vorbesc un dialect deosebit care are drept principală caracteristică rotacismul.

Sunt în număr de 3000, prin urmare pe cale de dispariţie. Au fost deşteptaţi de Andrei Glavina, care le-a fundat o şcoală primară în 1912 şi a scris pentru ei „Călindaru lu Rumeri din „Istria"; acesta învăţase în Ţară, fiind adus de Teodor Burada.

In Statele-Unite, în special în: Cleveland-Ohio, Chicago, Detroit-Michigan se află români în număr mare, câteva sute de mii (300—400.000) emigraţi, în special din Ardeal şi Banat. Aceştia sunt expuşi comunismului şi sectelor.

Pătimirea prezentului

Priviţi o hartă etnografică a Sud-Estului european — unde noi avem o misiune imperială răsăriteană şi una ortodoxă — şi veţi vedea cum graniţele taie peste trupul românismului. Români şi deoparte şi de cealaltă. Şi trupul românismului sângerează sub aceste graniţe nedrepte. Aceasta e o pătimire vie şi prezentă.

Dar cei mai mulţi români nu ştiu nimic. „Noi ne-am împlinit idealul", răsună această frază sinistră ca un cinism, dacă n'ar fi la mijloc lipsa de informaţie. Nu, nu-i adevărat, nu ne-am împlinit idealul! Sunt încă români peste hotare, cari suferă; sunt graniţe care sângerează.

ŞTEFAN MIHAIL LAZĂR

ROMANII MACEDONENI

de DUMITRU GHERASI

Acei cari din pură curiozitate sau din spirit de migală ştiinţifică au căutat pe harta peninsulei Balcanice, o provincie înconjurată de o linie roşie, hotarnică şi pe care să scrie „Macedonia", au fost desamăgiţi. Şi în actuala înfăţişere a hărţii europene şi în trecut, nu a existat propriu zis o asemenea denumire, pe vremea din mapele reprezentative ale realităţii pământene. Macedonia, trăeşte ca denumire încă din vremea strălucirii Eladei, iar ca împărţire politică s'a stins odată cu imperiul otoman.

Fiindcă nici odată Macedonia n'a fost un tot unitar, din punct de vedere geografic, nu a existat nici massa de populaţie care să poată alcătui, în împrejurări favorabile, un stat de sine stătător. Vitregia soartei a fost mare cu această parte din trupul neamului nostru, aruncându-i în primul rând departe de marea massă a românilor şi în al doilea rând, situându-i în cel mai complex conglomerat de neamuri, din întreaga Europă. Şi fiindcă nu s'a putut face, în cursul anilor o grupare pe naţiuni a tuturor locuitorilor cari trăesc în Macedonia, numele de macedonean îl au şi Românii şi Grecii şi Bulgarii şi Sârbii. Fiecare dintre aceştia luptând când pe cont propriu, când uniţi contra marelui duşman din trecut: turcul.

De aci şi această confuzie regretabilă între românii macedoneni şi celelalte naţiuni balcanice, cu care aproape nu aveau nimic comun.

Incercări eroice

Dacă însă aci, în ţară, numele de greci sau bulgari, aruncate cu atâta condamnabilă uşurătate şi răutate aromânilor, a început să-i lase rece, dat fiind necunoştinţa de cauză, acolo în munţii Macedoniei, a fost o luptă mare, continuă şi dârză, între creştinii uniţi sau disparaţi şi turci. Insă, cu toate încercările, cu toate comploturile, micile revoluţii şi asasinatele periodice, Turcii au stăpânit toate populaţiile creştine din Balcani, până la începutul secolului douăzeci.

Acolo, în munţii Pindului, la umbra pădurilor seculare şi în liniştea de mormânt a marilor înnălţimi, s'a petrecut cea mai cumplită tragedie a unui popor în permanentă luptă pentru viaţă.

Şi aici — ca şi în alte depărtate ţinuturi — românii au fost ţinta tuturor atacurilor, ale tuturor persecuţiilor inimaginabile, fiind că acest viguros element, trebuia stăpânit şi mai ales asimilat.

Această luptă titanică, a început cu multe secole în urmă şi se dă şi astăzi surd, în aceleaşi ţinuturi aparent calme şi cu liniştea de ţintirim.

Românii macedoneni sunt eroii celor mai frumoase lupte pentru afirmarea naţională şi ei fac parte dintr'un capitol al istoriei noastre, fără început şi ceiace este mai tragic, fără sfârşit.

Politica stăpânirii şi asimilării românilor din Balcani, o duceau în primul rând Grecii cari se credeau monopolizatorii culturii creştine, în peninsulă. In al doilea rând bulgarii, cari au avut şi au inexplicabile pretenţiuni imperialiste. Au practicat-o sârbii, mai mult pentru a contracara acţiunea de dominaţie greacă şi de cucerire bulgară.

Dar românii, au stat semeţi şi siguri pe poziţiile lor. Au rezistat tuturor atacurilor, au tăcut în faţa tuturor mişeliilor şi au trecut peste toate piedicile.

Au trăit, au rezistat şi au trecut prin vremurile potrivnice, cu conştiinţa clară a sfinţeniei dreptăţii lor. Dumnezeu şi Muntele, cei doi tovarăşi şi îndrumători de totdeauna ai românilor de pretutindeni, au stat şi în ajutorul celor din Balcani.

Care limba lui şi-alasă!

In lume se găsesc neamuri cari după veacuri de trăire, nu şi-au găsit linia misiunii lor, nu au intrat în făgaşul marilor izbânzi, aceasta fiindcă nici odată nu au avut conştiinţa menirii lor printre celelalte popoare. Frântura de neam românesc din Balcani, separată de trupul naţiunei prin penetraţiunea slavă, din prima clipă a izolării ei sud-dunărene, a avut şi şi-a înţeles misiunea şi datoria de neam. In marea lor luptă, aromânii au dat dovadă că au fost şi sunt reprezentate de elită ale marei familii romane.

Indată ce şi-au dat seama că sunt înconjuraţi din toate părţile de fiare cari vor să-i înghită, s'au retras în fundături de munte, în căldări ascunse şi în văi nepătrunse.

S'au aşezat şi organizat după necesităţi strategice şi imperative geografice.

Casele sunt ca nişte cetăţui, făcute în întregime din piatră, cu ferestre mici, după care să se poată trage şi cu porţi mari şi grele.

Fiindcă atacurile comitagiilor bulgari sau ale antarţilor greci se ţineau lanţ, de cum se lăsa noaptea, locuitorii comunelor se închideau în case, unde nimeni nu putea pătrunde.

Străinii de neam cari intrau şi se aşezau într'o comună armânească, nu puteau rezista boicotului general şi tacit, contactul cu aceşti străini fiind considerat foarte periculos. Cât despre relaţiile familiare sau de alianţă, ele erau interzise cu desăvârşire de către sfatul bătrânilor, care alcătuia conducerea comunităţii.

Limba şi neamul, erau socotite ca cele mai scumpe şi de nepreţuit avuţii. Deaceia cântau şi la bucurie şi la necaz „Părinteasca Dimăndare", un blestem şi un imn, în acelaş timp.

Blăstem mare s'abă 'n casă
Care limba lui şi-alasă!
Care 'şi lasă limba lui
Să-l ardă pira focului!

Sunt versuri prin care sunt pecetluiţi cu fierul roşu toţi acei cari ar îndrăzni să-şi părăsească limba şi neamul.

Şi când au fost forţaţi de turci să aleagă între biserică şi limbă, au rămas totuşi cu cea din urmă renunţând unii la religie.

Există şi astăzi un sat, un singur sat, în întreaga Macedonie, de români Mahomedani (Nânta). Au supravieţuit veacurilor cari au trecut peste ei fără să-i fărâmiţeze sau să-i distrugă, numai datorită conştiinţei naţionale, care a stat totdeauna neînfrântă în sufletele lor aspre şi chinuite.

Rezistenţa românilor macedoneni este cea mai puternică şi elocventă dovadă, de calităţile şi de viabilitatea întregei seminţii româneşti.

Cum burghiul celei mai perfecte technici, străbate straturile de piatră pentru a eşi în partea cealaltă a muntelui, tot aşa aromânii au pătruns şi au răzbit, prin amalgamul neamurilor balcanice.

Armatolii, apărătorii satelor

Năvala străină nu a putut întotdeauna să fie stăvilită prin cântec şi blestem. Rezistenţa a trebuit să fie organizată după însuşi modelul de atac al duşmanilor.

Fiindcă în peninsula Balcanică şi mai ales în ţinuturile muntoase, unde trăiesc armânii, posibilităţile de existenţă sunt foarte grele, majoritatea bărbaţilor plecau de acasă. Ei se duceau iarna în centrele populate, unde puteau face comerţ şi câştiga bani pentru întreaga familie şi se întorceau vara acasă.

La Salonic, Alexandria, Cairo, Constantinopole, Athena şi în toate marile oraşe ale peninsulei, aromânii lucrau pentru întreţinerea familiilor rămase acasă. Mai mult, ei s'au răspândit în mai toată Europa şi mulţi din ei au ajuns până în Statele Unite ale Americei.

Dar în timpul lipsei lor de acasă, comunele armâneşti erau în permanenţă atacate de antarţii greci şi de comitagiii bulgari. Erau bande mobile, formate cu ştiinţa şi din îndemnul autorităţilor, pentru intimidarea aromânilor. Cruzimile la cari se dedau aceste bande, au atins culmi încă necunoscute de noi şi aproape de necrezut.

Pentru apărarea comunelor, care adăposteau femeile, bătrânii şi copiii celor plecaţi departe pentru a munci, s'au format organizaţii defensive numite „Armatoli", compuse din tineri luptători. Armatolii Pindului au intrat în legenda peninsulei, prin vitejia şi prin puterea lor de jertfă.

Gheorghe Casapu din comuna Cruşova, unul din cele mai frumoase oraşe aromâneşti, a prins într'o încăerare cu grecii pe generalul Agra. Pentru pedepsirea şi răzbunarea tuturor asasinatelor făcute, l'a răstignit pe un nuc şi i-a pus pe frunte următoarea inscripţie: „Aşa vor păţi toţi acei cari vor omorî un român".

Un vis neîmplinit

Pentru concretizarea existenţei lor ca neam în Balcani, românii au luptat din răsputeri la închegarea unui stat independent.

In timpul tratativelor de pace, imediat după marele războiu, o puternică şi însemnată delegaţie de români macedoneni, în frunte cu d. profesor universitar Gheorghe Murnu, căutau să convingă marile puteri de necesitatea unui stat româno-albanez în Balcani, pe baze federative.

Pe când însă, Albania a putut să ia fiinţă, românii ca întotdeauna ne susţinuţi de nimeni, deşi luptaseră în războiu în armatele de operaţii aliate din Balcani, nu au căpătat satisfacţia cererii lor.

In 1917 a fiinţat aproape două luni, o republică a românilor macedoneni. A avut un guvern de organizare a noului stat, cu titulari de departamente şi cu un program de realizări. Dacă frontul aliaţilor şi mai ales linia italiană, nu se spărgea, poate şi astăzi republica românească din Balcani trăia.

O arhivă, cu acte autentice, stă mărturie afirmaţiilor noastre şi se află în dulapurile ministerului de externe.

Şcoala românească în Balcani

Dacă însă românii macedoneni nu au putut să-şi constitue statul lor în Balcani, dacă nu au putut să-şi vadă acest vis împlinit, aveau dreptul, cel puţin acum, să trăiască în condţiuni garantate de tratatele internaţionale referitoare la minorităţi.

Dar pentru ca aromânii să aibă garanţia libertăţilor cari li se cuvin, ca să poată învăţa şi să se poată ruga în limba pe cari au păzit-o sute de ani, trebuia să intervină protecţia unui stat, numesc într'o doară România.

In cazul când acest stat ar fi intervenit, cu toată autoritatea sa, în cazul când prin intermediul forurilor internaţionale, li se acorda armânilor drepturile de care trebue să se bucure orice minoritate într'un stat, alta era situaţia lor astăzi în Balcani.

Nu era să mai fie la un milion de oameni, numai 45 de şcoli româneşti.

Imperialism sau colonizare ?

Deaceia periodic se pune în lumina opiniei publice româneşti, drama românească din sudul Dunării. Sunt simple acte platonice ale unor entuziaşti cari cred încă într'o îndreptare a lucrurilor.

Uneori chiar au şi început discuţiuni, dacă este bine să fie adus în ţară elementul românesc din Balcani sau este mai bine să rămână acolo pentru a constitui punctul de bătaie a unui eventual imperialism românesc.

Discuţia desigur este foarte frumoasă. Şi sunt şi mai surâzătoare planurile unui viitor imperialism. Insă dela lansările de teorii noi şi până la realităţile actuale este o foarte însemnată distanţă.

Avem nevoie să aşezăm masse compacte de români, în mijlocul minorităţilor.

Şi cel mai bun, mai pregătit şi mai dârz element, pentru ajungerea acestui scop, este elementul macedo-român.

In problema colonizării, aromânii au dat un examen excelent în Cadrilater. In puţină vreme a pacificat, a stăpânit şi a făcut să înforească un ţinut, care producea zilnice îngrijorări conducerii noastre de stat.

Deşi cu mijloace minime, fără o încurajare simţită a organelor oficiale, românii macedoneni desfăşură în sudul Dobrogei o mare acţiune civilizatorie.

Şi atunci când examenul a fost trecut cu atâta succes, când aromânii au dovedit că pot să se acomodeze foarte bine mediului geografic şi social, de ce să ne mai gândim la un imperialism deocamdată irealizabil? De ce să nu se continue acţiunea de colonizare a elementului aromânesc pe meleagurile patriei mume? De ce să nu infiltrăm acest element, în regiunile unde românismul se găseşte în agonie?

Românii macedoneni, pot fi socotiţi ca injecţia salvatoare românismului ca entitate socială şi pot fi întrebuinţaţi ca atare.

Ei pot reîmpăduri plaiurile noastre mâncate de molii străine.

In Maramureşul îndepărtat, în frumoasa Bucovină, în bogata Basarabie, aromânii plantaţi cu chibzuială, vor realiza adevărate minuni.

Trebue să avem o Românie puternică, închegată şi gata de orice, în actuala conjunctură internaţională.

Avem spre miază zi un exemplu de reconstrucţie naţională a unui stat care era socotit pierdut: Turcia. Cu perseverenţă, cu mare patriotism şi cu adâncă înţelegere, se reclădeşte o putere, care apusese. Şi la reclădirea noului stat, lucrează turcii chemaţi din toate ţările, pe unde cu secole în urmă îi presărase întinderea imperiului.

De ce să nu chemăm şi noi, la reconstrucţia statului nostru, pe românii de pretutindeni şi în primul rând pe cei din Balcani, fiind că ne sunt mai aproape şi mai trebuincioşi?

După marele războiu trăim astăzi epoca imperativului regrupărilor şi al consolidărilor naţionale. Şi fiindcă aşa se caracterizează vremurile actuale, noi, românii trebue să ne încadrăm ritmului pentru a potenţa la maximum geniul neamului nostru.

Numai aşa România va putea să-şi îndeplinească misiunea care i-a fost încredinţată în Istorie.

DUMITRU GHERASI

Troiţă

RUGINOASA

Roman inedit de Theodor Rășcanu

Cu mult înainte de anul 1800, Ruginoasa era una dintre cele mai frumoase moșii boerești din Moldova de sus. Prin întindere și bogății întrecea și Stânca Roznovanului, de lângă Iași, și Pașcanii Cantacuzinului și multe din moșiile lui Toderiță Balș.

Pe vremea Marelui Logofăt Săndulache Sturdza, hotarele ei, care înconjurau mii de fălci, treceau peste hotarele a trei județe: Iașii, Romanul și Botoșanii, și se întindeau până departe, pe valea Siretului, în sus, până în megieșia Delenilor lui Ghika și, în jos, până spre Iași.

Moșia Ruginoasa, când era a bătrânului Logofăt Săndulache Sturdza, avea, în cuprinsul celor mii de fălci cât îi era întinderea, codri străvechi în cari picior de om încă nu călcase și nici securea nu intrase. Și mai avea mori pe Siret și mori de vânt acolo unde nu erau ape, și heleștee și iazuri cu pește, și prisăci, și hanuri la drum mare, la drumurile acele ce duceau spre Iași sau spre Roman ori Botoșani. Cea mai mare parte din întinderea moșiei era acoperită cu păduri în care mișunau jivinele sălbatice și din care nu se tăia decât numai cât era de trebuință pentru curtea boerească și cât se cuvenea sătenilor pentru nevoile lor, cum era rânduiala de pe atunci. Și mai avea moșia Ruginoasa pășuni întinse, izlazuri și suhaturi, sute de fălci, și ponoară și coclauri pe care turmele de oi și cirezile de vite nici nu dovedeau să le pască într'o vară, și fânețe ce rămâneau uneori necosite căci ierbăritul lor depășea trebuințele curții și ale satului. Față cu întreaga cuprindere a moșiei, locurile de arătură erau cele mai puține, căci țăranii nu puteau însămânța decât atâta pământ cât puteau munci și cât aveau de trebuință, iar boerul nu ținea pământ pe seama lui căci doar nu făcea negoț cu grâne, și ceea ce dijmuia din produsul țăranilor, partea cuvenită ca plată pentru folosința pământului, îi ajungea pentru îndestularea Curții sale.

Pe vremea aceea, înainte de Tractatul Ruso-Turc încheiat la Adrianopole, nu se deschiseseră încă acele căi de comunicație care au prilejuit în Moldova desvoltarea comerțului de grâne. Ele neavând căutare în afară, peste graniță, boerii moldoveni, cari stăpâneau sute și mii și zeci de miide fălci de moșie, ca și Logofătul Săndulache Sturdza, nu cultivau pământul pe seama lor ci îl dădeau țăranilor spre folosință, ei mulțumindu-se să perceapă redevențele stabilite de pravili și de obiceiul pământului ca plată a acestei folosinți. Pământul de arătură, pe care sătenii însămânțau cu deosebire porumbul, îndestula și pe șerb și pe stăpân, deopotrivă, căci roadele pământului erau, pe vremea aceea, atât pentru țăran cât și pentru boer, numai obiect de consumație. Țăranul însă, deși nu era stăpân absolut pe o bucată a lui de pământ de cultură, ca astăzi, trăia poate, mai fericit, pe vremea aceea, căci boerul îi dădea pământ cât putea să-l muncească. Boerul avea interes să-i dee țăranului cât mai mult pământ de muncă deoarece avea și el mai mult folos și cu atât mai îndestulată îi era Curtea. In afară de pământul de hrană țăranul mai avea drept la lemne din pădurea boerească și avea pășune din belșug pentru vitele lui. Aceasta fiind starea de lucruri, pe vremea aceea, când boerii erau stăpânii pământului iar țăranii erau șerbi, locurile de arătură de pe o moșie erau în proporție cu puterea brațelor de muncă de pe ea. Și de aceea pădurile, fânețele, suhaturile, pășunele și huciurile și ponoarele — când nu erau și râpi și coclauri și alte netrebnice meleaguri — ocupau cea mai mare parte din întinderea unei moșii.

Logofătul Săndulache Sturdza, care a fost și vistiernic mare, avea mai multe moșii dar nici una nu-i era mai dragă decât Ruginoasa. Iși alesese Ruginoasa ca loc de temeinică așezare și hotărî să-și odihnească acolo bătrânețele.

In locul curților cele vechi, din bătrâni, cu pereți de vălătuci, cum se făcea odată, cu cerdac de lemn și cu acoperiș de șindrilă, Logofătul ridică un măreț palat, cu două rânduri, ca în târgul Iașului, după planurile unor meșteri străini. In viața lor moșnegii din satul Ruginoasa și chiar oamenii mai tineri cari nu călcaseră niciodată în Iași, nu văzuseră o casă așa de mare; ei se minunau de puterea și de bogăția boerului lor.

— Adivărat curte domnească-i asta! spuneau ei, minunându-se.

Inălțată pe delișorul unde fusese altă dată curtea veche, noua zidire albă părea ca un palat din povești.

Abia când au văzut-o gata, după mai multe veri de când se tot lucra la ea, au înțeles oamenii din Ruginoasa și din partea locului de ce Logofătul Săndulache Sturdza adunase atâtea furtaie de piatră pe care sute de cărăuși o aduseseră tocmai dela Repedea, de lângă Iași, și a pus țiganii de au făcut, două veri de-arândul, cărămidă și au tăiat atâta pădure pentru arderea cuptoarelor de cărămidă și a doborît atâția stejari bătrâni pe cari soarele mai multor veri a trebuit să-i usuce până 'n inimă, mai înainte ca să intre pe mâna lemnarilor și să se prefacă în scânduri și în grinzi. Numai adunarea și pregătirea materialului de construcție a ținut câțiva ani.

Pe vremea aceea, un cogeamite palat, ca cel plănuit și ridicat de Logofătul Săndulache Sturdza, nu se făcea cu una cu două.

Cei câțiva boeri mari, ca Sturdzeștii, Rosetești, Ghiculeștii, Bălșeștii, Cantacuzinii, fie că umblaseră prin străinătăți, fie că auziseră numai despre felul cum erau așezările de țară ale nobililor poloni sau ale nobililor din Apusul civilizat, au început să-și ridice și ei, pe la moșiile de reședință statornică, palate și case mari, de zid și cu „etaj", după chipul și asemănarea castelelor nobilimii apusene. Odăi multe și mari, tavanuri înalte, ferestre largi, balcoane, terase, pavilioane, turnuri, turnulețe, etc., felurite arhitecturi, după cum imitau cutare ori cutare stil ce era la modă în Apus, sau după capriciu și fantezie.

De jurîmprejurul acestor palate, sădeau, pe întinderi de 10—20 de fălci, tot soiul de copaci de pădure și de ornamente, și brazi aduși dela munte, împrejmuind aceste întinderi cu garduri mari de nuiele împletite sau cu zid de piatră, așa cum în Apusul European erau împrejmuite parcurile din jurul castelelor și caselor de țară.

Săndulache Sturdza și-a croit și el un parc, la Ruginoasa, cu alei nisipite și prunduite, cu tot felul de copaci de pe la noi sau de pe aiurea și cu brazi aduși dela moșiile lui de munte. De asemeni a mai sădit tot felul de copăcei și tufari și tot felul de plante decorative pe care un grădinar dela Viena, meșter în aranjarea parcurilor și grădinilor, le-a așezat și potrivit așa fel încât să dea ochiului priveliști din cele mai frumoase. Tot în parc a mai făcut și un iaz mare, în jurul căruia a sădit iove, răchiți și sălcii pletoase.

După ce a mai ridicat felurite acareturi, grajduri de cai, șuri pentru rădvane și carete, locuințe pentru slugi, și toate câte mai erau de trebuință la o mare așezare boerească, a împrejmuit grădina și curtea cu zid gros de piatră, având, din loc în loc, metereze, ca la o cetate, pentru apărare la caz de vreun atac din afară.

Desigur că Săndulache Sturdza nu s'a gândit atunci, când și-a împrejmuit curtea cu ziduri, că acele metereze medievale ar putea servi efectiv, cândva... Vremile medievale erau de mult trecute atunci când el a zidit curtea cea mare dela Ruginoasa, iar meterezele de apărare, ca și stilul gotic în care își zidise casa, nu puteau avea decât un rost decorativ și nu înfățișau decât un fel de snobism al acelor boeri moldoveni cari începuseră să imite și să adopte, după puterile lor, formele de viață senorială din Occident.

De altfel, nici în epoca medievală, boerii noștri, (cari erau un fel de feudali numai în raporturile cu șerbii lor de pe moșie) n'au cunoscut acele cetățui de piatră ce serveau și pentru dominațiune dar și pentru apărare. N'au cunoscut castelele feudale căci vechii noștri boieri nu se războiau între dânșii, ca seniorii feudali din Apus, nici cu suzeranul lor, ci erau pașnici stăpânitori de moșie. Când se războiau între dânșii, pentru vreo încălcare de hotar, făceau jalobe către Domnie și se înfățișau la judecată înaintea Domnului sau a divanului domnesc. Conacele și curțile lor de țară nu erau cetăți ci simple și pașnice așezări de gospodărie, iar când năvăleau Turcii sau Tătarii, boerii își lăsau gospodăriile în voia lui Dumnezeu, cum își lăsau și țăranii colibele, și, la o laltă, se refugiau la munte cu câtă bejenie puteau duce. Boierii noștri nu purtau războaie, de unul singur, pe socoteala lui, ori pentru socotelile lui, și nici unuia nu-i putea trece prin cap să înfrunte singur, închis în conacul său, năvala Turcilor sau a Tătarilor. Războaiele contra năvălitorilor erau purtate de obștea întreagă, boeri și țărani deopotrivă, sub conducerea Domnului, iar acele câteva cetăți care erau — Chilia, Cetatea Albă, Cetatea de baltă, Cetatea Neamțului, a Hotinului — nu erau cetăți particulare. Așezate pe graniță, în cele patru colțuri ale Moldovei, acele cetăți erau locuri întărite, puncte strategice ale țării și făceau parte din sistemul de apărare a ei.

Când Săndulache Sturdza și-a împrejmuit așezarea dela Ruginoasa cu ziduri, el nu și-a închipuit că va avea de susținut vreodată un asediu din partea unei armate regulate sau chiar din partea altcuiva.

Imprejmuirea cu zid, afară că era mai de nădejde, mai temeinică și mai trainică, dar era și semn de mare boerie, și în armonie cu întreaga arhitectură a palatului, răspunzând totodată, și modei apusene.

Alături de curte, după vechea datină boerească, Logofătul a zidit biserica. Biserică nouă, din piatră, pe locul celei vechi, de lemn, care și ea lângă vechea curte fusese. Așa obișnuiau boierii, în vremea de altă dată; când își întemeiau o așezare de curte pe moșie, ridicau îndată alături de ea și biserica, spre a le fi și de mai mare înlesnire. Căci, pentru boierii cei vechi, trăitori cu gândul și cu sufletul cât mai aproape de Dumnezeu, biserica li era de tot atâta trebuință pe lângă casă cum era de trebuință și cutare acaret. Biserica era, pentru trebuințele lor sufletești, ceea ce era un hambar ori niște standoale pentru trebuințele gospodăriei. Și pentrucă bătrânii boieri de odinioară îngrijeau când își întemeiau o curte de țară, nu numai de viața lor pământească ci și de cea viitoare, atât pentru ei cât și pentru urmașii lor, își pregăteau astfel, alături de lăcașul de rugăciune de care aveau la tot pasul nevoe pentru apărarea sufletului, și locul de vecinică adormire. Și astfel, pe când la curte cei în viață își urmau cursul zilelor câte le aveau, în huzurul tihnit al gospodăriei boerești, cei săvârșiți din viață, din neamul lor, își dormeau, dincolo de zidul sau gardul grădinii, în umbra bisericii, somnul de veci.. Erau deci aproape, unii de alții, cei morți de cei vii.

La intrarea bisericii sale, Săndulache Sturdza a pus inscripția:

„Acest sfânt și dumnezeesc locaș întru care se prăznuiește Adormirea Prea Sfintei Născătoare de Dumnezeu și pururea fecioară Maria și Sfânta Mare Mucenică Ecaterina, s'au zidit din nou întru lauda măririi lui Dumnezeu de binecredinciosul și iubitorul de Dumnezeu, boer, Dumnealui Sandul Sturdza, marele Vistiernic, și soția sa Domnița Ecaterina, fiica răposatului Domn, Dimitrie Moruz, Voevod, cu fiii lor Zmaranda și soțul său Alexandru Balș, biv-vel Vistiernic, și Constantin Sturdza, biv-vel Vornic, cu soția sa Elena Cantacuzin și spre vecinica pomenire răposaților întru fericirea părinților Dumisale Ștefan Sturdza ce au fost mare logofăt și a soției sale Luxandra Mamona și a tot neamul la anii dela Hristos 1811".

De asemeni, a pus o asemănătoare inscripție și pe clopotul cel mare ca să fie spre pomenire:

„Acest clopot s'au făcut de iubitorul de Dumnezeu boieriu Dumnealui Sandul Sturdza, marele Vistiernic și soția lui luminata Domniță Ecaterina Moruz, care s'au afierosit la biserica din satul Ruginoasa, moșia Dumisale, de însuși din nou zidită, unde se prăznuiește Adormirea Prea Sfintei Născătoare de Dumnezeu și Pururea fecioarei Mariei întru lauda Marelui Dumnezeu spre vecinica pomenire răposaților întru fericire Dumisale Ștefan Sturza, ce au fost mare Logofăt și a soției sale Ruxanda Mamonă și tot neamul, în zilele bine credinciosului Domn și oblăduitor a toată Moldavia Scarlat Alexandru Kalimah Voevod la anul dela Hristos 1817, luna lui Iunie 30".

Precum se vede după datele inscripției dela intrarea bisericii și cea de pe clopot, biserica a fost făcută la 1811, iar clopotul cel mare mai târziu cu șapte ani.

Ruginoasa era pe vremea lui Săndulache Sturdza, una din cele mai frumoase și cuprinse moșii din susul țării Moldovei și una din cele mai minunate așezări boerești de țară. Ca stil, palatul gotic dela Ruginoasa nu-și avea pereche, în toată Moldova, decât cu cel dela Miclăușeni în ținutul Romanului, și care tot așezare Sturzească era. Ca măreție și bogăție doar Stânca lui Roznovanu, de lângă Iași, sau castelul lui Ghika, dela Comănești, îl întreceau.

Vremea lui Săndulache Sturdza a fost, pentru Ruginoasa, cea mai frumoasă și mai strălucită. Grădina, cu copaci de tot felul și cu iazul cel mare, era un adevărat rai. O lume de musafiri se desfăta, toată vara, sub umbrarele lui, se plimba pe aleele presărate cu prund mărunt ori, cu luntrile, pe oglinda verzuie a iazului. Castelul, nou nouț, îmbrăcat luxos pe dinăuntru cu mobilier scump, adus de prin străinătăți, era plin de lume, de viață și de veselie. Și asta nu numai din primăvară până târziu în toamnă, cât ședeau la țară boerii, dar chiar adesea și 'n timp de iarnă când se strângeau, pentru vânători, boeri mai tineri și mai bătrâni, de prin toate județele Moldovei ca să bată, săptămâni dearândul, nesfârșitele păduri ale Ruginoasei și să facă veselite chefuri cu vin bun și lăutari.

Frumoasa Marghioliță

După ce bătrânul logofăt și fost Vistiernic mare, Săndulache Sturdza a coborât în cripta bisericii sale dela Ruginoasa, moșia și castelul au trecut în stăpânirea fiului său Costache ce era biv vel vornic.

Dar Costache Sturdza nu ședea mai deloc la Ruginoasa, ci mereu la Iași, în capitală, unde avea case mari părintești, la deal, pe ulița Copoului care se chema Podu-Verde, peste drum de ale hatmanului Todeașcu Balș (cu care era și rudenie căci soră-sa, Zmărăndița, era măritată cu Alecu Balș biv vel vistiernic,) și nici nu avea vreme de stat la țară căci era primul ministru al lui Vodă Mihai Sturdza, vărul său. Și înainte chiar de aceasta, adică înainte de a deveni marele logofăt al lui Mihai Sturdza Vodă, Costache Sturdza n'avea când ședea la Ruginoasa căci prea îl pasionau femeile și cărțile de joc și greu se putea zmulge din vârtejul de viață mondenă și din iureșul de chefuri și petreceri, de intrigării politice, de aventuri sentimentale și de ruinătoare cartoforie.

După ce mai fusese însurat cu Elenco Cantacuzin și avusese cu ea trei feciori și o fată (măritată cu Alecu Sturdza-Miclăușeni) se însurase, târzielnic, când era văduv și cu copii mari, cu prea frumoasa Marghiolița Ghyka-Comănești care tocmai se întorsese din Constantinopol după ce își lăsase acolo bărbatul — feciorul lui Ion Sandu Sturdza Vodă — și care cât pece era să se mărite cu kneazul rus generalul Muhanov de care se îndrăgostise la Iași.

Cine era Marghiolița cea frumoasă?

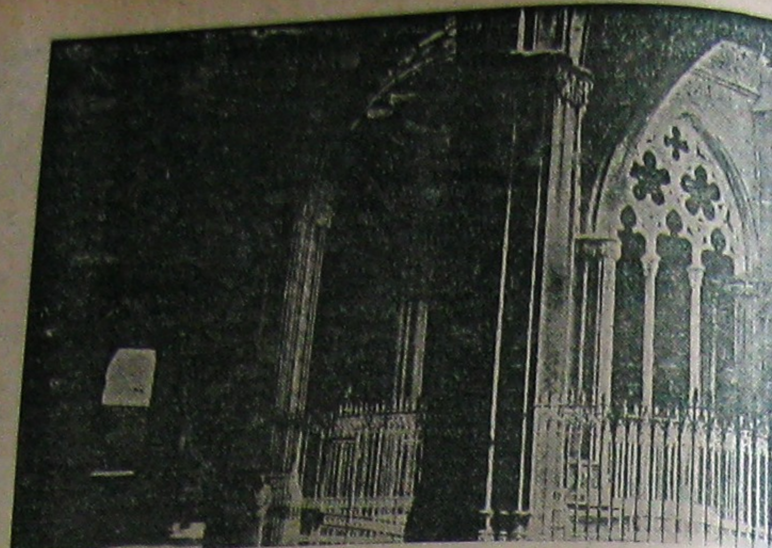
Era fiica marelui logofăt Dumitrache Ghyka-Comănești care stăpânea două sute lde mii de fălci în ținutul Bacăului. Mai frumoasă decât legendara Ileana Cosânzeana, tânăra domniță avea, pe lângă perspectiva moștenirii uneia din cele mai mari averi din Moldova, o inteligență sclipitoare, o cultură aleasă și o creștere îngrijită. Câți tineri feciori de boeri mari nu râvniseră la mâna ei? Câți nu se străduiseră să-i cucerească inima?

Dintre toți, cel mai înflăcărat, cel mai îndrăgostit, cel mai stăruitor și cel mai statornic al ei curtezan a fost poetul Alexandru Beldiman, unul din tinerii cei mai remarcabili și mai străluciți din Moldova acelor vremi. Dragostea lui fierbinte pentru frumoasa domniță de la Comănești i-a inspirat cele mai duioase poezii pe care le-a dedicat muzei sale adorate. Și dece oare n'ar fi putut râvni Alexandru Beldiman — care prin frumusețea chipului și a staturii era un Făt-Frumos — la inima celei mai frumoase domnițe ?.

Dar, cu toate că Marghiolița Ghyka nu disprețuia versurile pe care le inspira poetului Beldiman, și cu toate că era măgulită, în sinea ei, ca orice tânără femee, de curtea și versurile poetului, cu toate că și ea l-ar fi putut iubi pe Beldiman care era atât de chipeș și frumos, ea totuși a preferat să-l ieie de bărbat pe beizadea Nicolae fiul lui Vodă Ioniță Sturdza. S'a gândit ea, poate, că beizadea Nicolae va moșteni tronul tatălui său și că astfel dânsa va ajunge Doamnă.

Deci, Marghiolița cea ambițioasă s'a măritat cu beizadea Nicolae Sturdza...

(Va urma)

Catedrala din Barcelona

INSEMNARI PENTRU MINE SINGURA

de IOANA PETRESCU

„Mais ô mon coeur, entends le chant des matelots".

„Mare şi cer... De atâtea zile, numai mare şi cer...

Sufletul mi s'a împletit cu marea într'o ciudată înfrăţire, pe care o descopăr zi cu zi...

Nu mai sunt niciodată eu însămi. Lumina care deodată îmi cuprinde toată fiinţa nu e decât lumină dinafară, reflex. Liniştea, zbuciumul, tristeţile subtile, sunt acolo în valori. Mă mulţumesc să trăesc. Şi aştept calmă, fără o dorinţă prea precisă, să se apropie de mine, cu toate minunile lor, ţărmuri necunoscute încă...

Constantinopol

Limpezimi de mare în care tremură resfrânte malurile înalte şi verzi ale Bosforului. Therapia, mândră de vilele şi grădinile ei minunate. Rumeli Hissar şi Anatoli Hissar, întărituri de temut, — cingătoare turcească de piatră care strângea de aproape Bizanţul, înainte de a-l cuprinde, — Ortachioi cu moscheea ireală, ca născută din spuma mării. Apoi şiraguri de palate... Ochii furaţi spre dreapta, spre stânga, uită să se îndrepte înainte. Şi deodată, pe neaşteptate, Stambulul!

Minarete înălţate către cerul pur al lui Allah... Patru... Sfânta Sofia... Şease... Moscheea Albastră... Bucurie, să le găsesc aici, cu mult mai frumoase decât le-am visat. Oraş de miraje... Abia pământeam, pare că se apropie, zarea de fum îl ascunde iar, cu toată comoara lui de cupole şi turnuleţe. N'am să-l ajung niciodată! Incep să-l doresc din tot sufletul, ca pe niciun alt oraş.

*

Uliţe strâmbe. Caldarâm colţuros. Trecători urâţi în haine fără pitoresc. Suntem în Pera.

Farmecul acela de basm, unde este? De o uşoară amărăciune nu mă pot apăra, încercată mereu când capăt un lucru râvnit prea puternic pentrucă îl crezusem inaccesibil.

„Deschide-te, Sesame!"... Peştera tainică a lui Alibaba, — prăzi bogate şi tâlhării, — sau tezaurul Sultanilor? Mormane de nestemate luminează cu jarul lor micile cămări turtite, sărăcăcioase. Atâta bogăţie îmbată. Aş vrea să-mi umplu mâinile, să mă scufund toată în focurile lor scumpe.

Tronul „Bairamului"... cu totul şi cu totul de aur. Aş putea crede că este al lui Verde Impărat. Toate sunt ca din basme, smaragdul cât pumnul legănându-şi apele verzi deasupra scaunului împărătesc, veştmintele bogate ca şi tăcerea aceea înlemnită, de loc vrăjit, care stăpâneşte curţile părăsite ale vechiului Serai.

Aici, numai porţelanuri vechi de China... Song, Ming şi Tai-Tshing... pentru fiecare ar trebui să tresar. Aşa de multe, înşiruite ca soldaţii şi uniform frumoase, nu le dăruesc decât o singură privire, destul de rece, în treacăt. Mai încolo, faianţe de Niceea, covoare moi, fildeş, aur. Tot bogăţii lucitoare, adunate în grabă, fără pricepere, fără haz. Şi afară, la doi paşi, toată dărăpănarea fără poezie a vechiului Stambul. Se întinde ca o rană până în valurile mării de Marmara, — în ce privelişte de neuitat!

*

Spre Eyub duc străduţe posomorite printre case şubrede de scânduri, cu copii palizi şi trişti. Intr'atâta tăcere mâhnită, un fâlfâit vesel de porumbei... Curţile moscheii sfinte între toate, a prietenului lui Mahomed. Numai mişcare şi culoare... Mulţime de negustori, oferind podoabe ieftine şi miresme scumpe. De sus, de pe culmea cimitirului, tot Cornul de Aur calm, cu apă sidefie, se aşterne la picioare.

Istambulul de azi mi se pare un oraş mort. Maidane pustii, şiruri de case arse, cu scheletele înnegrite, alături de splendida şi alba semeţie a giamiilor. Giamiile într'adevăr, se întrec în frumuseţe. O frumuseţe care totuşi nu-mi prinde sufletul, — lipsită de suflet ea însăşi. Islamul rătăcitor nu se zideşte în pereţi de piatră, ca să le dea vieaţă. De sub toate întocmirile musulmane pripite, vremelnice, cu putere izbesc ochii vechi urme bizantine. Ele îmi descopăr în chip minunat un alt oraş pe malul Bosforului. Sufletul Bizanţului trăeşte încă. Pe el îl caut acum cu înfrigurare pretutindeni.

Smyrna

Vântul mare şi uscat, venit din deşert, care se lua la trântă cu mine, gata să mă doboare, rămâne pentru totdeauna legat de amintirea cetăţii genoveze, înfiptă pe colină. Năpustindu-se printre întărituri, care-şi dormeau somnul lor de ruine, ca un câine credincios, ar fi vrut să le apere de prezenţa mea...

Străzi înguste, cu dughene pitoreşti deschise deadreptul în uliţă. O lume vioaie şi vorbăreaţă care se îmbulzeşte odată cu măgăruşii, maşinile, sacalele... După un şir de case dărăpănate şi înaintea altui şir la fel, într'un maidan, incrustată ca o bijuterie albastră, priveliştea golfului încadrat de munţi înalţi, innobilează toată sărăcia dimprejur.

Efesul e aproape. Cu nenumăratele lui cioburi de piatră mutilate dar însufleţite încă, de o frumuseţe veşnică — şi cu umbra lui Erostrate strejuindu-le nepotolită...

Malta

Colţuri ascuţite de piatră muşcă adânc albastrul fără cusur al cerului. Atâtea fortăreţe, căţărate pe stânci, îmbulzite să apere Malta, ascund numai încântări.

Veacuri şi civilizaţii trăesc laolaltă în bună înfrăţire pe această fărâmă de pământ, bătută de ape — Malta e înainte de toate engleză, veac. XX. Portul La Valette cu instalaţiunile lui şi vilele bogate din Sliema fac strălucită dovadă. Pe crucişătoarele de 30.000 de tone primirile au urbanitatea simplă şi degajată care e numai a Englezilor. Sunt nenumărate cluburi sportive. Se dansează. Se joacă mult bridge, golf, tennis şi polo. Se fac zgomotoase petreceri şi uneori excursii până la tăcutele ruine dela Hagiarkir şi Hal-Safliani. De la aceste moderne îndeletniciri până la vieaţa aspră pe care au cunoscut-o oamenii cavernelor de-acolo, ce drum lung!...

Templul dela Hagiarkin stă încă sus, măreţ şi indescifrabil. Pietrele lui uriaşe, risipite în bizare întocmiri, mărturisesc despre un cult tainic, adunând oamenii primitivi — pentru care necunoscute ceremonii? — şi depre o civilizaţie destul de înaintată de epocă neolitică. Asemănarea monumentelor megalitice de aici, adevărate turnuri de giganţi, cu cele din Stonehenge în inima Marei Britanii este izbitoare şi vădeşte o civilizaţie omogenă în aceste depărtate locuri. Poate deaceea le vizitează fiii de azi ai Albionului cu atâta plăcere.

Am uitat deodată, în catacombele părsite de Malta zilelor noastre. Şi pe urmă, am căutat mereu să uit că uriaşe nave plumburii, cu tunuri ameninţătoare, pătează azurul mării. Că asfaltul străzilor e fără cusur şi că paza o fac poliţiştii cei mai buni de pe glob. Am uitat şi ascensorul gigant care, de jos din port înghite într'un minut cele câteva sute de metri până la înălţimile oraşului...

Hoinărind singură, la fiecare pas descopăr vie Malta romantică a Cavalerilor...

Turnuri crenelate, bastioane; o grădină cu miresme despletite ameţitor... Un palat zugrăvit în tonuri dulci, de acadele. Şi o biserică măreaţă peste smeritul lăcaş zidit de Sfântul Paul. In ea paşii se fac sfiicioşi. Penumbra ei pare populată de umbre; sub fiecare lespede frumos împodobită odihneşte un cavaler.

Din ce în ce iluzia mai desăvârşită...

Străduţe înguste coboară în trepte spre deschideri de mare şi cer. Case vechi, cu culori ieşite de soare, stau apropiate în sfat tainic.

Barcelona

Oraş mare, îmbelşugat, cuibărit între coline înalte, — Tibidabo, Montjuich, — cu mare lină la picioare, părea la prima înfăţişare consacrat paşnic îndeletnicirilor negustoreşti. Când în realitate trăeşte de totdeauna sub semnul lui Marte. Numele singur poate purta vina unei vocaţii? Atunci ambiţiile războinice ale Barcelonei sunt uşor de înţeles. Soarta ei dublă, de a număra într'una arginţii şi de a aduna bogăţii din toată lumea pentru a le prăpădi apoi într'o deşteptare de instincte belicoase, a fost pecetluită de mult de la începuturi. De când i-a fost hărăzit de Cartaginezi numele acelui Amiral, viteaz fără pereche dar şi om dibaci, subtilul Hamilcar Barca.

Şi toată istoria Barcelonei sângeroasă, cu lupte pe străzi, n'o împiedică azi să fie totuşi un oraş frumos, bine croit, cu largi bulevarde, poate puţin prea arătos, prea nou, cu un vag aer de parvenit.

Toate aceste mici cusururi n'au făcut să prefer partea veche unde pietrele sunt venerabile şi cărunte, întortochiate, au aceeaş nobleţe ca palatele.

Şi peste toate, stăpâneşte Catedrala. Intunecată cum n'am mai văzut alta, ochii nu-i află limite. Inspăimântaţi se izbesc de pânza de întuneric, care nu se poate străbate. Se întorc şi descoperă cu bucurie câteva licăriri departe. E cripta sfintei Euallia, în care scobor cu fereală, ca să aflu un minunat mausoleu, — artă pisană cea mai curată, — între pâlpâiri de candele. Când, pe urmă, păşesc în „Chiostro" cu frumoase coloane, cu palmieri şi fântână ţâşnitoare, ţipând de lumină, aş vrea să mulţumesc soarelui pentru darul lui...

Valencia del Cid

Tot trecutul mândru al străvechei cetăţi, ce frumos stă scris în piatră! „Torres de Serranos", turnuri masive de apărare şi porţi grele, păstrează amintirea Cidului Campeador, cavalerul viteaz şi nobilul protector al cetăţii, care a liberat-o de sub jugul maur. Catedrala înşişi, pe rând templu roman şi biserică vizigotă, moschee arabă apoi iar biserică, mulţumită Cidului, — îmbinând uluitor toate stilurile, mărturiseşte acest trecut sbuciumat.

In „Capilla Santo Caliz", un călugăr mărunt, cu ochi ageri, arată minunată cupă de agat verde... Sfântul Graal... Intreaga lui legendă curge ca o miere de pe buzele evlavioase ale călugărului... Sfântul Potir, în care a fost adunat de Iosif din Arimathia picătură cu picătură Sângele Mântuitorului, împuns în coastă... Păstrat la Roma, până în timpul persecuţiunilor lui Valentinian, când Sfântul Papă Sixt îl încredinţează Diaconului Său. Sfântul Laurenţiu... Şi mai departe, povestea rătăcirilor lui în Spania, dintr'o mânăstire într'alta, până la ultimul popas în această Catedrală. ...cat în lumină, stranii reflexe de purpură joacă în verdele dens al potirului. Iluzia e ruptă brusc. Potirul repede închis la loc. Şi călugărul îşi aşteaptă nerăbdător cele câteva pesetas pentru osteneală. ...e astfel de „Graaburi" sunt răsădite în toate catedrele spaniole...?

Mai ales culoare, nemaipomenită culoare pe străzile pitoreşti, pline de lume, mărginite de clădiri baroce sau maure, acoperite fastuos cu plăci smălţuite. Apare cu atât mai neaşteptat palatul gotic din sec. XV-lea de o frumuseţe şi măreţie rar întâlnită la o clădire laică, al „Lonjei", bursa de mătăsuri. Inaintea ei, „Plaza del Mercado", înfierbântată(?) ...fieţită şi veselă, este inima Valenciei. Un adevărat Valencian îşi petrece multe ore din zi pe această piaţă. Apoi, bigot, ascultă slujba într'una din bisericile cu odoare nepreţuite şi sfinţi făcători de minuni, şi ia parte la procesiuni.

Se plimbă printre platani, pe Alamedda. Şi nu lipseşte dela nici o luptă cu tauri...

Peste zece mii de spectatori în arenă. Elegante valenciene cu mantile de dantelă până peste ochii focoşi, coborîte parcă dintr'un desen de Goya, tineri sclivisiţi, haimanale din port şi marinari, streini veniţi pentru întâia oară, puţin intimidaţi, alături de matadori la pensie.

In sunetele unui marş, suflat puţin fals în alămuri, cortegiul se înşiră... Spectacol mediocru cu figuraţie proastă. Costumele ar putea străluci la lumina rampei într'o reprezentaţie de Carmen, cu mătasea lor ieftenă şi mărgele multicolore, dar aici, în plin soare, îşi strigă sărăcia. Şi totuşi poporul aplaudă... recunoaşte... „Camillo"... „Fernando".. Favoriţii se înclină, cu zâmbete încrezute. Alguazilul păntecos, călare pe un splendid alezan aduce solemn cheia „taril"-ului. Şi lupta începe... Taurul se arată în poartă. Ezită... Pare ameţit; vine din întuneric. Ii descoper un aer liniştit, aproape blând. Nu înaintează de loc. „Chulos" acum intră în rol: încep să-l excite cu fâşiile lor roşii. In jurul meu, emoţia e mare. Strigătele pasionate. Atâta frenezie, la care nu pot să iau parte, începe să mă enerveze. Cu starea asta de spirit, n'am să pot rezista până la urmă. Şi o „corrida" nu trebue să te gândeşti să o părăseşti înainte de sfârşit. Imi adun toată răbdarea şi evoc pe Montherlant... Scumpul meu Montherlant, ajută-mi! „Les bestiaires"... Cartea aceea sângeroasă şi superbă... Imi agăţ gândul de ea. In arenă, a sărit din public un băiat foarte tânăr, cuprins de delirul acela colectiv. Are în mână o pânză de sac vopsită roşu. E înaintea taurului. Nu are nimeni vreme să-l oprească. Căci mişcările lui suple sunt ritmate cu ale taurului ca într'un dans. Un dans sacru, — ar zice Montherlant, — înaintea sacrificiului. Taurul, furios acum, se repede mereu în bucata de sac. Passele tânărului sunt foarte dibace şi publicul aclamă. Incep să-mi însuşesc emoţia celorlalţi şi s'o gust ca pe ceva rar... Tânărul amator, prea mândru de victoria lui, a ridicat o clipă ochii, poate să privească vreo iubită. Şi deodată doborît la pământ, livid, rămâne acolo fără o mişcare. Infirmierii se grăbesc cu targa lor, în timp ce „picadores" fac diversiune urmărind „la bête sacrée". Emoţia mea uşoară de adineauri s'a risipit. Montherlant nu mai ajută, cu toată magia vorbelor lui, să nu simt ascuţit tot ridicolul spectacolului. Solemni, în costume bătătoare la ochi, „picadores" călăresc gloabe jalnice, îmbrăcate caraghios şi confortabil în saltele de pae. Lancea înţeapă spinarea taurului în timp ce el înfige coarnele fără spor în salteaua, din care se răspândesc paele.

Intră în scenă „banderilleros" şi înfig cu meşteşug, în mişcări graţioase, suliţele lor înzorzonate.

Şi în sfârşit ultimul act al dramei. „Espada" salută... E un torero favorit. Mărunt, îndesat, cu privire de bandit, sub sprincenile groase. In mâna lui, sabia ascuţită, care trebue înfiptă într'o singură lovitură mortală, e ascunsă sub „muleta" roşie. Emoţia, împrejurul meu, e la paroxism. Jos acolo în arenă: omul cu spada şi un biet animal încolţit, care nu vrea să moară. Scormone trist ţărâna cu copita şi fuge ruşinos dinaintea mantalei roşii. Dar trebue îndemnat cu orice preţ iar la luptă, ca ritul să se săvârşească. De două ori, de trei ori lovit de espada, e încă în picioare. Matadorul se arată prea nedibaci. Publicul îl huidueşte.

Sabia a rămas agăţată în spinarea taurului, care o târăşte jalnic. Se aduce altă sabie. Incă două lovituri şi însfârşit se prăbuşeşte. Atunci, printre râurile de sânge, se apropie un „puntillero" care pune capăt acestui spectacol desgustător.

Alicante

„Alicante aux clochers mêle les minarets".

Dar minaretele cântate de Victor Hugo nu se văd nicăiri în orăşelul somnoros, întins leneş pe malul mării, cu plimbări frumoase şi cu o cetate, ca un decor de teatru, care-l domină. Farmecul oriental, dacă nu este de găsit aici, nu este însă nici prea departe. 20 km. numai... Elche... Şi pe neaşteptate, am trecut în altă lume.

Peisaj african. Căsuţe scunde, albe, cu acoperiş în terase, resfrâng insuportabil lumina.

Nu lipseşte nici praful şi soarele e nemilos. Chiar oamenii sunt deosebiţi, copţi frumos ca nişte teracote, cu tip pronunţat arab. Iar de jur împrejur, palmierii... Zeci de mii de palmieri. O vastă şi misterioasă pădure foşnitoare de trunchiuri svelte, înalte de 20-30 m. Sunt curmali şi îngrijirea lor, cu canale de irigaţie, ca şi recolta sunt singurele îndeletniciri ale locuitorilor. Dar Elche, orăşel neînsemnat, care nici nu ar merita să fie trecut într'un ghid, se poate astfel mândri cu o curiozitate unică în Europa.

IOANA PETRESCU

MALTA
Crucişătoare engleze

Cons'antinopol
Rumdi Hissar

O căruță veche, hodorogită, din peretele cârciumii [illegible] vâlătuci de păr încâlcit, mă ducea în [illegible] dosnic al celor pe [illegible] gul ce dă în valea Bordului.

Pe aripi, gândul amărât de vremi apucase o pânză vânătă, zbârcită.

E acelaș docar, în care mi-am durut durerea plecărilor dela [illegible] și pe care îl întâlnire [illegible] bucuria întoarcerilor din vacanțele copilăriei.

Omul depe capra îngustă, aproape să nu-l mai cunosc.

Sunt ani grei de când nu l-am mai văzut pe nea Vasile. Și după câte îmi amintesc, purta și atunci bărbiciul înnodat pe care [illegible] șirag de mărgele colorate. Figura lui uscată ca de mucenic desprins din unghere de biserici, păstrează încă aerul de bunătate care îl făcuse prietenul copilăriei noastre.

In satul vrăcilor

de ALEXANDRU PREDESCU

Când începea să vremuiască și prindeam să înghețe apele și să albească dealurile, curtea i se umplea de copii, deoarece avea faima celui mai iscusit meșter de sănii, cărora le croia tălpile din lemn de salcâm, frumos arcuite, ca să spulberăm omătul depe culmile și vâlcelile Găvănelului.

— „Lemnu' ăsta e prea clăucit. Ese „otomobilu'" scâlciat".

— „Cum o ești, nea Vasile?"

— „De bani ai adus?"

Și începea socoteala: „3 lei de tălpice, 2 lei de talpă și câte unul de copil, adică unul peste altul — 14".

— „Bani n'am adus, dar am o sticlă cu vin"...

Târgul se repeta cu fiecare. Unul aducea ouă, altul lapte, altul țuică îndoită cu apă... și tot la un loc... lemne furate din lunca și pădurea boerească.

De câțiva ani, nea Vasile ajunsese staroste descântătorilor din Găvănel, adică omul cel mai cu vază din cătunul vecin.

— „Ce-ai pățit de-ai venit să mă iei dela gară, nea Vasile?... Nu te-am mai văzut de când mă îndemnai să mă fac ofițer și să nu bat soldații.

— „Apoi, mi-era și dor de matale și aveam și pupinică treabă, că am auzit că te-ai făcut „avucat".

Și-mi spuse păsul. Vânduse pământul dela arman unui nepot, fără nici un ban, numai ca să aibă grije de bătrânețele lui. Nepotul se făcuse șofer, fugise la Ploești, se „încurcase cu una d'ala care pâlește unghii", și care îl îndemnă să vândă locul.

— „Aș vrea să sparg actul, ca să-l învăț minte pe desmețic" încheie bătrânul.

Cirezi de vite cu clopote de acioaie, oi cu talăngi din cutii de conserve, coboară dinspre islaz.

Soarele asfințește de după dealul Țintei, aprinzând parcă siluetele negre ale sondelor înfipte pe coamă.

Cu „Ucigă-l Toaca"

Găvănelii sunt renumiți în tot județul Prahova pentru marele lor dar de a vindeca bolile trupești și sufletești, de a lega blesteme grele de pe capul dușmanilor, a face farmece și a curma orice suferință cu ajutorul miracolelor al descântecului. Acesta, a devenit o meserie, ca oricare și se transmite în mod solemn, din tată în fiu.

Când bătrânul își simte sfârșitul aproape, își cheamă cel mai mare din fii și-l învață ritualul ciudat și formulele magice.

Din acest moment, toate puterile tămăduitoare ale celui ce se desțărește trec asupra noului inițiat, iar dacă se întâmplă ca bătrânul să mai trăiască, nimic pe lume nu l-ar determina să mai descânte, pentrucă există credința, că omul ce și-a trădat secretul „nu mai are leac" și că va purta în spate pe cealaltă lume, toate păcatele clienților săi.

— „Cum mai merge cu descântatul nea Vasile?"

— „Cam prost, că vezi matale, afurisitele astea de muieri, în loc să-și vadă de clopte s'au apucat să facă pe vracii. Asta e meserie cu dichis s'o facă numai cine e cruce de bărbat. Ele însă, se dau în vânt după bani și cum sunt slabe de înger, ajung să lucreze cu Ucigă-l toaca. Așa le-a ursit Dumnezeu, să se 'ndemne numai cu șarpele.

Să le vezi matale — mai ales pe hoașele alea bătrâne — cum umblă noaptea pela fântâni înainte de cântatul cocoșilor..."

— „Dar ce fac noaptea pela fântâni?"

— „Umblă după apă neîncepută, că-i bună de leac. Altele vin s'o tulbure din ordinul Necuratului".

Și moșul se pornește să-mi spună repede, toate tainele apocapesc ogoarele, ori de cele ce spurcă și descântă apele ca să pocească oamenii.

Pe luncă

Dimineața am pornit prin „Poiana Găvănelului" spre satul tămăduitorilor.

Poteca șerpuește pe malul drept al Teleajenului, cu vizuini de vulpi și cuiburi de prigori.

Salcâmi pipernicți urcă timid pe coastă. Lunca de un verde răscolitor, e deasă ca o perie. Pe trunchiuri de anini se cațără curpeni, iar din vale răzbate murmurul apei, ca o sfâșiere din adâncuri depărtate.

Mă opresc lângă tufișul unei răsuri, unde respir parcă tot parfumul unei copilării risipite năvalnic prin râpele acestea sălbatice, prin ierburile mătăsoase ale luncii ori pe prundișul râului.

Tot dorul neînțeles pe care îl port aiurea ghemuit în mine, a dispărut și parcă ceva din seva sănătoasă a pământului începe să-mi curgă prin vine. Simt cum sufletul îmi macină toate forțele născute din adâncuri telurice și mă gândesc la citadinul care gustă peisajul cu ochi de estet rafinat, dar nu-i e dat să trăiască misterul pe care-l degajă pământul.

O pasăre sboară speriată de sub cârligele unei rădăcini.

Pe cer au început să se miște nori grei, ca niște uriașe unduiri de vârcolaci și stihii.

Fete simandicoase

In marginea satului a poposit un șir de căruțe.

Oamenii au dejugat boii ce rumegă domol capete de ogrinji, au priponit caii și-au pornit pe gura vâlcelii ce ține loc de uliță.

Sunt mulți bătrâni îndoiți de povara vieții, fete lălăi ce umblă după măritiș, copii palizi și schilozi, femei cu priviri piezișe ori cu pântece proeminente și flăcăi ofiliți pe cari i-a trimis la vatră medicul regimentului.

Un băețandru e dus de subțiori de părinți. E palid și cu spume la gură. Imi spune o femeie, că are „boala copiilor" (epilepsie).

Mai toți sunt veniți din depărtare și au petrecut noaptea sub cerul liber, fiindcă în sat nu mai e loc.

Astăzi e Luni, zi mare de tămăduit.

Un „Nash" elegant își ascunde silueta aerodinamică sub poalele unei sălcii pletoase. E o mașină din București și sunt foarte curios ce ins, sau ce cucoană [illegible] a asvârlit ca pe un balast inutil toți vracii cu diplome ilustre, din Capitala țării și toate preparatele lor clocite în retorte, pentru știința primară a unor oameni la care atestatul de 4 clase este o raritate!

Adeseori, printre căruțe sărăcăcioase, se deslușește coșul de piele al unei trăsuri elegante, ori linia unei limuzine de ultimă confecțiune americană.

Oamenii lor, sunt însă cufundați în mutism, iar șoferii și vizitiii, au ordine să respecte secretul acestor naufragiați ai civilizației, ce vin să-și strige disperarea, vracilor din satul ascuns pe râpi și coclauri.

Trebue multă abilitate ca să poți afla ceva.

Mă adresez șoferului sub pretextul că fac parte tot din breasla lui.

— „Cine te-a pus să intri cu „Nash"-ul în vâgăuna asta?

— „Boerii!"

— „Bine, dar puteai să-i lași să meargă puțin și pe jos că doar nu le cădeau picioarele. Eu i-am lăsat pe ai mei la un kilometru. Nu aveam chef să-mi distrug „Chevrolet"-ul..

— „Tot din București?"..

— „Nu, din Ploești... Am venit cu profesorul X și cu nevasta-sa. Dar d-ta cu cine ești?"

— „Eu cu cucoana lui d inspector X dela domenii și cu sora ei".

— „Ce naiba d-le? N'au destui doctori la București?"

— „Ba au fost și la Viena și la Karlsbad, trei ani la rând. Cucoana suferă de ficat și zice că de când a fost anul trecut la descântat, i-a trecut.

Acum a adus-o și pe soră-sa".

Interview cu... țața Maria...

O vâlcea mai mică urcă spre centrul satului străjuită de pruni și mărăcini.

Casa bătrânei descântătoare dispare sub împletitura deasă de viță de ederă, iar în bătătura îngrădită printre orătănii jumulite, un motan picotește la soare.

De după parmalâcul prispei lipită cu pământ, femeia mă zărește și mă întâmpină mirată:

— „Maică, ce vânt te-aduce pe la mine? N'ai mai venit de când [illegible] cereai vârsa să prinzi pește, când secau oamenii iazurile"...

In câteva cuvinte, îmi spuse că s'a lăsat de descântec, fiindcă a fost odată bolnavă și-a trădat „ști[illegible]tul"...

— „Nici șoarecii nu-i mai alungi, lele Mario?"

— „Nici, maică. Că dacă nu mai am leac, s'ar abate nebunii asupra mea de mi-ar roade până și chitul dela geamuri".

Imi amintesc cum de mult într'o noapte de August, când tata era plecat, mama o chemase să alunge șoarecii ce se cuibăriseră în toate cotloanele. Invoise din vreme argații ca să nu fie nimeni de față, mai ales că era lună plină și toată curtea era scăldată în lumină.

In miezul nopții, înainte de primul cântat al cocoșilor, o femeie goală, cu părul lung, despletit, cu un bici în mână, lovea pământul bucățică cu bucățică, cutreerând curtea cât era de mare.

Mă urcasem în podul casei, de unde urmăream uimit ciudata apariție și figurile cabalistice cu care invoca pe Diavol, pentru a-i cere ajutor.

Când a ajuns în dreptul porumbarului cel mare, s'a oprit. Apoi s'a cățărat pe zăbrelele de brad și a început să plesnească cu biciul din streașină până'n tălpi, de parcă ar fi avut de răsbunat cine știe ce necaz.

Rostindu-și toate blestemele contra rozătorilor și-a smuls câteva fire din părul lung care-i acoperea jumătate din corp și le-a pus în cele patru colțuri ale porumbarului.

După noaptea aceia în care vraja își risipise firea în umbrele polelte de lună, am auzit adeseori pe mama că de atunci n'a mai văzut coadă de șoarece prin curte și că pisicile s'au lenevit amarnic.

— In afară de șoareci, te mai pricepeai și la alte descântece?

— La multe maică! Descântare de deochi, de aplecate, de junghiu, de poceală, de dambla, de dragoste, de legat bărbatul, de plămădit, de scârbeală, de Muma Pădurii, de argint viu, de bube dulci și încă atâtea altele, de cari nu-mi mai aduc aminte.

— „N'ai vrea să-mi spui și mie un descântec, două, că tot nu mai au leac la d-tale, lele Mario!"

— „Dar ce-ți trebue matale descântec, că doar nu te-ai apuca să descânți boerilor pela oraș".

— „Să mă ferească D-zeu... Vreau însă să scriu ceva la jurnale".

Ne învoirăm cu condiția „să-i dau poza la jurnal, ca să crape Catrina lui Foi de Varză, când o vedea"...

Și-i mergea gura ca toaca, încât abia mă puteam ține de ea.

Descântece de junghi

„Junghi din deochi, din vânt, din cuțit, din argint viu, din Iele, din Șoimane, eși din măduvă, din os, din bojogi și lasă pe... Ion".

De deochi

„Dacă o fi deochi de femeie
Să-i crape țâțele
Să-i curgă laptele,
Să-i moară copiii de foame:
Dacă o fi de fată mare,
Să-i cadă coadele
Să rămână cheală:
Dacă o fi de bărbat
Să-i crape călcâele
Să-i roadă Dracu opincile:
De-o fi deochiat de fântână
Să-i sece apa cea lină:
De-o fi deochiat de vânt
Să nu mai bată pe pământ:
De l-o fi deochiat păsările
Să le cadă penele,
Să rămână X curat, luminat,
Ca argintul strecurat".

De aplecate

„Aplecate, din boerești, grecești,
turcești.
Din mâncare, osteneală, ședere;
De la prânz,
De la nămiaz
De la chindie
Voi aplecatelor
Voi blestematelor,
Să plecați dela... Ion...
Din rărunchi, bojogi
Din plămâni, din inimă
Din creerii capului
Din măduva oaselor,
Picați aici,
Picați colea,
Picați în vârf de pietricea
Ca să vă ducă cântul
Cât ține pământul,
Unde popa nu toacă,
Unde fata mare nu se piaptănă,
Unde cocoșul nu cântă
Și câinii nu latră.
Acolo să găzduiți,
Acolo să odihniți
Acolo să mâncați
Acolo să veninați
Pe... Ion să-l lăsați
Curat, luminat,
Cum Dumnezeu l-a lăsat".

Vine vâlceaua!

Nori grei se ridicaseră dinspre munți, de parcă s'ar fi strâns toate nălucile și iazmele să cernească fața soarelui.

Fulgere scânteiau în depărtare.

— „E prăpăd, maică... Asta e piatră".

Vietățile curții sa'u strâns sub șopronul de lângă coșar și umblă cu gâturile întinse de parcă au mirosit a uliu.

Deodată, un singur strigăt străbate dela un capăt la altul, în tot satul, încât aveam impresia că mare nenorocire trebue să vină.

— „Vine vâlceaua. Vine vâlceaua!"

Incepe o ploae repede și deasă, dar copiii, nu se sperie și înșirați pe malurile râpelor, așteaptă să vadă venind de-departe unda tulbure și să-i asculte vuetul ciudat.

Peste câteva minute, o vâltoare de spumă se rostogolește din mal în mal, cu o grămadă de frunze, lemne, pui de găină morți și tot ce a putut să fure în drum, din ... pădurilor ori de pe lângă porțile oamenilor.

E un torent ce-și adună apele de prin locurile despădurite cu o iuțeală uimitoare și pe a cărui albie, seacă în restul timpului, și-au croit drum vracii spre satul lor. De multe ori, viiturile ei vijelioase ineacă câte un copil surprins la joacă în mijlocul albiei.

De aceia, în limbajul femeilor din Găvănel, există expresia „lua-te-ar vâlceaua".

M'am urcat repede pe prispa unei case, fiindcă ploaia continua să-și rostogolească apele cu o furie oarbă.

Bucăți mari de grindină albiră în câteva clipe curtea din care se stârnise miros greu de borhot.

O femeie cu șorțul pe cap, s'a repezit și-a înfipt un cuțit în mijlocul ogrăzii, ca că lege grindina și ploaia.

Pe prispă sunt grămădiți câțiva bolnavi cari își așteaptă răbdători rândul. Prin fereastra întredeschisă, vine miros greu din lăuntrul casei. Cu toate acestea, m'am apropiat și am privit pe geam.

O femee întinsă pe o rogojină, cu mâinile sub cap, urmărea extaziată, formulele și gesturile cabalistice, ale unui bărbat pipernicit, cu figură mongolică.

Acesta, căsca adânc și des, bolborosindu-și formulele. Ochii îi sunt duși în fundul capului, figura crispată, iar pe buzele tremurânde s'au ivit clăbuci de salivă.

In timp ce cască adânc de parcă ar voi să înghită toate duhurile rele ce s'au încuibat în trupul femeii, agita cu un pai, apa dintr'o sticlă, pe care are s'o bea după prescripția sa, clienta răsturnată pe rogojină.

— „Ce te, uiți, domnule, pe geam? Vrei să n'aibe femeia leac? — se repede la mine o babă scorojită de parcă toată viața ar fi fost uscată la soare.

Spre nenorocul meu, am fost silit să întrerup un spectacol atât de rar, desprins dintr'un ritual păgân, pe care strămoșii noștri l-au practicat acum nu știu câte mii de ani și pe care tradiția l-a păstrat neatins în pofida civilizației celui de al XX-lea secol dela Hristos.

Hidroterapie...

Pe lângă elementele magice, meseria vracilor are multe puncte comune... cu medicina modernă. Leacurile băbești întrebuințate încă în lumea satelor, au trecut în laboratoare, unde rafinarea (la propriu și la figurat) ni le servește în sticle etichetate, cu formule și nume pretențioase, ori sub aspect de pilule în cutii de tinichea și carton.

Dar ceiace e mai interesant e că poporul cunoaște și practică de mii de ani, o metodă... modernă de tratament — hidroterapia. Am văzut chiar o instalație primitivă, în fundul unei grădini.

Desen de Maria Doc

Intr'un pom, e agăţat un hutol, al cărui fund mobil se poate scoate uşor, lăsând să cadă conţinutul.

Adeseori, se întâmplă scene foarte amuzante şi vracii ar putea povesti o mulţime. Iată una din cele auzite de mine:

Intr'o zi, o cucoană foarte nervoasă, ce speriase lumea cu nervii ei şi care defilase pe la toţi medicii din Bucureşti, şi-a luat inima în dinţi şi a venit la descântat.

Fără să i se spună în ce constă descântecul şi leacul pentru boala ei, a fost culcată în grădină, sub pomul cu pricina, complect desbrăcată, aşternându-i-se o rogojină pe iarbă şi dându-i-se un cearşaf subţire să se învelească.

In miezul nopţii, când nici nu se gândea, sau poate că aţipise chiar, s'a pomenit cu torentul de apă rece, curgând din senin peste trupul ei alb, ghemuit sub învelişul cearşafului. Surpriza a fost atât de mare, că n'a mai avut timp nici să strige, nici să facă scene întunericului năbădăios, ci a rămas liniştită, calmându-şi nervii pentru totdeauna.

Peste vreo două săptămâni, miraculosul vraci, a primit vizita unui domn foarte prezentabil, care i-a oferit fericit câteva mii de lei, fiindcă făcuse din nevastă-sa un mielușel.

Multe boli sunt tratate cu ajutorul acestei metode numite de ei „scăldat".

Apă de leac

Cât de mult face credinţa şi autosugestia în vindecarea unei boli, mi-a fost dat să aud tot aici.

Tocmai mă pregăteam să părăsesc satul, când printre atâtea figuri suferinde, văd un ţăran voinic, cu faţa rumenă şi cu obrajii plesnind de sănătate.

— „Noroc neică!"

— „Noroc să dea „Al de Sus"!

— „Tot la descântat ?"

— „Nu eu, muerea mea, că i s'a deochiat odrasla".

— „Şi d-tale zici că nu ţi-ai descântat niciodată ?"

— „Nu, fiindcă n'am fost bolnav în viaţa mea! Şi chiar dacă aş fi, descântecul n'ar avea leac, fiindcă nu cred în el!"

— „Dar nevasta?"

— „Ea crede ca 'n lumina soarelui. Acum vreo 2—3 ani, se îmbolnăvise de vătămătură. Intr'o zi, mi-a dat o sticlă cu ţuică s'o aduc la Găvănel şi să iau în schimb apă descântată. Am venit până în marginea pădurii şi cum nu prea mă înduram eu de ţuică s'o dau, am tras o duşcă bună, încă una şi încă una... până am golit sticla. Şi cum era o căldură de ţi se muiau oasele, am scos legăturica, am mâncat bine şi m'am culcat la umbră. Când m'am trezit, era soarele gata de sfinţit. Ce să mai mă duc eu la Găvănel, că m'apuca noaptea! Dar nici fără leac nu puteam să mă întorc, că murea nevasta. Am umplut sticla la fântână „cu apă curată cum a lăsat-o Dumnezeu şi am dus-o muerii, spunând că e descântată.

— „Şi?" întrebai eu curios.

— „A băut, iar a doua zi a mers la sapă!".

Epopee

Am plecat încet, râzând încă de păţania rumânului cu apa lui descântată şi cu gândul la toată risipa de imaginaţie a poporului nostru, creatoare a unei lumi de năluci, cu care se găseşte în permanent război.

Fantezia bogată, cu care împleteşte toate superstiţiile, n'o poate ucide civilizaţia, după cum nici creştinismul n'a putut să ucidă atâtea reminiscenţe păgâne.

Poezia fantasticului, cu tot miraju1 pe care îl degajă, este domeniul cel mai accesibil sufletului simplu, care vrea totuşi să evadeze. Setea de magie, de supranatural, îmbracă atunci, forme de sublimă naivitate, iar imaginaţia deslănţuită fără frâu, creiază lumi de basm şi de poezie. Dar în afară de această latură, descântecul, are un sens mai adânc, opus întrucâtva ideii creştine. El este expresia ideii de superioritate a omului asupra elementelor naturii, pe care trebue să le subjuge, iar nu să fie sclavul lor. Aceasta tradusă într'un mediu cu noţiuni cosmice primare, a fost aclimatizată, transfigurată şi înglobată în marea masă a superstiţiilor.

Lumea e compusă din duhuri bune şi rele. Acestea din urmă trebuesc îmblânzite şi stăpânite. Soluţia cea mai comodă a fost găsită în descântec. Prin el, omul a fost mulţumit, nu atât prin efectul marei lui descoperiri, cât mai ales de faptul că orgoliul omnipotenţei sale a fost satisfăcut.

Toţi eroii superstiţiei populare: Vârcolacii mâncători de lună, Ielele şi Şoimanele otrăvitoarele apelor, Miez de Noapte producătorul junghiurilor şi atâţia alţii, sunt duhuri rele pe care le poţi învinge.

Veacuri de-arândul românul s'a luptat cu fantoma acestor spirite pe care le-a biruit. Deaceia, pe acest teren românul şi-a clădit o întreagă epopee şi poate singura, deşi s'a spus că suntem neamul fără epopee, ca şi cum ar fi fost posibilă o asemenea lipsă la un popor cu imense rezerve de sensibilitate şi cu atâta poezie, în manifestările lui.

Şi dacă ar fi să ducem mai departe analiza, am vedea că baladele noastre, sunt mai mult lirice decât epice.

Românul şi-a creiat în afară de câmpul de luptă unde eroismul său este indiscutabil, fiinţe cu forţe supranaturale, cu care să se bată şi să le birue, pentrucă duşmanii săi pământeni erau nedemni de puterile lui.

Turcul şi ungurul au fost mai mult eroi de anecdotă pentru poporul nostru şi ei nu puteau fi puşi pe picior de egalitate cu minunaţii noştri flăcăi cari se luptau singuri cu câte-o întreagă oştire turcească, ca Gruia lui Novac, ori puneau pe fugă hoardele ungureşti numai când strănutau, ca Mihu Copilu.

Acesta e unul din tâlcurile descântecului, care pe lângă ignoranţă şi naivitate, închide uneori zări de poezie şi de gând.

JALEA

Zădărnicie

Fuga şerpilor, liane ale întunericului grele.
Ochii lor au sorbit toată lumina din stele,
Toată strălucirea din focurile de pe comori
Ielele s'au prins în horă cu Moartea, surori.

Cântecul s'a sfârşit, plânsul s'a ivit.
Unde mi-e fluerul albastru plumbuit ?
Horele mele altele erau, bucuriile mele.
Jocul de-acum sună scheletic grăbind pe podele.

O flacăre veerde ca un voal s'a desprins.
Ca un blestem, fruntea grăbit mi-a încins.
Aripi de lilieci, bat la răscruci mereu,
Potecile s'au împletit; trişti, pomii 'ngenunchie greu.

Chiotul meu s'a făcut răcnet străpuns.
Zadarnic mâna caută armele semnului ascuns.
Sub umerii goi şi negri ai crengilor veştede,
Ca o căprioară rănită piere dragostea mea repede.

PAUL SIMION

Céline Emilian: Madonă

Nuntă în cer

Roman de MIRCEA ELIADE

...O bună parte din prieteni se uitaseră. Ii întâlneam uneori pe stradă, prin librării; îmi aminteam viaţa mea dinainte, şi mi se păreau searbede libertăţile mele deatunci, nesemnificative aventurile. Odată, mă opri un camarad mai în vârstă, pe care nu-l văzusem de mult. Se miră că arăt foarte schimbat.

— Sunt fericit, i-am spus.

— Dar nu-ţi mai văd numele pe nicăeri, adăogă el. N'ai anunţat nicio carte nouă... S'a întâmplat ceva ?

— Lucrez, răspunsei în treacăt.

Zâmbi, şi mă bătu pe umăr. Apoi îmi aminti că el are o teorie: majoritatea românilor ratează odată cu maturitatea; sunt geniali în copilărie, sclipitori şi plini de talent în tinereţe, şi rataţi la maturitate. Am râs şi eu.

— Ai să vezi d-ta, i-am spus despărţindu-ne şi strângându-i mâna.

Intâlnirea m'a neliniştit, totuşi. I-am povestit Ileanei. A rămas îngândurată; şi-a plecat privirile.

— Are dreptate, vorbi. De când m'ai cunoscut pe mine, n'ai mai publicat nimic. Toţi au să creadă că asta se 'ntâmplă din cauza mea.

Nu ştiu de ce cuvintele ei mă mâhniră, şi simţii nevoia să mă apăr.

— Tu ştii foarte bine că am scris destul, chiar după ce te-am cunoscut.

— N'ai terminat însă nimic, preciză ea ridicându-şi privirile şi căutându-mi ochii. Asta mi se pare foarte curios...

— Sunt mai sever, acum, cu mine însumi, îngânai.

Mă obseda observaţia ei: i se pare atât de curios că nu sfârşesc nimic. Lucrul acesta era adevărat: dar până atunci, Ileana nu prea mă întrebase despre cărţile mele, nu se neliniştise că nu-mi transcriu manuscrisul şi nu pregătesc nimic pentru tipar. Dimpotrivă, până la o vreme chiar setea mea de creaţie o făcuse să sufere. Nu puteam uita că de atâtea ori, la început, zâmbea tristă de câte ori rămâneam pe gânduri, şi-mi spunea: „Iar ai fugit de lângă mine..." Şi acum, după ce suportase, aproape îndemnându-mă, două luni de muncă — în care timp mă pierdea zile dearândul — îmi spune cât i se pare de curios că nu duc nimic până la sfârşit...

— Şi sunt încă foarte tânăr, adăogai ferm. Am timp destul să-mi sfârşesc cărţile...

Se întristă deodată, şi se depărtă de mine, îndreptându-se spre fereastră.

— Aici ai dreptate, şopti ea. Eşti foarte tânăr şi ai timp...

Cuvintele acestea, care atunci mi s'au părut fireşti, le-am înţeles deabia după câteva săptămâni. Ileana rămăsese la fereastră. Mă apropiai şi eu s'o cuprind în braţe şi s'o sărut. Imi era peste putinţă să îndur tăcerea.

— Ninge, îmi spuse, arătându-mi cu palma întinsă fulgii.

Imi lipii obrazul de faţa ei şi-i şoptii, ca s'o împac.

— Ştii de ce nu pot sfârşi nici o carte? Pentrucă toate eroinele mele seamănă cu tine, şi n'am curajul să te descriu, să fac literatură din dragostea asta...

Incepu să râdă; clipi din ochi parcă şi-ar fi ascuţit privirile să mă pătrundă.

— Şi nu se poate scrie fără personagii feminine ?

— Ba da, dar nu e interesant, o lămurii eu.

Rămase câteva clipe pe gânduri.

— Asta înseamnă că n'ai să poţi scrie nimic definitiv, până la urmă, atâta timp cât durează dragostea noastră, şopti încet.

Nu mă aşteptam la un asemenea răspuns. Zâmbii încurcat.

— Inţelegi greşit, mă apărai. Va veni un ceas când voiu putea scrie despre tine fără să mai fac literatură...

Işi apropie din nou fruntea de geam, fără să mai spună nimic, şi-mi arătă cu mâna fulgii grei de zăpadă.

— A venit iarna, spusei ca să curm tăcerea.

— A venit, şopti ea.

N'am putut s'o mai fac să vorbească în după amiaza aceia. Era preocupată, şi cu cât se apropia seara, întunerecul, cu atât arăta mai neliniştită. Dar a doua zi am uitat amândoi — sau mi s'a părut mie că a uitat şi ea — conversaţia din ajun. Am petrecut dimineaţa la Băneasa, plimbându-ne prin zăpada proaspătă. Apoi s'au apropiat sărbătorile. Hotărâsem să petrecem Crăciunul la Bucureşti, şi să plecăm în ziua de 9 Ianuarie la Predeal. Ileana începuse să se agite. Ieşeam în fiecare seară în oraş, să alegem daruri, să privim vitrinele. Niciodată nu o văzusem atât de nerăbdătoare, atât de copilăroasă. Rămânea mult în faţa magazinelor cu jucării, strângându-mi nervos braţul. A ales chiar ea pomul de Crăciun, şi l-a împodobit o după amiază întreagă. Nu m'a lăsat să intru în odaie, în tot timpul acela. Se închidea acolo, singură, înconjurată de cutii şi pachete.

Imi spuneam că toate acestea îi aminteau de copilăria ei tristă, şi-mi făgăduiam să o iubesc atât de fierbinte încât să nu mai regrete timpurile acelea, să nu o mai covârşească melancolia. Imi spuneam, deasemenea, că aşteaptă cu atâta bucurie Crăciunul pentrucă petrecuse mult timp în Germania. Şi iarăşi aşi fi vrut să o pot iubi cu o nouă patimă, mai pură, să sting orice urmă a trecutului din amintirea ei. Mă plimbam în odaia mea, aşteptând să se deschidă uşa. Hotărâsem să rămânem numai noi doi în seara de Ajun, până la miezul nopţii. După aceia, ne duceam la Alexandru.

Când s'au auzit cei dintâi colindători, Ileana mi-a deschis uşa. Bradul era încărcat cu jucării. Am început să râd şi am vrut s'o prind în braţe. Dar ea s'a desprins uşoară şi a alergat jos, să deschidă toate uşile. Cu o iarnă mai înainte nu putuse primi colindătorii pentrucă locuia într'o casă-blok, şi-mi mărturisise atunci de câteva ori, cât de mult suferise din cauza aceasta. Rămas singur, am început să cercetez bradul. Mai multe pachete, cu numele prietenilor noştri. Apoi, un creion de aur pentru mine. Lângă brad, jos, foarte multe jucării. Nu prea înţelegeam, şi zâmbeam vag. Mi-am adus însă aminte brusc că eu nu îi cumpărasem nimic şi m'am întunecat. In acea clipă am auzit-o întorcându-se. Câţiva copii de mahala, sfioşi, rămăseseră în prag. Au început să cânte. Ileana s'a apropiat de mine şi mi-a luat braţul. Faţa întreagă îi era luminată de o fericire neobişnuită, prea simplă. I-am şoptit, aplecându-mă:

— Ştii că eu nu ţi-am adus nimic ?

A scuturat din cap, şi mi-a acoperit buzele cu palma: parcă m'ar fi rugat să nu spun nimic, să o las să asculte în linişte colindul.

— Mă ierţi? o întrebai eu, aplecându-mă din nou spre ea.

Imi strânse, tremurând, braţul. I-am arătat creionul care mi-l dăruise ea, şi i-am spus:

— De data aceasta, nu mai am

nicio scuză: trebuie să-mi sfârşesc cartea...

A plecat de lângă mine să împartă bani copiilor. Am crezut că are să le dăruiască şi din jucăriile îngrămădite lângă brad, deşi erau prea mari şi prea scumpe pentru ei. Dar Ileana nu le-a împărţit decât bani şi fructe.

Când am rămas singuri, am îmbrăţişat-o cerându-i din nou iertare.

— Dacă aşi fi fost destul de bogat să-ţi pot cumpăra măcar un inel care să ţi se potrivească...

— Mai mult decât mi-ai dat, n'ai să poţi niciodată să-mi dai, îmi spuse.

Am crezut, fireşte, că se gândeşte la dragostea noastră. Am întrebat-o, râzând, ce are să facă cu atâtea jucării.

Imi răspunse, tainic :

— Are să fie nevoie...

Ne-am apropiat din nou de brad. Am stins luminile electrice, şi Ileana a început să aprindă lumânările. Era foarte emoţionată. Amândoi, strânşi unul într'altul, priveam. S'au auzit din nou glasurile colindătorilor.

— Acum eşti fericită? am întrebat-o eu, ridicul, aşa cum întreabă toţi îndrăgostiţii.

Nu mi-a răspuns; m'a privit doar în ochi, cu toată fiinţa ei încordată.

— Iţi aminteşti ce mi-ai făgăduit astă primăvară? mă întrebă ea târziu, aproape în şoaptă.

Nu-mi aminteam. Dealtfel, nici nu încercam să-mi aduc aminte. Aşteptam să-mi spună ea. Dar s'au auzit paşi pe scară, şi Ileana a alergat repede de lângă mine, să deschidă. Erau alţi colindători, de data aceasta mai numeroşi şi mai bine îmbrăcaţi.

Un cor de elevi de liceu, fără îndoială. Au intrat în cameră şi s'au lipit unul după altul de perete. Au început brusc :

Astăzi s'a născut
Prunc din Duhul Sfânt...

Cântau cu multă discreţie, aproape înăbuşit, neîndrăznind să privească pe cineva. Ileana mi-a luat braţul, mi-a căutat mâna şi a început să mă mângâie, blând.

— Ce ţi-am făgăduit? o întrebai eu, tot în şoaptă.

Nu-mi răspunse. Dar, după ce copiii începuseră un alt cântec, mi-a arătat cu ochii bradul. Inţelegeam, şi o cumplită spaimă îmi strânse inima. Asta nu se putea întâmpla, îmi spuneam, asta nu. Simţeam că totul va fi, atunci, definitiv schimbat: că cineva din mine va muri odată cu naşterea copilului meu. Mi-era, totuşi, peste putinţă să mă împotrivesc, acum. O iubeam prea mult, şi Ileana era atât de emoţionată. Şi apoi, noaptea de Ajun, colindătorii...

Simţii cum ea îmi caută ochii, să înţeleagă ce gândesc. Mă încăpăţânai să privesc vag, absent către brad. Vedeam foarte turbure, lumânările, artificiile. Intâlnii iar jucăriile, şi am avut o uşoară tresărire de ciudă. Eram totuşi mai mult încurcat decât iritat. După ce băieţii şi-au încetat cântecul şi au plecat, unul câte unul, Ileana mă întrebă:

— Acum îţi aminteşti ?

Imi aminteam foarte limpede, scena din primăvară. Imi aminteam şi cuvintele ei, înfiorate, de atunci.

— Dar nu mă gândeam că vom obosi atât de repede, spusei eu aranjând o lumânare în mijlocul bradului.

Ileana se apropie de mine, speriată, palidă.

— Ce vrei să spui? mă întrebă.

Nu-i răspunsei imediat. M'am prefăcut că într'adevăr lumânarea aceia trebuia urgent îndreptată: altminteri, fără îndoială că s'ar fi aprins întreg bradul.

— Imi făgăduiai atunci că atât timp cât nu ne oboseşte dragostea, nu mai avem nevoie de nimic altceva, vorbii eu calm... Eu însă n'am obosit, adăogai, silindu-mă să zâmbesc.

Ileana se atârnă de mine şi începu să-mi mângâie faţa.

— Dar eu nu mai pot, aşa, spuse ea emoţionată, nu mai pot...

O sărutai, silindu-mă să regăsesc căldura şi iubirea de altădată.

— Şi nici nu mai am atâta timp înaintea mea, adăogă ea repede. Cine ştie ce se poate întâmpla, oricând, în orice zi...

Era foarte emoţionată, şi tremurul ei mi se comunica prin nu ştiu ce antene nevăzute. Voiam să-i spun ceva bun, un cuvânt fierbinte, de dragoste, care s'o mângâie, s'o liniştească. Dar s'au auzit din nou paşi pe scară. Tresării, plictisit. Aşi fi vrut să nu mai primească alt cor. Ileana, însă alergă spre uşă. Aceiaşi băieţi cu obrajii roşii de ger, neîndrăznind să intre în cameră din pricina semi-întunerecului (căci nu erau aprinse decât lumânările de la brad). Au început un cântec trist, îndată după urare: un cântec care nu avea nimic deaface cu Crăciunul. Stam pe canapea, ascultând cu gândurile turburate. Ileana se apropie iar de mine.

— Ce le-or fi venit să-l cânte? spuse ea.

— E frumos, şoptii.

— Sunt mai frumoase colindele, vorbi ea, plecând fruntea. Toate cântecele acestea vechi, cu...

Am simţit cu o sângeroasă precizie efortul pe care-l făcuse ca să nu complecteze fraza: cu Naşterea Mântuitorului. N'am răspuns nimic. Mă copleşise o neînţeleasă tristeţe, o mare oboseală. Şi totuşi, cât de vie şi de întreagă rămăsese Ileana în toată turburarea aceasta a mea! Pe ea nu o puteam uita.

Corul terminase cântecul, şi aştepta. Ileana nu-şi ridicase însă fruntea. Eu rămăsesem acolo, pe canapea, secătuit. Câteva clipe, a fost o tăcere penibilă. Apoi, un alt cântec, de astă dată mai voios: încercau să-l cânte pe trei voci, fără să izbutească.

— Vezi, tu ai să poţi creşa întotdeauna, vorbi brusc Ileana, apăsând cuvântul. Şi cu cât ai să înaintezi în ani, cu atât ai să scrii mai bine...

Aşi fi voit s'o întrerup, dar nu aveam curajul; nu aveam nici măcar puterea să mă hotărăsc într'un fel. Parcă oboseala mă ameţea crescând. Nu mă gândeam nici măcar ce vor crede copiii aceştia care cântau în faţa noastră, aproape fără să ne vadă din cauza umbrelor. Simţeam doar că se rupe ceva din mine, că o mare, primejdioasă schimbare mă aşteaptă.

— Te gândeşti poate la *altceva*, vorbi din nou Ileana, fără să-şi ridice ochii din covor.

— Nu, spusei simplu, nu mă gândesc la nimic.

Ileana se înălţă brusc, şi se apropie, şovăitoare, de cor. Stătu acolo până ce-şi sfârşiră cântecul. Trase apoi un sertar, unde erau pregătiţi banii, şi începu să împartă. Băieţii nu îndrăzneau să plece. Ca să iasă din încurcătură, izbucniră: *Mulţi ani trăiască!..* Mi s'a părut ridiculă urarea aceasta şi m'am ridicat şi eu de pe canapea, apropiindu-mă de uşă, cu un zâmbet silit. Voiam să le spun ceva, şi-i întrebai, la întâmplare:

— In ce clasă sunteţi ?

Răspunseră câţiva, cu jumătate de glas. Unul din ei, mai înalt, îmi spuse încurcat:

— Eu vă cunosc... Am cetit o lucrare de d-stră...

Imi veni deodată să râd; nu pentrucă îmi ştiau numele, ci pentru formula politicoasă pe care o întrebuinţase: o „lucrare"..

Ileana râdea şi ea. După ce a închis uşa, s'a oprit în faţa mea:

— Eu nu pot arăta nimic, spuse.

O cuprinsei atunci în neştire în braţe şi începui să mă rog, să-i mărturisesc emoţionat, luptând parcă pentru libertatea mea, pentru apărarea fiinţei mele întregi. I-am repetat, de astă dată patetic, că artistul nu trebue să creeze decât în arta lui, că noi amândoi nu suntem din lumea asta, că nu ne putem împotrivi destinului care ne-a ales unul altuia pentru o altfel de nuntă. Ea mă asculta ca întotdeauna, tăcută, înspăimântată. Nu mi se putea împotrivi, simţeam asta, şi luptam parcă mai frenetic.

— Eu nu-ţi sunt oare deajuns? o întrebam.

Imi răspundea sărutându-mă. Era palidă, îngândurată.

— Atunci, începu ea, şovăind, degeaba a venit Crăciunul..

S'a ridicat anevoe de lângă mine. Aceiaşi mare cumplită tristeţe mă cuprinse. Strigai.

— Tu poate crezi că *mi-e teamă*, că nu vreau să mă leg prea mult de tine. Dar ca să-ţi dovedesc..,

Ileana se îndreptă spre brad.

— E târziu, spuse. Trebuie să mergem la Alexandru.

Şi începu să stingă lumânările.

■

Am cunoscut la Alexandru una din cele mai deprimante seri din viaţa mea. Am ajuns mult înainte de miezul nopţii. Eram printre cei dintâi invitaţi, şi odăile acelea în care, cu un an mai înainte, o cunoscusem pe Ileana, păreau acum prea mari şi prea triste. Sau poate, aşa mi s'au părut mie. Ne-am aşezat pe o canapea. Nu ştiam ce să spun — şi atunci cerui un pahar de vin. Socoteam că ameţindu-mă, are să mi se risipească tristeţea de moarte din suflet. Şi totuşi, îmi spuneam, ce simplu este să fii fericit, ce uşor ne este nouă, Ileanei şi mie, să fim fericiţi...

— Ce e cu voi? ne întrebă Alexandru.

— Nimic, spusei. Ileana a alergat azi toată ziua, şi e obosită.

Golii paharul, şi cerui încă unul. Ileana mă privi înspăimântată; privirile ei speriate, de panică. In clipa aceia m'am gândit că, poate, văzându-mă atât de nefericit, căutând uitarea în beţie — ea are să mă înţeleagă şi nu-mi va mai aminti făgăduiala pe care i-o făcusem. Mi-am dat seama mai târziu ce cabotin poltron eram în acel moment. Dar atunci îmi spuneam: Ileana mă vede cât sunt de nefericit, cât sunt de trist. Ea ştie că nu pot supravieţui decât în măsura în care rămân artist. Şi poate, în cele din urmă, mă va primi astfel, aşa cum m'a primit până acum...

Intr'adevăr, când am golit al treilea pahar, şi m'am ridicat chiar eu ca să mi-l umplu, Ileana s'a furişat repede lângă mine şi mi-a apucat braţul.

— Anton, şopti ea, emoţionată. Iartă-mă că te-am supărat.

— Dar nu m'ai supărat deloc, spusei eu cu oarecare voluptate. Ceeace trebuia să se întâmple s'a întâmplat. Nu eşti tu de vină..,

Se făcu parcă mai palidă.

— De unde ştii? mă întrebă înfiorată.

De fapt, nu ştiam nimic. Spusesem aşa, câteva cuvinte vagi. Dar când am auzit-o pe ea, am devenit mai năuc.

— Mi-am închipuit, am răspuns sec.

Apoi, după o pauză, am adăogat, cu brutalitate.

— N'are nici o importanţă !...

Şi am golit paharul până la fund. Ileana îşi muşcă buzele.

— Iartă-mă, şopti ea încăodată.

Dar în acea clipă, un nou grup de invitaţi intră în sufragerie. Erau destui, acum. Gazda începu să aprindă lumânările bradului. Priveam amândoi aiuriţi, parcă n'am fi înţeles nimic.

— E mai frumos pomul nostru, şopti din nou Ileana, apropiindu-se. Nu e aşa ?

— Intr'adevăr, spusei eu, şi îi căutai ochii.

Erau înlăcrămaţi. Poate că eram şi eu emoţionat, căci Ileana îmi zâmbi cu nesfârşită dragoste. Ii luai mâna şi i-o sărutai. Câteva perechi noi intrară. O doamnă se apropie de noi şi mă întrebă:

— Dar ce e cu d-ta? Nu te mai întâlneşte nimeni nicăieri..

Parcă nici nu voia s'o vadă pe Ileana.

— Nu ştiu dacă ai cunoscut-o, o prezentai eu. E logodnica mea..,

Spusei asta mai mult pentrucă mă umilise privirea absentă pe care, câteva clipe, o oprise asupra Ileanei.

— Extraordinar! exclamă doamna, prefăcându-se surprinsă.

Ileana zâmbea în silă. Imi dădeam seama cât de bine se poate stăpâni.

— Alexandre, strigă din nou doamna. Dar de ce nu ne-ai spus nimic ?

In câteva minute, toţi se îngheghiau în jurul nostru, felicitându-ne. Sărbătoarea Ajunului fusese parcă uitată. Alexandru ne îmbrăţişă, emoţionat.

— In sfârşit! exclamă el. Am descoperit soţia unui geniu!..

Ileana începu să plângă, şi-şi plecă fruntea, după obiceiul ei. Era foarte palidă, buzele îi tremurau, şi-şi strângea necontenit mâinile. Incercai să rup cercul apăsător care ne strivea.

— E foarte obosită, lămuream eu.

— Exclus!, vorbi cineva. Plânge de fericire...

Alexandru începu să destupe sticlele cu şampanie. Au ciocnit toţi în sănătatea noastră. Eu eram aşezat acum lângă Ileana, ţinând-o de mijloc.

— Tăcere, tăcere! strigă, din pragul celeilalte odăi, o domnişoară.

Au întors toţi capetele: Imnul nupţial din Tannhauser, pe o placă de gramofon. O cumplită solemnitate, pe care aproape nimeni nu ştia cum s'o primească, s'a pogorât atunci în salon. La un moment dat cineva a început să bată din palme, şi apoi toată lumea a izbucnit în aplauze.

— Eu i-am făcut fericiţi, se lăuda Alexandru.

Avea şi el lacrimi în ochi, nu ştiu de ce.

— Să ne scrii toate acestea într'o carte, vorbi doamna care aflase întâi că suntem logodiţi.

Apoi ne-am aşezat la masă; noi doi, aveam locurile de cinste. Un cor de studenţi ne-a cântat aproape un ceas. Ileana s'a luptat multă vreme ca să nu izbucnească în plâns. Târziu, când petrecerea se înfierbântase, mi-a făcut semn că nu mai poate rezista. Am fugit, ca şi în aceea noapte din anul trecut, pe la bucătărie. Am coborât scările ameţiţi, aproape bolnavi. In maşină, a început să plângă. Nu găseam putere s-o mângâi, s'o rog să înceteze. Oftam, şi în puţinele intervale de luciditate, îmi spuneam: Dar ce s'a întâmplat? Ce s'a putut întâmpla? Nu înţelegeam nimic. Simţeam numai că s'a rupt ceva, iremediabil, că s'a întâmplat undeva o spărtură, şi ori cât m'aşi zbate nu voiu mai fi în stare să cunosc fericirea dela început. Timpul luminos care se ascunsese dela prima noastră întâlnire până în clipa când s'a dus Ileana să stingă lumânările pomului de Crăciun — mi se părea extrem de depărtat, asemenea unui paradis pierdut.

Când am rămas amândoi singuri, în odaia noastră, Ileana s'a întins pe canapea, extenuată, şi a rămas acolo, amuţind, fără să mai aibă puterea să-şi scoată haina. Am vrut s'o ajut, dar m'a rugat cu mâinile să nu mă apropii. Târziu, mi-am dat seama că trebuie, totuşi, să iau o hotărâre, să încerc o lămurire.

— Eu nu înţeleg de ce eşti atât de nefericită dacă te-am prezentat drept logodnica mea, i-am spus. Aveam dealtfel de mult gândul acesta. Şi dacă nu m'ai fi întrerupt, ţi l-aş fi spus ţie întâi astăseară, când te-ai dus să stingi lumânările...

Nu mi-a răspuns nimic. Zăcea pe canapea, absentă, aproape adormită.

— Poate că vestea asta te 'ntristează, adăogai apropiindu-mă.

Ingenunchiai lângă ea şi-mi rezemai fruntea de pieptul ei.

— Ce s'a întâmplat? întrebai din nou, mai stins.

Deschise ochii şi-mi zâmbi, tristă.

— Voiam şi eu să-ţi spun tot astăzi, vorbi ea. Dar n'am mai avut curajul...

Incepeam acum să înţeleg. Sufeream atât de mult de tristeţea care ne copleşise pe amândoi, încât îmi era indiferent ce se va mai întâmpla după asta. Voiam ca noaptea să se termine într'un fel, să regăsim odată liniştea.

— Nu-i nimic, spusei. Gata, acum,..

Dar probabil că aveam o expresie atât de resemnată şi vocea îmi era atât de obosită, învinsă aproape — încât Ileana îşi acoperi ochii cu palmele.

— Dar nu aşa, murmură ea. Aşa nu, în niciun caz...

■

Zilele de Crăciun le-am petrecut silindu-ne amândoi din răsputeri. să părem, unul faţă de altul, voioşi, fericiţi. Eram însă turburaţi, neliniştiţi, ameninţaţi parcă de o mare şi nefirească primejdie. Eu aşteptam înfrigurat să plecăm la Predeal. Nădăjduiam că acolo se vor risipi toate umbrele şi vor pieri neliniştile. Intr'o dimineaţă, înainte de Anul Nou, am întrebat-o dacă e pregătită pentru plecare.

— Eu nu pot pleca, răspunse încurcată. Am aranjat cu doctorul; mâine intru în clinică..

I-am luat repede braţul, înspăimântat. Voiam să spun ceva, s'o opresc.

— Acum e prea târziu, şopti ea, plecând ochii.

Am rămas amândoi tăcuţi, înfioraţi; niciunul din noi nu avea curajul să rupă tăcerea. Ce-aşi putea să-i spun? mă întrebam. Nu înţelegeam bine ce se întâmplase; când văzuse pe doctor, de ce trebuia să fie internată într'o clinică, de ce tocmai acum, în mijlocul sărbătorilor?

— Trebuie neapărat? întrebai eu târziu, ca să spun ceva.

Dădu din cap. Figura i se schimbase mult în aceste ultime zile. Fruntea îşi pierduse lumina. Ochii îi erau mereu absenţi. Gura ei mare, însângerată, se desena acum obosită şi palidă..

— E ceva grav? întrebai eu din nou.

Eterna laşitate a bărbatului se redeşteptase în mine. Voiam cu tot dinadinsul să-mi asigur liniştea, să capăt certitudinea că nu se va întâmpla nimic grav, că nu va îndura suferinţe mari din pricina mea. Voiam, fără să-mi dau seama, să mă degajez de orice răspundere.

— Nu, nu va fi nimic, mă linişti ea mângâindu-mă.

Apoi s'a depărtat de mine, desfăcându-se încet.

Am rămas în mijlocul odăiei, năuc, fără gânduri. Imi aprinsei o ţigare. Ea mă auzi şi-şi întoarse capul.

— Nu mai fuma atât..

M'am aşezat pe marginea patului. E prea târziu, îmi spusese. De ce era târziu? Ce se întâmplase? Ce se mai putea întâmpla?..

Noaptea aceia a fost cumplită. Ileana se temea de mine, fugea aproape, şi totuşi se trudea să mă liniştească, să mă mângâie.

— De ce nu încerci să lucrezi ceva? îmi spuse, văzându-mă agitat. Citeşte...

Am crezut că vrea să rămână singură, şi m'am dus în odaia mea de lucru. Dar nu puteam face nimic. Mă dobora aceiaşi stranie nelinişte. Zadarnic încercam s'o alung, gândindu-mă cum am să hotărăsc eu nunta fără ştirea Ileanei. Cum vom pleca, apoi, amândoi în Elveţia, pentru câteva luni. Incercam să îmi agăţ gândul de amănunte concrete: nu mai aveam prea mulţi bani, va trebui să mă împrumut sau să cer uneia din surorile mele. Zadarnic; niciun peisaj închipuit mental, nicio călătorie în gând, nu mă putea linişti.

...N'a vrut să mă lase s'o însoţesc. Mi-a dat doar adresa sanatoriului. Puteam s'o vizitez, fireşte, în fiecare zi. Am colindat în neştire, pe străzi, după plecarea ei. In cele din urmă, m'am dus şi eu. Am cerut să vorbesc cu doctorul. M'a primit destul de târziu. Am început să îngân câteva scuze; o călătorie urgentă, studii, atâtea întâmplări neprevăzute. M'a liniştit; nu era nimic grav..,

A doua zi am văzut-o. Zâmbea. Eram copleşit de emoţie, de remuşcări. Ii adusesem un buchet de liliac alb. Am rămas acolo, lângă ea, zăpăcit, timid. I-am spus, la plecare.

— Ştii, e mai bine să mergem undeva; în Tirol, bunăoară...

A tăcut, dar mi-a ţinut mult timp mâna, mângâind-o. Am plecat cu o sumă de gânduri bune; deacum, nu o voiu face niciodată să sufere, şi va fi cu totul şi cu totul fericită.,. Când am revenit, peste o zi, mi s'a spus că nu o pot vedea; i se făcuse o intervenţie chirurgicală în cursul nopţii. Am simţit, în acea clipă, că totul se prăbuşeşte în jurul meu. M'am aşezat pe un scaun. Am auzit un glas, venind parcă de departe:

— Nu e nimic grav...

Repetam cuvintele acestea în neştire. Am plecat fără să înţeleg ce-aşi putea face până în clipa când ne vom revedea. M'am dus la Alexandru. I-am spus că Ileana e în sanatoriu. Apoi l-am întrebat, repede, dacă vrea să-mi fie martor la căsătoria mea. Eram foarte nervos, şi febra începea să mă mistuie.

— Ce s'a întâmplat cu voi? mă întrebă el brusc,

Stătui câteva clipe pe gânduri; parcă mai auzisem eu odată întrebarea aceasta, dar nu eram sigur dacă nu e o iluzie din pricina oboselii, dacă nu mi se pare cumva că retrăiesc întocmai o scenă de demult petrecută, pe care nu izbutesc s'o identific.

— Dar şi tu eşti bolnav, spuse Alexandru, luându-mi mâna. Ai febră...

Mă scuturai; parcă, într'adevăr în acea clipă m'ar fi străbătut un atac de friguri. Am plecat. Afară se lăsase un îngheţ cumplit. Mi-era teamă să mă întorc acasă. Eram singur, şi totuşi prezenţa Ileanei, care mă întâmpina pretutindeni, mă secătuia. A trebuit, totuşi, să mă întorc. Pe drum, mi-am amintit că un personagiu dintr'o carte a mea se numeşte Margareta. Amănuntul acesta mă obseda stupid, fără să-i găsesc niciun sens. Margareta, Repetam în neştire numele acesta. Şi apoi, deodată, mi-am adus aminte de Margareta din *Faust*. Işi ucisese copilul, asta era. De teamă, de ruşine, îl ucisese. Dar Ileanei nu-i era teamă de nimeni, nu-i era ruşine. Altceva se întâmplase; desigur că se întâmplase altceva — şi ea nu avea nici o vină. Ea nu voise, ea se împotrivise destinului acesta. Din altă parte pornise gândul: dela mine, numai şi numai dela mine...

Am simţit atunci că mă copleşeşte un sentiment întunecat de răspundere. Nu-mi dădeam prea bine seama ce păcat săvârşisem, dar mă apăsa o mare culpă, o vină cumplită, necunoscută,.

●

Deabia când s'a reintors Ileana mi-am venit în fire. O văzusem mereu, în ultimele zile. Slăbise mult, şi emoţia o făcea şi mai palidă. A alergat prin toate colţurile odăiei noastre, parcă lipsise deacasă luni întregi. Mă săruta turburată, însetată de mine şi totuşi, întreaga ei fiinţă era mereu stăpânită de o mare nelinişte. Mă voia mereu alături, voia necontenit să-mi simtă căldura braţului sau a mâinei. Aproape că nu mai voia să iasă din casă. Dar pe mine mă apăsau încăperile acelea, în care suferisem atâta de singurătate, unde o chemasem de atâtea ori în gândurile mele. Mă pregăteam de plecare. Renunţasem să mai mergem la Predeal. Eram nerăbdător să trecem cât mai repede graniţa, şi s'o regăsesc. Aşi fi vrut să ne căsătorim însă înainte de plecare. Când i-am spus asta, cu tot zâmbetul ei cald, de mulţumire, cu toată îmbrăţişarea ei — am simţit că vestea nu o bucurase pe cât nădăjduiam eu,

— Nu eşti fericită că ai să fii soţia mea? am întrebat-o.

— Nu eram și până acum? mi-a răspuns. Și poate eram mai mult, înainte...

Spusese primele cuvinte cu multă simplitate; apoi, izbucni deodată în plâns, și mă cuprinse pierdută în brațe.

— Ce ai? ce ai?, o întrebam prostește, sărutând-o.

Nu-mi răspundea. Numai mâinile ei înspăimântate le simțeam cum mă încleștează, și îi simțeam inima zbătându-se.

— Știu la ce te gândești, i-am spus. Dar de-acum înainte, dacă ai să vrei tu...

Mi-a astupat gura cu palma ei, cutremurându-se.

Am privit-o, mirat. Am crezut că nu vrea să-și amintească...

— Iartă-mă, i-am spus sărutându-i mâna.

— Tu să mă ierți pe mine...

Acestea erau cuvintele ei obișnuite, de câte ori îi ceream iertare, și nu m'au turburat. Mă emoționa numai infinita ei dragoste, marea ei blândețe.

— Ai să poți într'adevăr să mă ierți?, reveni ea. Acum sunt așa cum ai voit tu: pură..,

Nu înțelegeam. Și totuși, din nou mă cuprinse neliniștea. Mă temeam să întreb mai mult. Dar Ileana voia să-mi spună tot, până la capăt.

— Nu te mai poți teme de mine, deacum înainte, vorbi mai stins.

— Poate mai târziu, spusei îngândurat.

Clătină din cap. Ochii îi erau arși, privirile căpătaseră o fixitate care mă turbura.

— Acum te am numai pe tine, adăogă ea. Trebuie să mă iubești mult, mult, până la sfârșit...

Ași fi vrut să-i spun atunci un singur cuvânt de dragoste, să o mângâi, să înțeleagă cât de definitiv sunt al ei. Dar nu puteam vorbi nimic. O priveam, numai. Imi spuneam: poate că mai târziu... Dar ea clătinase din cap. Imi amintii, stupid, cum se întâmplă întotdeauna, în asemenea împrejurări, refrenul din *Corbul* lui Edgar Poe: *Nevermore*. O priveam, începând să n'o mai văd.

— La ce te gândești? mă întrebă ea. De ce-ai fugit de lângă mine?

— N'am fugit, minții.

Dar mi-era peste putință să mă pot concentra, să-i spun cuvântul acela de dragoste pe care îl aștepta, Imi venea mereu în minte refrenul: *Niciodată*... Și, în același timp, o licărire de nădejde: poate se înșeală...

— De ce nu spui nimic? mă întrebă din nou.

Incercai, un ultim efort.

— Tot ce-aș putea să-ți spun, tu știi...

— Imi place să te aud vorbind..,

Peste putință. Mi-am plecat capul pe genunchii ei, și Ileana a început să-mi mângâie în neștire părul.

— Ai lucrat ceva cât ai rămas singur?, mă întrebă, foarte stins.

O cumplită mâhnie mă năpădi. Cum aș fi putut lucra, cât timp ea era în Sanatoriu?..

— Am avut insomnii, atât, i-am spus.

— Trebuie să lucrezi, stărui. Trebuie să te deștepți din somnul ăsta...

Vrui s'o întrerup, să-i spun cât de sălbatec mă dureau cuvintele ei, dar Ileana îmi cuprinse capul în palme, și continuă,

— Știi, m'am gândit și eu mult la tine, cât timp am fost singură. Ce egoistă eram înainte... Voiam să te păstrez numai pentru mine... Absurd!.. Tu nu ești ca ceilalți, ca noi... Soția Meșterului Manole s'a zidit pe sine la temelie, și eu mă temeam de o jertfă mult mai neînsemnată..

Vorbise atât de stins încât am crezut că va izbucni în plâns. Dar își păstra siguranța vorbei. Ințelegeam că-și pregătise de mult răspunsul acesta, că îl rostise de mai multe ori în Sanatoriu. Ii simțeam mâna mângâindu-mi părul, tremurând.

— Trebuie neapărat să-ți refaci viața, continuă cu acelaș glas. Tu n'ai dreptul să te îngropi alături de mine...

Mă cutremurai. Simțeam că se apropie ceva, grozav.

— N'am și eu dreptul să fiu fericit? o întrebai.

Ileana își mușcă buza, și numai atunci, pentru o clipă, ochii i s'au turburat. Apoi și-a plecat, biruită, fruntea.

— Nu mai știu, șopti.

●

De a doua zi, a început să-mi reorganizeze viața. Amâna, fără motiv, plecarea, formele căsătoriei noastre. O interesau mai mult planurile cărților mele, și mă rugă să-i dau voie să parcurgă manuscrisele. A trebuit s'o ascult. Niciodată n'am văzut-o atât de total cufundată în cercetarea și înțelegerea operei mele.

— Nu mai mi-e milă de tine, spunea zâmbind. Deacum, trebuie să sfârșești tot ce ai început...

Dar eu eram incapabil să scriu o singură pagină. Ca s'o liniștesc, totuși, m'am prefăcut că-mi corectez manuscrisul, și mă închideam în fiecare după amiază câteva ceasuri în birou, cetind foile scrise cu multe luni înainte. Gândul îmi era, însă, la călătoria pe care Ileana o amâna mereu, la nopțile de dragoste pe care le știam că le voiu regăsi odată plecați din București.

Aniversarea întâlnirii noastre am serbat-o singuri, închiși în casă, Ileana mi s'a dat atunci din nou înfometată, așa cum de mult nu o mai cunoscusem. Voia parcă să mă păstreze pentru totdeauna aproape de ea, crescut din ea, hrănit de sângele și respirația ei.

A doua zi, aveam câteva curse lungi de făcut. Izbutisem s'o conving că e mai bine să plecăm, măcar pentru o lună. Altminteri, mi-ar fi greu să lucrez. Și acum căutam bani pentru călătorie, acte pentru Ofițerul Stării Civile. M'am întors acasă pe seară, obosit. M'a mirat că nu mi-a deschis ea, cum făcea întotdeauna când îmi auzea pașii pe scări. Poate i-o fi rău, mi-am spus. Am căutat cheia și am descuiat. Nu am întâlnit-o în prag, nici în odaia noastră. Și cu toate acestea, nu îmi spusese că ar putea pleca undeva, nu îmi aminteam nimic. M'am dezbrăcat puțin dezamăgit. Am aprins o țigare și am trecut în birou. Va fi fericită când, întorcându-se din oraș, mă va găsi lucrând, gândeam. I-am zărit scrisul, pe un plic. Imi spunea, fără îndoială, unde plecase. Am deschis plicul și am rămas câtva timp cu răsuflarea înnecată, împietrit. Erau patru pagini mari, scrise până la ultimul rând"...

Anton se opri, extenuat. Iși frecă genunchii, și rămase cu ochii pierduți în întunerec. Apoi, continuă brusc:

— .....Imi scria că pleacă și mă ruga să n'o caut. Și apoi, în restul paginilor, îmi mulțumea pentru dragostea mea, îmi mărturisea cât de fericită a fost atâta timp... Imi spunea, iarăși, la urmă, să n'o caut; îi era peste pu-tință să apropie dragostea noas-tră, așa cum era... neroditoare.

Șovăise mult înainte de a scrie cuvântul acesta. Scrisese întâi un alt cuvânt, pe care îl ștersese cu foarte mare băgare de seamă...

Și apoi, iar îmi spunea cât de fericită a fost, că orice s'ar întâmpla deacum înainte, viața ei și-a cunoscut împlinirea...

Citeam, aproape fără să-mi dau seama de tot ce se întâmplase. Ințelegeam că plecase Ileana, dar mi-era peste putință să cred că n'am s'o regăsesc, că n'am s'o am din nou lângă mine. Am așezat scrisoarea pe birou, și am început să mă plimb prin casă. Am zărit la întâmplare un lucru de al ei, și apoi, năuc, am început să răscolesc pretutindeni: în dulap, în odaia de baie, în bucătărie. Totul era ca și mai înainte. Nu lipsea nimic. Nu-și luase niciunul din lucrurile ei. Am început să tremur. Dacă, cumva, în timpul acesta, ea încearcă vreo nebunie?.. M'am îmbrăcat repede, și am alergat în stradă...

Nu știam ce trebuie să fac mai întâi. Am luat o mașină și am indicat șoferului adresa lui Alexandru. Imi spuneam, pe drum: nu se poate să fie adevărat, are să se întoarcă..

— A dispărut Ileana!, am strigat, intrând, fără să-mi scot măcar paltonul.

Alexandru a încercat să mă liniștească. A telefonat în mai multe părți. Stam în fotoliu, fumând în neștire, cu capul în palme. Cineva mi-a adus o vișinată.

— Nu, mulțumesc, nu iau nimic înainte de masă, am spus.

Apoi, mi-am dat seama că vorbisem fără să mă gândesc; am să mai pot care mânca? Are să mai fie timpul, zilele, nopțile, la fel ca mai înainte? Alexandru telefona mereu. Când s'a apropiat de mine, l-am întrebat.

— Ce spune?

Mi se părea că toți aceștia cărora le vorbise el *trebuiau* să știe ceva precis: o văzuse, fără îndoială, cineva pe stradă, o văzuse cineva în mașină.

— Haidem, îmi spuse Alexandru.

— Unde mergem? întrebai.

— La tine.

Am venit din nou acasă. I-am spus, zâmbind, în fața ușii.

— M'am dezobișnuit să deschid eu ușa, cu Yale. Până acum îmi deschidea Ileana...

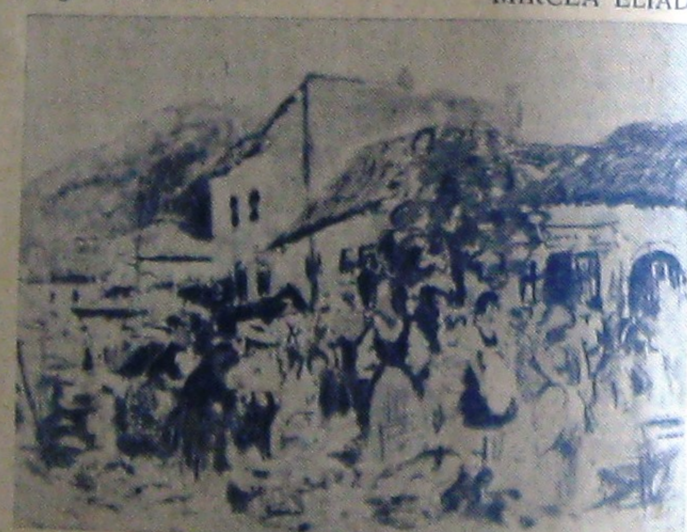
Și nu știu de ce, intrând a doua oară în biroul meu, am nădăjduit o clipă că o voiu găsi acolo, șezând la masă, zâmbind. Poate i-a fost și ei greu să plece, pentru totdeauna"...

Anton se opri, tușind. Incepu să tremure, și-și bătu brațele să se desmorțească.

— S'a făcut frig, spuse. Nu vrei să intrăm? Nu mai sunt nopțile atât de calde, acum.

Jianu îl urmă fără să spună un singur cuvânt. Rămase în prag, în timp ce celalt aprinse chibritul să caute o clipă, cu pleoapele apropiate, lampa.

MIRCEA ELIADE

R. IOSIF — Târg la Cernat

LUCIAN GRIGORESCU — Natură moartă

Cârtița

Nuvelă inedită de Mihail Șerban

In casa institutorului Vasilică Onofrei, din Păcurarii Iașilor, de două ori trebuise să fie bucurie mare și în amândouă rândurile bucuria fusese pe jumătate. Poate fiindcă așa a lăsat Dumnezeu, ca nici o bucurie să nu fie întreagă, ca să nu sminteească lumea. Și deaceea, unde-i o bucurie, trebue să fie și o amărăciune, așa cum haina are și față și dos.

Trei fete îi dăruise providența institutorului Vasile Onofrei și darul acesta care ar fi făcut pe altul să se scarpine după ureche și să fluere a pagubă, pe el îl făcuse cel mai fericit om de pe suprafața pământului....

— Fie ce-o fi, Elena! îi răspundea el calm și bucuros la fiecare sarcină, când ea îl întreba:

— Ce-i, Vasilică? Băiat sau fată?

Și-au venit trei fete la rând, și mama, văzând că la băeți nu are noroc, și de frică să nu fie și a patra tot fată, a umblat ea ce-a umblat prin vecine și a pus capăt prăsilei....

Și nici una dintre fetele lui Vasile Onofrei, n'o întrecea pe cealaltă în frumusețe sau în urâțenie Așa aranjase natura, ca să nu provoace invidia între surori. Dar în ceeace privește calitățile sufletești împărțeala nu fusese tot atât de dreaptă...

Cine are fete trebue să aștepte pețitori. In casa lui Vasile Onofrei, așteptarea începuse cam devreme. Tatăl împărți zestrea în părți egale de pe când fetele erau în școala primară....

Pețitorii însă nu se prea grăbiră să vie. Apoi, primul care veni, veni pentru Irinel, fata cea mai mică. Mirat și nemulțumit în acelaș timp, tatăl se gândi că ar trebui să se consulte mai întâi cu nevastă-sa și ceru un mic răgaz de gândire.

— Nu se poate, Vasilică, să începem cu cea mai mică.., De-a 'ndoaselea, frate? Intâi Sofița, apoi Virginica și la urmă Irinel... Ia'n te uită comedie!..

Bărbatul dădu din cap, întărind și adăogând:

— Nu-i lucru curat cu Irinel...

Cum însă femeea nu-l auzi, el se ridică și ieși în curte, pela treburi. A doua zi dădu un răspuns negativ, cu toate insistențele depuse: băiat bun, seminarist, care trebue să se însoare ca să-și ia parohie...

— Mai am două fete! zise Vasile Onofrei, oferind. Și cea mare, Sofița, nu are mai mult de nouăsprezece ani...

— Da! Știu... Dar, dacă băiatului îi place Irinel....

— Ii place? se miră Onofrei, bănuitor. O cunoaște?

— Probabil din vedere...

Omul văzu că hotărârea era categorică și plecă.

Prima trebuia să se mărite Sofița. O inversare a ordinei n'ar fi fost admisă cu riscul de-a împleti toate trei, cosiță albă, acasă...

Dar, după masă, când fetele trecură în camerele lor, bărbatul nu-și mai putu stăpâni năvala gândurilor...

— Ce bine-ar fi fost să fi venit pentru Sofița!...

De data asta femeea se făcu că nu-l aude.

— Ce zici, Eleno, n'ar fi fost mai bine s'o fi dat?... zise el mai tare.

— Ce vorbești, omule? Nu se putea! Adu-ți aminte că și tu m'ai cerut pe mine înainte de a se mărita sor'mea Aneta, și a trebuit să mai aștepți... Asta-i lege bătrânească și ne-o bate Dumnezeu s'o călcăm... Mai bine să fim mai atenți cu Irinel... Nu-mi place că ochii băieților s'au oprit întâi pe ea... Să te mai duci pe la școală să-i vezi notele...

— Am să mă duc... Tare mi se pare și mie ciudat!...

Și după un timp, în care gândurile nevinovate de copil încă, ale lui Irinel, n'au putut fi prinse în flagrant-delict, au primit a doua vizită. De data aceasta pentru Virginica și răspunsul a fost „nu", fără ca să se mai consulte cu cucoana Elena.

— Poate că nu vrei să le măriți încă! zise omul contrariat.

— Ba da, cum nu! Dar la rând... Intâi cea mai mare....

Omul clătină capul, parcă ar fi zis: faci cum vrei, — și plecă.

Apoi veniră alții... Tot pentru Irinel, tot pentru Virginica... Pentru Sofița nimeni.. Le venea, uneori, gândul, s'o întrebe dacă nu-i place și ei un bărbat, dacă nu vorbea cu cineva, așa cum vorbește orice fată, pe ascuns, la o anumită vârstă.

Ar fi fost fericiți să vie, într'o zi, vreun vecin, cu păra: Am văzut-o pe Sofița cu un tânăr. I-ar fi tolerat, ar fi închis ochii și, dacă s'ar fi putut, ar fi încurajat-o. Dar nu venea nimeni să le spună nimic și fata mereu tăcută, mereu închisă, nu știai nici ce are în suflet, nici în gând.

In anii care trecură după aceea, în sufletul părinților mâhnirea crescu tot mai mare, ca o buruiană rea care acopere florile și le fură seva. Se consolau la gândul că fetele erau tinere și puteau să mai aștepte...

Crezură că fetele nici n'au bănuit motivul acelor vizite care le privea atât de mult! N'ar fi vrut, mai ales, să afle Sofița, ca să n'o descurajeze, să n'o supere...

— Fii și tu mai prietenoasă, nu fii așa rece...Nu zice nimeni să te vâri în sufletul bărbaților, dar fii mai gentilă!... îi zisese într'o 'zi mama.

— Pentruce? o întrebase fata, enervată.

— Pentru ce? Doar nu-i fi vrând să rămână fată bătrână...

Fata fugi în camera ei și aruncându-se cu fața în așternut, începu să plângă. Mamei îi păru rău. Fusese brutală. Trecu după ea și o împăcă cu mângâieri.

Seara târziu, după ce fetele se culcaseră, mama îi povesti tatălui scena și el, punându-și ochelarii, o privi lung, mult timp.

— Trebue s'o dăm pe care-o cere-o... Va veni rândul la fiecare... Măritișul îi ca ploaia pentru porumb... Dacă nu-i la timp, nu leagă...

— Ce să lege? se semeți femeea, fără să înțeleagă ce vrea să zică, bărbatul Că doar nu le-o trebui copiii din primul an. Vreau și eu nepoți, da'ntâi un an, doi, să guste viața, fetele.., Copiii te leagă de piciorul patului... Tot de modă veche ai rămas, măi omule!

—N'am vrut să spun asta femee! se stropși el, jignit. Că dacă dai cu piciorul în ce ți se oferă, pe urmă alergi tu și tu cauți..

— Lasă că doar nu-s bătrâne...

— Nu-s! Da, dacă se mărită mai de vreme, mai bine. Dacă se măritau celelalte două... de... ce să mai zic... se făcea vad...

Era măritată și Sofița acum...

— N'avea grijă. Vin ei alţi lingăi... Mai ales că au zestre frumuşică... Nu au altele ca ele... Şi, lac să fie, că broaşte... Tot bos' corodeşti acolo, parcă-ţi stau în cap... Vreai să scapi de ele...

— Ţţ! făcu bărbatul scos din fire de neînţelegerea femeii. Nu vreau să scap, dar mai mare ruşinea... Trei fete de măritat şi niciuna măritată. Lumea nu ştie că am avut peţitori. Vede că-s tot acasă! Şi-apoi au trecut şi anii. Sofiţa a împlinit 25!...

In acel an ar fi putut fi două bucurii mari în casa institutorului Vasile Onofrei, din Păcurarii Iaşilor: nunţile Virginicăi şi a lui Irinel; dar bucuriile au fost numai pe jumătate, căci amărăciunea s'a prins de suflete, ca funinginea de horn, şi plânsul s'a lipit de inimile părinţilor cum îşi lasă pâcla, umezeala, pe copaci.

Ce bucurie ar fi putut fi în inimile lor, când o vedeau pe Sofiţa mereu abătută, cu ochii împăienjeniţi de plâns şi nesomn, alunecând prin casă ca o lunatecă. ?... Işi ocolea surorile, îşi evita părinţii şi la masă mânca fără să scoată o vorbă...

Zilele de nuntă, la distanţă mică una de alta, fură aşteptate cu înfrigurare, cu spaimă, cu dorinţa de-a trece mai repede, aşa cum un superstiţios aşteaptă să treacă o zi pentru care o cărturăreasă i-a prevestit o cumpănă...

Şi nu s'a întâmplat nimic. Sofiţa ştiu să-şi stăpânească şi sbuciumul sufletului şi lacrimile.

După nunta din urmă, casa rămase parcă pustie. Virginica şi Irinel luară cu dânsele nu numai partea de zestre, ci toată lumina şi veselia casei. Prezenţa Sofiţei, care nu vorbea, nu gesticula, nu râdea, în casă, accentua nota de singurătate. Şi, după plecarea surorilor ei, deveni şi mai închisă în sine şi mai ursuză.

Scăpând de două dintre fete, Vasile Onofrei parcă îşi luase o piatră depe umeri. Se luminase la faţă şi silueta, gârbovită, până atunci, începuse să îi se îndrepte. Ara de plimbare din amurg o înlocuise cu o raită pe la casele tinerilor, unde se oprea, lua câte o dulceaţă, întreba de sănătate, de voe bună şi se întorcea mulţumit, acasă. De Sofiţa uita adesea...

Seara, stând în jilţ, lângă mesuţa pe care-şi aşeza lampa, ca să citească ziarul dela un timp rândurile începeau să danseze şi să se 'ncurce înaintea ochilor lui. Il păturea, îl punea deoparte, lăsa capul pe speteazǎ şi, privind în sus, închipuia într'un zâmbet cele două cămine întemeiate... Era fericit că-şi găsise gineri, doi băieţi buni, unul avocat, celălalt contabil la banca „Moldova".

Sofiţa simţise înaintea suorilor ei, că se petrece şi se pregăteşte ceva neobişnuit în casă. Se ţesea o atmosferă de mister, pe care ar fi vrut s'o îndepărteze, fiindcă o înăbuşea, — şi nu putea. Mama o privea cu ochii mai duioşi şi, în câteva seri, venise lângă patul ei, parcă să-i spue ceva, se răsgândise şi o întrebase: nu dormi? apoi plecase.

Intrebările pe care şi le punea o încurcau mai rău. O nedumeriseră vizitele acelor streini, pe care tatăl îi primise singur şi ,după ce plecaseră, vorbise mult cu mama. Ii venise în gând să se apropie tiptil de uşă şi să asculte, dar îi fu frică să nu dea peste ea surorile ei ,pe care le auzea chicotind în camera vecină. Şi iar râsul lor...

Işi iubea surorile, dar nu le putea suferi acel râs fără motiv, sgomotos, parcă ai arunca cu un pumn de monede pe jos şi apoi ai umbla în genunchi să le aduni. Pe chipul ei râsul înflorea rar, numai când avea într'adevăr de ce râde... Râs discret, pe care şi-l oprea dintr'odată parcă ar fi făcut ceva nepermis. Din această cauză dădea şi impresia de răceală şi indiferenţă, care îndepărtau pe acei ce ar fi voit să se apropie de ea.

Intr'o zi le surprinse pe surorile ei, şoptind. Când observă că se apropie, tăcură. Crezu că se întâmpla în casă ceva ce nu mai ea nu trebue să ştie! Ea, cea mai mare! Se retrase în camera ei şi din ziua aceea glasul i se auzea şi mai rar. Nu mai râdea, nici când ar fi avut dece. Ii apăruse pe faţă o umbră de tristeţe, care, însă, nu era decât reflexul palid al negurilor din suflet...

Apoi întâmplările îi revelaseră misterul puţin câte puţin, întâi prin propriile-i bănueli, apoi prin pregătirile ce începuseră să se facă şi mai târziu prin discuţii la masă. Mânca în silă, cu ochii în farfurie, absentă, parcă n'ar fi auzit nimic din ce se vorbea în jurul ei. I se ridica un nod de plâns în gât pe care-l înghiţea odată cu mâncarea...

In camera ei plângea deabinelea. O durea şi mai mult că i se ascunsese. Nici acum nu-i spuseseră nimic, decât ceeace înţelesese ea. Işi dădea seama că făceau asta fiindcă trebuiau s'o cruţe pe ea, să nu-i facă inimă rea ... Ca pe un bolnav, pe care trebuie să nu-l superi cu nimic... Abea acum începu să simtă proporţia singurătăţii în care o izolase răceala ei. Bănuise, întotdeauna, în dosul unui compliment venit dela un bărbat, o intenţie urâtă. Il îndepărta prin seriozitate, printr'o privire dispreţuitoare... Surorile ei nu erau aşa... Crezuse că atitudinile ei vor câştiga mai curând admiratori! Se socotea cea mai cinstită fată, calitate pe care bărbaţii ştiu s'o preţuiască şi-o caută...

O obseda gândul că surorile ei mai mici se mărită, că toţi acei musafiri streini, din urmă, veniseră pentru ele! Pentru ea niciunul! Ea nu plăcuse nimănui! Era ca o infirmă care-şi dă seama că nu este ca ceilalţi oameni. Şi ea era la fel. O infirmă, avea o infirmitate sufletească temperamentală. Nu putea să fie veselă... Pe chipul ei râsul apărea rar, fiindcă întrebându-se dacă are dece râde, râsul fugea.

Apropierea zilei, în care trebuia să aibă loc, prima nuntă, o făcuse să trăiască clipe de panică. N'ar fi putut lipsi dela nuntă. Toată lumea avea să fie cu privirile pe ea. In toate minţile avea să fie gândul că surorile ei mai mici se mărită, că ea rămâne acasă, va rămâne poate pentru totdeauna, — fată bătrână. Ii era ruşine, ca şi cum ar fi rămas goală în faţa lumii şi voia să se ascundă... Să se ascundă ca privirile rele să n'o biciuiască...

Apoi apele sufletului reveniră în matcă şi se liniştiră. Deasupra lor însă negurile rămaseră, cum rămân deasupra văilor, dupe furtună. Ura discreţia părinţilor în care vedea numai făţărnicie. Ura bucuria surorilor ei, fiindcă şi-o câştigaseră cu râsul lor indecent... Incepu să creadă şi mai mult în calităţile ei...

Astfel nunţile le petrecu sub priviri de indulgenţă şi dispreţ. Nici o fibră nu vibrase pe faţa ei. Nu auzise muzica. Nu văzuse luminile. Nu se apropiase de miri... Nu voia să-i cunoască mai bine decât pe oricare alt strein... Se bucura numai la gândul că surorile ei vor pleca la casele lor, că va rămâne singură.

Şi, în adevăr, singurătatea şi liniştea casei, de după ultima nuntă, începură să curgă în sufletul ei, ca două ape canalizate spre un câmp bântuit de secetă până atunci. O încerca doar, din când în când, curiozitatea de a şti cum o duc surorile ei. Cu părinţii se întâlnea numai la masă, nu voia să-i întrebe, să-şi trădeze întrebările.

Tinerii veniră, după aceea, de câteva ori la masă, la bătrâni şi ea pretextase că nu se simte bine, ca să rămâe în camera ei. Virginica şi Irinel se duseră la ea. Le văzu pe amândouă pline de viaţă şi de o bucurie nouă, negrăitoare prin cuvinte sau prin râs, ci prin făptura lor întreagă înviorată ca nişte flori pe care le sărută soarele după ce le-a stropit ploaia.

— Dece nu vrei să vii pela noi? o întrebase Irinel, sărutând-o.

Intrebarea o lovi în plin, nepregătită şi se roşi.

— Nu că nu vreau...

Se opri. Işi simţea punga lacrimilor atât de grea, gata să se spargă, şi nu voia să plângă...

— Am să viu! zise apoi, ca să evite insistenţele, hotărîtă însă să nu se ţină de cuvânt.

După plecarea surorilor ei, mai stăruia ceva în cameră, ceva din frenezia trupească a acestora şi beteala râsului lor par'că rămăsese agăţată în beteala razelor soarelui care cobora în fâşii lungi şi elegante pe covor. Ii mai stăruia şi în nări un parfum de trup strein, pe care surorile ei nu-l aveau altădată. Auzise şi sporovăiala cumnaţilor în sufragerie şi-o ascultase, acumulând într'însa vocile baritonate...

Incepu să se gândească la viaţa nouă a surorilor ei, fiecare în casă streină, cu un bărbat strein, dar care are voe să-ţi ştie toate gândurile, toate intimităţile. Să te vadă când te îmbraci, să te vadă când te desbraci! Oare ea ar fi avut curajul să se desbrace în faţa unui bărbat? Chiar dacă ar fi fost soţul ei! Gândul îndrăzneţ îi dădu o furnicare plăcută în tot corpul. Nu mai adiase niciodată vânt cald şi moleşitor, ca acesta, printr'însa. Vru să se gândească mai mult, mai departe şi închise ochii... Irinel şi Virginica se culcau fiecare cu câte un bărbat strein în pat. Pentru ea noţiunea „bărbat", nu era prea bine conturată, dar oricum, de această noţiune se legau atâtea speranţe, atâtea bucurii nemărginite... Şi pentru prima dată gândul că numai ei viaţa nu i-a făcut asemenea dar, o duru... Toată viaţa să şi-o petreacă singură? In casă pustie?

De cele mai multe ori adormea plângând. Mai suspina prin somn şi visa mereu că râde , râde ca Irinel şi Virginica şi totul în jurul ei era însorit şi luminos. Când se trezea, tot în camera ei ,fără imaginile visului, i se lăsau iar pe suflet negurile şi începeau gândurile negre s'o chinue... Şi fiindcă nu mai spera că viaţa ar putea să se schimbe pentru ea, se închidea tot mai mult într'însa; bâjbâia în întunerec, par'că ar fi trăit sub pământ; şi-şi dedea seama că dacă va trăi mult aşa, simţurile i se vor atrofia, devenind de prisos; aşa cum peste lumina ochilor cârtiţei s'a lăsat o pieliţă şi nu s'a mai ridicat; şi pentru cârtiţă acel întunerec e lumina în care-şi scaldă mugurul vieţii; dacă i-ar deschide cineva ochii, i-ar închide la loc, ca să simtă că n'a orbit...

Fiindcă se gândea la toate acestea, ar fi vrut să moară, ca să se sfârşească chinul vieţii....

— Dece nu vrei să vii pela noi?

Trecuseră câteva săptămâni de-atunci, de când sora ei mai mică îi aruncase întrebarea, şi întrebarea revenea acum, aşa cum mai venise, sâcâind-o, înciudând-o. Nu voia să se ducă la ele, ca să nu creadă cumva că-i curioasă, că ar putea să-i pară rău că nu era şi ea la casa ei. Şi totuşi, oricât se sforţa să-şi ascundă sentimentul, oricât voia să se înşele, nu putea să învingă de tot curiozitatea aceea bolnăvicioasă, care o cuprindea. S'ar fi dus, însă, pe furiş, să se ascundă în casă, să n'o vadă şi să n'o simtă şi ea să vadă şi să audă tot...

In zilele care trecură, Sofiţa simţise curiozitatea dintr'însa crescând mereu, tulburându-i liniştea, alungându-i somnul şi dându-i vedenii.

Dar, ca niciodată, astăzi, se simţea mai tulburată. Tulburarea aceasta îi sdruncina echilibrul sufletesc şi se simţea slabă şi descurajată. Curiozitatea creştea într'însa ca o spaimă, ca un val care se ridică şi te ameninţă să te cuprindă, să te înăbuşe. Ii veneau mereu în gând vorbele surorei mai mici: Dece nu vrei să vii pe la noi?

Ar fi putut să se ducă în lipsa lor de-acasă, ştia că 'n fiecare după amiază ies la plimbare, în oraş. Ar fi găsit servitoarea, ar fi intrat în casă, ar fi văzut şi-ar fi plecat.

Sofiţa se ridică de pe pat. Ochii îi erau roşii, nu de plâns, ci fiindcă şi-i frecase apăsat, parcă să sfarme vedeniile care-i apăreau, obsedând-o. Incepu să se îmbrace, din când în când se oprea, trădându-şi nehotărârea ,apoi se grăbea, parcă trebuia să se ducă la o întâlnire şi întârziase.

Se ruga în gând lui Dumnezeu să nu fie nimeni acasă la Irinel. Nu se gândise la cine să se ducă întâi. Se hotărâse în subconştient. La Irinel, fiindcă era mai mică. Era cea mai mică şi totuşi îi luase înainte. Ea cunoscuse mai întâi bucuriile vieţii. Când se gândea la căminul ei, curiozitatea era mai mare decât când se gândea la Virginica....

Când să iasă, în uşă, dădu peste mama ei.

— Unde te duci, Sofiţa? o întrebă, mirată, fiindcă n'o mai văzuse de mult timp plecând de-acasă.

— Mă duc... să mă plimb....

Spusese ce-i venise pe limbă, putea să spue şi adevărul, nu căutase răspunsul, dar, dacă s'ar fi trădat, s'ar fi întors din drum.

— Dacă nu plecai, te-ai fi văzut cu surorile tale. Mi-au trimis vorbă cu tat-tu, că vin azi, pe-aici.....

Sofiţa îşi stăpâni greu tresărirea şi bucuria.

— Nu stau mult, vin îndată... să mă aştepte...

Minţi ca să le facă pe surorile ei să lipsească mai mult de-acasă. Aveau s'o aştepte, şi ea va putea să fie singură în casa lui Irinel. Dacă ar fi avut timp s'ar fi dus şi la Virginica. Dar nu, altădată la Virginică.

Grăbi paşii şi luă alt drum, ca nu cumva să le întâlnească. Inima îi bătea speriată, parcă ar fi urmărit-o cineva, un străin cu gânduri rele. Aşa-i bătea inima şi altădată, când cineva, pe stradă, îndrăznea să-i adreseze un cuvânt galant. Numai panica o făcea să răspundă aspru, sângele îi năvălea în obraji, apoi îi fugea la inimă, simţea o senzaţie de sfârşeală, genunchii i se muiau... Panica aceasta îi alunga şi surâsul de pe faţă. Să fi vrut să fie altfel şi n'ar fi putut....

Străbătu câteva străzi prin lumina albgălbue a după amiezii, care acum începea să se coloreze în violet şi cenuşiu... Era aproape şase. Cât de calmă şi blândă era atmosfera şi cât de speriat şi sbuciumat îi era sufletul!... Dacă ar fi avut şi ea un suflet care s'o înţeleagă, viaţa i-ar fi fost mai luminoasă, mai frumoasă! Ea nu iubise niciodată! Pe ea n'o iubise nimeni!.. Poate n'avea să iubească şi nici s'o iubească, nimeni, niciodată! Dece? Nu era urâtă! Şi trupul ei era ca o podoabă! Nu se uitase de-atâtea ori, în oglindă?... Trupul lui Irinel nu era mai frumos! Nici al Virginicăi... Măcar trupul să i-l iubească, aşa cum citise că se poate...

Ajunse. Casa era învăluită în linişte. Deschise portiţa încet ca să nu scârţâie. In loc să meargă pe podeţul lung de scânduri, care ducea până la scări, păşi pe iarba mătăsoasă, ca să nu i se audă bocăniturile. In liniştea curţii i s'ar fi putut auzi şi inima care bătea ca un clopot. Parcă ar fi trebuit să treacă pe tărâmul vrăjit al basmului...

Urcă în cerdac uşor. Asculta cu respiraţia reţinută. Irinel plecase desigur! Dacă ar fi fost Irinel acasă, nu s'ar fi putut să fie atâta linişte. Sau poate dormea! Ştia că nu are obiceiul... Poate şi-l făcuse... Acum nu mai dormea singură...

Ii apăru pe chip un zâmbet răutăcios... Dacă ar fi fost şi ea ca Irinel şi ca Virginica, s'ar fi măritat înaintea lor...

Le găsea mereu vinovate ,ca să-şi tempereze sbuciumul. Ar fi fost în stare să le calomnieze, ca să găsească motivare faptului că rămăsese acasă pe când surorile mai mici se măritaseră.

Ii fu frică ca uşa să nu fie închisă şi servitoarea să nu fie acasă şi apăsă grăbită pe mâner. Uşa era deschisă şi sufletul i se umplu de bucurie. Ar fi fost deadreptul fericită, dacă servitoarea ar fi fost la bucătărie, sau în grădină şi, până să vie, ea ar fi avut timpul să vadă totul şi să plece seobservată...

Nu trase uşa după ea, ca să nu facă sgomot. Se opri şi începu să privească în jur, la fiecare lucru. Se apropia tot mai mult, punea mâna. Toate acestea erau aranjate de Irinel. Poate şi tablourile pe pereţi erau bătute tot de ea. O fi ridicat-o în braţe, el, ca să ajungă... Citise într'o carte, aşa...

Gândul reconstitui imaginea, tulburând-o iar. Işi lipi coatele de trup şi închise ochii, înfiorată, parcă aşteptând braţele viguroase care s'o prindă şi s'o înalţe. Dar după o aşteptare de câteva clipe, aşteptare încleştată, dureroasă, se desmetici şi se cutremură. Visurile şi vedeniile o îndurerau mai mult decât realităţile. Simţea sângele svâcnind în tâmple şi privirile îi erau înăvăluite în ceaţă. Trupul îi era ferbinte şi moleşit.

Ajunse în faţa altei uşi. Se gândea că ar fi putut intra şi un hoţ şi nu l-ar fi simţit nimeni. Ii părea însă bine că nu era închis, că nu era pază! Altfel, cum ar fi intrat? Sau poate Irinel era acasă?... Apăsă mânerul şi deschise uşa. Văzu paturile cu tăblii înalte, unul lângă altul. Nu se putea vedea dacă era cineva întins pe pat. Dacă Irinel era cu bărbatul ei? Poate dormeau îmbrăţişaţi! Voia să vadă cum dorm doi soţi abea căsătoriţi... Impinse uşa încet şi o închise. Ii ardeau obrajii. Simţea în trup furnicări .Făcu un pas, încă unul, ocolind puţin, ca să vadă mai bine şi deodată se opri. Simţi năvala sângelui izbindu-i trupul şi se clătină. Intâi închise ochii apoi şi deschise iar, căscându-i mari, tot mai mari. Intinse mâna şi se sprijini de un scaun să nu cadă, şi rămase aşa, încremenită, privind lung, cu ochii hapsâni...

— După amiază mă duc la mama!... îi spuse Irinel, la masă, bărbatului ei.

— Iar? Şi tocmai azi ,dragă, când ştii că am şi eu liber? Altă zi nu-ţi poţi alege!

— Am uitat că eşti liber, şi am promis...

— Aşa uiţi tu în totdeauna, când sunt eu la mijloc..

— Ionel! făcu botişor Irinel şi ridicându-se depe scaun, veni lângă bărbat şi-i lasă capul pe umărul lui.

— Aşa mă iubeşti tu? Te duci şi mă laşi singur?

— Hai şi tu!

— Alta. Sunt obosit. Imi joacă numai cifre în cap... Vreau să fac un duş mai târziu şi să trag şi un pui de comn ...

— Aşa-i că nu eşti supărat pe mine? Am lăsat casa mamei şi a ta pustie! Ce urît trbeue să le fie fără voi! Până s'or obişnui, e greu!..

— A rămas Sofiţa...

— Sofiţa? Cu firea ei, nu-i în stare să

[illegible] pe [illegible]. Zar că mai dispus şi pe aici! Mai ales de când ne-am dus şi noi de acasă...

— Sofică să i-aţi luat-o înainte...

— Ionel, nu fii rău!...

— Nu sunt rău dragă... V'aţi cam grăbit voi.

— Ionel!

— Te-ai înecat. Nu-ţi spun că te-ai grăbit. Eşti mai copil...

— N'am venit eu şi te-am cerut! vru ea să se răzbune...

— Mi-a fost frică să nu-mi ia altul înainte...

— Vezi! Bine că recunoşti!

Mica dispută fu încheiată printr'un sărut, după care el, luându-şi ziarul, se întinse pe pat ca să citească, iar ea, ca gospodină ce era acum, trecu pela bucătărie să supravegheze spălatul vaselor şi să se mai amestece pe ici-colea, ca să-şi dea importanţă, apoi, în faţa bărbatului.

Ionel Panţu făcea parte din acea categorie de oameni, care-şi caută refugiul şi fericirea în căsnicie, după o viaţă în care aventurile galante îşi cam pierd numărul, dar mai ales dupăce au epuizat toate ironiile şi au fost susţinătorii aprigi ai teoriilor care vor să arunce ridicolul asupra căsniciei. Făcuse parte din această categorie de oameni mai mult din distracţie, şi niciodată nu se gândise ca teoriile pe care le supunea să le pue în practică pe spinarea lui. Dusese o viaţă oarecum uşoară, fiindcă simţea necesitatea destinderii, după orele obositoare de lucru. Apoi se gândi să se însoare, sperând să-i dea căsnicia odihna şi optimismul pe care vârstele ce trec, îl iau cu dânsele...

Şi, în adevăr, apropierea de Irinel, traiul comun cu ea, purtarea şi judecata ei copilărească, îl reconfortau. Viaţa îi era astfel îmbogăţită, luminată şi dela birou, venia direct acasă, atras ca de un farmec. Uitase viaţa de altădată şi traiul nou mai că-l convinsese că fusese un rătăcit în teoriile pe care le susţinuse...

Gândindu-se la toate acestea, cu privirile aruncate pe ziar, fără însă ca să vadă ceva, Ionel Panţu nici nu auzi când uşa se deschise şi nevasta lui se întoarse. O văzu deodată, goală, schimbându-şi rochiţa şi trăi într'o clipă bucuria întreagă a gândului că trupul acela ca marmora era numai al lui. Ea trecu aproape de pat, spre oglindă şi el întinse mâna, s'o prindă şi s'o tragă lângă el să se bucure amândoi de acelaş gând; dar Irinel se feri, râzând şi începu să se îmbrace repede...

— Irinel, o strigă el cu glas moleşit.

— Fii cu minte! Trebue să mă îmbrac...

Îl îndemnă gândul să se ridice, să se repeadă, să-i arate că-i stăpân! Îl opri însă o ambiţie neînţeleasă. Tăcu şi numai privirile lacome urmăreau mlădierile trupului alb.

— Mă duc pe la Virginica, s'o iau... zise ea, când se termină de îmbrăcat. El o privi, parcă n'ar fi auzit ce spusese. Nu se mişcă nici când ea se apropie şi-l sărută. Dar după ce uşa se închise în urma ei, sâmburele acela de foc, aprins când privirile i-au căzut pe trupul gol, începu să crească incendiindu-i corpul. De ce o lăsase să plece? De ce nu-şi ceruse dreptul? Se ridică şi se repezi spre uşă, ca s'o strige înapoi... Se opri. Parcă era un licean! Mai rău încă! Se întoarse şi se desbrăcă, apoi îşi puse halatul de bae pe umeri şi se duse să facă un duş rece...

Apa rece nu-i stinse focul din trup. Îl biciuise doar, aţâţându-l mai rău. Reveni în dormitor cu halatul pe umeri şi se trânti pe spate, pe pat. Se gândea la Irinel, la trupul ei alb, la sânii ca două cupe răsturnate... O aştepta, înflăcărat, mâhnit că o lăsase să plece...

Adormise sau numai aţipise?... I se păruse că a auzit uşa. Pleoapele îi erau grele şi trupul moleşit. Trebui să facă o sforţare mare ca să deschidă ochii. Dar nu se ridică. Visa? Poate se întorsese Irinel şi lui i se părea că-i Sofiţa. Cu ce ochi îl privea! Şi spaimă şi bucurie...

Apoi imaginea se limpezi. Era sofiţa şi el era gol în faţa ei. Şi ea nu fugea. Îl privea, tot, întreg. Dacă ea ar fi ţipat şi ar fi fugit, i-ar fi încercat un sentiment de panică şi jenă. Dar aşa? În ochii ei citea bucurie, curiozitate... Ceea ce citise şi 'n ochii lui Irinel, în prima noapte... Trupul i se încordă şi incendiul izbucni iar, ca înainte de a adormi.

Se dădu jos de pe pat. Nu-şi putea stăpâni emoţiile şi tremura. Ea îi privea fiecare mişcare, dintr'aceeaşi încremenire. El se îndreptă spre fereastră. În curte nu era nimeni. Apoi la uşă. Trase zăvorul...

— Sofiţa! o strigă el, încet, luându-i mâinile.

Pe faţa ei apăru un surâs răutăcios, în afara chipului, parcă i-ar fi pus cineva o mască. Nu-şi trase mâinile. Se lăsă împinsă spre pat. Niciodată nu s'adunase atâta căldură în trupul ei. Niciodată nu simţise o moleşeală mai plăcută, în mâini şi 'n picioare. Îi venea să plângă şi să râdă de bucurie... Nu mai era ea, Sofiţa. Era Irinel, era Virginica...

La ferestre se învăluiau umbrele înserării...

— Observ la Sofiţa o schimbare... zise Vasile Onofrei, fără să-şi ridice privirile de pe ziar, ca şi cum ar fi vorbit de un lucru de mică importanţă, care-l preocupa prea puţin.

— Observi şi taci... zise nevastă-sa gata de harţag. Şi, mă rog, ce ţi s'a mai năzărit? Ce-ai observat?

— Hm! Ce-am observat? Doar să fii chior să nu vezi!...

— Mă faci chioară, acum! Bune zile am ajuns! Da, dac'am chiorît, care-i cauza? Pentru cine am chiorît? Pentru cine mi-am pierdut nopţi târâind la ciorapi? Te-o bate Dumnezeu...

— Nu te-am batjocorit, soro! Ce-ţi sări aşa ţâfna? Nu mai poate omul să spuie o vorbă! Da', lasă-mă 'n pace. Nici nu mai vorbesc cu tine...

— Ce-ai observat bre, omule? Începi vorba şi nu termini?!

— Ce să observ, femee? Asta-i Sofiţa noastră, de până mai ieri? Nu puteai s'o scoţi din casă cu boii, şi-acum? Zău, nu-mi place mie lipsa asta regulată de-acasă...

— Nu ţi-o fi plăcând, că eşti tembel! Ce vrei să facă fata? Se mai duce şi ea să se plimbe, că o alungă urîtul. Nu am eu încredere în celelalte fete ale mele, cum am într'însa! Da' tu, aşa ai urmărit-o întotdeauna, de a rămas nemăritată...

— Eu?

— Tu!

— Eu am urmărit-o pe Sofiţa, femee?

— Tu!

— Destul! Tu şi pe omul cel mai calm îl scoţi din sărite. Mai bine zi că-ţi seamănă ţie, de-asta nu s'a măritat...

— Mie?

— Ţie!

— Măsoară-ţi cuvintele, Onofrei!

— Tu dece nu ţi le măsori?...

O clipă de tăcere, în care privirile duelează, apoi femeia nu mai poate rezista dorinţei de a şti...

— Şi ce deduci din lipsurile de-acasă?

— Ce deduc? Hm! Ai putea să-ţi închipui.

— Ce să-mi închipui? Ce sunt eu, Mafalda? Ce-ţi închipui tu, nu-mi închipui eu şi ce-mi închipui eu, nu-ţi închipui tu... Dacă nu vrei să spui, te dau dracului...

— Cruce de aur, în casa noastră, zise bărbatul, făcându-şi cruce şi privind-o cu spaimă şi imputare în priviri. Ţi-ai sărit din minţi!...

— Cu un om ca tine, nu-i de mirare... Aşa m'ai ros o viaţă 'ntreagă...

— Eu, Lenuţo?

— I...

Laiută Băsărab

Lui Laiută Basarab în tindă
I se desfată în bucle luna,
Viţe cu struguri însălbăticiţi colindă
Pe sub ziduri, sfruntându-ţi moartea, minciuna.

Cneaz slobozit

Inger cu şapte aripi vrând să vie,
Rar cerul s'a deschis de nouă ori,
In asfinţit când năruita cetăţue
Mai suspina sub Pomul Păzitor.

Cneaz în genunchi, cu sceptrul unei flori.

CIRIL VARNAY

JALEA
Cap

A privit-o lung, neîncrezător şi văzând-o că şi-a luat iar lucrul, a pus şi el mâna pe ziar. E linişte, aşa cum a fost întotdeauna, în căsnicia lor, în care el cedase mereu în faţa încăpăţânării şi a gurei nevestei. Era convins că toată viaţa a fost un bărbat bun şi blând şi deaceea îl durea nespus când ea îi reproşa cruzimi şi neînţelegere! Se împăcau însă tot atât de repede, precum se certau, căci, mai ales ea, nu avea răbdare să ţie ciudă. Prefăcându-se că citeşte, Onofrei, îi aştepta vorba. Şi, într'adevăr nu întârzie să vie...

— Crezi că se 'ntâlneşte cu cineva?

— Sigur! Altfel ce rost ar avea ieşirile acestea...

— Ce putem face? Nu mai este copil...

— Adică!... ridică el tonul, nemulţumit.

— Ce mă întrebi pe tonul acesta? Parcă ai fi judecător de instrucţie... Da! Asta-i! Sofiţa nu mai este copil! Are şi ea dreptul să-şi trăiască viaţa...

Vasile Onofrei scăpă ziarul din mâini.

— Adică, poate să-şi facă de cap...

— N'am zis asta! Ce-mi tot cauţi nod în papură...

— Asta ai zis, da' cu alte cuvinte... Îmi vine să cred că tu o înveţi...

— Eu?

— Tu, doar nu eu...

— Vasile!...

— Eleno!...

Vasile Onofrei îşi pături ziarul, tacticos, ca deobiceiu, îl puse pe scrin şi trecu în dormitor, fără să-i mai arunce măcar o privire nevestei lui. Nu-l înţelegea! De o bucată de vreme nu-l mai înţelegea! I-auzi, ce vorbă: are dreptul să-şi trăiască viaţa! Nu, zău, şi-a sărit din minţi... S'audă fata aşa vorbe şi mai cere-i socoteală, dacă greşeşte... Bine a zis cine a zis că părinţii strică copiii! Astea's vorbe de mamă! Ruşine!

Indignarea lui Vasile Onofrei nu cunoştea margini. Făcu lampa mică şi se culcă. Şi, cu toţi nervii, pe care şi-i făcuse, adormi în mai scurt timp decât trebuia nevestei lui, ca să treacă dela indispoziţie la bună dispoziţie... Într'adevăr, peste câteva clipe, aceasta intră după el, dar, văzându-l adormit, suflă în lampă şi începu să se desbrace pe întuneric...

Se gândea la sofiţa şi la vorbele bărbatului ei...

Se petrecuse atât de repede! Fusese atât de neaşteptată întâmplarea! Nu se putea desmetici, dar mai ales nu se putea sustrage acelei dorinţi înfocate, deslănţuită în trupul ei ca un incendiu uriaş alimentat de vânt... Uneori se întreba dacă cedase de bună voie, sau inconştient, sau o învinsese viclenia lui! Ar fi vrut să-şi aducă totul aminte, gest cu gest, frământare cu frământare, ca să reconstitue dăruirea sau posesiunea, nu ştia cum să-i spue mai bine. Din toată clipa aceea, fărâmiţată parcă în mii de bucăţi şi pe care n'o putea aduna la un loc în mintea ei, rămânea cu o bucurie vagă, aproape dureroasă, pe care, în liniştea camerei ei, o aştepta să se reaprindă, să înmugurească. Uneori sufletul îi era copleşit de o tristeţă molcomă, amestecată cu regrete pentru ceeace făcuse. Atunci revenea din trecut toată umilinţa în care o puseseră situaţiile din casă. Acum nu se mai socotea învinsă. O învinsese ea pe Irinel. Ar fi putut s'o învingă şi pe Virginica... Dar, parcă nunta şi căsătoria acesteia n'o umilise ca nunta şi căsătoria lui Irinel. Intre ea şi Virginica era o distanţă mai mică de vârstă. Irinel îi luase locul şi rândul?.. Făcuse bine ceeace făcuse. Nu-i părea rău... Ar fi mers chiar mai departe... Se speria de gând! Mai departe? Până unde? Să divorţeze de Irinel şi s'o ia pe dânsa? Cum ar mai fi vorbit lumea! Ar fi condamnat-o, fără îndoială, dar ar fi arătat că ştie să scoată un bărbat din minţi...

El o chema mereu, la fiecare întâlnire îi fixa altă întâlnire. Se ducea, parcă ar fi fost hipnotizată. Se întâlneau în afara oraşului Se furişau prin păduricele de alun, speriaţi la cel mai mic sgomot, să nu fie prinşi. Mai veneau şi alte perechi prin acele locuri... Alte ori se întâlneau în câte o casă, la marginea oraşului; oameni necunoscuţi, pat strein, ochi care-o priveau pieziş, la plecare... Şi când i se dăruia el îi vorbea de Irinel, mereu de Irinel, divulgând intimităţi. Le asculta atentă, uitând de sine şi se bucura că el era şi al ei, mai mult al ei chiar.

De câteva ori se dusese tot acasă la el, la Irinel. Tentaţia era mai mare, bucuria la fel. Se ducea acolo fiindcă el nu voia asta, fiindu-i frică să nu-i prindă. Când o vedea nu putea rezista...

Şi, în acest timp, Irinel mai venise de câteva ori la părinţi. De două ori o găsise şi-i repetase invitaţia. — De ce nu vrei să vii pela noi? Apoi adăogase: Ionel întreabă mereu de tine... Valul de sânge cald îi împurpură obrajii... Nu-l întrebase pe Ionel dacă-i adevărat... Ar fi roşit încă odată. Apoi o auzise pe sora ei plângându-se mamei de Ionel! Nu mai era aşa atent, ca la început. Avea mereu servici şi ore pe care nu le avusese altădată. Noaptea, obosit adormea cum punea capul pe pernă... Cum îi svâcnia inima de bucurie, când auzise toate acestea!

Astăzi, Irinel îşi anunţase iar vizita. Cu Ionel. Ii spusese mama, să-l aducă, să-l mai descoase. Vulpe bătrână! Cine ştie cum îl încearcă şi-l dă de gol, făcându-l să-şi recunoască, greşelile.

Sofiţa, întâi, se gândi să facă cumva să-l întâlnească, să-l previe. Se răsgândi. Duelul pregătit era pentru dânsa. Ionel n'avea să se trădeze, era sigură.

Ii aştepta, tremurând de emoţie. Deschisese geamul dela sufragerie, spre cerdac. Îşi alesese locul aici, ca să asculte, prefăcându-se că citeşte. Dacă ar fi stat în casă, i-ar fi stingherit poate, vorba nu s'ar fi legat.

Când Irinel şi Ionel Pantu au intrat pe poartă, o cuprinse o ameţeală, ca 'n ziua aceea când intrase în dormitor, la el, şi-l găsise gol. Primise strângerile de mână fără să le simtă. Nu-şi amintea, după câteva clipe, dacă schimbaseră vreo vorbă! Auzea acum vorbă în sufragerie, şi stătea aplecată pe carte, prefăcându-se că citeşte... Vorbeau lucruri care n'o interesau. Apoi auzi paşi şi fereastra închizându-se. Se întoarse brusc şi întrebă pe ton de ceartă, pe mama ei:

— Dece închizi?

— Se face curent...

Minţea. Şi mama ei minţea! Până acuma nu se făcuse? Voia să înceapă iscodirea şi închidea fereastra, ca să nu audă şi ea... Voi să-i spuie, cu glas tare: Până acum nu s'a făcut curent? Se răsgândi, în ultima clipă, Putea să se trădeze. Trebuia să arate că n'o interesează.

Mai rămase câteva clipe pe loc, apoi se duse în camera ei. Simţea atenţia lui Ionel urmărind-o prin ziduri şi după uşi. Ii ardea sufletul ca un cuptor încins. Trupul îi era

Trec anii...

Trec anii...
O trecere dură şi lentă.
Departe, — schelete, — castanii...
Spre goluri: — privire absentă.

Se tângue 'n zare cocorii
Şi corbii încep să se strângă,
Şi norii, şi norii...
Se ţin să nu plângă!

De-acum, — aşteptare cu nopţi fără stele,
La vatra de vise şi cântec săracă!
Tălăngile vremii dogite şi grele...
Să tacă, să tacă!

M. GAISSEANU

... trupul a-cesta nu fusese atât de hapsân...

Se aruncă cu faţa în aşternut. Işi înfipse dinţii în cuvertură şi scânci. Ii venea să plângă îi venea să râdă... Apoi înălţă capul şi ascultă. El era acolo.. Acolo. Auzi paşi, venind spre uşa ei şi se ridică. Uşa se deschise...

— Ionel doreşte să-ţi vadă camera, Sofiţa.. îi spuse Irinel din prag. Apoi se dădu în lături şi-l împinse de spate, înăuntru. Mai ţine-i şi Sofiţei de urât.. Fă-o pe cavalerul, să-ţi mai aduci aminte. Eu mai stau cu mama...

Şi uşa se închise la loc pe urma lui.

Rămaseră o clipă încremeniţi, unul în faţa altuia. Apoi el se desmetici şi voi să glumească.

— Mă dă în gura lupului.

— Nu greşeşti! zice ea, deşi el se aştepta să tacă, fiindcă o vedea încurcată, intimidată. Veni repede spre dânsul şi mai înainte ca el s'o poată opri, îl cuprinse cu braţele şi-l sărută.

— Sofiţa, fii prudentă!

— Dacă n'ai fi venit acum, aici...

— Ce-ar fi fost?

— Nu ştiu ce-ar fi fost... Inebuneam ştiindu-te dincolo... Ionel...

Vocea ei umedă cerşea şi el o împingea, în panică.

— Sofiţa, fii cu minte...

Simţea fierbinţeala trupului ei, trecând în trupul lui. Ii vâjâiau urechile. Ii era frică şi-şi dădea seama că nu se mai poate stăpâni.

Mama şi Irinel stăteau de vorbă... De peste uşi s'auzea svon uşor de voci....

In camera vecină Vasile Onofrei îşi dormea somnul de după prânz...

Deodată, lui i se păru că aude zgomot la spate şi se smuci. Ea rămase nemişcată, paralizată de o spaimă subită, care alungă bucuria clipei anterioare. Apoi întoarse capul...

In camera de-alături, Vasile Onofrei îşi împlinise somnul. Se trezise şi stătea întins pe spate, cu mâinile sub cap...

Auzia şi el svon de glasuri şi-l asculta, gândindu-se în altă parte. Se gândea mereu la purtarea Sofiţei şi, cu inimă de părinte, era înclinat să recunoască şi el că fata se plictisea... Dar chestia cu „are şi ea dreptul să-şi trăiască viaţa", nu putea s'o admită. Era destul de tânără. Astăzi la douăzeci şi şase de ani, o fată nu-i bătrână...

Auzi uşi trântite şi i se păru că vorba s'a mutat mai aproape. Se ridică într'un cot şi ascultă. Nu se înşelase. Se auzea vorbă în camera Sofiţei...

Se dădu jos de pe pat şi se apropie de uşa care făcea comunicaţie între camera lui şi a fetei. Era un instinct de curiozitate care nu-l mai încercase.

— Sofiţa, fii prudentă ...

— Dacă n'ai fi venit acum, aici...

Se făcu, deodată, întunerec în jurul lui. Se sprijini de perete, să nu cadă. Apoi bâjbâi cu mâna parc'ar fi fost noapte, căutând mânerul uşii. Il găsi şi deschise uşor. Intră şi închise la loc cu aceeaşi precauţie.

Peste uşi svonul de voci nu încetase...

In faţa lui erau Sofiţa şi Ionel Panţu, ginerele lui. Copiii lui! Desgustător! Câinii! S'ar fi repezit să le pue, la amândoi, mâinile în beregată, să-i sugrume, apoi să urle, ca să se adune lumea. Ar fi făcut-o, dacă nu şi-ar mai fi păstrat un dram de judecată... Şi-ar fi făcut casa de râs şi batjocură! Şi-ar fi compromis familia! Cel mai mult ar fi suferit Irinel.. Nu trebuia Irinel să fie pedepsită. Sofiţa, căţeaua...

— Mi-aţi făcut bătrâneţele de râs... bâigui el şi vorbind, firul lacrimilor, înodat în gât, se rupse. Ar trebui să vă 'mpuşc, ca pe doi câini! Câini! Mi-aţi batjocorit casa..

Vorbea în şoapte, ca să nu alarmeze casa, să-l audă numai cei doi cu un şuerat al vocii şi cu privirile fixe şi roşii, ca la câinii turbaţi.

— Nu mi-i milă de voi! Mi-i milă de Irinel... Altfel...

Unghiile îi intrară în carne şi luminile ochilor străluciră mai tare.

— Ieşi! şueră apoi către Ionel Panţu. Irinel nu trebue să afle...

Ionel Panţu se trase spre uşă, prin care fusese împins de Irinel şi ieşi. Ii svâcnea sângele la tâmple şi se clătina. Trecu, ca ameţit, în camera unde era Irinel, şi-i zise:

— Eu plec înainte! Am uitat că trebuia să mă duc într'un loc în interes de serviciu...

— Prea te duci des, în interes de serviciu... aruncă soacra înţepătura, dar el ieşise şi n'o mai auzi nici pe Irinel, care-l întrebă la ce oră vine acasă...

Mama şi fiica reluară firul vorbei întrerupt o clipă...

In camera Sofiţei bătrânul trăia cea mai cumplită tragedie a vieţii lui. O bănuise şi nu se înşelase... Nevasta lui îl repezise... Şi dacă ar fi fost cu un strein, dar tocmai cu el, cu bărbatul lui Irinel? Canalia şi el! Nu şi-ar fi putut închipui. Trebuia să tacă... Nu voia să lovească în Irinel... Nu putea, totuşi, să lase nepedepsită crima...

Sofiţa se ridicase şi ea. Se ghemuise în colţul dintre pat şi sobă. Ii era frică şi ruşine. Nu se mai gândea la nimic, decât că tatăl ei o prinsese cu el, cumnatul ei. Trăia o senzaţie dureroasă de desnădejde, de prăbuşire, de gelozie a inimii şi a trupului. Era iar dânsa, cea dinainte de a se duce acasă la Irinel. Cu sufletul mai pustiu...

Aştepta, tremurând.

— Să pleci din casa mea... auzi mai târziu vorba tremurată de enervare a tatălui. Iţi voi da ce ţi se cuvine. Nu mai eşti copilul meu... Să pleci din oraş, ca să nu te mai întâlnesc cât voi trăi...

S'ar fi aruncat în genunchi, la picioarele lui, să-l roage s'o ierte. Tot ar fi plecat, dar s'o ierte. I-ar fi promis chiar că nu va mai greşi. Fusese o nebunie... Voinţa, însă, o părăsise cu totul. Nu se putea mişca din loc...

Auzi uşa deschizându-se şi închizându-se şi ridică privirile. Tatăl ei nu mai era acolo, dar chipul lui rămăsese şi persista, ca o umbră, încremenită în durere. Umbra aceasta era şi 'n sufletul ei, neagră ca noaptea...

Făcu câţiva paşi şi se aşeză pe marginea patului. Işi ascunse faţa în palme şi începu să plângă înăbuşit...

Şi iar, ca atunci, se învăluiau, la perete, umbrele înserării.

De peste uşi s'auzea svon tot mai stins de glasuri...

•

In anii cari au trecut după plecarea Sofiţei, fără rămas bun, în casa institutorului Vasile Onofrei, din Păcurarii Iaşilor, nu s'a mai întâmplat nimic neobişnuit. Zilele treceau una ca alta, toamnele, iernile şi primăverile veneau şi plecau odată cu cocorii, în aceleaşi cortegii de tristeţi şi mici bucurii, împlinind destine... Vizitele Virginicăi şi ale lui Irinel, cu bărbaţii lor, la casa bătrânilor se petreceau cu aceeaşi regularitate... Peste tot viaţă melancolică, din făgaşul căreia nu ieşea nimeni...

La început Irinel şi Virginica întrebau mai des de Sofiţa. Atunci pe chipul bătrânului apărea o umbră. Mama se întrista şi clătina din cap. Apoi au început să întrebe mai rar, tot mai rar... Mama le răspundea în totdeauna că a mai scris, că şi-a găsit serviciu la bancă, în Bucureşti, că e sănătoasă... Se mulţumeau cu atâta şi nu mai cereau amănunte.

Tatăl nu voise să-i spuie nici nevestei lui nimic, despre cele întâmplate, dar, fiindcă ea se opunea dârză acestei plecări, divulgase taina. Mama a plâns şi l-a lăsat să facă el cum va crede...

El nu cetea scrisorile care veneau dela Sofiţa. Odată, nevasta lui încercase să-i citească una. Se supărase. A doua oară n'a mai încercat...

Acum însă!... Ţinea scrisoarea în mână şi nu îndrăznea să se apropie. Trebuia. Scrisoarea nouă îi adusese o bucurie care nu se putea să-l lase rece nici pe el. O citise şi-o recitise de mai multe ori...

Vasile Onofrei îşi citea ziarul, în ceardac, după perdeaua de iederă. Ieşi în uşă şi-l privi lung. Ţinea scrisoarea în mână. El n'o văzu încă...

— Vasile! îl strigă şi glasul îi tremura plin de lacrimile bucuriei.

Bărbatul lăsă ziarul pe genunchi şi ridică privirile.

— Mi-a scris Sofiţa... Se mărită...

Parcă n'ar fi înţeles. Privirile şi chipul întrebau.

— Se mărită Sofiţa!... A găsit un băiat bun... Inginer...

Pe chipul bătrânului se aprinse o lumină streină. Ochii îi străluciră. Intinse amândouă mâinile, deodată, spre scrisoare. O ceti de câteva ori, apoi îşi lăsă capul pe spate, sprijinindu-l de speteaza înaltă a scaunului. Privirile îi erau învăluite în ceaţă...

— Să-i scrim să vie acasă să facă nunta, zise el, blând.

Ea nu răspunse. Clipa era sfântă. Un suflet ierta pe altul şi se apropiau iarăşi... Copil şi părinte...

In castanul înflorit, dela poartă, ardeau candelabre mici, albe... Privindu-le, ca într'un vis frumos, mama se gândea că aşa vor arde şi la nuntă.

Şi, cu ochii în lacrimi, râse de bucurie.

Epoci de creaţie la Caragiale

Cercetând excelenta bibliografie a lui Jean Bonnerot despre Sainte-Beuve, un al cărei prim tom s'a bucurat mai an de premiul de critică, mă gândeam cât de utile pot fi asemenea restaurări ale vieţii spirituale a unui scriitor; căci într'adevăr o restaurare este cartea cercetătorului francez, închinată celui mai mare critic modern. Nu o sarbădă înşiruire de titluri şi date, nu o aliniere moartă de informaţii este această bibliografie, ci o reconstituire de atmosferă intelectuală, o istorie vie a unei personalităţi, refăcută cu ajutorul cărţilor şi articolelor, cu ecourile polemice ale timpului, cu migăloasa colaţionare de pasagii din vasta lui corespondenţă. Asemenea lucrări nu se pot face, desigur, decât dintr'o mare pasiune, pentru un scriitor, nu numai dintr'o abilitate şi siguranţă tehnică, a bibliografului obişnuit, care îmbrăţişază cu egală indiferenţă ştiinţifică, epoci şi scriitori, într'un acelaş volum. Şi, pe bună dreptate, astfel de pasiuni nu se pot exercita în voe decât printr'o mare admiraţie şi doar în cel mult în câteva cazuri.

Editorii Operilor lui Caragiale, regretatul Paul Zarifopol şi d. Şerban Cioculescu, au însoţit de numeroase referinţe bibliografice, în prefeţe, în *Note şi variante* şi 'n *Addenda*, monumentala ediţie critică ajunsă la al cincilea volum; aflăm, în bună parte, indicate ceeace s'ar putea numi epocile de creaţie ale lui Ion Luca. Nu e vorba aci decât de un deziderat şi de o fugară schiţare a acestor epoci; o bibliografie în felul celei citate, ar cere ani de cercetare, ca să devie o reconstituire a personalităţii scriitorului şi să dea viaţă din viaţa lui însăşi operii şi incidentelor din jurul ei: dar până nu vom avea şi o biografie a lui şi până nu-i vom cunoaşte toată corespondenţa, atât cât va fi, caşi corespondenţa contimporanilor unde este vorba de el — întreprinderea ar fi prematură.

Vom încerca totuş, cu titlu de simplu exerciţiu, câteva discriminări, colaţionări şi observaţii, în jurul acestor epoci de creaţie, chit că lacunele şi aproximaţia ne pasc cu îndârjire.

Completând pe Zarifopol, care fixa începuturile lui Ion Luca în *Claponul* din 1877, în care se schiţa tipul micului burghez din *Momente*, al lui Lache şi Mache, sub numele lui Scotocea şi Motocea şi al lui Mitică, sub numele lui Leonică Ciupicescu, — d. Şerban Cioculescu fixează acest început în *Ghimpele*, cu trei ani mai 'nainte. Intr'adevăr, diferenţa dintre exerciţiile publiciste ale lui Ion Luca, între *Ghimpele* şi *Claponul*, înseamnă şi o etapă, în evoluţia începătorului; în cele dintâi încercări, fantezia retorică şi expresia şarjată se accentuează, cu deosebire; rareori, ca de pildă într'un pasagiu din *Zig-zag* (*Ghimpele*, 22 Decembrie 1874) — Caragiale suprinde un tablou al mahalagiului şi 'i schiţează tipul, urmărindu-l la cumpărături, în piaţă, pela Sfântul Andrei; alteori, în *Cronica* dela 11 Iulie 1876, mijeşte însuş dialogul, caşi motivul tabacherii cu muzicuţă, prevestind „potrabacul" ipistatului din *D'ale Carnavalului*.

Versuri a scris Caragiale din 1873, tot la *Ghimpele* şi tot după d. Şerban Cioculescu, până în ultimii ani ai vieţii; dar Ion Luca, în poezie pastişa, mai des parodia, amuzându-se. Acurateţa formală este atât de isbitoare, de unitară, încât socotim că niciodată nu se poate vorbi de un început şi o evoluţie, în cariera lui de versificator; cel mult, putem urmări anume antipatii şi preocupări, constante sau momentane; faza ultimă de fabulist, se leagă de un eveniment care l-a zguduit adânc, de revoltele ţărăneşti, din 1907. In lumina biografiei, înconjurând piesele esenţiale de toate referinţele, bibliografia *Versurilor* ar putea deveni foarte pitorescă, iar ele ar câştiga în caracterul de versuri de circumstanţă, cum şi sunt întru totul. Corespondenţa cu Zarifopol, din abundentele citate oferite de prezentarea d-lui Cioculescu, pun mult accent pe această virtuozitate; ba chiar şi pe o ascunsă vanitate a lui Ion Luca, luminându-i psihologia, fiindcă se voia puţintel poet, pe lângă tânărul şi învăţatul lui prieten şi admirator. Zarifopol, junimistul cel din urmă, preţuia, desigur, în aceste exerciţii, spiritul de frondă şi buna dispoziţie spre zeflemea a marelui comic. Că Ion Luca şi-a iubit în taină versurile, o confirmă şi cochetăria lui cu anonimatul, când îşi publică fabulele în *Convorbirile critice* ale d-lui M. Dragomirescu. Desigur, că numai d-sa a căzut în capcana vanităţii Marelui Anonim, supra-preţuind pe poet. Coincidenţă pitorescă şi ea, zugrăvind mai ales pe critic, în căutare de „capodopere", pe cari să le anexeze „şcoalei noi". Versurile lui Ion Luca, înconjurate de toată atmosfera în care-au apărut, sunt o pildă elocventă, de ce-ar putea fi o bibliografie, în genul celei a lui Bonnerot, răsfrângând lumini înspre anume cute umbrite ale spiritului caragialian.

Intre 1877—1878, Ion Luca publică seria lui de studii asupra teatrului românesc, cu aspre judecăţi şi desigur întemeiate, despre repertoriul şi actorii timpului. Preludiu al creaţiei lui dramatice, începând din 1879—80, cu *O noapte furtunoasă* şi *Conu Leonida* şi sfârşind în 1890 cu *Năpasta*. Dar, la drept vorbind, foiletonistica lui teatrală, cu întreruperi, se întinde până în 1900, revenind deseori asupra acuzaţiilor atât de categoric formulate, asupra producţiei noastre dramatice şi asupra instituţiei teatrului. Conjugate, creaţia lui scenică (între 1879—1890) şi critica susţinută atât de dârz — caracterizează un prim plan al unei mari epoci de creaţie, nu numai în viaţa lui Caragiale, dar şi în istoria teatrului naţional. Conştient de contribuţia lui, fixat într'o estetică dramatică de naturalism clasic intransigent, Ion Luca aplică criterii precise, într'un domeniu în care e maestru necontestat.

Fără îndoială că o bibliografie amănunţită, cu polemicele timpului cercetate până la migală şi cu toate campaniile care s'au dus în contra „imoralităţii" şi „inaderenţii" la românitate a teatrului său, cu apărarea lui Maiorescu din *Comediile d-lui Caragiale*, cu reacţiunea Academiei, din 1891, patronată de Haşdeu şi Dimitrie Sturdza, faţă de comediile prezentate spre premiere, cu prelungirea campaniei în contra lui, de Caion, privitor la *Năpasta* şi sprijinul ce-i dă Macedonsky, în *Forţa morală*, sub pseudonimul Luciliu (identificat în studiul *Detractorii lui Caragiale* de d. Şerban Cioculescu, Oct. 1935, *Rev. Fund. Reg.*) — ar trezi toată atmosfera de înverşunare, dar şi de adeziune, care 'nfăşoară epoca lui de excepţională afirmare dramatică.

Inceputurile din *Ghimpele* şi *Claponul* sunt totuş foarte apropiate de maturitatea lui: între prima publicaţie ce înregistrează debutul lui Ion Luca şi *O scrisoare pierdută* sunt numai zece ani, iar între ea şi *O noapte furtunoasă* şi *Conu Leonida* abia cinci. Intre timp, Caragiale îşi începe ucenicia gazetărească la *Timpul* (1878—1879); într'o notă finală a vol. V, d. Cioculescu, în baza unei scrisori, socoteşte că această colaborare s'a prelungit până în 1881; oricum ar fi, şi această dată sincronizează activitatea dramaturgului cu a gazetarului, mai îndelung chiar. Acţiune paralelă deci a ideologiei junimiste a lui Ion Luca, înfăţişată sub două aspecte: a satirei şi comediei, în ficţiune, şi în planul militant al ziaristicei. Convergenţă minunată şi în acelaş timp dovada unei mari lucidităţi în disocierea dintre ficţiune şi publicistica de partid. Numai Eminescu şi Maiorescu au avut o putere egală disociativă, neamestecând planul politic şi cel cultural. Rar exemplu de conştiinţă critică, de soliditate spirituală, fenomenul este cu atât mai remarcabil, cu cât ne duce spre lărgirea conceptului de unitate a criticismului junimist; şi mai rar, pentru o cultură tânără, în care planurile fuseseră atât de amestecate, dela Şcoala Ardeleană, la Heliade şi la paşoptişti.

Continuând lupta gazetărească în *Epoca* (1896—1897), cu violenţă pamfletară, în contra liberalilor, atingând limita maximă a junimismului, Caragiale, în aceeaş epocă, îşi tipăreşte seria de *Reminiscenţe*, cu amintiri pitoreşti, între document şi literatură, despre oameni şi episoade politice. Am putea zice că aflăm trei straturi, trei planuri distincte, în această perioadă de creaţie, una dintre cele mai fecunde, mai complexe, mai variate, dintre toate perioadele lui; la care va trebui s'o adăogăm şi pe a patra, acea a tranziţiei dela spiritul dramatic la cel narativ. *Păcat*, *Om cu noroc* sunt din 1892; *Poveste* din 1894, *Cănuţă om sucit* din 1897, iar între 1889 (*O făclie...*) şi 1901 (*La Conac*) se statorniceşte aproape şi forma lui de nuvelist, cu *La hanul lui Mânjoală*, *Două loturi* şi *In vreme de război*.. Succesiuni repezi, procese de creaţie în plină fermentare, care nu lasă un pustiu iremediabil, după epuizarea dramaturgului.

Şi oricât ar fi înrudite *Momentele* (1899—1900), prin tehnica lor dramatică cu comediile, oricâte excelente scenete ar cuprinde, dovedind că geniul scenic nu i-a secătuit, prin înoirea de material, cu tabloul lor variat de comedie umană, în forme succinte, a micii burghezii şi cu adâncirea sub atâtea feţe şi atâtea nuanţe a tipului lui Mitică şi a tipului sintetizat în Scotocea şi Motocea şi Leonică Ciupicescu—precizează o nouă perioadă de creaţie. Descinzând din „cetăţeanul" mai vechi, din Conu Leonida, făcând puntea de legătură cu Cetăţeanul turmentat, tipurile din *Momente* întregesc viziunea ciclică şi sociologică a comediei caragialiene. Fecunditatea şi varietatea geniului lui Ion Luca, în lumina datelor bibliografiei, ni se pare astăzi uluitoare. El aproape n'a cunoscut epoci proaste, perioade de decadenţă; pauzele sau scurtele intervaluri de aparentă oboseală sunt germinatoare de noi forţe, de noi orientări. Şi să nu uităm că cele două serii, 1893 şi 1901 — 1902 ale *Moftului Român*, sub aspectul de monedă măruntă a talentului caragialian, secundează, fie prin crochiuri dramatice, fie prin mofturi, gogoşi şi miticisme, compacta înlănţuire a *Momentelor*. Iar tot între 1899—1900 foiletoanele intitulate *Notiţe critice*, publicate în *Universul*, alternează şi *căptuşesc*, ca să zicem astfel, *Momentele*.

După 1900, până la moarte, povestitorul se afirmă strălucit, iar gazetarul reapare şi el, sub forma democratului, a pledoariei pentru ţăran din broşura *1907*, a oratorului takist, a fabulistului, care comentează răscoalele şi starea de lucruri născută din ele. Inţeleptul, sfătosul, înseninatul într'un fel Caragiale, fără să-şi uite menirea lui de artist, paralel şi-o întăreşte cu menirea de cetăţean.

Cam în trei decenii de necurmată activitate, epocile de creaţie ale spiritului lui Ion Luca se schiţează cu densitatea, cu repeziciunea, cu abundenţa şi varietatea — ce-am încercat să desprindem în această schiţă bibliografică. Ce ispită surâzătoare, pentru o bibliografie analitică, însufleţită, împletindu-se cu viaţa, cu epoca, cu prietenii şi adversarii, an de an şi perioadă cu perioadă!

POMPILIU CONSTANTINESCU

SIMPLE INTREBARI

— Ce cărţi aţi cetit anul acesta ?
— Care este cea preferată?
— Dar anul trecut ?
— Ce gen de literatură preferaţi ?
— Preferaţi scriitorii români sau străini
— Care anume şi care operă ?
— Reproşaţi ceva literaturii noastre ?
— Ce carte aţi dori să recitiţi ?
— Ce carte regretaţi că aţi cetit-o ?

D-na Hortensia Papadat Bengescu

autoarea a atâtor cărţi de mare răsunet, îndelung discutate de întreaga noastră presă, şi care semnează acum la începutul acestui sezon literar un vast roman, sugestiv intitulat: „Rădăcini", ne spune următoarele:

1. Niciodată nu am citit sistematic. Orice literă de tipar mi-a căzut sub ochi m'a interesat- — în principiu. Am citit deci mult şi la întâmplare, învăţând singură a selecta în afară fireşte de lecturile sistematizate ale anilor de studii. Aşa fiind n'aş putea spune ce am cetit anul acesta anume. Sparkenbroke cred a lui Ch. Morgan, autorul minunat al cărţii Fontaine. Comparaţiile le găsesc în genere fastidioase. Sparkenbroke, e tot o carte mare, după Fontaine.

2, 3, 4. Toate genurile fără deosebire — când ceva îmi place cu adevărat şi e cu adevărat artă sinceră. — Ador poezia.

6. Să reproşez ceva literaturii noastre ? Care e în plină efervescenţă, în plin progres... încă e... şi sper că rivalitatea demnă de considerat a sportului, nu-l va aduce decât folosul unei selecţiuni. Ce înţeleg prin „literatură"? Ceeace naşte fără tematică propusă, dar creează — fără intenţie — toate temele sociale şi consecinţele lor. Literatura e o artă alături de celelalte arte.

7. De Mary Webb... acea minunată şi plină de realism dar cotropită de aura romantică, de legendă, de culoare locală, de pasiune caşi de vis. Aceea în care un fiu demn frate a minunatului Ion al lui Rebreanu ajută mamă-si ţăranca bolnavă să moară mai iute pentrucă să fie o gură mai puţin de hrănit, acum că e nevolnică. Dar ce eroină poetică, ce abur nordic fin !

Cartea aceea lui Mary Weeb, cea mai bună, al cărei titlu în minutul acesta nu-mi vine în minte şi decum voi închide plicul, va reveni ! ! !

La comanda ultimului moment, memoria aduce — Sarn — minunata carte a lui Mary Webb pe care aş reciti-o bucuros în odihna dela Predeal.

Nici un sistem cum vă spuneam !

8. Pe aceea am uitat-o deatunci. Am eliminat-o.

D-ra Lizeta Gheorghiu, avocat

Nu citesc nimic în afară de cărţile de drept şi de sentinţele nedrepte pe cari le atac cu recurs, recursuri pe cari le pierd.

D-l Profesor C. Rădulescu-Motru, Preşedinte al Academiei Române

De câţiva ani nu mai citesc literatură, fiind împovărat de publicaţiile specialităţii mele. A fost o vreme, când săptămâni în şir citeam numai literatură.

Invidiez pe aceia cari pot citi încă în voie; cari pot avea preferinţe şi reciti...

Totuşi, pe vara aceasta, îmi propun să citesc GORILA, noul roman al lui Rebreanu. Mi s'a spus că voi găsi în el descrierea junglei politicianiste române. Ce interesant subiect de psihologie socială !

Necitind literatură, sunt în plăcuta situaţie, de a nu avea ce reproşa literaturii româneşti, şi a nu avea să regret cărţi citite.

D-l General C. Manolache.

Autorul romanelor de mare succes „Sfânta dreptate" (acesta încununat cu un important premiu) şi Catrina (o adevărată revelaţie pentru marele public care prin alegerea lui dreaptă a depăşit criticele cele mai alese) deşi peste măsură de ocupat nu s'a codit de fel să răspundă anchetei noastre şi mai ales nu ne-a amânat, cum de obiceiu se face. Perfect înţelegător al marilor probleme pe care „Vremea" le discută cu cititorii ei prin mijlocul acestei anchete, d-sa având totdeauna de spus un cuvânt bun, o îndrumare de dat, nu se sfieşte să arate răspicat gândurile sale cu speranţa — de altfel şi a noastră — că dintr'o discuţie amplă şi sinceră va ţâşni lumina.

1. Am citit multe cărţi: bune câteva, preferate niciuna.

2. Şi anul trecut la fel

3. Prefer genul de literatură, pe care-l iau în serios înşişi creatorii lui. N'am altfel de preferinţi, decât ca autorul să nu confunde masa de lucru cu taraba măscăriciului.

4. Nu ştiu de ce puneţi întrebarea aceasta, care e foarte oţioasă. S'ar putea să nu prefer pe scriitorii români de talent ? Dar s'ar putea oare să ignorez pe acei străini, dela care adolescenţa şi maturitatea literaturii române a avut atâta de învăţat ? Pentru rest cuvântul „preferinţă" este de prisos.

5. Preţuesc pe Mihail Sadoveanu, Ionel Teodoreanu, G. N. Vlădescu etc. şi dintre străini pe fraţii Mann pe S. Maugham (în teatru mai ales) ca să nu vorbesc decât de cei mai actuali.

6. Dacă reproşez ceva literaturii române ? Nimic decât tinereţea, da că acesta ar fi un cusur. Spre deosebire de mulţi cari vorbesc de rău afluxul romanului românesc, fără a-l cunoaşte, eu cred că din acest isvor şi nu din altul, va naşte adevăratul spirit epic creator al ţării noastre. Să-l lăsăm să inunde ţarina grasă, dar încă nearată a acestui tărâm, plivind-o din când în când...

7. Ce-aşi dori să recitesc ? Dacă aşi avea 20 de ani, aş reciti cu nesaţ pe Tolstoi, pe Flaubert, pe Zola pe Maupassant, pe Hugo şi pe toţi titanii care au creditat de mult piaţa literară mondială, ca şi pe Duiliu Zamfirescu, pe Delavrancea, pe Al. Brătescu-Voineşti.

8. Ce carte regret c'am cetit ? Cartea nu prea, dar regret c'am citit pe unii critici, ale căror critici sunt aşa de criticabile în lipsa unei autentice şi autorizate critici româneşti. Pe scurt regret — şi n'am cum evita — citirea criticaştrilor, care, fără state de serviciu în domeniul acesta olimpian (sistem Offenbach). Iată în adevăr ce lipseşte literaturii române: o critică de competenţă, tocmai în această epocă de consolidare epică.

D-l C. Tănase, Directorul Teatrului „Cărăbuş"

In cabina d-sale ,aşteptând, costumat în arlechin, intrarea în scenă...

1. In turneu citesc mult. Aici nu am timp... Repetiţii, furnizori şi alte griji. Am citit între altele, volumele lui Stere „In preajma revoluţiei" şi „Mătăniile".

2. Nu-mi amintesc.

3. Numai aceea care distrează. Şi mai ales lucrările scurte. Cum este nuvela...

4. Ai noştri, bine înţeles.

5. Teodoreanu şi Rebreanu. Regret că n'am avut timp să citesc „Gorila".

6. Nu-i reproşez nimic. Suntem o ţară tânără, dar în plină desvoltare.. Avem scriitori buni... Certificat ne-a dat Panait Istrati a cărui operă a fost tradusă în atâtea limbi... E o mândrie asta... Nu-i aşa?.. Şi mai sunt scriitori de-ai noştri traduşi... Faţă de acest progres, cred că literatura românească ar trebui încurajată şi pe alte căi... O săptămână a cărţii nu ajunge... Statul — tot el — ar trebui să facă ceva... Premii sau ieftenirea hârtiei, pentru volumele scrise de autorii noştri... Cartea românească trebuie să atragă prin ieftinătate şi să pătrundă în rândurile largi ale cetitorilor. Ediţia populară ar fi cea mai bună... Dacă astăzi se citeşte poate mai multă literatură străină, este pentrucă, omul preferă să dea 20—30 lei pe un volum tradus, decât 100 pentru o carte originală.

7. Din lipsă de timp doresc să citesc totdeauna ceva nou.

8. „Amantul d-nei Chatterley". Nu pentru mine, care la spectacol am scene şi cuplete cu dublu înţeles — şi unde părinţii nu-şi aduc copiii — ci pentru tineretul în mâna căruia cade această carte fără perdea... să fim înţeleşi... un asemenea volum e citit de toate vârstele, dela şapte la o sută de ani. Şi pentru cei mici nu e un bine... cred că literatura nu trebuie să fie imorală.

D-na Mya Apostolescu, dela Teatrul „Cărăbuş"

Emoţionată de primirea unei ilustrate cu celebra „Place dela Concorde" trimisă de Stroe şi Vasilache, şi întreruptă de sbârnâitul telefonului — suntem în cabinetul directorului C. Tănase — care o chiamă mereu — între alţii şi o prietenă Cecilia, — d-na Mya Apostolescu, cu ochii vii şi neastâmpăraţi, răspunde, nu numai amabil, ci—şi asta e foarte important — sincer, nespus de sincer, întrebărilor noastre.

1. In turneu citesc mai mult. Mi-amintesc de „Inimi cicatrizate"... stai frate de cine este? aşa... şi am citit astă noapte „Bărbatul meu".

— Bărbatul meu?! In româneşte...

— Desigur... un roman foarte pasionant... de un spaniol... cum... ăla... Fernandez şi mai nu ştiu cum...

2. Nu-mi amintesc. Ba da... „Povestea vieţii mele" de Regina Maria.

3. Am adorat colecţia celor cincisprezece lei. Nu-mi explic de ce n'o mai citesc acum. N'am un gen preferat... Imi place teribil să citesc... Mai totdeauna m'apucă dimineaţa... cu o carte în mână... D'aia, drept să-ţi spun, uneori mă feresc să citesc...

4. Carte bună să fie... N'am preferinţe. Citesc ce-mi cade în mână...

5. Mi-amintesc cu plăcere de romanele „La Medeleni" şi „Ion".

6. Nu sunt atât de cultă ca să-mi pot permite reproşuri.

7. Cele două arătate mai sus.

8. Nu regret niciuna. Oricât de proastă ar fi o carte tot îţi rămâne ceva... o frază bine scrisă... un personagiu agreabil...

D-na Marietta Sadova, Societară la Teatrul Naţional din Bucureşti

1. Tot ce a apărut bun.
2. La fel.
3. Din orice gen literar prefer literatura.
4. Pe adevăraţii scriitori.
5. A même ?.... Homer.
6. Réproche d'amour.
7. Genoveva de Brabant.
8. Tot Genoveva de Brabant.

Intrebările sfârşindu-se aici regret că nu pot explica atitudinile mele pro şi contra Genovevei de Brabant.

Dr. V. Voiculescu

Poetul şi autorul comediilor „Fata Ursului" şi „Umbre" şi altele care se găsesc în cartoane aşteptând lumina scenei este un om modest. Fuge de anchetă, de presă şi de sgomotul ce eventual s'ar putea face în jurul numelui său. Cum însă valorile spirituale autentice nu pot sta pitite sub obroc, şi cum lumea doreşte să le cunoască totdeauna opiniile, în cutare sau cutare problemă de interes cultural, ne-am adresat şi d-sale. Pe chipul său apostolic — paloarea şi bărbuţă blondă, îl fac imediat remarcat — se întinde un zâmbet nedefinit.

— Pe mine vă rog să mă cruţaţi. N'aş vorbi în niciun caz de literatura românească... sau poate ar fi mai bine s'o lăsăm pe altădată... sunt unele mărturisiri prea crude şi nu le fac...

Humor

SPOVEDANIE

Schiţă de N. Papadopol

— Uite ! Conu Radu Popescu ! Şi tu vii de jos ?
(Illustrierter Beobachter)

M'am născut într'o zi de Decembrie după şapte luni de carceră în inevitabila camera obscură. Mi s'a tăiat buricul fără prea multă solemnitate, iar tată-meu — care în momentul descătuşerii mele sta în sufragerie şi bea cafea — s'a înfuriat rău de tot aflând de venirea mea, pe motivul — pretindea el — că îl trişasem, luând locul unei Monichi ce întârzia să vină.

In genere am fost un tip precoce...

N'am spart niciun biberon — deşi mă născusem de dimensiuni ridicole, n'am plâns niciodată (aşa pretind cel puţin delatorii mei, cari mă acuză de insensibilitate) şi la vârsta de trei ani mă miram foarte de ce doica mea, se poate „face comodă" în faţa mea, în vreme ce eu n'aveam voe să ridic cămăşuţa mai sus de buric şi pentru nimic în lume să pun mâna la „pupă".

Cum am început să mă ţin copăcel pe picioare, fapt care — fie vorba între noi — mi s'a părut din capul locului imposibil, am încercat cu toată energia să devin independent. Natural că această tentativă, în care stăruiam cu încăpăţânare, m'a costat multe cucuie şi multe bufuri, dar rezultatul a fost excelent: Mergeam.

La vârsta de şase ani, fără să fi citit pe Darwin şi fără să fi auzit măcar de Cuirér, simţeam o dorinţă arzătoare să mă urc prin copaci, de unde coboram numai când mă răsbea foamea.

Cum nu prea aveam simpatie pentru apă şi marinari în familie, la botez m'am simţit deadreptul prost.

Fiindcă nu puteam suferi copiii, preferam singurătatea, dar fiindcă în genere, iubeam oamenii, îmi plăcea foarte mult să mă joc cu păpuşile.

N'aveam, de mic, decât o singură pasiune: fetele, fapt care avea mai târziu să-mi dăuneze, mai ales că şi atunci, ca şi acum, în prezenţa lor devin de o generozitate stupidă şi de o naivitate revoltătoare

Ca aliment am preferat totdeauna prunele — bineînţeles cât mai verzi — şi dacă delicatul meu stomac n'ar fi protestat sgomotos la fiecare ospăţ cu acrituri, cred că multă vreme n'aşi fi cunoscut gustul mâncărilor gătite în bucătăria, de mama.

La drept vorbind tata nu m'a iubit niciodată; dar chestia aceasta m'a lăsat rece. Simpatia era reciprocă: cu alte cuvinte eram chit.

In schimb însă nu pierdeam niciunul momentul de a ne face reciproc zile fripte: el nedându-mi voe, la masă, să mănânc felul dorit, până nu isprăveam felul întâi, care — oroare ! — era totdeauna o supă de legume; eu tăindu-i aţele dela ismene, ascunzându-i ochelarii, punându-i pineze pe scaun şi rupând gazeta acolo unde era vorba de crime, spargeri, sinucideri şi alte drăcovenii de felul acesta.

Nici cu mama n'o duceam mai bine. Insă ea săraca mă iubea din instinct, calitate care tatii îi lipsea cu desăvârşire.

Şi era normal să nu ne fi înţeles, deoarece ea vorbea foarte mult, foarte des şi foarte repede, iar eu deloc, fapt desigur care ne determina să avem unul despre altul păreri contrarii: ea despre mine că sunt mut, eu despre ea că nu — deosebirea esenţială între noi constând însă în faptul că ea îşi dădea în vileag opinia, în vreme ce eu — din discreţie, din pudoare şi din ceea ce va avea mai târziu să se numească, fals, educaţie — nu.

Trăisem cu alte cuvinte singur şi dacă nu aşi fi avut ocazia să o cunosc pe Coca, o fetiţă dulce şi albă cred că aşi fi rămas un iremediabil sălbatec. Din nenorocire însă am rupt foarte curând relaţiile de prietenie cu ea, căci mi-am dat — vai ! — seamă că slăbiciunea mea pentru fete tinde să capete forme agravante.

In ziua în care i-am cedat — fără ca ea măcar să-mi ceară — cuptoraşul de nisip pe care îl construisem cu ajutorul ultimei resurse de pipi, m'am convins că sunt un nenorocit, un individ definitiv pierdut în faţa femeilor şi am stricat prietenia cu Coca fără a-i da vreo explicaţie.

La vârsta de şapte ani m'am dus la şcoală. A fost şi a rămas încă singura nemângâiere a vieţii mele In clasa I-a însă m'am răsbunat împotriva acestei silnicii inutile şi după multe sforţări, am reuşit să rămân repetent. Pe urmă însă când am văzut că proştii mei de colegi — cari nu ştiau decât să bată poarca — mă consideră idiot şi-mi spun în orice împrejurare repeţoiule, m'am dezinteresat de chestie şi am devenit premiant, calitate care am păstrat-o multă vreme, spre ruşinea mea, dar spre marea satisfacţie a contimporanilor cari — din diferite motive, cu cari nu mi-am bătut niciodată capul — pretindeau că sunt rudă cu mine.

Clasele primare le-am isprăvit fără să bag de seamă, dar când a fost vorba că trebue să urmez şi liceul m'am opus cu înverşunare. De aci discuţii, neplăceri şi mai ales... etcaetera.

Cedând în faţa insistenţelor, din ce în ce mai puţin amabile — şi deci mai convingătoare, ale tatii — şi mai ales în faţa plânsetelor mamii, care era convinsă că am în mine stofă de ministru, m'am înscris în voia lumii şi la liceu, am dat un examen lipsit de importanţă, dar care mi-a atras atâtea laude, încât nu puţin după aceea am fost acuzat public, cum că aşi fi copiat de aiurea acele fleacuri cu cari aici nu-mi bătusem capul, când le aşternusem pe hârtie.

Dacă cedasem însă în faţa agresivităţii tatii şi umilinţii mamii, nu puteam ceda, cu nici un preţ, în faţa mea: aşa s'a înăscut pentru prima oară în mintea mea ideia sinuciderii, idee care m'a salvat în momentele de disperare de mai târziu, dela o decădere sigură şi definitivă.

Şi iată cum: puneam sinuciderea la cale până în amănunt, fapt care îmi strângea inima, dar care — drept să spun — îmi procura o plăcere ciudată: dovadă că eram şi cinic.

Odată această operaţie terminată începeam să scriu în gând omenirii, adresându-mă celor două miliarde de cetăţeni ai pământului într'o formă voit ironică, păstrând însă un fond cât mai arogant şi dispreţuitor. Isprăvit mesagiul nu-mi mai rămânea decât să mă sinucid şi o luam mintal lavaş-lavaş către locul supliciului, care era de obiceiu sau o linie ferată sau o baltă adâncă.

De aci şi până pe propria-mi golgotă se săvârşea minunea. Mă prindea un fel de milă, de biata mea făptură firavă, când mă descopeream făcut pilaf de locomotivă sau umflat de apă şi scos cu burta în sus la mal, încât mă prindea plânsul, fapt care mi se părea atât de ridicol, că mă luam la palme.

Un lucru pe care îl fac toţi dreptcredincioşii, dar cu care eu nu mă puteam obişnui, era acela de a mă închina de faţă cu altă lume. Lipsa aceasta de acomodare a atras asupra mea urgia profesorului de religie, dimpreună cu a celorlalţi dascăli, dublată de a directorului care ţinea cu orice preţ să dovedească oricum că este un vrednic susţinător al pravoslavnicei credinţe. Găsesc însă şi acum că toate acuzaţiile care mi s'au adus atunci au fost nedrepte, că nevolnicia mea de-a nu face cruce nu provenea din încăpăţânare — cum pretindeau farisei — ci dintr'un sentiment de delicată pudoare care mă cucerea până la împietrire când auzeam ritmul unei rugăciuni.

Dar faptul n'are importanţă... a trecut.

Dascălii şi colegii mei nu mă interesau decât în măsura în care mă angaja prezenţa şi situaţia lor. Cu colegii mă purtam amabil şi distant, cu profesorii respectuos şi demn.

Eram, bineînţeles, prost văzut de toată lumea, fiindcă eram bănuit de ateism de profesorul de religie, de obrăznicie de cel de limba română, de lenevie de cel de franceză, de tâmpenie deghizată de profesorii de latină, matematică şi ştiinţe, de afonie de maestrul de muzică, de chiorenie de profesorul de desemn, de blegeală de profesorul de gimnastică, de înfumurare de către frumosul profesor de istorie şi de recidivă în orele de diriginţie.

Colegii mă găseau imposibil...

In clasa V-a m'am îndrăgostit de cea mai dulce, cea mai nostimă, cea mai cârnă, cea mai blondă, cea mai mică, cea mai drăgălaşe, cea mai inteligentă şi cea mai spirituală fată de pe glob, pe care am iubit-o constant şi în clasa VI-a şi în clasa VII-a, deşi nu aveam pic de speranţă într'o... reciproca.

Am iubit-o ca un nebun, iar în acest răstimp — datorită tocmai acestui fapt — am citit cu pasiune Romeo şi Julieta, Paul şi Virginia, Tristan şi Ysolda, suferinţele tânărului Werther (din pricina căruia era cât pe aci să mă sinucid veritabil), Divina Comedie, Sonata Kreutzer şi Prin foc şi sabie.

In clasa VII-a însă am descoperit că eu sunt Jean Cristophe, eroul lui Romain Rolland și cu această descoperire mi s'a luat un văl de pe ochi și — nenorocire! — am descoperit că aleasa inimii mele nu e dulce, nu e nostimă, nu e cărnă (ba din contra) nu e blondă (idem), nu e mică, nu e drgălașe, ba mai mult: e proastă, e anostă, are dinți rari, ochii spălăciți, e încul:ă și, deși îi spune Sisy, în realitate o cheamă Tarsița.

In chip de Jean Cristophe m'am prezentat la bacalaureat — examen caraghios, pentru care înveți de obicei, de zece ori mai mult decât trebue lucruri cari aici măcar în procentul de unu la mie nu-ți folosesc în viață, pentru a reuși un câștig minim de 3000 de lei.

E totuș singurul examen de care mi-a fost teamă în cariera mea de elev și nu atât pentru mine, cât pentru Romain Rolland: țineam cu orice preț să nu-i fac personagiul de râs și personagiul acesta eram eu.

Cred că n'am să mă mai găsesc niciodată în dilema în care m'am descoperit în ziua în care mi am împăturit diploma de bacalaureat și am vârât-o în buzunar. Și de vină era un mic cusur pe care abia atunci mi l-am descoperit: n'aveam aptitudini.

Ce puteam, deci, face?

Mi s'au înșirat de către diverși binevoitori toate meseriile rentabile și de viitor, de pe glob, dar niciuna nu mă tenta, fiindcă niciuna nu-mi spunea nimic.

E adevărat că după o matură gândire de câteva săptămâni mă hotărâsem să urmez o școală militară, deși inima-mi spunea: fă medicina, mintea: studiază filosofia, deși — la drept vorbind — nu mă atrăgea decât matematica, cu toate că îmi bănuiam resurse pentru științele naturale, vocații pentru artele decorative, talent în arta dramatică, iar o carieră strălucită numai în agronomie sau teologie.

După cât se pare această introspecție de câteva săptămâni nu mi-a folosit mare lucru căci, odată ajuns la București, m'am înscris la Facultatea de farmacie, urmând regulat cursurile Facultății de litere, unde mi-am ales o specialitate obscură: fonetica.

Eram, cu alte cuvinte, student: fapt banal, dar nu lipsit de importanță pentru cunoscători și mai ales pentru mine.

Ca orice student ce se respectă, locuiam la mansardă, mâncam rar, citeam mult, umblam cu nasul în vânt, polemizam cu voce tare ca să audă toată lumea (și să se minuneze) ce lucruri grave zac sub țeasta mea, mă urcam în tramvai pe la vatman, luam apărarea tuturor orbeților, plăteam 3 lei la teatru, mă duceam regulat la operă, uram de moarte pe tipii eleganți, adoram femeile frumoase, spuneam tuturor „șefule", purtam insignă, eram gata oricând și la orice, admiram pe Tănase și divinizam pe d-l Iorga...

Cred că nu există loc pe lume ca facultatea noastră, unde să se strângă la un loc — și fără să se urască — atâtea fete frumoase. Ai uneori impresia că aci frumusețea este o condiție pentru a fi studentă. De aceia și eu le iubeam pe toate, le salutam, indiferent dacă le cunoșteam sau nu, și nu rareori m'am bătut cu diverși imprudenți cari îndrăzniseră cât de cât să facă o aluzie la vre-o dudue care urma distinsa noastră facultate.

Cu examenele mergea strașnic cu taxele ceva mai prost, dar, în genere, situația era mulțumitoare.

La drept vorbind, când am terminat facultatea mi s'a rupt inima, iar când îmi scriam lucrarea de licență aveam impresia certă că îmi fac testamentul.

De iubit, în acest răstimp, nu am iubit cu adevărat decât pe Nadia, pe Ada și pe Silvia, poate unde aveau nume frumoase sau poate unde Nadia cânta frumos, Ada dansa splendid și Silvia săruta ca o nebună.

Celelalte aventuri, ce mi-au fost atribuite, sunt în parte nedrepte, în parte inventate de diverși delatori, cari susțineau sus și tare că-mi sunt prieteni.

Când am isprăvit universitatea, m'am găsit deasemeni în mare încurcătură, dar situația se prezenta acum mult mai bine: eram un om isprăvit, adică aveam dreptul să articulez oarecari pretenții.

Eram licențiat...

Nu pot pretinde nici acum că în viață am pășit cu dreptul. Ba, dacă aș fi sincer, aș mărturisi că am început-o prost, dar n'o fac dintr'o firească discreție.

Și la urma urmei, ce mi-ar folosi, dacă aș spune că în foarte multe zile, în loc să îmbuc ceva la ora prânzului, mă întindeam în pat și după ce-mi prindeam diploma de licență într'o pineză, de garderob, o priveam ceasuri întregi până... adormeam?

Sau în ce măsură m'ar cinsti faptul dacă aș mărturisi cum că m'am milogit de diverși gangsteri (numiți odinioară, acum zece mii de ani, în epoca de piatră a României Mari, oameni politici), ca să pună „o vorbă" pentru licențiatul în litere Stanomir Pârlipăș?

Evident că lucrurile acestea — toate la un loc — nu valorează doi bani și dacă spun că am fost numit impiegat la perceptia fiscală din târgul meu prin stăruința unui domn deputat, n'o fac de dragul lui, fiind că l-am plătit, ci pentru motivul că în modul acesta se hotăra definitiv viața mea dealungul celui de al XX-lea secol.

In ziua în care am văzut scris în gazetă: „Pârlipăș Stanomir, licențiat în litere, se numește"... mi s'a părut că visez și nu mi-am revenit până nu m'a oprit pe stradă amicul meu Istrate Halviță și mi-a spus: Stane frate ești bun de cinste!

Intre un licențiat în litere pur și simplu și între un licențiat, impiegat la percepție fiscală, este o diferență ca dela cer la pământ.

Primul este un nemernic, un „ăla" care tae frunze la câini, în timp ce cel de al doilea, este o persoană, un „cineva", un om de viitor, care are „o situație", care face „ceva" și care se poate însura cu o fată care să nu fie „prost situată", ba mai mult poate avea pretenții și la o zestre... substanțială.

Natural că această diferență între mine dinainte și după ridicarea mea la rangul de impiegat n'am putut-o sesiza decât „după" și aș minți dacă aș nega cum că observațiunile făcute în această nouă situație nu mi-au produs plăcere.

De unde până aci eram numai un tip, un băiat de treabă — deși oarecum lăsat de o parte — acum toți mă priveau cu un vădit interes, mamele, pe care le învredniceam cu salutul meu, mă sorbeau din ochi, iar fetele mă găseau fățiș interesant, iar în dos, delicios.

Odată însă cu schimbarea situației mele sociale mi s'a schimbat într'o măsură și felul de a fi. De unde până aci spuneam și promiteam orice unei fete pentru o guriță, acum eram mai prudent chiar decât celebrul Maximus.

Ce-i este scris însă omului să i se întâmple, i se întâmplă orice ar face el, așa că nu mult după ce am cunoscut pe duduia Sevastița (atunci o făptură delicată și prevenitoare) prin intermediul colegului meu de birou Sebastian Cebuc, am prezentat-o oficial primarului comunii noastre într'o zi de Sâmbătă și am semnat pentru identitate.

Cu alte cuvinte banale, m'am însurat.

Dacă aș ști că Sevastița citește aceste rânduri n'aș putea spune — din delicatețe — decât că este o soție ideală, dacă nu aș spune adevărul — pe care simt nevoia să-l strig spre toate punctele cardinale: e o scorpie, o fiară, o hidră... o mâță.

E iremediabilă...

Desigur, iubiți cititori, vă veți întreba de ce v'am înșirat aceste lucruri atât de puțin interesante, de anoste și cari pot aparține oricăruia dintre dv.? Fiindcă îmi aparțin și mie! Dar ce legătură este între dv. și mine? Desigur, niciuna.

Vi le-am spus iubiți cititori fiindcă le regret. Le regret pe toate.

Regret că n'am mai stat două luni unde am mai stat șapte, regret că am tăiat ațele dela ismenele tatii, că am rămas repetent, că am fost Jean Cristophe, că am iubit-o pe Sisy, că n'am căzut la bacalaureat și că nu mi-am sburat creerii când am citit Suferințele tânărului Werther.

Tot, tot. Regret tot, dela început până la sfârșit.

Și numai fiindcă m'am însurat cu Sevastița. De dragul ei, crăpa-i-ar fierea!

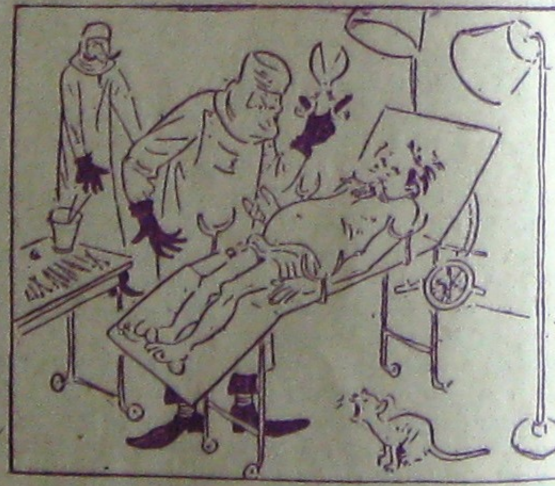
Nu mai spun că mă cicălește toată ziua, că mă ofensează fel și chip, că mă ciupe când dorm, că sparge câte o farfurie ca să mă sperie, că are nervi numai când sunt bine dispus și cântă când sunt amărît, că-mi face cafeaua dulce și cafeaua cu lapte amară, că mă mușcă, mă sgârâe, îmi dă cu degetele în ochi, mă bârfește, mă buzunărește, îmi ia toată leafa la fiecare întâi ale lunii, îmi spune „tâmpitule" când sunt de față rudele ei și „idiotule" când sunt ale mele, dar mai are în plus o meteahnă care mă scoate din sărite: când plec mai de vreme la birou mă face haimana, iar dacă nu plec — de câte ori se întâmplă să fie la noi în vizită bunul meu prieten Sebastian Cebuc — nu mă scoate din „leneș" și „puturos". Eu cred că-i nebună, săraca!

Dv. ce credeți?

N. PAPADOPOL

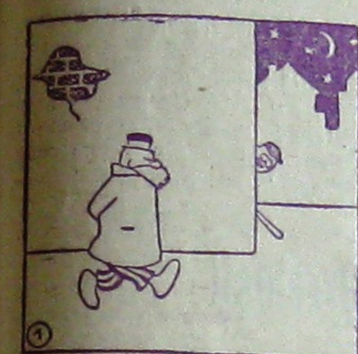
— Haide, grăbește-te cu ștersul scaunelor. Avem nevoie de cârpă pentru tovarășii clienți.
(Isvestia, Moscova)

— Hai, curaj!... trebue să-ți fac o sudură a inimii, să te operez de apendicită și să-ți fac o trepanație a craniului.
— Bine, bine! Și după aceea să-mi mai faci un shampoing și o fricțiune.
(Il travaso delle Idee)

— Vezi tu, asta vine din mâncatul unghiilor!
(Answers)

PUNGA SAU VIAȚA?
(Fliegende Blätter)

ARCADIE AVERCENCO

CEI PATRU

I

Intr'un vagon de clasa a doua, al unui tren rapid, călătoreau, într'un compartiment, trei persoane: un funcționar al camerei de finanțe, anume Cetverorucov, tânăra lui soție, Simocica și un reprezentant al firmei „Eawans și Krumbel", Vasile Abramovici Sandomirschi.

La o stație, în compartimentul lor intră un necunoscut, într'un pardesiu păros și cu caschetă. Necunoscutul privi cu luare-aminte pe soții Cetverorucov, pe reprezentantul firmei „Ewans și Krumbel" și, scoțând un ziar, se cufundă în lectură.

O plictiseală specială, de voiaj, plutea deasupra tuturor... Cetverorucov își învârtea în mâini port-țigaretul. Simocica lovea cu tocurile pantofilor în pardoseală și își trecea privirea distrată depe figura banală a lui Sandomirschi pe aceea a necunoscutului, care s'a așezat lângă ei. Sandomirschi răsfoia pentru a zecea oară o revistă umoristică proastă, pe care o citise în întregime, inclusiv numele tipografului care a tipărit-o și prețul abonamentului.

— Mai avem cinci ore de mers, spuse Simocica. Cinci ore de plictiseală nemaipomenită!

— Călătoria cu trenul e monotonă, de aceea obosește pe pasageri, răspunse sentențios soțul.

Sandomirschi spuse:

— Și-afară de aceasta, calea ferată e foarte scumpă. Gândiți-vă: douăsprezece ruble un bilet.

Și, după ce își mai răsfoi odată revista umoristică, adăogă:

— Nu mai vorbesc de tichet.

— Dar, mai ales, e plictiseală! spuse Simocica, bătând din picior.

Necunoscutul, care stătea lângă ușă, puse ziarul la o parte, privi în chip ciudat pe tovarășii săi de drum și râse.

Râsul lui era și el straniu, clocotitor și înfundat, iar cuvintele pe care le rosti, surprinzătoare.

— Vă plictisiți? Știu care-i cauza urîtului... E faptul că nu sunteți ceeace vreți să păreți.

— Cum adică nu suntem ceeace vrem să părem? riposta supărat Sandomirschi. Noi nu ne prefacem. Eu, ca om cult...

Necunoscutul râse și spuse:

— Noi toți suntem altfel decât vrem să părem. Dumneata, de pildă, cine ești?

— Eu? răspunse Sandomirschi. Sunt reprezentantul firmei „Ewans și Krumbel", postavuri, tricouri și flanele.

— Ha-ha-ha-ha! pufni de râs necunoscutul. Știam că ai să născocești vreo absurditate! Pentru ce te minți pe d-ta și pe alții? Știu doar prea bine că ești cardinal pe lângă palatul Papei din Vatican și te ascunzi dinadins sub haina unui oarecare Krumbel!

— Vatican? îngână Sandomirschi, speriat și surprins. Sunt Vatican?

— Nu ești Vatican, ci cardinal! Nu face pe prostul. Știu că ești una din cele mai inteligente și șirete personalități ale timpului! Am auzit câte ceva despre dumneata!

— Iertați-mă, spuse Sandomirschi, dar nu-mi plac asemenea glume!

II

— Giuseppe! rosti grav necunoscutul, punându-și mâinile pe umerii reprezentantului firmei „Ewans și Krumbel". Pe mine n'ai să mă duci! In loc de aceste vorbe idioate, aș vrea să-mi vorbești despre Vatican, despre obiceiurile de acolo și despre succesul, pe care l-ai avut la nobilele italience bigote...

— Lasă-mă, strigă îngrozit Sandomirschi. Ce însemnează asta?

— St! șueră necunoscutul, astupând cu palma gura voiajorului comercial. Nu striga. Nu vezi că e o doamnă aici?

Se așeză pe locul său, lângă ușă, apoi băgă mâna în buzunar și, scoțându-și revolverul, îl îndreptă asupra lui Sandomirschi.

— Giuseppe, sunt un om foarte bun, dar nu pot să rabd lângă mine un simulator!

Simocica făcu „ah!" și se dădu instinctiv înapoi. Cetverorucov se mișcă nervos pe pernă, apoi încercă să se scoale, dar un gest energic al necunoscutului îl țintui pe loc.

Curiosul călător spuse:

— Nu vă fie teamă! N'am să vă fac nici un rău. Nu cer decât ca acest om să mărturisească: cine e!?

— Sunt Sandomirschi! șoptiră buzele palide ale voiajorului comercial.

— Minți, Giuseppe, ești cardinal!

Țeava revolverului căta spre Sandomirschi.

Cetverorucov se uită speriat, cu coada ochiului, la necunoscut și șopti lui Sandomirschi:

— Nu vezi cu cine ai de a face?... Spune-i că ești cardinal. Ce pierzi?

— Dar nu sunt cardinal!! șopti desnădăjduit voiajorul comercial.

— Ii e rușine să vă spună că-i cardinal, se adresă Cetverorucov necunoscutului, cu un ton lingușitor. Dar cred că e, în adevăr, cardinal.

— Nu-i așa?! întrebă repede necunoscutul. Nu ți se pare că figura lui trădează o gravitate de cardinal?

— Firește! răspunse cu bunăvoință Cetverorucov... Dar.. face să vă enervați pentru atâta lucru?

— Să recunoască! ceru capricios necunoscutul, jucându-se cu revolverul.

— Ei, bine! strigă Sandomirschi. Sunt cardinal!

III

— Vedeți? întrebă triumfător necunoscutul. Ce v'am spus eu? Oamenii nu sunt așa cum vor să pară! Binecuvântează-mă, eminență!

Voiajorul comercial ridică nehotărît din umeri, întinse mâinile și făcu niște semne deasupra capului necunoscutului.

Simocica pufni în râs.

— Dece râdeți? se supără Sandomirschi. Domnule, dați-mi voie să ies.

— Nu se poate, spuse ciudatul călător. Vreau să ne povestești una din aventurile galante pe care le-ai avut cu enoriașele tale.

— Care enoriașe? Ce fel de aven...

Apoi, uitându-se la revolver, voiajorul comercial cobori tonul și spuse posac:

— Ei bine, am avut aventuri. Dar face să vă vorbesc despre ele?...

— Vorbește!! strigă furios necunoscutul.

— Ascundeți revolverul, atunci vă spun... Așa dar... odată, în Italia, s'a îndrăgostit de mine o doamnă...

— Era contesă? întrebă tovarășul de drum.

— Da, contesă. Vasia, mi-a spus într'o zi, nu mai pot de dorul tău. Pe urmă ne-am sărutat.

— Povestește mai pe larg... Unde v'ați întâlnit și cum s'a născut dragostea?...

Reprezentantul firmei „Ewans și Krumbel" își încreți fruntea și, uitându-se cu tristețe la Cetverorucov, continuă:

— Eram la un bal. Contesa purta o rochie albă cu trandafiri. Un ambasador ne-a făcut cunoștință. I-am spus: „Doamnă, cât sunteți de drăgu....".

— Minți! îl întrerupse cu asprime necunoscutul. Cum puteai tu, față bisericească, să te duci la bal?

— De fapt, nu era bal. Era o mică serată intimă. Ea mi-a spus: „Giuseppe, sunt nenorocită! Aș vrea să mă împărtășesc înaintea dumitale".

— Să se spovedească! corectă necunoscutul.

— Bine, bine, să se spovedească. Bine, i-am spus eu. Poftiți într'o zi la mine. Contesa a venit și mi-a spus: „Giuseppe, iartă-mă, dar te iubesc".

— E o poveste foarte tâmpită! declară necunoscutul fără să se sinchisească. Vecinii tăi au ascultat-o fără pic de interes. Dacă toți cardinalii Papii sunt ca tine, nu-l invidiez!

IV

Apoi se uită blând la Cetverorucov și-i spuse politicos:

— Ce ai făcut cu modelul care ţi-a pozat pentru ultimul tău tablou ?
Era o fată frumoasă.
— Păi am mâncat-o.

(Il travaso delle Idee)

— Nu înţeleg cum poţi admite ca soţia dumitale să se plictisească atunci când ai un talent atât de viguros ?...

Cetverorucov îngălbeni şi întrebă cu sfială :

— Ce... talent ?

— Dumnezeule ! Vocea dumitale ! Cât eşti de şiret ! Crezi că dacă lângă dumneata atârnă o şapcă de funcţionar, nimeni nu va putea bănui că eşti un bariton vestit, care a cules lauri în atâtea capitale străine ?

— Aţi greşit, zâmbi în silă Cetverorucov. Sunt funcţionarul Cetverorucov, iar dumneaei e soţia mea, Simocica.

— Cardinale ! strigă necunoscutul, îndreptând ţeava revolverului asupra funcţionarului. Cum crezi, cine-i el : funcţionar sau bariton vestit ?

Sandomirschi se uită cu răutate la Cetverorucov şi spuse, ridicând din umeri :

— Cred că e bariton !

— Vedeţi ? Adevărul grăeşte prin gura cardinalilor. Maestre, cântă-ne ceva ! Te rog.

— Nu pot ! îngână neputincios Sandomirschi. Vă asigur că am un glas oribil şi scârţâitor !

— Ha-ha-ha ! râse necunoscutul. Iată modestia unui adevărat talent ! Te rog să cânţi !

— Vă asigur că...

— Cântă ! Dar cântă odată, naiba să te ia !!!

Cetverorucov se uită ruşinat la chipul posomorit al soţiei şi, băgându-şi mâinile în buzunar, cântă sfios şi fals.

Cu capul rezemat de o mână, necunoscutul asculta cântecul cu luare-aminte şi interes. Din când în când, pocnea din degete şi cânta şi el.

— Cânţi frumos ! Câştigi vreo 6000 de ruble pe an ? Mai mult ? Orice s'ar spune, dar muzica îmblânzeşte sufletul omului. Nu-i aşa, cardinale ?

— Cum să nu ! răspunse nehotărît Sandomirschi.

— Vedeţi, domnilor ? In clipa, în care aţi încetat de a vă mai preface şi aţi redevenit naturali, dispoziţia voastră sufletească s'a schimbat şi plictiseala s'a spulberat. Nădăjduesc că nu vă mai plictisiţi ?

— Cum să te plictiseşti în asemenea situaţie ? oftă reprezentantul firmei „Ewans şi Krumbel". Ne distrăm de minune.

— Imi pare bine. Observ, doamnă, că şi faţa dv. şi-a schimbat expresia. Să ştiţi că în viaţă nu poate să existe nimic mai rău decât falsul. Dar dacă te lupţi cu dârzenie şi energie, falsul dispare. Dumneata, de pildă, ai crezut pân' acum că domnul acela e voiajor comercial, iar soţul dumitale, slujbaş. Şi iată că am venit eu şi în câteva clipe, i-am desbrăcat de hainele lor false. Unul din ei s'a dovedit a fi cardinal, iar altul, bariton. Nu-i aşa, cardinale ?

— Vorbeşti ca un filozof, răspunse trist Sandomirschi.

— Mai ales mă îngrozeşte minciuna. Ea ne învălue începând din cea mai fragedă copilărie şi ne întovărăşeşte toată viaţa. Noi o respirăm, o purtăm pe figură şi în suflet. De pildă, dumneata, porţi o rochie de culoare deschisă, corset şi ghete cu tocuri înalte. Doamnă, eu care urăsc tot ce este fals, îndrăznesc să te rog respectuos să-ţi scoţi rochia ! Ea acopere cel mai frumos lucru ce există în natură : trupul !

Ciudatul călător îndreptă galant ţeava revolverului asupra bărbatului Simocichii şi, privind pe tânăra femeie în ochi, continuă blând :

— Fii bună şi desbracă-te... Nădăjduesc că soţul dumitale nu va avea nimic împotrivă ?...

Bărbatul Simocichii se uită cu ochii stinşi la ţeava armei şi răspunse clănţănind din dinţi:

— Eu... eu... nu spun... nimic... Şi mie îmi place frumosul. Ar putea să se desbrace... puţin.. He-he...

Ochii Simocichii trimiteau fulgere. Ea se uită cu desgust la Cetverorucov, care îngălbenise în răstimp, la Sandomirschi, care se ghemuise într'un colţ, apoi sări în sus şi spuse, râzând isteric :

— Şi mie îmi place frumosul şi urăsc laşitatea. Am să mă desbrac pentru dumneata ! Numai să porunceşti cardinalului să se întoarcă cu spatele la mine.

— Cardinale, spuse cu asprime necunoscutul, tu, faţă bisericească, n'ai voie să vezi scena scenelor. Acopere-te cu jurnale !

— Simocico... îngână Cetverorucov. Să nu te desbraci de tot...

— Lasă-mă, ştiu eu ce fac !

Tânăra femeie îşi desfăcu corsajul şi lăsă să-i cadă fusta. Se opri o clipă, apoi, fără să se uite la nimeni, palidă, cu sprâncenele încrustate, continuă să se desbrace.

— Nu-i aşa că sunt drăguţă ? întrebă provocător, cu un zâmbet abea perceptibil. Dacă vrei să mă săruţi, n'ai decât să-i ceri voie soţului meu. Cred că îţi va permite.

— Baritonule, dă-mi voie să sărut pe una din cele mai frumoase femei din câte am cunoscut. Multă lume crede că sunt ţicnit, dar nu-i adevărat !

Ingrozit, cu falca de jos tremurând, Cetverorucov privea pe înspăimântătorul călător.

— Doamnă, cred că soţul dumitale n'are nimic împotrivă. Am să-ţi sărut respectuos mâna...

Trenul îşi încetinea mersul, apropiindu-se de staţia unui oraş mare, capitală de gubernie.

— De ce mâna ? zâmbi bolnăvicios Simocica. Hai să ne sărutăm ! Cred că nu-ţi displac ?

Necunoscutul se uită la picioarele ei svelte, în ciorapi negri, la braţele ei goale şi spuse cu entuziasm :

— Aş fi fericit !

Cu privirea-i focoasă, aţintită spre bărbatul ei, Simocica îşi încolăci braţele goale după gâtul necunoscutului şi-l sărută cu patimă.

Trenul se opri.

Necunoscutul sărută mâna Simocichii, îşi luă bagajele şi spuse:

— Cardinale şi baritonule, ascultaţi-mă ! Trenul stă aici cinci minute. In tot acest timp, am să stau pe peron, cu revolverul în buzunar. Dacă cineva din dv. coboară, îl împuşc. Ne-am înţeles ?

— Vezi-ţi de drum ! gemu Sandomirschi.

După ce trenul se puse în mişcare, uşa compartimentului se întredeschise, şi mâna conductorului întinse călătorilor un bileţel.

Cetverorucov îl luă şi citi cu nedumerire :

sărută pe cardinal din partea

„Recunoaşteţi că nu ne-am plictisit... Acest sistem original şi bun de a omorî timpul, în voiaj, mai are avantajul că fiecare om apare în mărimea lui naturală. Eram patru: un prost, un laş, o femeie curagioasă şi eu, băiat vesel, sufletul societăţii. Baritonule, sărută pe cardinal din partea mea...".

Din ruseşte de R. DONICI

Poezie nouă

Poezie nouă,
Picături de rouă,
Flori uscate, paie
Şi apă de ploaie...
Asta-i poezia
Nouă 'n România...
Versuri decadente,
Gânduri colpotente,
Formă futuristă,
Temă pesimistă,
Toate la un loc
Iară rimă ioc...
Cel care o scrie,
Singur el o ştie...
El e creatorul,
Tot el cititorul.
Poezia asta,
E ca şi nevasta,
Adică mai plastic,
Plictiseşte groasnic...
Mare abundenţă,
De verb şi licenţă,
Multă indecenţă,
Multă somnolenţă...
Ritm de complezenţă...
Asta în esenţă
Este poezia
Nouă 'n România...

SANDU RUSSU BARBU

Ovreieşti

IZIDOR ŞI RESPECTUL FAŢA DE MAI MARI

Izidor Fainsilber, bacalaureat, a intrat în armată să-şi facă „stagiul" de un an.

Intr'o zi, sergentul de serviciu observând că Izidor salută nepăsător pe un ofiţer care trecea pe acolo, îl chiamă şi-l ia în primire :

— Fainsilber ,nu ştii dumneata, coçeamitea bacalaureatul, că faţă de domnii ofiţeri trebue să te porţi cu respectul cuvenit ?

— Mai respectuos decât atâta?... Unde mai pui că ofiţerul mi-e şi văr.

Sergentul s'aprinde.

— De-ar fi chiar tat-tu şi tot trebue să ai ,respect de el.

LAS' CA NU-I NIMIC

— Jupân rabine, bărbat al meu a năbunit! — se jeluește madam Burăh.

— Pentru di ce ?

— Pentru că Burăh al meu a mâncat carne de porc.

— Las'că nu-i nimic !... Du-te acasă şi vezi-ţi de treabă, că ştie el ce face.

După o săptămână, Madam Burăh vine din nou la rabin.

— Jupân rabine, acum zic şi zou că bărbatu al meu a năbunit !

— Dija ?...! Şi pentru di ce ?

— Pentru di ce ?... Pentru că l'am prins pupând în gură pe jupâneasa dela bucătărie.

— Numai atât ?... Las'că nu-i nimic... ştie el ce face.

— Dacă nici asta nu-i nimic atunci am să năbunesc iu !

— Când îţi zic că nu-i nimic !... Burăh are să fie cu adevărat năbun numai atunci când are să pupe la porc şi să mănânce pi jupâneasă. Ai înţeles ? — ha !

Din poveştile lui Solomon

AVENTURA

Schiţă inedită de Victor Negcescu

Şuetă mare la berărie. Două mese alăturate stau încărcate de ţapi. In capul mesei Solomon povesteşte mici şotii, cari umplu de veselie pe ceilalţi comeseni şi-i provoacă şi pe ei la destăinuiri din viaţa lor aventuroasă. Din când în când explozii de râs fac pe consumatori să-şi întoarcă capul spre masa noastră. Chelnerii ne dau târcoale, ca să prindă şi ei câte ceva, din ce se povesteşte. Solomon bine dispus, intrat în panta destăinuirilor, ne face semn să ne apropiem mai mult de el şi începe cu glas scăzut să ne povestească:

— Măi băieţi am să vă zic una, că o să cădeţi cu toţi pi spate şi o să vă rupeţi civa.

— Spune, Solomon, îl îndemnăm noi curioşi, să auzim altă ispravă de a lui.

— Trebue mai întâi să vă zic, începu el să ne povestească, di ci voiajam. Pentrucă începutul acestei afaceri îşi are orijina din voiaji. Era imediat dupi răsboiul mondial şi toţi căutam câte civa, ca să câştigăm o bucăţică di pâine. Cum atunci nu era fabrici şi nici cumerţ, nu ştiam di ci să mă apuc. Am vândut mai întâi ţigări „Haimat", dar nu era afacere. Câştigam tocmai atât, cât să nu plisnesc di foame. Cel mai di preţ atuncia era lâna. Toată lumea o căuta şi nu si găsea di loc... Ei Solomon, îmi zic iu mie, asta e civa puntru tine. Vinde lână! Da, da de unde să o iau? Dacă nu e oae, nu e lână şi atunci oae nu era di loc. Iu sunt foarte pirsivirent, nu mă dau bătut di fel! Dacă mă dai pi uşe afară, intru pi fireastră şi dacă mă stuchi, iu zic că plouă şi-i dau înainte. M'am gândit iu ci m'am gândit şi-mi vine aşa o ideie faină în cap, că pot pentru ca să zic, că a valorat va treizeci di mii di lei... Imi fac rost di două jamantane mari şi plec la provincie să aduc lână...

— Păi ziceai că nu era oae? îl întrerupe Marcu. De unde vreai tu să ei lână?

— Stai măi, ci ti grăbeşti! Ai să vezi că nu era oae, dar iu lână tot găseam şi încă din aia faină.. Cum ajungeam la pruvincie, mergeam la cel mai bun hutel şi ceream o cameră. Intram cu jamantanele în odae şi mă aşezam pi lucru. Disfăceam salteaua, scoteam lâna din ea şi o umpleam la loc cu paele din jamantane. Iar lâna o puneam în locul paielor şi plecam frumuşel pe ici în colo. Nigoţul ăsta a mers aşa di bine, că strânsesem bani frumuşei, până când am dat piste un concurent... Intr'o zi, tocmai terminasem cu salteaua şi o cuseam la loc, când aud în camera di alături, di care mă despărţea o uşe, scârţâind pat... Haiti! mi-am zis, Solomon e civa di văzut puntru tine! Şi mă uit pi gaura cheii, fericit că am să mă distrez puţin.

Când ci văd... să-mi vie rău! Alt misighen, scotea lână din saltea. Fără să mai aştept mult, am ştergs-o englezeşte! Am zis merci, că am scăpat aşa eftin. Di atunci m'am şi lăsat di nigoţul cu lână.. Ţineam socoteală di pieţele di unde o cumpăram iu, dar ale concurentului cum puteam să le ţin? Mi-era frică să nu dau piste o piaţă lucrată di el şi să-mi găsesc beleaua...

— Asta ţi povestea? îl întrebă Marcu.

— Măi, parcă ai fi o fată mare! Ai răbdare că am să ajung acolo la ce vream să zic... Tocmai mă înapoiam la Bucureşti cu un transport din astea di lână de la Galaţi şi eram singur într'un compartiment di clasa doua. Câştigam bani şi-mi convenea să merg cu a doua. Numai ci la Buzău se urcă în tren aşa un boboc di fată, că puteai să bei şi apă di unde se scălda ea! Cum am văzut-o am şi luat foc. Ci să vă zic, avea nişte ochii, cari ti îmbolnăveau nu alt civa, o guriţă mică şi roşie ca o fragă, nişte sâni ca două mere, cu vârfuleţe aşa de obraznice, cari mă înţipau drept în inimă... S'a aşezat pi banca din faţa mea, a deschis o carte, a pus picior peste picior şi a început să citească, indiferentă la prezenţa mea... Măi, măi, când m'am uitat la picioare, să-mi vie leşin! Noroc că şideam pi bancă, altfel aşi fi căzut pi dos... Cum rochiţa era scurtă şi videau mai sus de genunchi şi o bucăţică di pieli albă ca hârtia, se zărea din pulpă. Măi şi nişte pulpe să înnebunească un bărbat nu alt civa! Iu ci să vă zic, mă lua cu cald şi cu rece şi nu-mi mai găseam locul. Mă suceam pi bancă, di parcă aşi fi avut viermi... Cred că în clipa aia devenisem satir! Nu ştiam cum să fac, să intru în vorbă cu ea. Imi frământam creer şi nu-mi vinea nici o inspiraţie. Eram disperat şi trenul mergea mereu şi se apropia de Bucureşti. Măi, să ştiţi dela mine, femeia ti simte di la un kilometru că o placi. Şi a mea se uita pi furişi la mine, cum fierbeam puntru ea şi rădea pi înfundate...

— Nu se găseşte nimic de băut? mă întrebă ea pi mine, ca să mă ajute să intru în vorbă.

— Cum să nu! Ci vrai matale! sar iu în sus serviabil.

— Mi-e sete şi aş bea ceva.

— Ci să vă aduc? Şămpanică? Un şpriţuleţ? Un vinişor ?

— Nu, nu! spuse ea dând ochi piste cap. Aşi vrea o citronadă.

— Ţitronadă am să vă aduc. Acum imediat are să oprească tren la Ploeşti şi am să vă aduc.

— Vă mulţumesc foarte mult d-le...

— Repede, repede, pentru numele lui Dumnezeu ! sau suntem pierduţi ! Ne-a înghiţit piesele noastre de schimb !

(Marianne)

— Solomon! Solomon Nacht ! mă prezint iu.

— Imi pare bine d-le Nacht. Lelia Teişeru ! şi-mi întinde mâna. M'am repezit şi i-am pupat-o. Când mi-am lipit buzele di ea, am simţit aşa o senzaţie teribilă. Avea o pielicică moale cum e catifeaua. Nu mai puteam! Eram în al nouălea cer! Am început să-i povestesc o mulţime de lucruri amuzante, ca să vadă că nu sunt un băet prost şi să mă fac cât mai interesant... Mi-a povestit că e măritată de curând, cu un om mai în etate de cât ea şi că se duce să-şi aranjeze casa, pentrucă se mută la Bucureşti, iar bărbatul are să vie după câteva zile... Ci să vă zic, turbam de fericire ! Cum s'a oprit tren la Ploeşti, m'am repezit pi scări, că era cât p'aci să-mi rup picioarele şi am adus din restaurant câteva prejiturele şi două sticle cu ţitronadă... Până la Bucureşti ne-am făcut prieteni buni. In gara di nord am pus un hamal să ia jamantanele, iu care mi le duc singur, să nu creadă că sunt un calic şi am condus-o până la trăsură. I-am pupat mâna de vre'o câteva ori şi i-am zis că sunt amorezat lulea dupe ea şi că aşi fi în stare să fac şi crimă. Am rugat-o să-mi dea un mic rendez-vous. Mi-a dat adresa şi mi-a zis să mă duc a doua zi seara la ea în vizită... Dacă aşi fi avut pene la picioare, nu m'aşi fi simţit aşa de uşor. Săltam di bucurie!... Până a doua zi devenisem ca un vulcan! Fierbeam di nerăbdare, să mă văd la ea.. Di la prânz am început să-mi fac pregătirile. M'am udat piste tot locul cu colonie ca să miros frumos, m'am primenit cu tot ci aveam mai fain, şi aşa bărbierit proaspăt şi tuns aşteptam să si facă ora di rendez-vous. Imi făceam fel di fel di socoteli în cap şi îmi imaginam cum are să fie când oi fi singur cu ea. Mă vedeam când într'un fel când într'altul şi nu mai puteam di aşa o plăcere! Am cumpărat un buchet mare di flori, o cutie cu bomboane di şocolată, mi-am umplut portofelul cu bani, că de, cine ştie ci poftă să aibă: să meargă la cinema sau la masă, trebuia de acum să fiu pregătit şi am pornit spre ea. Când am ajuns în faţa casei, m'a găsit aşa o imoţie, că dârdâiam ca apucat di friguri şi inima îmi bătea aşa di tare, că o simţeam până în vârful urechilor. Se vedea lumină multă în casă. Hait, mi-am zis, dacă o fi venit bărbatu, ci am să-i spun dacă îmi deschide el uşa? Am făcut imediat socoteala, că am să-i zic, că m'a trimes cineva cu buchet şi cutie di bomboane. Am apăsat pi buton şi am auzit cum făcea înăuntru ţârr. Nu trece mult şi aud glasul ei la uşe :

— Cine-i acolo ?

— Sunt iu, Solomon! îi răspund.

— Care Solomon ?

Să ştii că m'a uitat, îmi zic iu.

— Solomon din tren. Solomon Nacht!

— A, d-nul Nacht! Poftim intră. Şi-mi deschide uşa...

Cum m'am văzut înăuntru, îi ofer buchetul şi îi zic:

— Imi daţi voe să ofer aceste floricele modeste pentru cea mai frumoasă floare şi o cutiuţă cu bomboncle dulci pentru cea mai dulce fată din lume.

— Eşti foarte galant d-le Nacht! Iţi mulţumesc! şi-mi întinde mâna, pi care iu io pup de vre-o câteva ori. Mă invită în cameră şi îmi arată să stau pi sofa... Măi, băeţi, măi, să turbezi nu alt civa! Era îmbrăcată într'un capoţel di noapte din mătase şi transparent di se videa toati cele prin el. Deschis în faţă şi când mergea prin cameră, flutura şi lăsa să si vadă o cămăşuţă scurtă şi dulci... Venus în persoană! Ci Venus ! Cleopatra ! Nici Cleopatra! Salomea, măi! Aşa o femee merita două capete! Hoţoaica, vedea că nu mai pot după ea şi îşi lua fel di fel di poziţii, cari di cari mai apetisante, ca să mă zăpăcească. Parcă mai era nevoe di aşa civa! Când a văzut ea că m'a încins destul, s'a aşezat lângă mine, chipurile ca să mă trateze cu o bombonică. Nici nu ştiu, am

lust nu n'am lust, că ochii mei [illegible] pierdse graiul, mă bâlbâiam, nu știam ci să mai zic, gura mi se uscase și tremuram de se bățâna soleus cu mine. Solomon, fă-ți cura), mi-am zis iu, că ai să scapi trenul și cu ocazia asta n ai să te mai intâlnești ! Ci să-mi fac cura), că mai rău mă înfăcoam, parcă aș fi fost un copilaș, care nu-și știe lecția. Și iu o știam doar pi a mea, dar nu puteam s'o zic di fel... Ca să mă scape din incurcătură și să mă ajute puținel, își puse picior peste picior. Când am văzut așa frumuseți, n'am mai putut rezista, am luat-o în brațe și am tăbărât cu pupăturile pi ea.

— Vai d-le Nacht, fii cuminte mi-a zis ea. Parcă mai puteam să fiu ! — Fi cuminte, că ai să-ți șifonezi hainele. Am priceput imediat di ce e vorba și am început să arunc tot dupi mine. Haină, ghete, pantaloni... Ea în timpul ăsta și-a scos capoțelul și s'a urcat în pat. Când eram gata să mă urc și eu lângă ea în Paradis, iacă începe soneria să facă țârrrr... Ci să vă zic, am sărit și iu și ea ca arși.

— Bărbatul meu ! mi-a zis ea. Sări pi fereastră și fugi ! Mi-a deschis jeamul și dintr'un salt am fost în stradă, așa în cămașe și în indispensabili cum eram. Ține-te fugă ! Fugeam că nici cu pușca nu mă ajungeai ! Pic în brațele sergentului...

— Ia stăi șeful ! De unde vii în halul ăsta ? mă întreabă el.

— Stai să vezi d-le Sergent...

— Ce să stau, spune de unde vii ?

Îi explic cum stă chestia și unde începe Dom Sergent să râdă, că eu credeam că are să leșine. Lumea începuse să se adune ca la panoramă. Care cum trecea, acolo se oprea, de parcă ași fi avut lipici... Era un răs jeneral, că începuse oamenii să deschidă ferestrele dela casele din jurul nostru, ca să vadă ce-i. Și iu, eram vedeta, punctul di atracție în mijlocul străzei, îmbrăcat tot în alb di intimitate. Când a văzut Dom Sergent, că o să se întrerupă circulația di atâta lume, a oprit o trăsură, s'a urcat cu mine în ea și m'a transportat acasă... O săptămână, di rușine nu am mai eșit pi stradă. Primul drum pi care l-am făcut, a fost la haine vechi, să-mi iau un costum mași dela Iancu, că cel bun îmi rămăsese la Salomea, iar al meu era ros și rupt pisti tot... Când am ajuns la Iancu, ci crezi că văd la el în prăvălie... costumul meu di haine !

— Iancule, di unde ai tu costumul ăsta di haine ?

— Asta ? mă întrebă el. Îți place ? Ți-l dau ieftin. Il am dela o cucoană frumoasă, care-mi vinde cel puțin două pi săptămână, di la amanții ei pi care-i prinde bărbatu-su. Face afaceri bune pi chestia asta. Pică fraeri distul.

Și tu, fraerul fraerilor, că am lăsat acolo și zeci mii di lei pi care îi aveam în buzunar.

EU SUNT C. POPESCU

Intâmplare adevărată de D. St. Rădulescu

Acțiunea se petrece într'un minister.

Luță, șeful biroului, Vasilica, dactilografă și Diaconescu, funcționar, abia veniți se pregătesc pentru începerea activității obișnuite.

IONESCU (alt funcț.): Să trăiți, domnule șef ! Ne mărește leafa !

TOȚI se reped la ziarul pe care-l flutură Ionescu ca pe-un standard.

IONESCU: Incet, încet, că nu vă dau și banii.

DIACONESCU: Hai, mă !

IONESCU (citește cu glas tare, ceilalți sunt aplecați asupra ziarului).

„Din sursă sigură putem anunța că se studiază mărirea salariilor funcționarilor publici.

Intr'adevăr, față de scumpetea mereu crescândă a articolelor de prima necesitate, măsura guvernului este binevenită".

LUȚA: Numai atât ?

IONESCU: Atât ! Nu-i deajuns ?

DIACONESCU: Paște murgule iarbă verde.

LUȚA: Dece vorbești, domnule, așa ?

DIACONESCU (repezit): Tu nu vezi mă: (recitind) „se studiază". Ce 'nseamnă asta ?

LUȚA: Ce'nseamnă ?

DIACONESCU (arătând cu mâna, ca pe ceva vag): Ehe ! Vorba poetului: Este, dar s'a isprăvit.

LUȚA: Mă, întotdeauna când scrie „din sursă sigură" să știi că ne dă, mă.

IONESCU (continuând să răsfoiască ziarul): Să ne dea, domnule, că muncim. N'avem timp nici prin jurnal să ne uităm. (Punându-l deoparte, după ce l-a păturit frumos). Muncă, muncă, dar leafă, o nimica toată. N'ai cu ce-ți duce zilele.

LUȚA: Adevărat, domnule ! Inainte de războiu știam și noi pe ce ne numim funcționari.

DIACONESCU (repezit): Ce mai vorbești mă !

LUȚA: Eram oameni cu situație, funcționari, de ! Acum...

DIACONESCU: Hai să plângem...

LUȚA: Vasilico, mai citește tu odată raportul ăsta. Vezi să nu fie vreo greșeală.

DIACONESCU: Mă Ionescule, dă-mi și mie puțin ziarul.

IONESCU: Cu plăcere, nene Diaconescule. Eu tot mă duc prin birouri să văd ce se mai aude cu avansarea.

LUȚA: E, e, ia vezi !

Ionescu iese. Vasilica și Luță cu nasul în hârtii. Diaconescu citește ziarul întins pe toată masa.

Pe geamul ghișeului lui Diaconescu se profilează o umbră. O bătaie înceată. Diaconescu, ridică ochii de pe ziar, privește amenințător ghișeul și-apoi continuă lectura.

O bătaie mai tare.

LUȚA: Parc'a bătut cineva la ghișeu Diaconescule.

DIACONESCU: Merci, am auzit și eu.

LUȚA: Vezi ce vrea. Să plece de-aici.

DIACONESCU: Da ce domnule, nu mai putem nici ziarul să ne citim. S'aștepte !

(O pauză, apoi o bătaie mai tare).

DIACONESCU (supărat, deschide violent ghișeul): Unde te trezești, d-ta, aci, domnule ? Bați, per'c'am dormi.

CETĂȚEANUL: Ertați-mă, mă grăbesc...

DIACONESCU: Și ce-mi pasă mie ? Crezi că eu nu mă grăbesc ? Aici nu merge așa. Incet ca la moară. Fiecare la rând.

CETĂȚEANUL (timid): Nu vă supărați, nu sunt decât eu...

DIACONESCU: Și ce-mi spui mie ?

CETĂȚEANUL (timid): Spuneați.... că la rând...

DIACONESCU: Acum te-ai apucat să-mi faci teorii ! Noi n'avem timp de pierdut cu palavre, domnule ! Ce poftești ?

CETĂȚEANUL (timid): Am hârtia asta...

DIACONESCU: (o ia, o citește): Sus la etajul trei. Camera 147.

CETĂȚEANUL: De-acolo viu. M'a trimis aici.

DIACONESCU: E greșeală.

CETĂȚEANUL: Nu e greșeala mea.

DIACONESCU: Știi că-mi placi ? E a mea ? Bună ziua !

CETĂȚEANUL (ținând ghișeul cu mâna): Pardon, așa mi-a spus: camera 79, jos.

DIACONESCU: Aici e 97 domnule ! (trântește ghișeul) Poartă-te mai obraznic cu el, se duce să te reclame, și el nu știe unde e camera 79. Norocul meu că mă port politicos cu toată lumea.

VASILICA: O să mori de politețe.

POPESCU (intrând): Bună dimineața.

DIACONESCU (repezindu-se): Domnu ?

POPESCU: Să vedeți...

DIACONESCU: La ghișeu !

POPESCU: Tocmai vream...

DIACONESCU: Nimic. In...

POPESCU: Afacerea mea...

DIACONESCU (țipând): La ghișeu, domnule !

POPESCU: Am ieșit ! (iese). ...tori mai sunt, domnule !

(O bătaie timidă 'n ghișeu). ...formații la ghișeu.

DIACONESCU: Neînțelegă... Acum așteaptă.

(Altă bătaie 'n ghișeu).

Te-ai plictisit, ai ?

LUȚA (rugător): Deschide-l mă Diaconescule, și vezi ce vrea.

DIACONESCU: S'aștepte ! Să-și facă stajul.

(Altă ciocănitură 'n ghișeu).

DIACONESCU (deschizând ghișeul, provocător): Ce doriți ?

POPESCU: Vreau să vorbesc cu d. șef.

DIACONESCU: Cu d. șef ?

LUȚA (ridicându-și ochelarii pe frunte): Cu mine ?

POPESCU: Cu d-vs.

DIACONESCU: Poftiți pe ușă.

POPESCU (retrăgându-se dela ghișeu): Mersi.

DIACONESCU: Nu putea să spună dela 'nceput ?

POPESCU (intrând): Am onoarea să vă salut, domnule șef.

LUȚA: Bună dimineața. Ce doriți ?

POPESCU: Am primit hârtia asta. (o dă lui Luță).

LUȚA (după ce-a parcurs-o): Da. Și ce doriți ?

POPESCU: Aici e vorba de C. Popescu din str. 3 Gemeni 79.

LUȚA: Exact.

POPESCU: Mă numesc Popescu și stau în str. 3 Gemeni 79

LUȚA: Imi pare bine.

POPESCU: Mie nu-mi pare bine deloc.

LUȚA: Treaba d-vs.

POPESCU: Chestia asta, îl privește pe C. Popescu din str. 3 Gemeni 79.

LUȚA: D-vs. sunteți.

POPESCU: Ba pardon! Eu sunt Popescu.

LUȚA: Popescu, Popescu, dar mai cum ?

POPESCU: Nu vă privește.

LUȚA: Atunci, dece-ați mai venit la mine ?

POPESCU (disperat): Dar unde să mai mă duc, domnule, că mă trimit toți, de colo, până colo ?

LUȚA: Știu eu ?

POPESCU: Să vă spun toată ...scenia dela 'nceput.

LUȚA: Nu mai e nevoie că ...știu tot, am citit hârtia. E simplu de tot.

POPESCU: Nu știți ni-nica și e foarte complicat.

LUȚA: Scuză-mă, n'am timp.

POPESCU: Nici eu n'am, dar ce să fac ?

LUȚA (resemnându-se: Bine, domnule, te-ascult.

POPESCU: Intr'o zi s'a pomenit nevastă-mea cu o hârtie ca asta, acasă. A adus-o un funcționar al d-vs. De-atunci e aproape un an.

Am citit-o, am răscitit-o și-am ridicat din umeri. Nu mă privește ...m'am culcat pe urechea aia.

LUȚA: Și de ce nu vă privea?

POPESCU: Stați să vedeți.

Trec vreo două luni și mă pomenesc cu altă hârtie. Ori plătesc, ori fac închisoare. Să 'nebunesc, nu altceva. Mai ales că ...sufăr de nervi.

D-ta ce-ai fi făcut în locul meu?

LUȚA: Dacă eram vinovat, plăteam și terminam.

POPESCU (disperat): Da' nu eram vai de păcatele mele. N'am ...nimic nici în clin, nici în mâneci cu C. Popescu ăsta din hârtie.

Mă'mbrac frumos și viu la Minister. Am fost la domu subdirector... I-am uitat numele. E un bărbat înalt, frumos, poartă părul cu cărare și geam în ochi.

DIACONESCU: D. subdirector Niculescu.

POPESCU: Chiar dumnealui. ...explic și dumnealui și-i arăt că ...această chestiune-l privește pe C. Popescu din...

LUȚA: ...3 Gemeni 79...

POPESCU: De unde știți ?

LUȚA: D-vs mi-ați spus.

POPESCU: Se poate. M'o fi ...luat gura pe dinainte. Și cum spuneam, C. Popescu din strada...

LUȚA: ...3 Gemeni 79. Nu vă mai repetați, sunt cam nervos.

POPESCU: Și d-vs ? Și eu sunt. Imi pare bine.

LUȚA: Mie nu-mi pare bine, deloc.

POPESCU: Dece ?

LUȚA: Termină, domnule, odată ! Vrei să mă trimiți la balamuc ?

POPESCU (misterios, cu degetul la gură): Să nu vorbești de balamuc, nervoșilor !

LUȚA (apucându-se cu mâinile de păr): Mă bagă 'n cămașa de forță !

VASILICA: Domnule Șef... (către Popescu): Spuneți mai departe.

POPESCU: Nu știu unde am rămas.

LUȚA (mușcându-și degetele): Mă bagă sub duș !

POPESCU: Da' nervos mai ești domnule ! Păcat de d-ta, să te prăpădești că ești om tânăr. Dece nu te cauți ?

LUȚA (desfăcându-și gulerul): Un pahar de apă că mă sufoc.

VASILICA (îi dă să bea).

POPESCU: V'a trecut? Imi pare bine.

Mi-am adus aminte. Și cum spuneam: îl privește pe C. Popescu din...

LUȚA: Iar ?

POPESCU: Așa-i că ești nervos. Te cred. Dumnealui...

LUȚA: Care dumnealui ?

POPESCU: Domnu' subdirector cu geam în ochi...

LUȚA: Aha !

POPESCU: ...cere dosarul și într'adevăr, vede acolo că e vorba de C. Popescu din strada...

LUȚA: 3 Gemeni 79.

POPESCU: De unde știți ?

LUȚA (privește disperat tavanul).

POPESCU: Așa e că știi. Mă 'ntreabă dumnealui: d-vs. cum vă numiți ? — Popescu. — Bine, bine, Popescu, dar mai cum ?? — Nu vă privește ! — Dece ? — Pentrucă eu sunt Popescu, dar nu sunt Popescu ăsta din hârtie. — Cu ce dovediți ? —Cu contractul de 'nchiriere.

LUȚA: Și-ați dovedit ?

POPESCU: Te cred. Ia dumnealui notă și-mi spune să mă duc liniștit acasă, că nu mai mă deranjează nimeni.

LUȚA: Va să zică, sunteți mulțumit ?

POPESCU: Da de unde ? Nu știi ce mi s'a întâmplat ?

LUȚA (ridică disperat privirea 'n tavan).

POPESCU: Trece ce mai trece și iar mă pomenesc cu o hârtie. Plătesc ori fac închisoare ! Să mi se facă rău, nu altceva ! M'apucase și pe mine ca pe d-ta adineauri. A, dar eu fac mai rău !

Mă sui într'o mașină, viu la domnu subdirector cu geam în ochi, îl iau pe sus și-l duc la fața locului în strada...

LUȚA: ...3 Gemeni 79.

POPESCU: De unde știi ? Așa-i că ți-am spus.

Ii arăt, pe loc, cum stă cazul, îi arăt unde s'a mutat C. Popescu cu care a stat în...

LUȚA: ...3 Gemeni 79 !

POPESCU: Tocmai ! Il duc înapoi la Minister, cu mașina, îmi promite pe cuvânt de onoare că s'a aranjat totul și plec fericit.

LUȚA: Felicitările mele !

POPESCU: Stăi, că nu s'a terminat !

LUȚA (ridică disperat privirea 'n tavan).

POPESCU: Ieri am primit hârtia asta. Plătesc...

LUȚA: ...ori fac închisoare.

POPESCU: Dac'ai face-o dumneata, nu m'ar durea nici capu. Dar așa, ce mă fac eu ?

LUȚA: Și ce-ați mai făcut ?

POPESCU: Nimic. Am venit întâi la dumneata. Ce să fac ?

LUȚA: Plătește !

POPESCU (disperat): Dar nu sunt eu domnule !

LUȚA: Domnule, dar în definitiv, d-ta cine ești ?

POPESCU: Popescu din strada...

LUȚA: ...3 Gemeni 79.

POPESCU: De unde știi ? Așa-i că ți-am spus.

LUȚA (rugator): Nene, fii om de înțeles, n'ai și nume de botez ?

POPESCU: Am, domnule șef.

LUȚA (rugător): Cum te numești, domnule ?

POPESCU: C. Popescu.

LUȚA (în culmea furiei, punând mâna pe tampon): Ieși, că mă bagi în pușcărie !

POPESCU (ieșind): E scrântit rău, săracu !

LUȚA: Incă unul ca ăsta și mă duceți la balamuc.

DIACONESCU: Fii mai calm, mă, nu te mai omorî atâta pentru Stat.

— Bonit ?

— Nu, reprezentantul unui fabricant de bandaje...

(Messidor)

— Vreți să-mi dați o carte pe care sunt prea tânăr s'o citesc ?

(Je suis partout)

Nesărate

LASĂ CAII MAI INCET !

D. Popescu nu se împacă de loc cu automobilele. Caută o trăsură și în fine o găsește. Birjarul dă bice cailor. Caii pornesc în trap lung. D. Popescu intervine :

— Lasă caii mai încet, mă omule...

— Mă rog, ce vă privește pe Dv. ? Nu m'ați luat cu ceasul ?

— Bine, bine ; dar dacă vei merge tot așa de repede trece ceasul numai decât.

NU VĂ SCULAȚI, DOMNILOR

Ușierul hotelului avea ordin să trezească la 5 ceasuri dimineața o „societate" mai numeroasă care hotărîse să facă o excursie.

Seara vremea se schimbă. Incepe să plouă, să viscolească, în cât „societatea" trebue să renunțe la excursie.

Ușierul primește ordin să nu mai trezească pe nimeni.

Fix la cinci, ușierul bate rând pe rând la toate ușile :

— Nu vă sculați, domnilor, că excursiunea s'a amânat.

CE SĂ CREZI ?

O doamnă văduvă, fiind în vizită la o prietenă, din vorbă 'n vorbă ajung cu discuția la „gura lumii".

— Inchipuește-ți ma chère, se plânge văduva — că mi-a ieșit numele că am patru copii naturali.

— Și asta te doare ? Tu nu știi că din tot ce se spune lumea nu trebue să crezi decât pe jumătate ?

CU CE NU SE BEA VINUL ?

Cineva fusese invitat la masă de un popă căruia îi plăcea să cinstească și în numele lui Bachus. Ințelepciunea populară spune : „Fă ce spune popa, nu ce face popa".

Și acest sfat trebuie să fie primit însă cu rezerve. Căci nu tot ce spune popa trebuie ascultat, precum se va vedea mai jos... Afară dacă nu suntem de aceiași părere cu popa care după fiecare fel de mâncare spunea mosafirului său:

— Cu asta, taică, să bea vin ! După supă „cu asta să bea vin", după pește idem, după friptură asemenea, după brânză deasemeni, după mere la fel ,după cafea iarăși.

In cât, la un moment dat, invitatul îndrăzni o întrebare :

—Dar cu ce nu se bea vinul părinte !

— Cu apă fiule sau cu sifon, răspunse popa.

DE CE RAMANE REPETENT

Veit Ițigsohn a rămas repetent. Bătrânul Ițigsohn îl ia la răspundere.

— Nu-s eu de vină, tată — leben ! Toți cei din clasă sunt antisemiți, chiar și domnii profesori !

Bătrânul Ițigsohn, stă pe gânduri. Vede că băiatul are dreptate.

— Să știi că am să te botez în legea creștinească.

Și face tocmai precum zisese. Al doilea an însă, Veit Ițigsohn rămâne din nou repetent.

— Bine Veit, ce înseamnează asta ? întrebă mirat bătrânul.

— O, tată — leben, nici nu-ți poți închipui ce „streberi" sunt jidănașii ăștia murdari !

Cărţile VREMII

10 volume de sinteză românească

VLADIMIR DONESCU

Vremea în zece ani

frescă vie a celor zece ani de drum greu al Vremii şi cele mai bune desene ale lui Anestin

C. A. DONESCU

Primăvara românească

„Primăvara românească"— „O aşteptăm, ca o forţă de inoire, ca o ţâşnire din adânc, ca o trezire lăuntrică a propriei noastre vieţi"—

MAIOR C. M. SANDOVICI

Turtucaia

un studiu de nouă orientare social-militară, in care se oglindeşte intreaga epocă dela 1830—1938 cu toate problemele cari au frământat spiritele.

N. DAVIDESCU

Naţionalismul în presă

ideia naţională in presa românească şi evoluţia ei.

N. C. ANGELESCU

Desechilibrul românesc

cauzele cari au dus la desechilibrul profund al societăţii româneşti de după războiu.

TUDOR ŞOIMARU

Istoria vieţii publice în România

un studiu documentat, palpitant ca un roman, în care defilează oameni politici şi se oglindesc ideologii diverse

R. PERETZ

Biruri la Români

In lumina documentelor istorice, se examinează evoluţia birurilor la Români până in epoca de azi.

ION ANESTIN

Schiţă pentru istoria teatrului românesc

cuprinde intr'o clară sistematizare intreaga evoluţie a artei dramatice dela entuziastele dibuiri ale inceputurilor până in prezent

POMPILIU CONSTANTINESCU

Figuri literare

carte de sinteză şi selecţie critică, indispensabilă tuturor ce vor să cunoască literatura română in câteva personalităţi de mâna intâia.

SERGIU CONDREA

In zodia ştiinţei

o carte de sinteză, care năzueşte să privească lumea sub unghiul ştiinţei şi sub influenţa fabuloasă a aplicaţiilor tehnice contemporane.

Toate volumele frumos broşate şi legate într'o cartotecă se vând cu preţul de lei 500.

Anecdote

CA PROSTUL DIN BAIE

La Carul cu bere. Un domn, îşi caută pălăria pe care cineva i-a şterpelit-o din cuer. Furios, chiamă patronul şi începe să facă scandal. La un moment dat zbiară de-l aud toţi:

— Care-i pungaşul care mi-a furat pălăria ?

— Domnule, te rog să nu mă insulţi !... îi răspunde sculându-se în picioare, un consumator tocmai la a cincea masă.

CE NU ZICE EVANGHELIA

Côme, duce de Florenţa, când venea vorba de prietenii necredincioşi, avea obiceiul să spună: „Evanghelia zice că trebue să iertăm pe inamicii noştri ,dar nicăeri nu stă scris că trebue să iertăm şi pe prietenii noştri".

ZGARCENIA LUI WILHELM I

Impăratul Wilhelm I, cel care a ştiut să unească principatele germane sub suzeranitatea Regelui Prusiei, era un zgârcit şi jumătate.

Intr'o zi, Engel, bătrânul şi credinciosul său „kammerdiner", aduce Majestăţii Sale o tunică veche, întoarsă şi reintoarsă, spunându-i:

— Majestate, asta nu cred să vă folosească la ceva. Imi daţi voe s'o vând ?

Impăratul Wilhelm ia tunica în mână, o suceşte,o învârteşte, se mai uită puţin pe la cusături şi galoane — apoi întreabă :

— Cât crezi că ai să iei pe ea ?

Cum pe vremurile acelea Americanii nu începuseră încă să plătească sume fantastice pe obiecte de-ale oamenilor cari au însemnat „ceva"; cum pe timpurile acelea ca şi astăzi prin mahalalele noastre, comerţul de „haine vechi" se făcea tot de ovrei, Engel i-a răspuns :

— Majestate ,eu cred că vreo 30 de coroane tot luăm pe ea.

— Bine... nu mă tocmesc. Şi bătrânul Wilhelm băgând mâna în buzunar scoate şi-i dă 30 de coroane.

— Ţine... e preţul cu care ai fi putut vinde tunica. Cred că acuma îmi dai voe s'o mai port.

PRINS ASUPRA FAPTULUI

La tribunal.

— De prisos să mai tăgădueşti, deoarece chiar te-au prins furând lemne. Spune drept, ai mai fost vreodată pedepsit ?

— Nu d-le judecător... până acum nu m'au putut prinde.

— Va fi curând vreun războiu, d-le Ambasador ?

— E probabil, toţi diplomaţii vorbesc despre Pace !

(Simpl., Praga)

POPESCU ORGANIZEAZA O EXCURSIE

D. Popescu a organizat, împreună cu doi prieteni şi cu nevestele lor, o excursie la Sinaia cu automobilul. Aproape de Comarnic, d. Popescu, care-i şmecher că-i oltean, spune discret d-lui Ion Ionescu :

— Ascultă, măi Ionele, ştii că amicul nostru Vasilescu n'o duce prea bine cu banii în acest moment. Ar trebui să plăteşti tu maşina şi eu plătesc masa.

— Fireşte, dragul meu !

După ce au coborît din maşină Popescu se apropie de Vasilescu şi-i spune tainic :

— Dragă Vasilescule, ştii că familia Ionescu o duce prost financiarmente. Ar trebui să plăteşti tu masa iar eu plătesc maşina.

— Fireşte, dragul meu !

O PARERE BUNA

In toiul unei înflăcărate discuții un domn cu suprafață se oprește în mijlocul unei perorații, iritat de surâsul ironic al unui oponent. Și fulgerându-l îi spune: „Dragă, aveam o părere mai bună despre tine...".

Cel apostrofat răspunse prompt, cu acelaș surâs neiertător: „Adevărat? Nu știam dragă. Află însă că nu sunt deloc flatat... pentru trecut. In deobște pe omul despre care spui că ai „o părere bună" îl consideri mai prost ca tine. Și acum să-ți fac o mărturisire: am avut întotdeauna o părere bună despre tine".

ATENȚIA DOCTORULUI

Deunăzi chirurgul P. sta la masă. Tocmai i se adusese o pereche splendidă de „ochiuri la capac" și un pui fript cu cartofi prăjiți, când iată că intră pe ușă „internul" său dela spital, venit să-l însoțească la o „operație" în oraș.

Și cum „internul" căsca ochii pofticioși la mâncarea de pe masă, onorabilul doctor îl întreabă:

— Ai mâncat, dragă?

— Nu încă... răspunse el grăbit, crezând că va fi poate invitat.

— In cazul ăsta, adăugă doctorul scoțându-și ceasul din buzunar, poți să te duci să mănânci... mai avem o oră până la plecare.

COPIII

— Ce cauți, Linuțo în Enciclopedia tatii?

— Caut cutia păpușii mele. Tata mi-a spus eri că în Enciclopedie se găsesc toate.

Cioburi

SCUZAȚI GREȘELILE DE ORTOGRAFIE!

Niculae, care e servitor la d. S., membru al Academiei, se apropie într'o bună zi de biroul la care lucrează stăpânul său: „Nu se va supăra domnul... dacă voiu ruga pe domnul să-mi scrie o scrisoare pentru acasă, la țară. Știți, eu nu știu să scriu...".

„Bine Niculae, să-ți scriu, de ce nu?".

După ce a sfârșit de scris scrisoarea, academicianul i-o întinde servitorului care însă mai are o rugăminte: „Dacă nu vă supărați Conașule v'aș mai ruga ceva. O scrisoare fără post-scriptum nu e scrisoare. Aș vrea să mai adaug un cuvânt...".

— „Bravo Niculae, așa va să zică, fără post-scriptum nu se poate, spuse surâzând binevoitor d. S. Și ce vrei să scrii? Ia spune-mi!".

Niculae se gândi puțin, apoi brusc:

— Scrieți scurt: „Scuzați greșelile de ortografie".

INTRE SCRIITORI

— L-ai văzut pe Rădulescu?

— A trecut astăzi pe la mine.

— N'am mai pomenit un om atât de plictisitor. Ce prostii ți-a mai spus?

— Mi-a lăudat cărțile tale.

CANON

Un tânăr vrea să se însoare. Cum e obiceiul, înainte de nuntă se duce să se spovedească.

— Părinte, am venit să-mi mărturisesc păcatele și să cer iertare.

Preotul îl spovedește.

— Și te căești de păcatele tale?

— Din tot sufletul.

— Ierte-ți-se păcatele, fiul meu.

Tânărul mai așteaptă și după un moment de tăcere și întreabă:

— Și canon nu-mi dați nici unul?

Preotul zâmbește cu blândețe.

— N'ai spus că te însori?

PENTRU CINE?

Doamna C. este bine cunoscută în cercurile mondene, în așa zisa „lume bună", prin extravaganțele, cochetăriile, slăbiciunile ei.

Deunăzi soțul ei se repezi aproape înebunit la medicul familiei.

— Hai, doctore, repede, îi e rău nevestei-mii. Simte o mare slăbiciune.

Atunci celălalt, puțin uluit de graba soțului întrebă:

— Pentru cine?

SOLUȚIA UNUI OM PLIN DE PACHETE

Pe Bulevard, între Carpați și Cișmigiu, nu e loc să treci prin îmbulzeala aceasta din preajma sărbătorilor. Nu sunt numai trecătorii cari umblă după treburi sau cei cari „fără să aibă vreo afacere sunt veșnic aleraṭi". Mai e lumea care târguește, mai sunt trândavii și cască-gurii, mai sunt — „colac peste pupăză" — bieții băeți cari distribuie reclamele, anunțurile, prospectele cutărei case de modă, de mașini de gătit, de mobile etc.

La un moment dat trece un om gras, impozant, încărcat de tot felul de pachete. Un băețaș considerându-l după toate aparențele un bun client, se apropie de el și-i întinde un prospect. Unde să-l mai puiă omul? Și apoi ce să facă cu el? Băiatul are însă ordin să insiste, să se agațe de om până-l va face să citească proza de pe hârtia de reclamă.

Atunci trecătorul exasperat de insistențele băiatului dar foarte politicos și corect totuși, spuse:

— Mersi, dragă, uite: toate mâinile și buzunarele îmi sunt ocupate. Fă-mi te rog serviciul ăsta și aruncă tu hârtia pe jos.

ECRANUL

NOPȚI IN ALGER

Ingăduie o instructivă comparație între nivelul și puțința artistică a filmului francez și a celui american.

Nopți în Alger nu este altceva decât Pépé-leMoko, „turnat" în americănește după acelaș scenar și chiar aceleași indicații de regie. S'au respectat aidoma chiar deghizamentele actorilor. Lipsește un singur lucru: Duvivier. Adică tot. Tot ceeace era viață, nerv, pitoresc, adevăr, simțire și ARTA, în primul film, a pierit. „Nopți în Alger", făcut aidoma după scenariul lui Pépé-le Moko, nu este nici măcar o copie, este ceva complect diferit. Din o dramă puternică, trăită, a ieșit o spealbă aventură polițistă. Fără înțeles. Și aci trebue să acordăm o primă circumstanță atenuantă regisorului american, care a trebuit să facă o minusculă — dar esențială — concesie mentalității de ridicolă pruderie, a yankeilor.

Reamintim un amănunt: In versiunea franceză Gaby este o întreținută, elegantă, dar pornită de jos. Până să ajungă la actualul ei amant, scârbos și bogat, a avut mulți, probabil foarte mulți. Unul mai mult nu contează. Și așa, Pépé a mușcat din... fructul oprit, fără prea multă greutate.

Cum însă americanii nu îngăduie lui Adam să muște din mărul Evei decât cu factură dela starea civilă, Gaby devine subit în versiunea yankee o aproape castă logodnică, care îl lasă pe Pépé, doar să o sărute cu vârful buzelor...

Un sărut te poate înebuni la 14 ani, nu însă la 40. Și atunci excesul de pasiune a lui Pépé ne apare absurd. Pentru un sărut nu riști viața, decât în poezie, sau poate în Sahara. Ori Pépé, regele neincoronat din Casbah, avea toate femeile... cartierului de femei.

Pe urmă, în versiunea franceză Mireille Balin îi apărea lui Pépé nespus de frumoasă în comparație cu Line Nora, care nu se deosebea mult de o țigancă lăeață. In versiunea americană Sigrid Gurie (Ines) este egal, dacă nu mai frumoasă, decât Heddy Lamarr (Gaby) (Greșeală de optică, în distribuție).

In fine, pentru a nu ne extinde prea mult, mai menționăm încă unul din hopurile în cari s'a poticnit versiunea americană.

Pépé-le-Moko — este prin excelență un scenar franțuzesc. Iar drama de și se petrece în Alger, e pur pariziană. Unul din motivele, pentru cari Pépé este atât de pătimaș îndrăgostit de Gaby e și acela că Gaby — pariziană — îi amintește lui Pépé — și el parizian — Parisul. In posesiunea ei, Pépé simte nu numai femeia, dar și Parisul, și libertatea. Ori scena aceasta în care amândoi își amintesc de „orașul lor", una din cele mai frumoase și subțiri scene ale versiunei franceze, devine deadreptul ilariantă, când amândoi o spun americănește „The" Boulevard des Capucines, „the" Place Blanche, etc...

Dar, de acest lucru nu este nimeni de vină, decât producătorii, cari trebuiau să-și dea seama că Pépé este intraductibil.

Chiar atâta subtilitate însă nu putem cere unor „fabricanți" de cinematograf...

RAPSODIA DIABOLICA

E un exemplu de ceea ce, deobiceiu, fabricanții sus citați, reușesc.

Comedioară cu cântece și dansuri, cu amintiri din America de odinioară (în cazul acesta este vorba de music-hall-ul antebelic) presărată ici colo cu note de umor, și ici colo cu paranteze duioase. Acompaniat de muzică bună.

Filme ce se aseamănă leit unele cu altele. Diferă doar titlul, melodiile și actorii. (Aci joacă Alice Faye, Don Ameche și Tryone Power, dar puteau tot atât de bine juca Ginger Rogers, Robert Taylor și Robert Young).

Jucate, inscenate, și montate curat.

In general antrenante și optimiste.

Lipsite de orice fond — dar distractive și odihnitoare.

Nu-ți cer nici un efort de gândire, nicio rezonanță de sensibilitate. Nici chiar atenție — (Subiectul îl ghicești din primele scene).

Agreabile, ca un peisaj verde, șterpelit din fuga trenului... Pe care îl uiți cum ai ajuns în stație.

Cea ce explică de altfel cum mereu privești din tren pe geam, aceleași lanuri, sau din stal, la cinema, aceleași filme...

FEMEI IN LANȚURI

Omul care se admiră — vorbim de Sacha Guitry — a făcut pui: Francis Carco. Sub pretext de a ne călăuzi prin meandrele unei melodrame gen: „Trecutul nu iartă", extras din reportajul său asupra închisorilor de femei, Carco stă mereu în fața obiectivului, încercând ca la Polyfoto, cele mai variate pozițiuni: profil, față trois-quarts, spate, etc., etc., doar va găsi una avantajoasă pentru trimis la prieteni cu dedicație. Nu știm dacă alegerea d-sale s'a fixat asupra uneia. Noi însă le-am recomanda, vorba românului: pentru înțărcat copii.

Când ești așa precum natura a binevoit să-l fasoneze pe d-l Carco, cel mai bun lucru e să renunțe la fotografii și să-și comande un portret. Așa cel puțin n'ar mai cădea pe ecran precum musca 'n lapte, și poate filmul ar fi câștigat. In orice caz tot ce a pierdut prin prezența sa, nu numai inutilă, dar chiar supărătoare. Prezența lui Carco indispune. Indispune ca un stârv înflorit cu muște. Ai vrea să nu-l mai vezi, să pleci. Nu poți însă, căci în film apare Vivianne Romance. Cea mai ispititoare femeie a ecranului. Intre chipul perfect hâd al unuia și frumusețea imperfectă, dar atât de turburătoare a celeilalte, se stabilește o uluitoare succesiune, de culme-abis, care amețește.

Este tot ce se poate spune despre acest film, dealtfel inexistent.

CATALIN

CULISE

INTRAT

pe arena dramaturgiei cu o mârțoagă ce s'a dovedit veritabil pur sânge de-a lungul câtorva stagiuni, d. G. Ciprian care recent a înscris o foarte frumoasă creație în „Clopotul scufundat" se pregătește a reintra pe scenă ca autor cu comedia „Capul de rățoi", ce se repetă pe scena Studioului Teatrului Național în direcția de scenă a excelentului regisor Ion Sava.

Premiera — nu piesa — cade în ajunul Crăciunului.

TEATRUL RELIGIOS

(Sala Liedertafel) și-a început activitatea reprezentând tragedia în 5 acte „Drumul Crucii" de d. I. Frumușani. In fruntea distribuției a apărut d. G. Ciprian dela Teatrul Național.

D-l Ion Marin Sadoveanu a conferențiat despre Teatrul Religios. Atât conferința cât și spectacolul au avut o caldă primire.

FARA

vâlvă, interviewuri, notițe, etc Teatrul pentru muncitori „Muncă și voie bună" a desfășurat o intensă activitate străbătând într'un lung turneu țara și înscriind reale succese. Bilanțul acestei companii de artă cuprinde 60 de zile de activitate desfășurată în 25 de orașe în fața unei medii de aproape patru mii de muncitori de fiecare oraș. Repertoriul turneului s'a compus din piesele: „*Oricine*" (*Jederman*) de Hofmanstahl, „*Cămila trece prin urechile acului*" de Karl Kapek și piesa pentru copii „*Ușa fermecată*" după un basm al Reginei Maria.

LA 15

Decembrie Teatrul „*Muncă și voe bună*" își deschide stagiunea în sala cercului sub-ofițerilor — peste drum de Arsenal — cu drama creștină „Oricine" de Hofmansthal în traducerea regretatului profesor Constantin Berariu fost director al Teatrului Național din Cernăuți, scenă pe care mai apoi, actualul conducător al teatrului muncitoresc dramaturgul Victor Ion Popa a repurtat primele sale mari succese de regisor.

Componența trupei și marele dar de animator și om de artă al conducătorului sunt chezășia valorii nouei scene.

TEATRUL COMOEDIA

a pus în repetiție „*Visul unei nopți de iarnă*" ultima lucrare a dramaturgului Tudor Mușatescu.

Distribuția cuprinde pe d-nele și d-nii: Leny Caler, Nelly Sterian, George Vraca, Mișu Fotino, W. Ronea, Brună, Angelescu. Direcția de scenă d. Sică Alexandrescu

BARFELI

La o repetiție a unui teatru advers, regisorul pe care laurii de director de scenă ai colegului său Victor Ion Popa nu-l lasă să doarmă, spunea romancierului căruia liniștea i-au luat-o succesele romanelor confratelui său Victor Ion Popa, față de dramaturgul căruia nu i-a plăcut „Mușcata din fereastră":

— Cu repertoriul lui Victor Ion Popa o să fie o adevărată *muncă* să aduci de *bunăvoie* oamenii la teatru.

DUCANDU-SE

să-și declare pekinezul actrița cunoscută prin ochii frumoși, blănurile scumpe și glasuri de contrabas uitat în ploaie își spuse numele la ghișeu.

— Profesiunea?

— Artistă!

— La?...

— Particulară! răspunse grăbit Lizetta uitând că ar fi trebuit să spună „companie particulară".

VITRINA

COMOARA IMPARATULUI RADOVAN
de Iovan Ducici
Traducere de B. Pisarov
(Edit. Universul)

Cartea d-lui Ducici, o deschizi întâiu cu indiferență, o citești după aceia cu pasiune și la urmă, dacă ești sincer cu tine, vorbești despre ea cu entuziasm.

Cele opt eseuri tratând despre fericire, femeie, iubire, prietenie și alte lucruri despre care s'au scris atâtea pagini măestre în literatura universală, găsesc în d. Iovan Ducici un autor cu o mare forță de gândire, cu o claritate clasică în expresie și pe deasupra cu o finețe de desăvârșit intelectual.

Vom crede cu nimic exagerat dacă se va afirma cândva, de vreun cititor oarecare, că citind *Comoara Împăratului Radovan* a avut impresia că întâlnește în paginile cărții sobrietatea și limpezimea de gândire a lui Seneca. Atât de degajat de cotidian, atât de cufundat în esențial și permanent, d-nul Iovan Ducici reușește să ne dea și ca problematică și ca realizare stilistică, o operă cu adevărat clasică.

In cazul acesta nu știm dacă termenul de eseu, cu care am căutat să definim cele opt capitole de sine stătătoare din „Comoara împăratului Radovan" mai este potrivit. Fiindcă eseu înseamnă căutare, provizorat, șarjă, cotidian. Ori la Iovan Ducici nimic din toate acestea: numai limpezime, numai permanență, numai gândire și linie.

D-nul Pisarov, prin traducerea d-sale, ne-a descoperit o adevărată comoară literară. N'o fi chiar aceasta o bună parte din minunata comoară a împăratului Radovan despre care ne vorbește în prefață autorul?

VIAȚA LA 'NTAMPLARE
roman de Theodor Scarlat
(Edit. Cartea Românească)

O schiță de roman simplă și duioasă prin situații, prin omenesc, prin sinceritate. Autorul a scris cartea aceasta fără ambiții, făcând numai apel la calitățile sale de scriitor, la nostalgiile unei hărțuite vieți de boem și la alte câteva amănunte care-l privesc personal, iar pe carte cetitorul atent le sesizează și le înțelege.

Subiectul e liniar: Florin Codreanu, fiul unei mame văduve, pleacă de-acasă, dintr'un pierdut sat de pe Bărăgan să-și încerce viața în București. Printro' întâmplare care ar fi putut fi providențială, ajunge funcționar în birourile unei fabrici de locomotive conduse de inginerul Brădeanu. Elanul tineresc și un mare act de recunoștință față de fiica acestuia, Ina, căreia îi oferise sânge la o transfuzie, îl îndreptățesc să-și facă iluziile cele mai frumoase. Inginerul însă prevăzător își duce fata la Viena, lăsându-l pe Florin desorientat și umilit. Atunci tânărul care încercase să cucerească viața numai printr'o simplă diplomă de bacalaureat înțelege prăpastia care se deschide între lumea lui și a celor ajunși și se retrage, întorcându-se iar între oamenii simpli și cinstiți pe care-i părăsise înainte.

Este în cartea d-lui Scarlat o frământare actuală, un desgust pentru o societate în care nu se ia în seamă decât banul, o chemare timidă către o înțelegere ideală între acei cari au obținut deja ceva dela viață și între acei cari bat la porțile ei cu sete cinstită și cu demnitate de a o cuceri.

DE DINCOLO DE RAU
Nuvele ardelenești
de Victor Papilian

D. Victor Papilian e un pasionat al nuvelii.

Se vede asta din stăruința cu care d-sa jertfește, de ani de zile, acestui gen atât de dificil și de puțin în gustul marelui public. Măsura în care a reușit rămâne de discutat. Paginile „Gândirii" stau la dispoziția oricărui cetitor serios și doritor de a-și formula singur o atitudine critică.

Cele câteva nuvele ardelenești, publicate recent în volum îndreptățesc părerea noastră că un bun nuvelist în afară de o technică perfectă, trebue să aibă un *temperament dramatic*. Aceasta reesă din însăși cerințele nuvelii care sunt foarte apropiate de cele ale dramei: conciziune, unitate strictă, organică, acțiune, desnodământ interesant și puternic. Când lipsesc acestea nuvela se transformă în poveste și dacă nu-i susținută de calități de limbă povestea nici ea nu mai e poveste. Caracterul fragmentar al nuvelii cere speciale calități sufletești.

In „De dincolo de râu" se pare că d. Papilian a înțeles aceasta. Totuși trebuie să recunoaștem că Ardelenii prin temperamentul lor, sunt cei mai puțin chemați să scrie nuvelă. Nu-i oare semnificativ că Gib Mihăescu, cel mai bun nuvelist al nostru era oltean, iar Cezar Petrescu, alt maestru al genului s'a născut în regiunea minunată și atât de autentic moldovenească a Cotnarului?..

A. CALIN

Desenul din fruntea articolului *Sofronie dela Cioara*, i se datorește talentatei pictorițe *Ileana Rodica Dumitrescu*.

ANECDOTE

CUM SE PAZEȘTE MAI BINE UN SECRET

D. Alfonso știe tot, aude tot, vede [tot]. E deajuns să-i spui un secret [ca] să fii sigur că imediat întreg ora[șu]l îl va ști.

— Măi omule, mare mâncărime de [l]imbă trebue să mai ai. Abia ți se [în]credințează un secret și dai fuga [să]-l spui la toată lumea.

— Scumpul meu, îi răspunde Al[fo]nso clipind șiret din ochi, știi bine [c]ă eu nici odată n'am fost în stare [s]ă păstrez un lucru, fie el chiar „un [s]ecret". Și dacă îl spun și altora, [e]ste că totdeauna am fost de părere că mai mulți păzesc orice mai [bi]ne decât unul singur.

CEA MAI BUNA APARARE

Lucrurile se petrec în Statele-U[ni]te, țara recordurilor, francmasoni[e]i și tuturor originalităților.

Pe banca acuzaților, între doi jan[da]rmi care-l păzesc de aproape stă [u]n individ învinuit de furt. Neavând avocat care să-l apere, Președintele Tribunalului roagă pe u[nu]l din cei de față ca împreună cu [ac]uzatul să treacă într'o odăiță, să [se] consulte și să-l povățuiască cum [se] crede mai bine în interesul apă[ră]rii sale.

Trece o jumătate de ceas, în care [tim]p s'au judecat alte procese. A[vo]catul iese, din odăiță și se pre[zin]tă singur în sala de audiență.

— Chiamă și pe acuzat, se adre[se]ază Președintele unuia din jan[da]rmi.

— Inutil d-le Președinte, că a [pl]ecat, intervine avocatul.

— Cum se poate ?

— Da, d-le Președinte. Singur dv. m'ați însărcinat să-l povățuesc cum să se apere mai bine. Și cum clientul mi-a mărturisit că e vinovat, eu cred că alt sfat mai bun, nu-i puteam da decât să sară pe fereastră. Nu sunt nici zece minute de când a șters-o.

PE ONOAREA MEA

Intr'un colț de stradă întunecoasă spre ziuă, două umbre gesticulează.

M'am oprit puțin mai departe lângă un gard, de unde fără să vreau am auzit :

— Caută-te bine... Când a plecat din cârciumă portofelul îi era doldora... Trebue să fi avut mai mult de zece mii...

Iar celălalt, ca să-l convingă, ca ultim argument întoarce buzunarele pe dos, răspunzându-i cu glasul omului bănuit pe nedrept :

— Pe onoarea mea dacă am găsit mai mult.

Erau doi pungași de buzunare.

NU E NEVOIE SA FUMAȚI

Amicul meu Vasia are un nas ascuțit și așa de roșu la vârf încât într'o zi s'a pomenit apostrofat de taxatorul unui tramvai care se afla la oarecare distanță.

— Domnule, dacă nu vă supărați, stingeți țigara : nu e voe să fumați în vagon !

UN LOC DISCRET

La un bal dat de o ambasadă străină, un bătrân diplomat având de comunicat ceva urgent și foarte important unuia din tinerii săi colegi, ca să nu fie nici auzit, nici deranjat, îl ia de braț și încet, încet îl duce spre partea cea mai îndepărtată a clădirei, spre odăițele însemnate la hoteluri și instituții publice cu W. C.

Bătrânul diplomat deschide ușa unei cabine și face semn însoțitorului său să intre.

Și cum acesta se codea :

— Asta-i acum ! îl împinge el ușurel. Nu-ți fie rușine. Aici putem fi siguri că n'are să ne turbure nimeni : e singura cameră în care nu ești obligat să deschizi când cineva bate la ușă.

LA ORAȘ E DEANDOASELE

Un țăran venind pentru prima oară în București, este mușcat de un câine fără să aibă posibilitatea să se apere, fără să găsească măcar un bolovan la îndemână ca să alunge javra obraznică.

In aceeași zi cineva îl întreabă unde i se pare mai frumos, în Capitală sau în satul lui ?

Țăranul uitându-se cu ciudă la pietrele caldarâmului, răspunse :

— Păi de boerule, la noi în sat câinii răi sunt legați și pietrele-s slobode la dumneavoastră la oraș e deandoasele.

MI-E SETE INTOTDEAUNA

Vasile e un băiat bun, chiar foarte bun, dar are și el un păcat : îi place să se îmbete. A devenit un adevărat erudit în materie de vinuri. Și un artist.

Intâlnind într'o bună zi acasă la un amic o duduiță de toată drăgălășenia, a plăcut-o, s'au iubit și fără să stea mult pe gânduri i-a cerut mâna.

Formalitățile s'au făcut toate. Băiatul nostru parcă se cumințise de tot. La nuntă, între două butelii de vin, junele căsătorit face mărturisiri de dragoste tinerii soațe.

— Te iubesc ca ochii din cap. Mai tare decât atât. Iți cer numai un lucru : te rog să mă trezești oridecâte ori mi-e sete.

— Dar cum vrei tu să ghicesc asta ?

— Trezește-mă când vrei, dragostea mea. Mi-e sete întotdeauna.

Râsul altora...

— Papa, guvernanta mi-a cerut să-mi exercit influenţa pentru a-i obţine o mărire de salariu.

(New-York World Telegram)

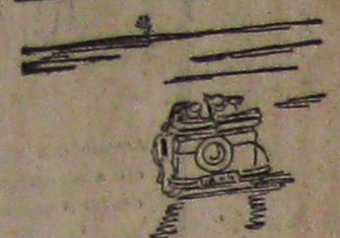
— Ai cumpărat această pânză impresionistă?
— Crezi? E sosul pe care l-am vărsat pe faţa de masă...

(Lustige Blatter, Berlin)

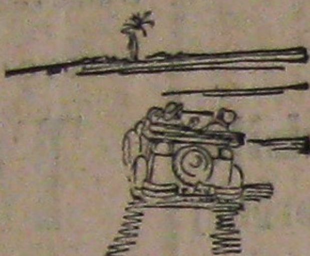

— Permiteţi-mi să vă spun, Doamnă, că sunteţi delicioasă.
— E o declaraţie?
— Nu, o penitenţă ce mi-a fost impusă.

(Guerin Meschino)

— Vezi? E un miraj tipic.

— Sunt idioţi cari cred că e un obiect real...

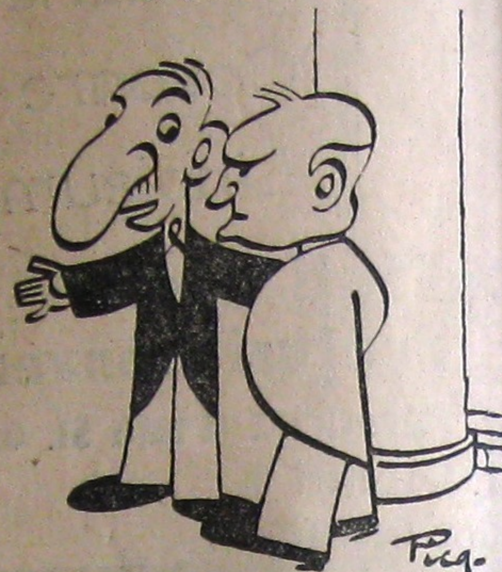
— Dar noi, noi vom merge direct şi vom călca această iluzie.

. . . .

Echipament turistic

— Dacă am lua ceva?
— Cui?

— Ce caută toate aceste explosibile în grădina ta?
— El, şi dumneata!.. ca să facă să crape mugurii.

(Regarde)

Numărul viitor al VREMII apare Joi 29 Decembrie 1938 în format obişnuit

Tip. VREMEA, Strada Carol No. 10, Bucureşti (1)